

Io. Bapt. Ferrary etc.

FLORA

seu

De Florum Cultura

Lib. IV

Editio nova Bernh. Rottendorffio curante.

REDI MITVR FLORIBVS ANNVS

JOH: BAPTISTÆ
Ferrarii Senensis, S. I.

FLORA,

seu

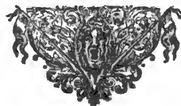
DE FLORUM CULTURA

LIB. IV.

EDITIO NOVA.

Accurante

BERNH: ROTTENDORFFIO,
Sereniss. Electoris Colon: Medico Cubiculario, &c.

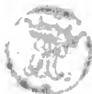

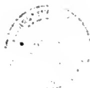

AMSTELODAMI,
Prostant
Apud JOANNEM JANSSONIUM:
Anno cIɔ. Iɔc. LXIV.

EMINENTISSIMO
PRINCIPI
FRANCISCO
CARDINALI
BARBERINO
S. R. E.
VICECANCELLARIO

IO. BAPTISTA FERRARIUS F.

O N eſt mihi cum Veronenſi Poëta deliberandum, cui donare debeam ab inculta ſcriptione inamœnum, à florido argumento lepidum meum volumen. Cur enim Flores Apibus deberi dubitem? Et verò virtutes tuæ, Princeps Eminentiſſime, mihi benefi-

cæ, novoque more mellificæ fuerunt Apes; quæ Floribus meis non ademerunt mel, sed addiderunt. Melleum certè, suavissimoque dignum Principe beneficium contulisti, dum Flores meos qualescunque sic amasti; ut & officiosè mihi animos feceris ad opus floreum scribendum, & liberaliter opes suffeceris ad evulgandum. Quòd si evulgatum perhumaniter probaveris; quidem sperem omnibus placiturum, quod humanitas tua condiverit? Accipe igitur, qua me provocasti benignitate, meam hanc tua merita colentem Florum culturam. Quanquam illam tibi jam donare non possum, quæ tot nominibus tua est. Vale.

AMICO FLORUM LECTORI:

Udica tandem Flora inventa est, quæ mores non inquinet, sed flores animo pulchriùs, quàm solo, inseminet: Florum, inquam, Cultura è privatis hortorum latebris in publicæ disciplinæ lucem exi-stit, ut floridas curas in ærumnosa mortalitate feliciter serat ad ingenuæ messem uberem voluptatis. Quamobrem illa in ipso hujus operis florei vestibulo non solùm hortensia præmonstrat arma, invitatque facilem ad laborem; verumetiam fructum laboris amplissimum pollicetur, quatuor videlicet anni partes amœnitate perpetua vernantes, & perenni vicissitudine modò juvenem modò senem hoc est bifrontem annum omnium temporum floribus coronatum. Neque verò in hortensis voluminis primo tantùm aditu, sed in penetralibus quoque adytis lepidè picta spectacula exhibere placuit; ut, ad hilarandam legentis patientiam decenter intersitas amicas florum fabellas comminiscente me, attentionis mira conciliatrix, & Roscio melior gestum ageret pictura. Et sanè tam graphico artificio lusere nobilissimi pictores; non pictæ paginæ proponi, sed res ipsæ geri videantur. Amabilis hujus fallaciæ volu-

(?) 2 *ptatem*

ptatem concinnavit in primis Guido Ronius Bononiensis, qui artis suæ, quàm cujusquam eloquentiæ, coloribus illustrior, contracta in se unum universa picturæ gloria, quod semel Apelles Veneris miraculum elaboravit, hoc suis in tabulis majestatis plena semper exprimit venustate; ac solerti penicillo, dum colores inducit, mores animumque pingit; quique scit manum de tabula tollere, sed feliciter æmulam victricemque naturæ. Vt ipse mihi jure gratuler summum operi meo decus ab eo accessisse artifice, quem non modò illustrium fertilis virorum parens Bononia, verumetiam assueta miraculis Roma unicè miratur & prædicat. At verò Petrum Berrettinum Cortonensem, è cujus æquè benefica ac docta manu Flora mea pleraque accepit suæ lineamenta pulchritudinis, quonam pari gratoque præconio remunerabor? ille in ipso juventutis curriculo senilem absolutissimæ artis metam adeptus expingendum argumentum prudenter digerit: extremas inter lineas corporum symmetriam raro alioqui successu artis emendatè includit: validè nitidéque colorat: corpora tum graphicè denudat, tum eleganter investit: suorum argutias & veneres operum gravitatis nobilitat cothurno: & (quod laudis fastigium est) augustum antiquitatis vultum recenti æmulatione sic præsentat, ut par solertiæ merces, nunquam antiquandi nominis æternitas debeatur. Sed magnum ingenium una pingendi scientia explere non potuit. Quare alteram divinæ Sapientiæ rerum omnium opificis

ficis

ficis imitatricem facultatem perfectè didicit architecturam. Illa tandem summa decorum fit, à sapientissimo æstimatore, Francisco Cardinali Barberino in aulicas opportunitates ob artis utriusque præstantiam fuisse delectum. Simili dignus & felix honore Andreas Saccus Romanus, Antonii Cardinalis Barberini splendida in aula bonum propitiumque lumen suaviter coloratis operibus suis nactus, illustre Principum patrocinio artificium lepida & concinna graphide scriptioni meæ adjunxit. Præter argutè descriptas lineis fabulas aliæ hortensi rei perutiles formæ lineantur, quas una satis expingere non potuisset oratio. Neque mirum sit, in floreo volumine florum effigies admodum paucas deformari. Etenim, cum volumina prope infinita impressis visenda floribus, quorum unicam vel historiam vel medicos usus persequuntur, in omnium oculos manusque passim incurrant, ego, qui florei cultus novum omnino, diversumque opus exequerer, nostratibus tantùm hortis peregrinas & parum de facie notas florum plantas exprimere satis habui. Verùm ut operis florei cognitio conspectior sit, præter accurata graphidis lineamenta, quibus oculi potissimùm erudiuntur, ea placuit quadripartitio, qua præcipuarum ordo partium ipsi animo delineatur. Primus igitur liber, quem exigat florum cultio apparatum, edocet: florum notitiam certis notis præbet secundus: eorundem satum, & educationem tertius tradit: usum postremus

(?) 3 *aperit*

aperit & admiranda, quæ ſecretiore artificio perficiuntur. Patet jam expeditus aditus ad flores Culturæ meæ legendos. Si quid fortè horridum ſpinoſumque pupugerit; memineris indulgens Lector, ſæpe cum floribus aculeos geminari.

MUTIUS VITELLESCUS
SOCIETATIS JESU
PRÆPOSITUS GENERALIS.

CUM Floram, sive Florum culturam P. Jo. Baptistæ Ferrarii Societatis nostræ tres ejusdem Societatis, quibus id commissum fuit, recognoverint, & in lucem edi posse probaverint: facultatem concedimus, ut typis mandetur; si ita Reverendiss. D. Vicesgerenti, & Reverendiss. P. Magistro Sacri Palatii videbitur: In quorum fidem has litteras manu nostra subscriptas, & sigillo nostro munitas dedimus, Romæ 6. Septembris 1632.

MUTIUS VITELLESCUS.

Imprimatur, si placet Reverendiss. P. M. Sac. Pal. Apost.
A. Torniellus Vicesg.

Æmulam hanc æternitatis Floram, & eruditissimam non tam florum, quàm morum, & ingenii culturam à Reverendiss. P. Nicolao Riccardio Sacri, & Apostolici Palatii Magistro jussus aviditate summa perlegi: eamq; publicæ natam ingeniorum utilitati non modò censeo, sed innocentem Paradisi voluptatem Lectoribus, & immortale Authoris ingenio coronamentum allaturam assero, spondeoque. Ex Collegio Romano octavo Idus Septembres 1632.

HIERONYMUS PETRUCCIUS
è Societate Jesu.

Imprimatur.
F. Nicolaus Riccardius S. P. A. M. Ordinis Prædicatorum.

R. ET ILL. D.D. FRANCISCVS GVILHELMVS D.G. EPISCOPVS OSNABVRG. MINDENS. AC VERDENS. ETC. S.R.I. PRINCEPS, COMES DE WARTENB. &c.
Heus pictor, cunctos licet experiare colores,
Haud tanti attinges Principis effigiem.
Rectius ut facias, Velum illi appone Timantis,
Sol cerni hic tectus non nisi nube potest.
Bernh. Rottendorff. D.

Reverendissimo & Illustrissimo Principi ac Domino,

D. FRANCISCO GULIELMO,

Dei & Apostolicæ Sedis gratia, Cathedralium Ecclesiarum Osnabrugensis, Mindensis ac Verdensis

Episcopo, Ratisbonensis verò Coadjutori &c. S. R. Imperii Principi; Comiti de Wartenberg & Schawmburg, Domino in Waldt & Hachenberg, &c. Serenissi. Electoris Coloniensis, ad Tractatus Pacis universalis Monasterii Legato Plenipotentiario, Principi longè clementissimo.

BERNARDUS ROTTENDORFF D.

τὸ ὑγιαίνειν.

Vnt qui Floram, Illustrissime Princeps, *nobile olim apud Romanos prostibulum fuisse contendunt: quod cùm immensis, illicito corporis quæstu partis divitiis, oppido afflueret; omnem hæreditatem suam moriens, Testamento ex asse, ad populum Romanum præcepit devolvi; cum hâc subtextâ clausulâ, ut in natalis sui memoriam, publici annuatim ludi exhiberentur. Ipsi porro ludi, utpote memoriæ conformes meretriculæ, longe erant turpissimi, celebrabantur enim omni cum luxu & lascivia. Ibi diobolares victimæ scortilla, prosedæ, mimæ, ac omnium vitiorum incentrices, ex lupanaribus in Theatrum prosiliebant, & levato quasi velo, fractisque pudoris ac honesti repagulis, palam vitulabantur, tripudiabant, lasciviebant, & quam maximè petulcos scurrilesque ad oblectandum populum, jocos motusque edebant;*

*   *tur-*

turpiſſimâque licentiâ, quæcunque libidinum monſtra comminiſci Lupæ illæ poterant, ſub Floræ hujus clypeo tuto ab illis exercebantur: quam ſolemnitatem accenſis facibus, aliiſque ignibus micantibus in multam noctem protrahebant, exiſtimantes nocturnas umbras, illecebris ſuis ſceleribuſque eſſe aptiores. Quæ res cùm honeſtati, & innocuis moribus, omnium calculo, è diametro obluctaretur; ipſeque Senatus flagitioſam judicaret: ab ipſo nomine ſumi argumentum placuit, ut pudendæ & abominandæ rei, dignitas quædam conciliaretur: Deam ergo Floram finxerunt, quæ Floribus patrocinaretur & præeſſet; eamque IV. Kalendas Maji placari oportere: ut quicquid cœli ſatu, terræque conceptu generatum editumque eſſet, affatim effloreſceret, juſtamque conſequeretur maturitatem. Atque hac ratione turpiſſima Lena, Romanorum Principum auctoritate, in propudioſum vaniſſimorum Deorum Dearumque conſeſſum accita fuit.

Aliam in præſens, Illuſtriſſime Princeps, *Floram in ſcenam produco, eamque ab omni morum petulantia, & libidine, quam maximè remotam: pudicam illam ac modeſtam pleniſſimamque honeſtatis: quæ animi divinioris vim ac harmoniam, non diſſolvat & diſſipet; ſed intendat illam potius, ac tollat, excitetque, ut ſupremi, ac ſummè Thaumaturgi Numinis magnitudinem, in rebus etiam minimis maximè eminentem obſtupeſcens, exclamet cum Propheta:* Domine Dominus noſter, quàm admirabile eſt nomen tuum in univerſa terra: *Enimvero, licet omnia quæ vaſtiſſimo hoc pulcherrimoque*

mundani

mundani systematis ambitu continentur, illius nunquam satis laudandi Numinis Majestatem abundè deprædicent: In re tamen, judicio meo, propè nullâ spectandam sese admirandamque luculentius exhibet, quam in diversissimis, ac maximè discoloribus Floræ nostræ muneribus; Floribus inquam, quos terra parturiens, statis temporum circuitibus, ex abditissimis penetralibus, veluti visceribus quibusdam enititur, & obstetricante Natura, vel potius Naturæ ipsius Parente ac Conservatore Deo, in apricum effundit. Ea in illis formarum varietas est, ea colorum pulchritudo, & odorum suavitas; ea denique foliorum venustas & elegantia, ut omnem ingenii humani aciem transcendant, videanturque propè dignitatem illam, quam Sydera cælo tribuunt, Terræ conciliare. Neque verò de illorum hac excellentia, nostra, humani scilicet judicii, isthæc opinatio tantùm est: ipsa SS. Literarum Oracula adire si libet, amplissimum huic nostro argumento dicent testimonium. Quid enim? Nonne hoc ipsum clarissimè ex verbis Servatoris nostri patet; quibus, cum ab inanibus curis humanos animos excuteret, erigeretque ad fiduciam in Deum, qui indumenta nudis &c. plena manu porrecturus esset, inspici lilia (quæ in Florum genere non ultimum locum habent) considerarique jubet, addens, quod cum neque neant, neque laborent, tam tamen pulchra sint, ut nec ipse Salomon in omni gloria sua, (*textus sacri verba incorrupta pono*) coopertus fuerit, quasi unum ex illis. *Quanta porro Salomonis gloria illa? Quis aulæorum polymitorum splendor? Quis*

 vestium

vestium Attalicarum fastus, cum in illo regio splendoris apice considereret? Quæ non tota illa, quæ in tanti Regis aula oberrabant Phrygionum, Limbolariorum, aliorumque artificum excogitaverunt examina? Quæ non alia curiosissima in pompam ingenia? Quas demum non artes & modos effinxerunt, ad ornandum illum Amasium suum, ipso jam Sardanapalo molliorem; illæ Reginarum aliarumque concubinarum centuriæ, non in fastum minus, quam in amores suos zelotypæ: imprimis cum auri, argenti, gemmarum, sericorum, aliorumque nobilissimorum pannorum immensa vis ad manum esset? Et tamen tantis thesauris, tanta solicitudine & curâ, obtineri hoc non potuit; ut unicum ille, non dico præcedere, sed ne pariare quidem æquareque lilium posset. Sufficiebat hoc proposito meo, sed ex iisdem S.S. Voluminum adytis, quando illa semel ingressus sum, unum adhuc delibo: Ipse quem ante dixi humanæ salutis Assertor ac Vindex Christus, de ipso se; Ego, *ait,* Flos campi & Lilium convallium. *Ecce tibi, non jam Salomonis gloriæ Florem antefert, sed ipsi sibi, immo verò illi se, qui erat supremæ pulchritudinis Archetypon, comparat. Quid dici de Flore poterat augustius? Ipse speciosus forma præ filiis hominum, Angelorum delicium, ipse æternæ lucis candor, splendor gloriæ, & figura substantiæ Patris, Flosculo, immo omnium flosculorum minimo se confert; nec confert tantùm, sed & esse se affirmat; ac si viciniori quadam, si dici fas est, cognatione, vel potius similitudine, illud supremæ pulchritudinis exemplar perfectissimum, ille attingeret. Qua sane col-*

latione

litione, Floris dignitatem in immensum extollit: neque vero illa summae pulchritudinis absolutissima Idea, comparari ulli alteri rei debebat, quam illi, quae haberi poterat pulcherrima. Itaque nostro huic de Florum excellentia ac praerogativa judicio, irrefragabilis divinae Sapientiae assensu patrocinatur & aestimatio. Iam verò ad humanum genus ut veniam; vix aliud quippiam reperiri judico, quod tum menti, tum mentis ministro corpori, suâ suavius illecebrâ blandiatur lenocineturque, quam illae ipsae polydaedalae hortensium deliciarum dotes: tam sanè variae & praestantes, ut non injuriâ alicui, illas pro sua dignitate arbitranti; nullis aliis in rebus, tanto varietatis delectu, tanta jucunditatis suavitate, tanta demum fertilitate & abundantia, ad humani generis voluptatem, quam in his ipsis lusisse, natura videri possit. Ingrediamur hortum aliquem, illumque non à vulgari manu, sed aliquo artis filio instructum: Oberremus per areolas istas, & palpebra curiosius hiante, animum in illas, oculosque effundamus; & quae non ibi miracula occurrent? Ibi plantulae sese innumerae offerent & colore & odore excellentes; quas utrum naribus an oculis gratiosius arrideant, aegrè dijudicabis. Ibi ambitiosissima naturae artificia inveniemus, ad quorum elegantiam Zeuxis & Apellis penicilli, toti obrigescant. Ibi auri fulgorem mirabimur in Calendulis, argenti nitorem in Liliis, amethysti purpuram in Violis; turcoidis obscuritatem in Cyanis. Ibi si Tulipas, Anemones, Caryophyllos, Rosas, Papavera &c. contueamur,

omnium adeoque excellentissimorum colorum, stupenda se nobis varietas ingeret. Neque verò minus grata oculis erunt, illa varia scemata; frequentissimæ ac illæ diversissimæ Florum figuræ, & tam multiplices, ut ad calculum vocari posse vix videantur. Iam de eorum colore frustra orationem instituimus: ipsi nempe flagrantissimo suo habitu, ac odoratissimâ animâ, quam vel Vere, vel aliis, pro naturæ suæ ratione, temporibus exspirant, ipsi sibi testimonio sunt. Admoveamus propius naribus unum aliquem Cyclaminis vel Iasmini flosculum: odoremus attentius Rosam, Violam, Caryophyllum, Lilium convallium; ac facile idipsum experiemur, ultroque fatebimur, nil gratius, nihil ad sensum narium jucundius contingere posse: adeoque ab uno Flore, ambram, moscum, zivettam, reliquaque felicis Arabiæ munera in hoc genere superari. Neque verò de odoris tantùm flagrantia, sed & salubritate, si Plinio credimus, intellectum velim. Reliquit enim scriptum ille, fuisse quempiam, qui non solum hominem infirmum suffitu illo utcunque refocillarit: sed & qui animam extremis jam labris oberrantem, hoc veluti incitamento, in pristinum hospitium, ac deserta penè membra revocarit. Quæ cum ita se habeant, fatendum omnino est, summam Florum dignitatem, excellentiamque esse; ideoque Floræ nostræ munera humano generi utilissima. Atque isthæc perpendenti mihi, nihil miri videtur, cur magnum illud Germaniæ decus, Iustum Lipsium dico, cum olim in hortis Langii sui, inter florentissimas areolas, pulvillosque deambularet, cum Catullo nasus, cum Argo oculus

peropta-

peroptarit fieri, quo ſenſus ſuos plenius paſceret, & fonte gaudii, ut ipſe ait, liquidiſſimæque voluptatis uberius perfunderet. Vſque adeo nitela illa & ſuavitas, variorumque odorum pigmenta, excellentiſſimum virum demulcebant, & ad hauriendum plenum illorum ſenſum, communia illa ordinariaque organa, minime ſufficere, cum illo amiciſſimo ſuo jocaretur. At enim licet hortorum illæ gratiæ & Veneres, ſuis adeo blanditiis hominem capiant occupentque; attamen eundem etiam fragilitatis ſuæ ac humanæ viciſſitudinis, inſigniter commonefaciunt: Vnde patientiſſimus Iob, cum illum omni mobiliorem Eurypo inſtabilioremque ſuis coloribus depingendum ſumpſiſſet, inter alia lineamenta, Qui quaſi flos, *inquit,* egreditur & conteritur. *Nil uti dictum Flore præſtantius; ſed nec decore illius inconſtantius quicquam ac brevius: Videas illum hodie ex gemma ſua caliculoque proſilientem, protendentem fulgurantes malleolos, flammam ſuam, ſuum aurum ac purpuram, aut quam neſcio concinnam miſcellam explicantem diffundentemque, qui ſequenti mox, immo eo ipſo quo oritur die totus emarcuerit. Verè Poëtarum Princeps:*

Mirabar celerem fugitivâ ætate rapinam,
Et cum naſcuntur conſenuiſſe roſas.

Cui diſſimile eſt, quod Latinus Callimachus canebat:

Vidi ego odorati victura roſaria Peſti
Sub matutino cocta jacare noto.

Viva plane humani funeris Icon illa eſt; unico ſæpe momento velut

gramen

gramen falce demessum exarescimus ac in nihilum abimus. Quam multos in medio fortunæ ac gloriæ cursu, magna molientes disponentesque, mors ne cogitata quidem invadit & sternit; facitque ut qui animos spe immodicâ in annos longissimos extendebant, in ipso conceptæ spei limine, ex vita veluti exturbentur, tanto graviori doloris sensu, quanto arctioribus Fortunæ vinculis mundo erant connexi: cujus quidem miseriæ nostræ lugubria, sed quotidiana se nobis vel invitis, exempla ingerunt. Sed hic querimoniarum locus non est; quodsi tamen ad Floris aspectum carptumque & hoc meminisse ruminareque intimius non piguerit; magno ille ipse utilissimoque nobis, non ad prædicandam divinam gloriam tantum, sed & ad vicissitudinem nostram cognoscendam, nosque ad illud fatale momentum maniendos, erit documento. Portentosa illa naturæ miracula, quos toties compellavi Flores, materies & objecta sunt, circa quæ omnis Floræ nostræ industria desudat, omni illa contentione ad intimiorem illorum investigationem animum applicat; nullis laboribus parcens; quo continuâ indagatione speculationeque arcana illa perspiciat penitius, ac quam fieri potest recludat enucleatissime: adeoque in hoc tota est ut veluti digito monstret, quomodo novi & invisi antea Flores, in lucis bocce Theatrum produci possint, quomodo fœcundanda, ad fœtum hunc proferendum terra uberius; qualiter thalami vel pulvini, quibus plantulæ insternuntur, admirandi instruendique, quomodo sepimentis, ut omnes injuriæ arceantur, includendi; nec omnino prætermittit aliquid, quod ad eorum culturam, incremen-

crementum, ornatum, conservationem, variegationem, multiplicationemque attinere ullo modo posse videatur.

Verum enimverò, licet plures eximii ac excellentis ingenii viri, illecebris floridæ illius Nymphæ irretiti, totos illi se impenderint; nemo tamen visus qui mollius illam unquam habuerit, nemo qui arctius illam complexus fuerit, nemo qui majori cultu & observantia ipsi litarit, quam Io. Baptistà Ferrarius. S. I. vir exquisiti ingenii & profundæ eruditionis. Ille peculiari quodam genii & naturæ ductu, ausuque prorsus intentato, illam ex Magnatum hortis, ubi Veneres & eximiæ illius dotes à paucissimis visebantur, primus in theatrum hoc produxit, & Romanâ convestitam prætextâ, toti mundo lustrandam ac æstimandam objecit. Ille ex plebejorum viridariolis, ubi sæpiusculè Endromidis soloce tecta, velut ingloria oberrabat, primus in scenam protraxit ac rullâ donatam, illustriorem multo pulchrioremque nobis exhibuit. Ille radiusculæ hortulanorum dictioni, cui nonnihil adsueverat, omnem exemit balbutiem, ac tantam sermonis gratiam & nitorem instillavit, ut jam magniloquo innixa cothurno, ipsum Phœbum ipsasque Musas cum Charitibus in certamen provocare, non vereatur. Cum hac jam elegantia ac veluti calamistris quibusdam se exornatum à Doctore suo Ferrario, ad invidiam usque Flora nostra animadverteret; ardentissimo Germaniæ revisendæ desiderio cœpit æstuare: habuerat & in illa quidem Pæstanos hortos suos, cultissimaque Rhodonia; sed tunc quidem tumultuosæ sese bellorum tempestati

** sub-

subducens, & ipsa cum faustis omnibus Numinibus in exilium emigrarat. Iam tandem ergo redux sperabat, quietiora felicioraque omnia: sed ecce illa vixdum subingressa, invenit horrore omnia & confusione plenissima. Nihil in illa præter urbium ruinas, agrorum vastationes, phana combusta, erutas aras, effusum sanguinem, cædes, rapinas, stupra, disciplinas extinctas, divini Numinis contemptum, &c. conspexit: Præterea ubi quondam illius extabant delitiæ, ornamenta, ac amœnissima Nymphæa, ibi nil jam nisi deserta ac inviæ solitudines, immo sepulchreta quædam ac tristia busta; ac in ipsissimis locis, ubi excellentissimas olim plantas adolescentes, suo illa sinu foverat, occurrebant superstantes saxis minacibus aggeres; alibi præcipitati defendendis mœnibus scopuli; alibi trunci ac prominentes cippi, & corbes rudi sabulo trementes, juxtaque machinæ, per obliquas rupes, tonitrua ac fulmina vibrantes, omniaque alia quæ in humani generis exterminium, ingeniosa at certè crudelis solertia excogitavit. Publica nempe calamitas, quæ universam fœdè vastavit Germaniam, infausto astrobolismo illius etiam viridariis hanc adflaverat infœlicitatem: & vel æternâ quadam oblivione sepeliverat, jactis super illa in altum molibus; aut truculentius depopulatis, quam unquam à Græcis factum, Campis ubi Troja fuit. *Talem jam Flora nostra conspicata Germaniæ statum, horrendamque in ea passim desolationem ac vastitiem, omneque propemodum hortorum decus, ad internecionem usque eversum, non sine gemitu*

& cordolio, tota cohorruit obriguitque insperata illa rerum Methamorphosi veluti siderata. Verum labantem animum ad Pacis futuræ spem erigens, ad Te primum Illustrissime Princeps, cujus clementiam & favorem jam olim compererat; Immo ad vos omnes, quotquot reducendæ Pacis caussa; huc concurristis, & magno publicoque Legatorum de plenitudine potestatis, munere fungimini, tanquam ad salutis suæ anchoram confungere coacta fuit: Et jam pedibus vestris supplex advoluta, ut tantis ac tam diurnis miseriis, remedium ac finem adferatis, ardentissimis lacrymis & singultibus efflagitat. Atque hæc quidem Flora nostra, pro jure suo parum forte apud aliquos viriliter; quod sane illi condonandum, cum non inter sarissas & peltas in tentoriis, uti Amazones illæ, sed in hortorum umbris, ac inter herbarum aromatumque odoramenta nata altaque sit. Verum enimvero hæ illius qui ritationes lamentaque in ventum minimè spargenda, negligendaque sunt; maximè si audiamus universum Christianum orbem, quacumque se extendit, gemitum planctusque suos, illi jungentem concinentemque. Et vero ille quid ni lugeat? cum miseriarium ferreo hoc sæculo tam sit plenus, ut quemvis hominem hyrcanarum licet tygridum lacte enutritum aut etiam marpesiâ caute excisum, facile commoveat percellatque. Horror profecto mihi est; illum vel solâ cogitatione percurrere, atque utinam sæpius multi percurreremus, & vel solâ meditatione summam illam calamitatem delibare non dedignaremur; fieri quippe non posset

quin ad commiserationem adamantina etiam pectora rumperentur. Quid enim invenias illic, nisi florentissimas regiones jam totas moribundas, ac novissimas lacrymas, immo sanguinis voces obviis propinantes? Quid nisi longa viduarum suspiria, viduitatem suam ac maritorum cæde jugiter deplorantium? Quid nisi dispalantes orphanos de parentum, quos truculentus gladius absumpsit, orbitate, anhelis singultibus balbutientes? Quid nisi decrepitos senes, qui dulcissimis pignoribus ac senectutis suæ fulcris, quæ martius furor disjecit, orbati, ad domesticam solitudinem acerbè ingemescunt? Quid denique nisi innumeros omnis generis ac status homines, qui cum omnibus divitiis paulo antè affluerent, mox Iro pauperiores, omnibus exuti, incertis passim sedibus oberrant & vagantur? Ipsa literarum studia, quibus ad gloriam & æternitatem juventus alitur, si attendas, quantum illa deliquium, quantam ecclypsin passa sunt? Dum scilicet hinc inde desolatæ Academiæ, juventus dissipata dispersaque ac à sapientiæ Lycæis, ad Bellonæ palæstras dilapsa; scientiarum professores neglecti contemptique, atque omnes adeo disciplinæ decora sua, dignitatemque magnam partem amiserunt. Id quod in Religione multo magis venit deplorandum, utpote à qua Populorum temporanea pariter ac æterna fœlicitas dependeat: Quantum porrò illa fecerit faciatque indies decrementum, ignorare nemo, nisi qui cæcutiat, potest. Mars nempe & Religio inimica sibi, invisissima invicem Numina sunt: Hæc Pacem amat; Ille bellum: Hæc concordiâ firmatur; Ille dissidiis pascitur animo-

animorum: Hæc quieta est, gratiosa, ac innocens. Ille contra tumultibus, injuriis ac rapinis gaudet; Ille demum sanguinem fundit, sanguinem lambit. Apud hanc non homicidii solum nefas, sed vel minima alicui illata læsio, scelerata est: Illo ergo jam classicum canente & totam suis ruinis miscente Germaniam, quid mirum si excedere inde Religio & excesse sensim omnino compellatur? Atque in hunc quidem cataclysmum Christianus Orbis dejectus est, quem qui intimius inspexerit, modo hominem non omnino exuerit, non potest non toto sensu illi condolescere: metuendumque omnino est, ne si præfracta ac saxea pectora nostra, ad tanta proximorum mala non se sinant emolliri, occulta quadam fati destinatione, eidem Fortunæ reliqui præparemur. Quod quam facile factu sit, cogitare horret animus, cum jam armorum dissidiis dubio adhuc exitu gliscentibus, belli nervo hincinde destituti, fracti armis, terris exhaustis, utinam non & divinæ iræ vindictæque ob crudelitatem obnoxii, omnium etiam inferiorum patemus insidiis; aut certe ulciscente magni Numinis manu, timendum sit; ne Christianos Proceres tamdiu secum sinat collidi, donec in eandem utrique corruant devolvanturque perniciem, quod in bellis civilibus, nihil esse insolens, tum diversorum regnorum eversiones, tum vero Orientale Imperium, formidando nos anterioribus sæculis commonefecit exemplo. Sed meliora Superi: Interea quando idem jam hostis crudelitate ac rabie præceps in campum processit, ac ingentes ex omnium gentium colluvione commixtos post se trahit exercitus, an non justissimæ formidini

 locus

locus est? Nulli equidem dubium esse debet, Illustrissimi Legati, quin intentio vestra, ad hasce quas jam dixi afflictiones exterminandas, illaque Reipublicæ Christianæ vulnera sananda, & impendentia discrimina avertenda, longè optima sit: Est tamen justè quod non nemo possit subvereri, ne alicunde exulceratissimo hoc rerum statu emergat aliquid quod interturbare illam, ac in transversum agere, aut à recto tramite detorquere forte nonnihil queat: Et quid ni hoc subvereamur? Cum videamus Rationem status, in injustitia ut plurimum fundatam, dominandi libidinem, titulorum aucupia, vanæ gloriæ fumos, sacram auri famem, vindictæ studium, aliaque similium scelerum portenta, quæ fœcundissimum quoddam odiorum seminarium sunt, firmiores apud multos fixisse radices, quam ut evelli se facile patiantur. Nec etiam dubitandum sit, illum Sathanæ Angelum, cui datum est Pacem de terra tollere, qui pestilentissimo halitu suo, totum hunc ignem excitavit, officio suo minime defuturum, novasque furias semper, veluti quædam locustarum examina, ex ipsis Acherontis claustris, in superiorem Orbem hunc emissurum. Et sane ille me metus eò acrius incessit, quod hoc ipso, quo hæc commentabar tempore, quo plurimus de Turcarum, in ditionibus Cæsareæ Majestatis, ac Reipublicæ Venetæ progressibus, rumor est, vix ullibi de repellendis illis, vel in conciliis deliberatio, vel in castris expeditio suscipitur. Oportebat sanè ad primum clamorem versâ fronte, ac versis clypeis, recta in hostem Christiani sanguinis sitientissimum duxisse, & ad restinguendam flammam

illam,

illam, quæ universæ Europæ, qua adhuc parte Christiana est, incendium minatur, nullo alio exspectato classico concurrisse; idque tum, ut juxta Scipionis, Hannibalis, aliorumque præstantissimorum Ducum polemicam Legem, in hostico bellum gereremus; tum ut innumeros Christianos, in nostri, ac Imperii Turcici collimitio, veluti agnos in Luporum faucibus palpitantes, tempestivè erueremus. At ecce contraria cuncta, itum potius est in alia omnia, nihil factum minus, dum illi in æternam servitutem, morte duriorem rapiuntur, respectantque nos trementes, ac sublatis vocibus ac manibus nostrum implorant auxilium; Nos ad illorum clamorem & gemitus surdi, nostras novo furore terras invadimus; inferimusque hostilia signa, in intima Germaniæ viscera; haud aliter, quàm si Turco fugitivi terga jam daremus, aut vero Christianorum sanguine, quem suo Christus redemit, suavius pasceremur. Tauri secum in campis dum præliantur, ubi venientem à longe lupum conspexerint, mox animis coalescunt, in agmen coëunt, ac veluti pacto fœdere in communem hostem cornua viresque expediunt: Nostris cervicibus hostis imminet, isque omni lupo ac trigide truculentior; & nos ipsis belluis immaniores ac magis inconsulti, neglecto illo, in nos bellare, laniare invicem, ac in viscera nostra crudeles esse pergimus. Et quod non quibusvis lacrymis sed præsudato sanguine deplorandum est, non Christi sed Sathanæ potissimum, hisce tumultibus, acta res fuit, non ad Christi Domini gloriam statuendam promovendamque,

sed

sed ad de deprimendam illam, ac in totum abolendam, omnis furor vergit; dum non quarumlibet hæresium tantum erroribus, sed propudiosæ Mahometis sectæ, imo merissimo Atheismo via panditur; quod licet sub specioso Religionis titulo, tota hæc agatur tragœdia, facile oculatiores & animadvertunt & gemunt. Sed mirabimur ipsi aliquando cæcitatem nostram, & pudenda hæc consilia, sera pœnitudine damnabimus; utinam non tunc, cum, ut receptui canatur, locus non erit. Meminisse jam vos oportet, Illustrissimi Legati, Vos à supremo illo Numine ad pacificandam Germaniam in amplissimum hunc sapientissimumque Senatum convocatos esse, vos in urbem hanc veluti communem totius Europæ Curiam, omnium Principum auspiciis coiisse, vos eâ sapientia ac virtute præditos judicatos, qui tantum negotium, quale majus orbis non vidit, conficere valeatis, in vos omnium oculi, manus ac spes erectæ; videte ne tantæ omnium de vobis opinioni aliqua ex parte defuisse videamini. Quod si porro minora hæc aliquibus videantur; nec ferrea illorum pectora hisce sese rationibus sinant expugnari; utinam saltem, vel in illud extremum mortalis vitæ punctum, quo singulorum dicta, facta, cogitataque ad Tribunal vocanda erunt, & singularis de hoc ipso tractato negotio, quæstio subeunda, oculos dirigerent; utinam ille Æternitatis sive pœnæ sive gloriæ decretorius dies, in quo nemo mimum aget, nemo histrioniam exercebit, sed levato velo res suas tractabunt singuli; utinam inquam, ille crebrius mentibus oberraret, ac animos fodicaret acrius; certe gemitus illi ac

lamenta

lamenta subditorum, ac illa impendens ruina in cor profundius descenderent, illaeque detestandae Pacis protelationes, ac repullulantia subinde novorum motuum, veluti hydrae infernalis capita, facilius abrumperentur. Credite mihi, Illustr: Legati, in illa fatali hora, ad quam nec opinantes, magnis passibus contenditis, magnum vobis ab hac ipsa re, bene seu male tractata, vel in spem vel in formidinem, additum iri momentum. In vestris jam manibus de omnibus bene vel male merendi luculentissima est occasio; à vobis omnium uti salus, ita & perditio dependet; & quemadmodum omnibus, si quantum in Vobis est Pacem reducatis, estis profuturi; ita omnibus nisi reducatis, nocituri. Itaque amplissima utramque in partem vobis praeparatur retributio. Quanto tunc satius fuerit Christianam Religionem, ac pietatem toto pectore promovisse, ac quoniam à Pace publica suum illa vigorem sortitur, ad illam Reges & Principes omnibus modis instigasse; quam jam ruenti illi tam oscitanter & languidè se opposuisse, aut etiam susque deque illam habuisse, tantum ut Principum aeraria & possessiones, per fas & nefas, per pauperum mortes & sanguinem augerentur? Quanto satius tum fuerit abolevisse jam, ac aeterna oblivione omnes sepelivisse injurias, quam tam obstinato furore, earum incubuisse vindictae, adeoque secum innumeros eosque nihil meritos in communem, eamque irreparabilem rapuisse calamitatem? Quanto tum satius fuerit condoluisse oppressis, iisque opem praestitisse, quàm obsurdescere ad lamentationes illorum singultusque, ac lacrumantibus illis

gementibusque omnia pro libidine administrasse. Estote certi, afflictorum lacrumas mox suam exuere naturam, ac non ut aliæ aquæ, quæ pondere suo deorsum ad centrum subsidunt, defluere; sed transcendere cælos penetrareque, nisi Magnatum clementia ac miseratione intercipiantur. Horresco tremendam illam Omnipotentis, paricidam Cain compellentem, vocem; Vox sanguinis fratris tui Abel, de terra clamat ad me. *Vnius illius innocens sanguis ad vindicandum fratricidium illud, de cœlesti throno in terram Deum accivit; quid futurum jam credimus sanguine tot millium, imo verò myriadum, sub throno Dei ultionem assidue exigente poscenteque; extra omnem quippe dubitationem, eorum quos civile bellum hoc oppressit, numerum iniri difficulter posse; quos quidem, etsi Principes armis suis non occiderunt, certe occidioni cum possent & deberent, non exemerunt. Et quidem jam Reges & Principes meliori sydere afflati, subditorum calamitatibus ac miseriis victi, ac congemiscentes, hanc non tam militiam, quam prædandi latrocinandique licentiam toti aversantur, ac intimis animis (quid enim de tantis apparatibus sperare fas est aliud?) Pacem desiderant, Pacem quærunt, Pacem rogant, ac ad reparandam illam stabiliendamque sibi ac in vices suas ipsi vos succenturiarunt: Iam vobis omnis exerenda industria, omnes animi vires in auxilium vocandæ, omnes nervi intendendi, ut negotium hocce, quod auspice Deo cœptum est, eodem bene dirigente ad optatum finem procurrat. Sat Christiani sanguinis fusum est, sat Marti & Bellonæ litatum, sat publicis privatisque*

vatisque

vatisque cladibus vacatum. Agite jam quod agitis, concessum Reipublicæ statum erigite, seponite simultates, & quidquid remoram pulcris vestris conatibus objicere potest, ab hoc ut concilio facessat, jubete. Providete ne occasio hæc è manibus vestris, nunquam forte reditura, elabatur: Unicus ille scopus omnium consiliorum, actionum, intentionumque vestrarum esto, ut Regibus & Principibus Christianis stabilis concordia, subditis quies & pax, universæ Europæ tranquillitas & salus publica adferatur. Hoc si consecuti fuerimus, quod post tot & tam diuturna vota jam tandem cœpit sperari, vos omnes festivissimo plausu ac gratulatione prosequemur: Vos qui in hoc negotio primas egistis, veluti sacra quædam publicæ salutis Anathemata, imo veluti Numina cœlo delapsa laudabimus, venerabimur, ac quotquot movere calamum poterimus, panegyricos scribemus, vestræ sapientiæ & virtutis insignia per omnem mundum portaturos. Quod si vero factum secus fuerit, contingatque vos excedere hinc rebus minimè pacatis, quin forte magis intricatis confusisque, quas tota forte posteritas non evolvat; næ ille dies niger ac nefastus nobis æternùm erit, sequetur vos omnium luctus & comploratio, comitabuntur vos devotiones & execrationes, orieturque omnium Ordinum publica desperatio, quin & ipsi lares vestri, quos utique fœdi hujus incendii fœtor etiam adflavit, pro lauro & oliva, quam in occursum laturi erant, indignabundi tristes ac pullati vos excipient.

Atque ut de crudelissimo tyranno illo, quod obiter ante attigeram, Tur-

cum dico, qui ex Oriente, Occidenti jam incumbit, aliquid addam, censeo unicum potissimumque medium, quæ Ottomannicæ potentiæ iri obviam possit, esse hanc, quam toties inculco Pacem ac civilem Concordiam; hâc in tempore jam firmiter constanterque stabilitâ, sat omnium virium, non ad vindicandam solum abillo Germaniam, sed & ipsam Græciam Terramque Sanctam recuperandam supererit; sat suggeret ipse Christianorum Exercituum Archistratægus Christus, ubi viderit ad tam excellentes ac heroicos actus, sui honoris studio, animum nos erexisse. Vidit jam primum Bellua illa ac risit, totam Germaniam nulla Religionis, nulla juris, nulla sanguinis, nulla naturæ ipsius habita ratione, ab ipsis Germanis fœdè concidi, diripi, vastari, everti, & quod de Romana olim Republica Lucanus canebat:

In ſua victrici converſam vulnera ferro.

Vidit Christianum populum, quem dissolubili Caritatis nexu conglutinatum esse oportuit, per occasiones levissimas exardescere in invicem, inter se committi, ac inhumaniùs & duriùs quàm ipsæ feræ facerent, confligere. Vidit à Christianis Christianos invadi, laniari, mactari; in ipsis prœliis rubeam & albam crucem concurrere, in utraque acie invocari Christum, Christum contra Christum armari, ac in auxilium acciri, utrobique vexillum crucis emicare, ac illud Salutis humanæ trophæum, quo nihil esse debebat sanctius, in homi-

cidii

cidii signum ac crudelitatis & laniena tesseram converti. Vidit inquam hæc ille jam pridem, & prô pudor etiamnum videt, & fœdissimis in nos bacchatur conviciis & sarcasmis. At dum nos pertinacissimis odiis belligeramur, ac nostris armis, veluti in mutuas cædes auctorati, nos impetimus conficimusque; ecce tibi commodissimam ille, quam pridem aucupabatur, opportunitatem nactus, Illustrissimæ Venetorum Reipublicæ terra marique atrox bellum indixit intulitque, & jam Cretæ Insulæ nobilissimæ olim populosissimæque, nunc unico eâ parte Christiani orbis propugnaculo totus incubat, nostris scilicet dissensionibus ac injuriis medius interveniens, summoque illas, incommodo nostro, summo commodo suo diremturus. Sed, ut voto suo potiatur, quod Deus averruncet; an quisquam tam stolidus est, ut putet illa licet præpingui offa, superbissimum illum avarissimumque Cerberum placatum soporatumque iri? Credite mihi, Illustr. Legati, vel omnium politicarum tempestatum prognostica me fallunt, non bello hoc, quod tot jam annos magno molimine adornat, sola Creta petitur; prolixius ille spes suas extendit; antiquum ac solemne suum obtinet hostis ille, ac dum nos diffidemus invicem, ac inter nos digladiamur, fines ille suos ac pomæria proferre ac dilatare in immensum satagit. Non est contentus ille tot civitatibus, tot provinciis, tot regnis, tot imperiis perfidia & scelere partis; in quorum quarumque occupationibus, nullæ cædes, nullæ rapinæ, nulla incendia cohibita, nullis templis, nullis sacris vel propha-

 nis

nis parcitum; quinimo omnibus in Christi, Dei ac Domini nostri Servatoris, illiusque sanctissimæ Matris honorem, blasphemiæ generibus desævitum; quas res minime vos nescitis, neque verò ullum unquam tempus illarum poterit exterere vestigia. Et nos, Creta oppressa, cujus jam dexter oculus Canea emarcuit, illum conquieturum sperare audemus? Quasi verò illud populorum diluvium, quod ex omni Oriente excivit, ex Dalmatis, Getis, Schytis, Sarmatis, Tartaris, Thracibus &c. quò inundare hunc totum Orbem, se posse sibi persuadet, ad Cretæ aggeres littoraque stiturus cohibiturusque sit; non est genius ille Tyranno isti, sed nec ulla finitimorum submissione, nullo obsequio, nullis donariis placatur, nullis cupiditas illius terminis circumscribitur, deque illius avaritia verissimum est, quod alterius datum fuit gloriæ.

Unus Pellæo juveni non sufficit Orbis.

Quin ubi totum abliguriverit, hiare non desinet, cruenta quippe belluæ istius, ac implacabilis in nos ira est, ac internecium odium, quod non restinguetur, nisi extremam sanguinis guttam hauserit. Nec est quod de tam diuturnâ nobis Pace blandiamur, non Pax illa fuit, sed belli gravioris præparatio quædam: unus illi in nos & pacis & belli tempore animus est; quem furorem tunc meditabatur, quas colligebat iras, jam effundit, erumpetque brevi in incendium altius, collecta aliquantisper veluti in abdito flamma. Ubi ex illis Græciæ ac maris mediterranei claustris emerserit, paucasque insulas, quibus hactenus velut

frœnis

frænis quibusdam lupatisque coërcebatur, subjugarit, æquor liberum nactus. Italiam irrumpet, ac ipsum Occidentalis Imperii caput Romam tentabit, quam in victoriæ sibi præmium destinavit: atque si Italiam intestinis labefactatam dissidiis offendat, Vrbe ipsâ se potiri ex facili posse, utinam vanè, auguratur; quæ illum, nisi fallat opinio, cum ipsa Romani Imperii arce, omnes illius Principes sub jugum suum venturos, suùmque frustra detrectaturos dominatum confidit: haud sanè inconvenienter ab illo magni Ducis consilio, qui cum Iulium Cæsarem ad prosequendum civile bellum stimularet, hoc eodem illum inflammabat argumento, scilicet,

——— facili si prælia pauca
Gesseris eventu, tibi Roma subegerit Orbem.

Nec fallent illum profecto cogitationes illæ suæ, si conatus illius ac machinationes otiosi conspexerimus, illiusque violentia mox nos non opposuerimus; tanta nempe illius potentia est, tanta auri argentique vis, tanta classium moliendarum occasio, tanta commeatuum oportunitas & copia; ut proinde merito timendum videatur, Illust. Reip. Venetæ, quam sibi primo debellandam suscepit, vires ad sustinendum impetum illum, rabiemque obtundendam haud fore sufficientes; quod & Ipsa, utpote hostilium rationum, machinationum ac virium callentissima, minimè dissimulat, dum vestram, Illustr. Principes, Illa opem indesinenter efflagitat, vestra implorat & solicitat auxilia, eaque sibi

dum

dum hostis, causa, periculorumque communium momenta secum expendit, minimè persuadet denegatum iri. Sed festinata illa ac præpropera ut sint, belli illius exigit magnitudo: si alibi unquam, quam maxime hic maturandum, nè tergiversando rei gerendæ occasio negligatur, atque idem eveniat quod sæpiusculè evenisse olim compertum est, videlicet ut hoc ipsum, quod ex facili & sine magno labore ac impensis, in rerum initiis confici potuisset, postea immensos conatus eluserit, neque ullâ arte aut pecunia potuerit resarciri. Certum omnino est, Tyrannum illum ab incboato bello minime cessaturum, nisi aut animi sui conceptum cumulatissime expleverit; aut illius furor & pestifera conamina concordibus Christianorum armis, mox in radice fuerint excisa. Quod si ergo patrios lares intemeratos conservare; si prosilientes ex proxima flamma scintillas à tectis vestris arcere; si funestum ignem, ne latius serpat, ac inextinguibiles flammarum exsuscitet vortices, cohibere animus est; Illis rabie Turcica vehementer jam lacessitis præproperè subvenite, ac sine mora manus porrigite auxiliatrices; nec unquam permittite ut laudabiles eorum conatus ad barbarorum insultus reprimendos, mox in principio collabascant ac infringantur. Sed vereor ne multis narrare fabulam videar; haud enim omnibus afflictus Reipublicæ illius status, ac concussio & pericula æquè cordi sunt: imo erunt paucissimi forsan, qui Cretæ pene agonizanti animitus ac sincerè compatiantur, aut eidem justas suppetias ferre intendant.

Quin

Quin potius mussitari apud nonnullos audio: Quid nobis cum Venetis? habeat Respublica illa res sibi suas; ingenti illa intervallo à nobis discreta est; satis nobis est, si nos à periculo longius submoti, ac res nostræ in solido locatæ sint. Periculosissimus plane error ille est, ac quamplurimis scaturigo incurabilis ruinis: Meminisse decebat potius, omnes Christianos Principes, unius corporis esse membra; ideoque omnium vires, unius corporis vires esse: quemadmodum ergo occultâ quadam naturæ inspiratione, ac consensu in corpore physico, arctissimè sibi omnes partes copulantur, seseque adjuvant mutuo & tutantur; ita & in hoc Christiano politico, ut fiat omnino necessarium esse. Quod si porrò hoc intermissum fuerit, contingatque deseri alterum ab altero, divelli membra ab invicem, viresque sensim ac per partes carpi & accidi, omne tandem corpus ut infirmum ac enerve reddatur, immo plane corruat futurum est, dabiturque fortasse, aliquando præmii loco his, qui nocentissimis consiliis & affectibus suis, hasce auxiliorum prolationes, vel etiam omnimodas denegationes causantur, illaque ratione in summa pericula extremamque perniciem Rem Christianam præcipitant, ut quemadmodum Ulysses à Polyphemo, ita illi à Tyranno Turcico postremi devorentur.

Quando olim Bysantio fatale illud imminebat excidium, Principes contermini rem alienam putabant, periculum minimè se concernere; hinc Constantino Palæologo, quo communem Christiani dogmatis hostem ab Urbe propulsaret, quinquaginta millium aureorum subsidium

dium denegarunt; verum urbe illa expugnata, deinde Trapezuntino Imperio, Lesbo, Peloponeso, Mysia, Epiro, Illyrico, Eubœa, & pluribus aliis amplissimis regionibus devictis, ac in lamentabilem Turcorum servitutem redactis; (quarum minima forte, centies millenis millibus non imprudenter redimeretur) re ipsa experti sunt, quantam stolidissima illa securitate sua (quæ res secundas plerumque sequitur, adversas præcedit, dubias obruit) Rebus Christianis intulissent afflictionem & cladem.

Quondam cum Pannoniæ Rex Matthias Corvinus, Germanorum & vicinorum Principum auxilia adversus barbariem Turcicam, frustra itidem implorasset; futuras Europæ calamitates quasi divinando prævidens; cum stomacho exclamasse perhibetur, dolere se Europææ gentis Christianæ vicem, se vivo, Pannoniam fore murum, qui crudelissimos Turcorum insultus ab illa arceret: se verò ex humanis sublato, Germaniam & conterminos populos ingratitudinis & ignaviæ suæ acerbas daturos pœnas. Nec verò vanum Regis illud fuit vaticinium; murus siquidem ille cum illo ipso, prô dolor! jam dudum destructus, foresque ovilis confractæ sunt; hinc & lupus inter ovium latera grassatur, insultat cædibus, furit, conculcat & prophanat omnia; formidandaque imposterum, ruptis semel repagulis lupoque in ipsas caulas jam immisso, multo graviora. Quò & facit vaticinium illud Lactantii Firmiani, lib. 7. de divino præmio cap. 15. quod ne parem cum illo Regis Matthiæ sortiatur exitum, Deum

ter

ter Optim: Max: supplex & congeniculans oro Romanum nomen, *inquit ille*, quo nunc regitur Orbis (quanquam horret animus dicere, dicendum tamen est quia futurum est) tolletur de terra; & in Asiam Imperium revertetur, ac rursus Oriens dominabitur atque Occidens serviet. *Cui quidem illius de Romani nominis exterminio, Imperiique ex Occidente in Orientem translatione, tum etiam de pudenda illius, quod omnibus ante gentibus dominabatur servitute, prædictioni; quam secreto quodam metu impulsum, effudisse se confitetur, quid quantumque dandum sit alii viderint; mihi sane maxime, si omnium præsentium rerum statuumque peristases, æqua juxta lance expendam, non levem illa incutiunt terrorem: quemadmodum & Stella illa, caput videlicet Algol seu Medusæ, omnium in cœlo stellarum funestißima, quæ duobus anterioribus sæculis, & quod excurrit, Græciæ & locis illi attiguis, fuit verticalis. Ibi quos portenderit effectus ediderit que, quæ incommoda pepererit, in propatulo est: Secutæ mox Turcicarum copiarum invasiones, publicæ devastationes & privatæ Religionis & dominii mutationes, privatio libertatis, jugum servitutis & innumeræ aliæ calamitates, quas premere silentio magis, si fas esset, quàm meminisse hic allubesceret. Illa ipsa Stella jam incipit culminare, ut Mathematici loquuntur, & esse verticalis principio Regni Neapolitani, & Siciliæ; quid minetur,*

quid importatura sit, summus ille Diespiter novit. Astra, fateor, non necessitant semper, ut plurimum tamen inclinant: Hinc augurium quod mihi de Italia in tristi mente est, Illa non parum adauget: Vide si placet Andr: Argolum Mathematicum Patavinum insignem in Pandosio Sphærico cap. 63. pag. 291.

Rebus ergo nostris adeo in arcto, ac quasi in supremo periculorum apice, velutique quadam crisi positis; ratio, tempus, necessitas, omniaque jura divina & humana postulant, ut tandem aliquando Reges & Principes per Christianum Orbem bellis & simultatibus intestinis positis, contra quosvis Barbarorum hostiles incursus, unanimibus consiliis & viribus in commune concurrant: sed concordia ac syncera animorum unione hic opus est, eaque sane quam maturrima; Solâ illâ, quod reliquum nobis est, servari; solâ illâ quod periit forsan poterit & reparari. Sicut contra post contemptum veræ pietatis (quæ alias instar centri esse debet, quo omnes actionum nostrarum lineæ decurrant) quem cæcitas & securitas, omnium calamitatum mineræ & scaturigines concomitari ut plurimum consuevere: tantorum, quæ recensui, malorum potissimæ caussæ, Christianorum Principum dissidia & dissensiones. Quod & Solimanni Turcorum Imperatoris Legatus Ibrahimus Strozius apposita similitudine innuisse sibi visus est, cum Francofurti Anno 1562. Bavaro, Saxone & Iuliacense, solemni pompa Ferdinandum Cæsarem stipantibus deducentibusque præsens adesset. Monebat tum forte astantium quidam di-

ctum

ctum Legatum, tantos esse Principes illos, ut justum singuli suis opibus exercitum contra Imperatorem suum conscribere & educere valerent, posseque Germaniam plures ejusmodi suppeditare; qui omnes, si concordibus viribus, consiliisque rem aggrederentur, neque Solimannum, neque quempiam ex omnibus mundi Monarchis, eorum potentiæ posse obluctari. Ad quæ Barbarus falsè subrisisse fertur & dixisse, se de Germanorum Principum potentia nullatenus dubitare, & ex hoc extimo præsentium apparatu, absentium vires, ex facili posse colligi. At videri sibi facta consiliaque illorum similia bestiæ multorum capitum, quæ acrius agitata sepimentum aliquod perreptare intendat; propter diversa autem capita, diversa foramina quærere cogatur, & ita sepi implicita ulterius progredi præpediatur. Turcorum verò Imperatorem, belluæ unicipiti, & plures post se ductanti caudas esse persimilem, quæ ubi semel capite transitum patefecisset, reliquum corpus cum caudis omnibus facile subsequi & patentem tramitem sine impedimento permeare. Quod utique verissimum esse, ipsius cottidianæ experientiæ, utinam non doceremur magisterio? Et certè deplorandæ illæ, quas apposita hac similitudine Strozius taxabat, Principum Christianorum discordiæ, Turcorum votis imprimis plausibiles, præclaras multoties illis præbuere occasiones, ac insignium non semel illis extitere victoriarum indubitatæ caussæ. Neque aliud attestante Tacito adversus gentes validissimas, Romanis olim unquam utilius obtigit, quam

quod ad propulsandum commune periculum, illæ in commune non consuluissent; hinc dum singulæ pugnabant, universæ subjugabantur. Stringit jam in nos Tyrannus ille fatale ferrum, omnibus ex æquo inimicus, acuit fulgurantes ac falcatos acinaces suos, quibus cervices nostras demetat, adaptat nervos arcubus, quibus virulenta tela in nos jaculetur; omnes Constantinopoli ac per Turciam officinæ, arma parantium polientiumque strepitu ac stridore personant. Excitemus ipsi tandem nos, excutiamus turpissimum veternum, inque defensionem nostram majoribus animis armemur. At quod caput rei esse crebro jam monui; jungendi animi, arma jungenda, concordi ac conferto in illum agmine movendum: Qui omnium jam fortunas, imo & omnium sanguinem voracissima spe absorpsit, communi consilio ac vi propulsandus. Quod si seorsim singuli pugnaturi sunt, idque non antequam à Tyranno invadantur, sensim tandem omnes æterno & nunquam apud posteros excusando dedecore vincemur. Ergo conglobati & animis & viris in illum irruamus: nulla hîc ferocia nimia est. At inter Christianos Christianorumque Principes, sit amicitia constans, sit firma pax; & inviolabile amicitiæ fœdus, vero ac syncero amore, veluti adamantino quodam vinculo Christiana pectora connectantur: Detestanda plene arma, quæ sempiternum ferocire intendunt, & novarum litium semina in progressu spargunt: Nullæ dissensiones tam justæ sunt, quin injustæ, si æternæ fiant. Qui alio fine bellum gerunt, quam pro-

pter

pter Pacem , truculenti sunt, immo ferarum omnium truculentissimi.

Sed neque vos , quibus fortuna aliquandiu serenior abblandita fuit, Pacem aversemini: Illa vobis tantò jam decora magis, quantò minus videtur necessaria, quin & rebus adhuc utcunque integris, erit quam maxime tuta? Et licet ad votum, imo etiam supra votum forte hactenus secunda vobis omnia obtigerint, ne fidite, ne intumescite: Multos in ipso victoriæ cursu, propter armorum suorum fœlicitatem, opinione sua humanam sortem supergressos, subitanea aliqua ac minimè provisa tempestas dejecit contuditque. Periculosissima omnium felicitatis intemperantia est: Sol, arenæ, ventus, aër, aliaque etiam minima, maximorum sæpe exercituum fata commutarunt: Potest subitus aliquis turbo, undecunque tandem, aut certè ab ipso cœlo, ad tantum scelerum cumulum, quæ bella ipsa comitari ferè semper solent, indignante, immissus involvere omnia, evertere, turbare, absorbere. Ad tempus quandoque violenta illa inhumanaque consilia fluunt prosperè, ac mox in pejus ipsa mole sua ruunt, ac sublapsa retrò interitum accelerant. Quin ipsa illa Fortuna nihil fugacius, nihil levius, sæpè dum ridet irascitur; dum blanditur fallit; vitrea planè est, dum splendet maximè, sæpè rumpitur. Tempus jam tandem ut arma ponatis Christianum sanguinem stillantia; ut veniatis in commune fœdus, ut pacem cum vicinis sanciatis. Si Germani non estis, at esse certe debetis

Chri-

Christiani, quorum regia ac summa lex est Dei & proximi dilectio: Ne pergite insectari dubiam victoriam, ne pergite Christi membra lacerare, ac ex oppressione aliorum vel aurum argentumve, vel quod magnum, nescio nomen, aucupari: Misera plane ac infelicia trophæa illa, quæ de trucidatis civibus excitantur: Sordidum omne aurum est, quod miserorum lacrumis & cruore destillatur: Nec magnificum ac diuturnum, per sanguinem ad alienas possessiones descendere.

At nos quos jam Fortuna novercans sequius habuit, ne cadite animis, durate illos, erigiteque spe meliorum in nullius illa contubernium semper mansura concessit; Servat illa sibi jus suum, quod est ad minimum auræ flatum pro libitu mutari; sicut raris se prosperam semper; ita raris semper exhibuit adversam. Ferendum jam vobis est; quod aliter Deus esse noluit, & cum ipso Deo constanti pede gradiendum. Bellorum eventus ancipites semper deprehensi, immo sæpe fatales Imperiorum periodi fuerunt: Itaque ruinarum vestrarum reliquias, bellorum incendio præproperè subtrahite, ne ultimum fortunæ vestræ codicillum, (ut à Sybilla Tarquinius libros) duplicato pretio redimere cogamini: Quæ vobis belli injuriâ periere, vix reddi possunt, servabitis ea quæ Pacis beneficio si non ampliora, magis saltem quieta & secura esse possunt. Certè Pax bello longè præferenda, ac nisi humanitatis sensum omnino deposuerimus, fateri cogimur, multis illam parasangis anteponendam esse. Tutius igitur Vobis meliusque erit, furori temporum & necessitati

ſitati præſenti nonnihil cedere, illataſque per vim contumelias & damna, Chriſtiana fortitudine potius, quàm ut ruina ulteriori illa eatis ultum, devorare: Rependet dies, rependet Deus; ac illa ipſa Pax, ad quam tantopere omnes inſtigamus, ea quæ bellorum iniquitatibus ſubtracta ſunt, copioſo cum fœnore aliquando refundet.

Sed ut ad finem veniam, ad Te revertor, Illuſtr. Princeps, Tibique, cujus potiſſimum Muſæum hanc Ferrarii Floram mihi conſpiciendam primo præbuit, cujuſque ſingulari favore potiri illâ perfruique intimius conceſſum fuit, facti mei rationem reddo: Certè ubi in manus meas devenit, ſummè arridebat genio meo, illicoque ſuis adeò incantabat illecebris, ut illam è manibus, priuſquam minutatim excuſſiſſem vix depoſuerim. Igitur cum pauciſſimis, immo vix ullis in Germania illa eſſet cognita, indignum ratus ſum, ſi apud me veluti ſub modio ingloria diutius deliteſceret; hinc ut decor illius ac nitela longius diffunderetur pateretque, ſecundâ curâ illam qualitercunque prætextatam in ſcenam produxi, idque ſub Illuſtriſſimi Nominis Tui tutela potiſſimum ac patrocinio; id quod jure Ipſa ſuo à me poſtulabat. Admittes ergo ſerenà frontein aulam Tuam, clientelamque, redeuntem, minimeque Illam, de annatâ familiæ tuæ clementiâ ſibi applaudentem averſaberis. Pauci jam anni ſunt, quando ex Italia in Germaniam redux Illam Romani itineris ſociam Tibi aſciviſti, ac non inhonorum in inſtructiſſima Bibliotheca Tua forulum aſſignaſti: hunc jam aliquot menſibus de-

sertum, jure postliminio repetitum venit. Praeterea ubi post longam illam & squalentem calamitatum noctem, desiderata ac tot lacrymis & suspiriis exoratae Pacis novum jubar, seu Lucifer nobis quidam affulserit: Hortis arci Tuae Iburgensi attiguis (quorum elegantiam superveniens pronuper ex Aquilone tempestas excussit) restaurandis ac perpoliendis operam omnem sedulo promittit & spondet. Habebis ergo Illam indulgenter, nec sinistrè feres, quod ex Nomine Tuo fulcrum sibi & statumen mutuetur. Mihi porro, Illustrissime Princeps, quare Floram hanc Tibi afferendam judicarem, causa fuit, tum quia ab Illustrissima manu Tua in meum primum domicilium venerat; aequissimum quippe est, ut flumina unde fluunt, revertantur; tum verò singularis Tua compertissimaque Clementia, qua me, ex quo notitiae primum Tuae insinuabar, Tuaeque Valetudini Medicus adhibebar, favisti ornastique. Cum ergò extimo signo aliquo ac veluti publico monumento generosis benevolentiae ac gratiae Tuae, quos in me tam liberaliter explicuisti, affectus recognoscere ac profiteri cupiam, nec moram mihi diuturniorem mei in Te animi impetus relinquat. Hinc Ipsam hanc Floram, quae ad manum primum occurrebat, Tibi offero, submississimeque sisto; & hoc qualecunque redhostimentum ad Illustrissimae Celsitudinis tuae tholum venerabundus suspendo. Dignaberis Illam solita benevolentia Tua excipere, veluti subjectissimi mei in Te cultus testem, aut etiam impensioris observantiae certissimam obsidem. Erit aliquando, cum bono Deo,

occasio

occasio, quâ graviori aliqua cura, severioreque & Tua Celsitudine magis digna materia, hunc animum in Temeum luculentius contestatum eam. Dabam Monasterii Westphaliæ (qui locus solemnissimo isti Pacis universalis tractandæ congressui, à præcipuis Europæ Principibus determinatus est, Anno CIↃ. IↃC. XLVI. IV. *Kalendas Maji.*

SENE-

SENECA

Lib. 1. de Clement. cap. 26.

QUid iſtud Dii boni, malum eſt! occidere, ſævire, delectari ſono catenarum, & civium capita decidere, quocumque ventum eſt multum ſanguinis fundere, aſpectu ſuo terrere & fugare? Quæ alia vita eſſet, ſi leones urſique regnarent? ſi ſerpentibus in nos, ac noxioſiſſimo cuique animali daretur poteſtas? Illa rationis expertia, & à nobis immanitatis crimine damnata, abſtinent ſuis, & tuta eſt etiam inter feras ſimilitudo: apud homines tantùm ne à neceſſariis quidem rabies temperat.

INDEX CAPITUM.

LIBRI PRIMI

De

Apparatu hortensi.

LIBRI SECUNDI

De

Florum Notis.

LIBRI TERTII

De

Florum Satu, & Educatione.

IV. *Con-*

LIBRI QUARTI,

De

Florum Usus, & Admirandis.

APPARATUS HORTENSIS LIBER PRIMUS.

Floriferæ culturæ tradendæ frugi consilium.

CAPUT I.

GE surge anime ex humili, atque adeo ex humo. Desine tandem aliquando pronoin hortensem terram vultu vel præter naturam brutum animal, vel ante diem silicernium videri. Parce magnæ matris viscera cultu rustico proscindere, armis agrestibus vulnerare; ne de parentis optimè de te meritæ vulneribus florulentæ purpuræ cruentam voluptatem crudeliter exprimere dicaris. Cœlum suspice, ad quod natus, ad quod erecta statura tuendum tenendumque factus es. Immortalia sidera caducis flosculis præfer, aut eadem esse cœli flores existimato nostratibus amaranthis diuturniores. Sed frustra

contra torrentem nitimur: frustrà ingenio reluctamur. Enimvero Antæus sum, licet gigas non sim: quòd ex imo terræ contactu, cultuque ad cœlum vegetior, atque altior assurgo: per flores enim ad gemella florum sidera congruenter molliterque transitur. Quare à floribus afflata mihi benefica mens est, ut universæ hominum nationi floridam ad cœlum viam aperiam, sive ut floriferi horti suavissimè laboriosam culturam, quæ recenter nata plurimos quidem cultores industrios, nullum tamen adhuc minutioris curæ nacta scriptorem est, primus edoceam: ne mihi uni serere, mihi uni metere arguar. Sic præterea mecum ipse floridi cultor Lycei philosophabar, ex ingenuis mortalitatis oblectamentis honestius esse nullum, quàm quod ex florum cura culturaque percipitur. Vix enim procreatam, & velut infantem humanitatem hortus voluptatis inter florea incunabula excepit: ut erga flores amorem à vetustissimis incunabulis traheremus. Ipsum quoque humanæ felicitatis divinum domicilium peregrino Paradisi nomine hortum redolet. Quin etiam, cœlestis amœnitatis adumbratæ ac rudes imagines, terrena viridiaria tum veteri, tum recenti ætate principes viros ad speciosam sui cultionem inhalatæ suavitatis illecebra invitarunt. Non est cur auribus ingeram recentia exempla, quæ oculis quotidie usurpamus. Veterum aliqua non ab aspectu modò, sed à memoria etiam remotissima commemoran-

Florum cultura novum opus.

Homine ingenuo digna.

A veteribus usurpata.

morando videamus. Verùm ne Romæ, laudum omnium fertilissima in urbe, externa decora demiremur, omitto plausibili invento hortensia rura civitate donantem, interque flores suaviter philosophari docentem Epicurum: prætereo Reges Adonidem, & Alcinoum regalium inter curarum spinas hortorum florido studio beatos, nec tam aculeato insolicitas punctiones auro, quàm explicato in arridens blandimentum flore coronandos: taceo Reginam Semiramidem in pensilis viridarii præcelso miraculo, quàm in regiæ sellæ humiliore fastigio magis suspiciendam: parco narrare Persarum Regum ædibus hortos, quos illi Paradisos vocabant, fuisse conjunctos, ut Regibus ipsis florum cura semper hæreret: non dico pretiosissimæ texturæ authorem Attalum à Regni administratione ad hortuli transisse culturam, quòd floream purpuram decentiùs, quàm Attalicam vestem elaboraret: non repeto centies auditam Cyri vocem apud Lacedæmonium legatum Lysandrum inter infinita regiæ gazæ spectacula sese consitorem esse unicè gloriantis: relinquo denique aureum Hesperidum pomarium, ne videar aurum illinere mendacio. Una, miraculorum omnium theatrum, Roma olim adolescens Reges habuit, qui moderationi populorum hortorum cultu proluderent: ex quorum numero Tarquinius non tam superbus fuit, quin ad hortensia papavera educanda sese demitteret. Quanquam

Plin. Nat. hist. lib. 19. c. 4.

Esther c. 7. Plutarch in Artaxerxe. Iul. Poll. lib. 9. c. 3.

Iustin. l. 36.

Plin. ibid.

illa messe tyrannicè demissa, innocenti horto indignum, hoc est sanguinarium filio nuntium remisit. Quid regno deflorescente nobilitas Consularis? nonne in hortensi area, quàm in forensi arena diutius effloruit? Certe, si quid Respublica detrimenti pateretur, auxiliarios Duces, Imperatoresque petebat è villa, quam duodecim etiam tabulæ hortum appellarunt, quòd ibi, qui capere arma possent, orirentur. Ut mirandum nemini sit illam diu Rempublicam stetisse florentissimam, quæ cultissimis hortis, quæ fortissimis cultoribus abundarit: quorum aliquis Oratorum flos, ut amœnitatem omnem etiam nomine complecteretur, ab horto dictus est Hortensius. Sed unus instar omnium prædicetur colonus, alterum belli fulmen, Scipio Africanus, qui summam triumphali gloriæ manum à se tum addi existimabat, cum domitricem Africæ dextram in subigendo Linterni hortulo exercebat. Quid, si veteres Sallustii, Luculli, Mecœnatis, ac Cæsarum hortos memoria repetamus? num dubitabimus amœnissimæ indolis patritios Quirites super florum studio cum vernante natura specioso certamine collusisse? Quare Domitiano Cæsari præter aulicum, & poëticum morem vera sic cecinit gratulatio:

Martial. l. 6. epigr. 20. *Navita derisit Pharios Memphiticus hortos,*
Urbis ut intravit limina prima tuæ.

Quod igitur semel voce, Lesbium oraculum, Theophrastus

phrastus, huc sæpius re ipsa docuit gentium Regina Roma dignam esse homine libero argiculturam. Verùm adeò non modò summos, sed infimos quoque homines amor tangebat hortorum: ut paupercula urbana plebecula Babyloniæ amœnitatis pensile sumptuosumq; miraculum æmulata de fenestris olim (quod nostræ etiam ætatis vulgus usurpat) hortensia rura suspenderet. Urbem orbis epitomen, ut nobilis ait Græcus author, plura decora complectentem, quàm quæ possent unico nomine concludi, triplici quondam insignitam fuisse accepimus: pervulgato scilicet Romæ, robur græcè sonantis: arcano, ut quidam putant, Amaryllidis, vel ab amore latina origine, vel ab incilibus, quibus Argei campi Romana palus siccata est, græca significatione deductæ: sacro demum atque in sacrificiis usurpato Anthusæ, hoc est, Floræ, sive Florentiæ, unde sacra Floralia nominantur. Ut videlicet urbs & rerum gestarum gloria, & florum studio florentissima ipso etiam nomine floreret: utque floribus operam dare Romanum esse gloriemur. Digredere jam tempestivè à Romana urbanitate ad Africanam barbariem liberrima narratio: ibi pande Regii Generi penetrales hortos: ostende nobilitate, sapientia, integritate spectabilem Antistitem Paulinum tum præclarè liberum, cum vendibili servitute alienæ libertatis redemptor humum fodit, ut olentium herbarum florumque munuscula metat, quorum

Plin. ibid.

Apud Cælium Rhodig. lib. 18. c. 25.

Ang. Politian. ep. 2. lib. 1.

Nannius l. 6. Miscell. c. 1.

Romæ sacrum nomen Flora, sive Florentia.

Florum cultor Paulinus.

rum suavissimo nexu & barbarum Genserici tyranni animum sibi devinciat, & se suosque captivos cives simul absolvat. Quòd si Diocletianum, trabeatum illud monstrum, ac sceptrigeram furiam, abdicato demum, quod nimium diu impotenter ac tyrannicè tenuisset, imperio, culta innocenter, olera sic nobilitarunt: ut tam ipsi gloriosum futurum fuerit, si columnarum inscripta monumenta ex Imperatore olitorem prædicassent, quàm fuit eidem probrosum, quòd Christiani nominis eversorem appellarint: quanto plus gloriæ cum lectissima florum messe inetere credenda est in hortorum urbano rure colendo splendidè rusticata nobilitas? Sed quid ego mortales hortensi culturæ deditos admiror? Deus ipse triumphata morte redivivus atq; immortalis non in triumphali Regis paludamento, sed in subrustica hortorum cultoris effigie amantissimæ se Magdalenæ videndum præbuit. Et sanè ad sempiternæ voluptatis colendos hortos reducem species decuit coloni. Nec equidem mira subagrestis hominis imagine sese induisse redivivum mortis triumphatorem, cœlique Imperatorem Deum, qui sic agrestes florum delicias adamavit, ut ardua Cœlitum felicitas facili mortalium labore præcerpenda in florem campi, liliumq; convallium humili appellatione transierit. Quòd si Deo decorum fuit nostrum se florem facere, & appellare: quidni nos pulcherrimas ejus imagines, flores videlicet ambitiosè

Diocletianus ex Imperatore olitor.

Baron. Annal. to. 2.

Christus redivivus hortulani specie.

tiosè colamus? Jam non eſt mihi quærendum, cur idem ſuaviſſimus plancque floridus Legiſlator agri lilia citra illum ipſorum laborem Salomonis regio cultu ornatiora conſiderari juſſerit. Eorundem enim & unicus & providus cultor voluit agnoſci Deus. Ut flores colere majus humano decus eſſe intelligamus. Fas igitur mihi ſit abſque levitatis nota docere, quod graviſſimis viris, atque adeo ipſi Deo pulchrum fuit uſurpare. Huc accedit non leve florum culturæ non exercendæ ſolùm, verùm etiam tradendæ incitamentum, ſeverioris nempe ſapientiæ erga geniale hoc ingenuumque ſtudium plauſus & præconia. Sed nunquam illa glorioſiùs plauſit, quàm, cum eruditiſſimi ore Lipſii locuta in ambiguo reliquit, an flores hortus elegantiores funderet, quàm Lipſius loqueretur. Duo hìc præſtari à me poſſe penitus diffido, ac pernego. Alterum eſt, ut omnia colendorum præcepta hortorum perſequar. Quis enim unquam primus intentati operis magiſter univerſa pervidit, ac poſteris tradendum doctoribus reliquit nihil? Non fuerit igitur minimæ opportunitatis, & laudis pleraque, ac præcipua præmonſtraſſe. Alterum, ut omnibus placeam. Nam quis, niſi delirus, diſſimilium inter ſe ingeniorum, atque etiam diſſidentium ſententiarum infinitis mortalibus unum argumenti, atque adeo ſcriptionis genus ſapidum eſſe poſſe arbitretur? Satis igitur habeo; ſi paucis, iiſque ſapienti-

Jubet flores conſiderari.

Florum culturam etiam docere decorum.

Hortorum cura ſapientibus laudata.

De Conſtant. l. 1. c. 1, 2, 3.

Duo Scriptori difficilia.

bus

bus non displiceam. Non hìc opus mihi est more poëtarum è Parnassi viridario eruditam auram implorare, ut percupida mens amabiles sensus à fertili aspiratione concipiat: idem enim Zephyrus, qui odorato halitu floream terræ, ingeniosam inspirat animo fœcunditatem. Neque Aganippes lymphaticam lympham sitio, ut aridum ad nobiles partes ingenium irrigetur: eadem enim hortensis unda, quæ teneros terræ filios lactat, inter floreos fratres pudicam hanc meam Floram educit, & educat. Valeant Musæ, mera nomina, non vera numina canoræ superstitionis. Musarum instar omnium una mihi est, una placet & ingenua & ingeniosa colendi floris Ars, quæ decentiùs à me, quàm deflorata pudicitiæ laude quondam famosa muliercula, Flora nominatur. Hæc igitur, dum cœlo non invida, sed æmula duodecim siderum illustri diademate coronatum annum subinde nascentium florum perpetuo vere mirabiliùs coronat, floreum mihi sertum poëtica lauro pulchriùs intexit ipsius decora, ipsius leges ad hominum jucundissimam exercitationem promulganti. Ejusdem ego admonitu floridum argumentum suavitate carminis alioqui condiendum carmini proxima, atq; inter flores decenter efflorescente oratione pertracto: quòd recentium florum nomina pleraque peregrina sine obscura verborum ambage versu dicere non est. Hæc me M. Catonis, M. Varronis, Columellæ, Palladii, Constantini Pogonati sapien-

Florum cultura cur Flora.

Florum cultura cur prosa, non carmine.

ſapientiſſimi Imperatoris, aliorumque complurium graviſſimorum authorum de re tum ruſtica, tum hortenſi ſolutè ſcribentium nobiliſſimis exemplis ad hoc idem ſcribendi genus impellit. Et Conſtantinum quidem ſatis luculenter docuiſſe monet, è majeſtate Imperatoria eſſe non hominibus modò, verùm etiam floribus leges & jura præſcribere. Ut hortos colere Cyri exemplo regium, hortenſem artem præcipere Conſtantini documento imperatorium, utriuſque authoritate aureum ſceptrum, & floriferum bipalium tractare perinde ſplendidum eſſe fateamur. Valeat jam tandem Apollo, calor capitum fanaticus in fabuloſo collis Heliconii ſole apricantium. Tu mihi ſplendidè ficto Apolline illuſtrior, FRANCISCE CARDINALIS BARBERINE, quà ſapientiæ, quà gloriæ pupurea luce ſuaviter incendis animum, ut flores loquar, URBANIS APIBUS tuis, ut ſpero, gratiſſimos. Et quanquam excelſæ indolis nativis, cultiſſimique horti domeſticis floribus abundas: non tamen dedignaberis tibi naſcentes Floræ meæ agreſtes floſculos liberali Urbanitate donare. Neq; ſanè dedecet regiam iſtam morum facilitatem à ſummorum Regum colloquio, & graviſſimarum legationum negotio reducem inter horridulos hortos meos breve per otium ruſticari. Jam verò adveneror, atque invoco præpotentem Divinitatis auram, quæ ſicut inter cœleſtis felicitatis æterna vireta florentiſſima

Franciſci Cardin. Barberini patrocinium imploratum.

Aſpiratio divina floribus invocata.

Cœli-

Cœlitum gaudia ſemper eventilat, ut perennent: ſic hortenſibus curis hiſce meis aſpiret, ut felici exitu hilarentur.

Novæ culturæ novum magiſterium.

CAPUT II.

NOvam, & perutilem florum culturam incultè ſcribenti mihi, ad impetrandam operis novitate veniam, utilitate benevolentiam conciliandam, pretium operæ foret oſtendere, à compluribus, iiſque eruditiſſimis rei floreæ ſcriptoribus, florum tantummodo aut hiſtoriam, aut certè vim medicam fuiſſe traditam; quarum illa mortalium voluptati prodeſſet, hæc vitæ: accuratiſſimum verò cultum, quo de humana tum voluptate, tum vita optimè promeriti flores viverent, ac perennarent, ut diutius prodeſſent, adhuc intactum indictumque latuiſſe. Quare hoc equidem loco recentis ad operis certiſſimam fidem, omnium, qui de floribus ad hanc uſque ætatem conſcripſere, catalogum cum ipſarum ſcriptionum argumentis producerem; niſi numeroſam recenſionem iſtam authores aliqui Tranſalpini elementario ad expeditam cognitionem ordine numerantes occupaſſent, hoc eſt, partes meas impleſſent. Ex his eſt, qui ducentos circiter numeret her-

Herbariæ rei ſcriptores ab aliis numerati.

herbariæ, adeoque rei floreæ ſcriptores, quorum nemo unus de univerſa abſolutaque, ut nunc viget, florum cultione præcepit. Fuere quidem perpauci ex iis, quos legerim (legi autem complures) qui remota quædam aut mutila præcepta hac ſuper re cum attigerint, integram mihi ac peramplam tradendi cultus hortenſis materiam reliquerunt. Ego igitur novis in præceptis præſcibendis utiliùs occupatus longiſſimos indices ab aliis deſcribere ſupervacaneum puto. Neque tamen eos ingrato ſilentio diſſimulabo, qui nuper ingenioſa floridaque ſcriptione ipſis decus floribus addiderunt. Sic enim, ut par eſt, in latinis hiſce meis hortis non una modò breviſſimorum floſculorum forma, ſed florentiſſimorum quoque ingeniorum fama vernabit. Prior in hortenſibus meis novalibus floridiſſimum nomen efferat, qui ſuas pridem paginas florum ſcriptione gloriæ fœcundiſſima conſevit, Fabius nobilitatis excelſitate Columna, eruditionis amœnitate flos, ſeu potiùs familiæ ſuæ miraculum; quia Columnam florere facit, ſeveriorem videlicet philoſophiæ, mathematicæ, legumque diſciplinam blandiſſimo florum ſtudio coronat. Floreæ ſapientiæ præcones argutiſſimi ſunt pridem evulgati, brevique vulgandi codices, in quibus, quàm in hortis, pulchriùs flores nitent, ac ſuaviùs olent: quia illos oculatiſſima, & planè Lyncea ſevit eruditio, ac veritatem opacantes erran-

Præter hos Fabius Columna.

rantium opinionum malos frutices extirpavit. Teſtis eſt è libris jam editis cum prior, qui non minùs re, quàm nomine ΦΥΤΟΒΑΣΑΝΟΣ Theophraſti, aliorumque veterum herbariorum deſcriptionibus reſpondentes plantas græcæ latinæque eruditionis momentis prudenter examinat: tum poſterior ΕΚΦΡΑΣΙΣ, qua præter ſuperiores aliæ complures minùs cognitæ, rarioreſque ſtirpes noſtrate ſub cœlo naſcentes, à priſcis olim herbarum peritis medicis deſcriptæ recognoſcuntur, & declarantur. Teſtis, herbariæ rei Anazarbeum oraculum, Dioſcorides & profuturis, & manſuris Columnæ notis explicatus, nondum tamen in publicum judicium typorum opera productus. Teſtes denique ſunt, quæ jam eduntur in lucem ad Mexicanarum plantarum, animalium, & metallicarum fodinarum hiſtoriam notæ, appendiceſque operi peregrino, ac perutili pares. Et cum quidem novæ Hiſpaniæ

Francisc. Hermandus.

Nardus Antonius Recchus.

Joann. Terentius.

theſaurum, ſive opportunam medicinæ hiſtoriam Franciſcus Hernandus novo in Orbe primarius medicus congeſſit: Nardus Antonius Recchus, Hiſpani Regis itidem medicus digeſſit: Joannes Terentius, pridem inter medicos ad corporum, nunc autem inter Jeſu ſocios ad animorum perveſtigandam ſalutem apud Sinas Lynceus doctiſſimis notis locupletavit: univerſi verò Lyncei, atque ipſe præcipuè Lynceorum princeps Fredericus Cæſius è diuturnis tenebris erutam & eruditis

ditis additamentis, & liberalibus impensis, ut præclarè legatur, in bono lumine evulgarunt humanitatis suæ. Scriptor alter à Fabio & ipse ad sapientiæ latebram pervidendam Lynceus, Joannes peracutum olentis ingenium de Nardo & Epithymo disputationis Faber, Romanæ præstantiæ medicus, atque herbarius Pontificius innocenter odoratis plantis eruditum conficit aculeum contra Josephum Scaligerum. Descriptorum serie florum proximum floret nomen Tobiæ Aldini, qui, dum Odoardi Cardinalis Farnesii medicus Chymicus, & Farnesiani horti præfectus rariorum ejusdem horti plantarum descriptionem profert in lucem, ad colenda & coronanda regiæ pulchritudinis Farnesiana Lilia jure peregrinitas esse rariores plantas exteras docet. Jam verò scriptione, non eruditione postremus floribus nostris inserendis est floridus, sanè scriptor Federicus Cæsius, qui genus, & proavos, atq; hæreditarium principatum vix sua decora existimans & omni bonarum disciplinarum genere sic animum illustravit, ut erudita perspicacitate maximè Lynceus Lynceorum omnium dux, ac propè dixerim oculus sit: & multiformi scientia in perbreves Phytosophicas tabulas coacta Mexicanam eandem historiam sic fœcundavit, ut pluribus illa ingenii floribus, quàm Indiæ stirpibus virere videatur. Usq; adeò cultrice sapientia exaratæ fragiles paginæ perennaturæ gloriæ seminarium sunt. Supereft jam ut

Joannes Faber.

Tobias Aldinus.

Federic. Cæsius.

ut nos quoque utiliter vernaturas paginas usque adhuc intractatis & recentibus extollendi floris præceptionibus laudabiliter exaremus, quas tum diuturna mihi experientiâ, tum consulti experientissimi cultores suppeditarunt.

Hortensis Architectura.

CAPUT III.

Hortorum positio.

PRincipiò, cui gestit genialis indoles in florum culturam, floriferi horti aream eligat salubri cœlo subditam, summotamque procul à paludibus, ne coloratos inter flores à pestilenti regionis halitu ipse cultor mortis colore decoloretur: fluvio non adversam, ne aquosa & perfrigida atque adeo insalubri aurâ inspiretur: si locus suppetat, domesticam, ut assidui veris felicitate aureum seculum domi habeat, subjectumque videat è fenestris expictum floribus paradisum: quoad ejus fieri poterit, peramplam, ne florea natio varia & multiplex angustè habitet: aversam à septentrione, unde gelida pernicies mollissimis terræ fœtibus hyeme inhalatur: conversam ad meridiem, cujus tepidi humidíque spiritus clementer aspirantes florum animæ sunt. Ita situs amœnitate ipsi hortulus Italiæ non concedet, quæ, sterili Aquilonis frigore Alpinis claustris excluso, ad australis cœli fertilem

Plin. lib. 18. cap. 6.

tepo-

teporem porrecta unum tota pomarium Varroni videbatur. Sin autem siccanea regio humore nullo, aut parcissimo adjuvatur: hortos ita partieris, ut hiberno ad meridiem, æstivò ad septentrionem flore spatia conserenda convertas. Illius enim loci frigidam austrinus halitus, præfervidam siccitatem minùs ostenta soli aquilonaris positio temperabit. Possumus quoque varios pro regionum varietate villarum situs ab idoneis authoribus præfinitos sic ad hortos referre, ut ii spectent in frigidis locis meridiem, septentriones in æstuosis, in temperatis exortum æquinoctialem. Eandem aream sic præterea providus cultor exæquet: ut non æquissima nec perlibrata, sed exiguè prona leniterque declivis humorem imbrium superfluum aliò evergat. Apricam verò vel inveniat, vel efficiat: ne imminens, aut objecta opacitas graviùs, quàm Magni Macedonis umbra, officiat non doliari cuipiam Diogeni, at delicato florum populo salubriter apricanti, Ut hortenses partus floridam & nitidam vitam vivant, amantissimi parentis sui vitalis solis calore citra umbræ invidiam foveantur. Ut suis horti sideribus discolori luce florentibus cœlum stelliferum æmulentur, emulanda cœli decora libero prospectu intueantur. Ut colorati pupuli ex altricis nubis pluvio lactatu vividum colorem ebibant, aërium lac umbrosa mora ne prohibeto. Ut marinis conchis avidiùs matutino rori oscitantia florea conchy-

De Re rustic. lib. 1. c. 2.

Pallad. De re rust. l. 1. tit. 34.

Plin. ibid.

Planities.

Apricitas.

lia loscidis margaritis æstum refrigeraturis perluceant, avarus obex instillatas opes ne intercipito. Sed rorantibus cœli guttulis, & antelucanæ serenitatis imbre æstuantium, atque arentium in aprico sitis hortorum satis extingui non potest. Quare fontani liquoris nativa, sive accersita perennitas, aut non ita profundi, laboriosique haustus putealis fons, aut certè cœlestis aquæ cisterninum conceptaculum sive intra, sive propter hortensem aream sit: ut bibaculis plantis vel manu illatus, vel suæ spontis humor, cum opus fuerit, ministretur. Ad hæc pro loci situ ea areæ figura deligenda, cujus in designatione vel nulla, vel minima spatii jactura fiat. Sin autem patentiore in agro tua sit optio: pro arbitrio angulatam aut rotundam, oblongam aut quadratam destinabis. Illud verò servandum est, ut area sepimento clausa, vel claudenda, si longior quàm latior placet (sive ea rectis angulis, sive ovato ambitu definiatur) ab ortu longitudinem porrigat in occasum. Nam sepimenti, quà latum est, breviora latera orienti, occidentique soli adversa matutinis ac vespertinis horis, cum longissimæ umbræ sunt, areæ minus extremæ utrinque inumbrabunt: mediæque plus solaribus radiis patebit, hoc est, area tota erit apricior. Reliquum est, ut appositè delecta floribus castra (nisi quo alio munimento inaccessa sint) tutissimo adversùs furaces excursiones vallo communiantur. Id autem seu modicè sublimi,

qui

Aqua irrigua.

Figura.

Sepimentum.

qui furem non ſolem arceat, circundato muro, ſive ſpineo ſepimento ſtatuetur. Non enim roſæ ſolùm, ſed cæteri etiam flores præſidiarias inter ſpinas tutò habitant. Spes viva ſtructili præfertur, utpote parabilis minore ſumptu, ævo diuturniore durabilis. Ea ſic inſtituitur. Hortulus, quem veluti florum urbem ſepimenti mœnibus munire deſtinaveris, condendæ urbis veteri more ſulco, eoque duplici ſic cingendus eſt, ut alter ſpatio tripedaneo diſtet ab altero: uterque verò bipedanea, vel ſeſquipedali tum altitudine ſubſidat, tum latitudine dehiſcat. Id verò fieri debet, ſimul atque ab æquinoctio autumnali largis imbribus terra maduerit. Semina deinde paliuri, rubi, ejuſque ſpinæ, quam ſentem canis appellant, quàm maturiſſima erui farinæ ex aqua maceratæ immiſcentur, eaque intrita ſparteis, aut nauticis veteribus funibus, aut quibuſlibet aliis reſtibus inſeritur. Siccati deinde funes reponuntur in tabulato. Quadraginta mox diebus à bruma prælapſis, ſive poſt Idus Februarii, cum redit hirundo, cum Favonius aſpirat, ſiqua in ſulcis reſes per hyemem aqua ſtagnavit, exhauritur: reſolutum verò ſolum, quod autumno egeſtum fuerat, ad mediam uſque ſulcorum altitudinem regeritur. Ad extremum prædicti funes impreſſis fœti ſeminibus per utrumque ſulcum porrecti levi terra obruuntur. Ita circa trigeſimum diem prorepunt ſentes, quos adhuc teneros interpoſita utri-

Colum. De re ruſt. lib. 11. c. 3.
Pallad. l. 1. tit. 34.

que sulco virgea sepe sic adjuvare oportet, ut in spatium, quod interjacet, inclinati virgarum adminicula superscandant: donec incremento firmiore corroborati densissimo, atque inextricabili nexu impenetrabile, atque adeo inexuperabile munimentum intexant. Non absimile satisq; validum sepimentum ita Diophanes architectatur. Sub æquinoctium vernum cubitali altitudine scrobem effodit: in illo & palos depangit, & funiculum extendit: pridie autem eruum molitum cum paliuri, rubi, & oxycanthæ, sive acutæ spinæ semine commiscens macerat, atque ad mellis crassitudinem cogit: extentum deinde funiculum eo semine confricat, oblinitque: locum cremore irrorat, irroratumque ad breve tempus patere sinit: egestam denique humum superinjicit: & post dies duodetriginta pedalis incrementi germina existunt. Eadem in scrobem pede non altiorem transponit: & intra bimense tempus cubitalem superant magnitudinem. Adeo verò in aculeatum, implicatumque vallum brevi adolescunt, ut hispida ipsa species prædonum vulneret, ac dejiciat audaciam. Non dispari Democritus artificio agrestes delicias munit ac sepit. Etenim à veris initio quindecim diebus sepium sationi præfinitis, nauticum funem marinis operis detritum, jamque putridum prædictorum seminio veprium eruo permisto confricat: exinde in scrobem defodit, & quotidie irrigat. Ita procera-

Apud Constant. Cæs. Pogonat. de Agricult. l. 5. cap. 42.

ram

ram atque imperviam ſepem citò educit. Nonnulli reſtem infricato rubi ſemine oppletam adobruunt: craſſas arundines contuſas obliqua, nec admodum alta plantatione defigunt; miſtumque terræ lætamen ingerunt. Alii lectis è rubo maturis moris funiculum illinunt: deinde terra, fimoque obrutum rigant, donec germina emittat. Sunt præterea qui vivam ſpem in hunc modum excitent. Virgas rubi craſſiores in ſegmenta diſcindunt: ea ſcrobibus palmari altitudine excavatis diligenter operiunt: quotidie, donec egerminent, foſſione ac rigatione, ſi tempus invitet, refovent. Ita ſepes robuſta, perenniſque conſurgit. Novum aliud ſepimentum regii cultoris ingenioſa monſtravit experientia. Plura hic diverſi generis ſemina ceræ, vel tenaci cuipiam materiæ in longum tenuiter productæ permiſcuit: eadem optimè ſtercorato ſubactoque ſolo commiſit: atque ex ea congerie ſepes admirabilis pullulavit. Noſtri tamen agricolæ ſimpliciore cultura conſeptos agros ſatis commodè tuentur. Unico enim contenti trium circiter palmorum ſulco vaſtiſſimarum ſpinarum plantas è ſpinetis campeſtribus tranſlatas, ac leviter attonſas à Novembri menſe ad Februarium infodiunt: ternorum intervallis cubitorum diſcretas arbuſculas maximè ulmeas æque attondendas interſerunt, ut vepres quamvis aſperos maritos fideli conjugio adminiculent: ſambucum, quoad fieri poſſit, non

esse interponendam censent: quia frigida, siccaque vi assitas plantas emaciat, & in caudicem enormiter extumescens furacibus insidiis facilè scansilis est. Quòd si locum tutiorem sepire mitiùs velis: dedolatos cancellos è castanea, seu qualibet alia ex arbore, quæ sub injuria pluviarum perdurandi pervicacia laudatissima sit, præfiges: ut innoxios illi oculos admittant, procaces hominum manus, atque adeo pecudum ora pedesque distineant. Ita præparatum ac præmunitum areæ patentis æquor graphidis peritus, ingenuæ amœnitatis architectus curiosè dimetiatur: dimensi æquoris formam sectilem in partes pro dimensionis rata portione respondentes lineari pictura contrahat in papyro: multiformem in areolarum imitationem deformet: pulcherrimam deligat exprimendam. Caveat autem, ne phrygionem imitatus areolas frangat in foliacei operis angustas & minutulas incisuras, sationi planè ineptas. Feliciùs æmulabitur phrygium opus artificiosa florum consitio, quæ ipsummet areolarum solum ordinata colorum varietate distinguet. Areolas nec adeo laxet, quin ad ipsarum latitudinis dimidiam partem runcantium, legentiumve manus pervenire possit: nec adeo angustet, ut paucissimorum seminum unaquæque sit capax. Quanquam qui natura magistra paucis iisque lectissimis floribus contentus fuerit, numerosiore semitarum labyrintho areolas poterit aliquatenus coarctare.

Lineatis pictura.

Areolæ.

Semi-

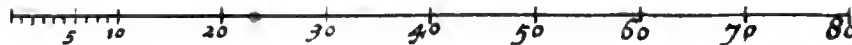
Semitas duum minimùm palmorum latas faciat, ut ſine adnaſcentium plantarum attritu innocens oberret inceſſus. Laxiora quoque itinera præſcribat, quæ ſe media hortorum umbilico interſecant, quæque ſepimento proxima hortos ambiunt. In iis enim non modo eſt ambulandum, ſed florales etiam teſtæ ordinatim ſtatuendæ ſunt Quis jam enumeret hortorum inexplicabiles & planè labyrinthæas ambages, quæ feliciſſimo artificio non biforme Minotauri monſtrum, ſed bis amabilem oculorum, nariumque voluptatem intercludunt? Expeditiùs veterum labyrinthorum, quàm recentium hortorum artificiosè inextricabilibus erroribus explicandis exitum inveniam. Paucis rem expediam infinita varietate impeditam. Quot in pavimentis atque in lacunaribus, totidem in hortis mæandros ludimus & labyrinthos. Ut Dædaleam antiquitatem ætas noſtra longè ſuperet quà ingenio, quà numero Dædalorum. Quin etiam beatiores Archimede Geometræ docile ſolum innumerabilibus formis inſcribimus non humano ſanguine, ſed floreâ purpura colorandis. Illud autem ſtudiosè curamus, ut areolarum non univerſa modò compoſitio & colligatio, ſed unaquæque etiam figura, & veluti facies concinna & venuſta ſit. Nullæ tamen formoſiores areolæ informantur, quàm quæ rotundantur in roſas, aut radiantur in ſtellas. Ut ſine fabulæ fuco & fallaciis Elyſium noſtrum vel

sine floribus floreat, & sua sidera norit, quæ splendidam florum sobolem manifestiùs, quàm remotissima cœli lumina, progignunt. Sed floreæ sationi omnium maximè utiles, & satis venustæ censentur octo angulorum areæ minusculis quadratis areolis interstinctæ. Non fuerit (opinor) ab re multiplices jam hortorum formas adumbrare: ut hortensem architecturam clariùs, quàm ipsa verba, linearis adumbratio eloquatur. Illud hic animadverti volo subjectas exempli causa diversas hortorum imagines ad certæ magnitudinis areas accommodandas esse: ut apertè indicant fictilibus lineis additæ singularum imaginum dimensiones. Quare pro spatii amplitudine varia areolarum conformatio varianda est. Quæ autem lineantur infra regulæ modulorum sive partium, minutioribus segmentis communes sive Romanos palmos, amplioribus eorundem palmorum decades indicant.

Formæ variæ.

Sicui

Si cui uolupe sit cæleſtis ciuitatis beatiſſimam sedem æternæ stabilitatis in quadro poſitam terrenæ amœnitatis hortenſi ambitu deſignare. cæloq; quodammodo in terris aſſueſcere: hoc illi proponitur. quod in quadratos hortos quadrat: exemplar.

Si rectis angulis oblonga. hoc est ad proferendos floridæ uoluptatis fines porrecta magis arridet area: hæc etiam forma delectet.

10 20 30 40 50 60

Si mundi ornatissimam rotunditatem hortensis ornatus rotunda imagine lubet æmulari, uel ætati floreæ nouum orbem condere: orbiculatum habes rudimentum quadrata in area lineatum; cuius continenti muro circunseptæ superuacaneis quatuor in angulis tum hortensis supellectilis cellas, tum congruentia floribus auiaria poteris excitare: ut florea in silua siluestres Orphei ne desint. Cauebis tamen, ne munimentum circa extructum uel altitudine nimia, uel minimo interuallo areolas incommode opacet. Quare caute excitandum, et latiore ambulacro distinendum erit.

10 20 30 40 50 60 70 80 90 100

Conſimulium triangularium cellarum quadrata in area opportunitas erit ſi angulos octonos habeant horti. quorum aliquod hic ſpecimen ſubycio: ut plures tibi ubiq; parabiles. quam venuſino poetæ in Tiburte receſſu. amœnitatis anguli rideant.

10 20 30 40 50 60 70 80 90 100

Si circense spectaculum non olim procurrentium equorum fugitiua sed assiduè uernantium florum stataria uoluptate exhibere mauis en tibi ouati circuitus commodum circum honestissimæ Floræ nouus Ædilis aperio, ysdemq; cellis extruendis opportunos simillimos angulos propono.

10 20 30 40 50 C

At uerò si enormis ambitus aream denormans pulcherrimæ, optatissimæq; formæ non permittit optionem: quantum spatij licebit ad normalem figuram reuocabis: reliquum areæ tum in obeliscu, tum in alias non incongruentes imagines conformabis. Quod proponitur exemplar, ab denormata mutilaq; capacitate felix est; simili. enim pyramidis miraculo Ægyptiacæ magnificentiæ celsa fastigia æmulatur.

10 20 30 40 50 60 70 80 90 100

Si uelis deniq, floreæ curæ quàm facilem aditum, tam difficilem exitum hortensi repræsentare simulacro: tuos hortos in labyrinthum implica, cuius hic imago aliqua exhibetur. Possunt autem labyrinthi areolæ uel cæterarum instar humiles subsidere, ut oculi tantùm implicatis flexibus irretiantur: uel ad quatuor circiter palmos lateritia structura excitari, ut pedes quoq, inter flores errabundi iucundissimè impediantur.

10 20 30 40 50 60 70 80 90 100

Vetus ars, quæ necdum penitus antiquata eſt, olentium herbularum tonſili ſepimento amœna hæc florum ſtativa circumvallabat: ubi non ipſi modò inter ſe flores civili bello, ſed herbacea etiam propugnacula cum floribus, quos defenderent, de pulchritudinis præſtantia blandiſſimè certare viderentur. Verùm iſtiuſmodi ſepes duplici nomine incommoda & frequenter attondenda erat, quòd facilè ſilveſceret: & ſubinde renovanda, quod citò ſeneſceret. Quare utiliùs novitio invento ſingulos pulvinos ſativis florum deliciis inſternendos ambiunt fulcra coctilium laterum tenuiorum, qui parem in craſſitudinem cote lævigati aptiſſimè inter ſe committuntur. Si vel fidelibus oculis credas; non contiguos lateres, ſed perpetuas tabulas ad unguem dedolatas exiſtimes. Uſque adeo ſaxa ipſa florum perſentiunt amabilitatem: ut ad illos jucundiſſimè complectendos arctiſſimæ coagmentationis ſocietate conſpirent. Pauca quædam hìc habeo præmonere. Primum, ut àlibi lateres in lateraria officina ſeligantur; hi enim, quippe eximia coctura denſati, contra frigora pugnaciores: rubri rejiciantur, ut qui minus igne durari ad primos algores in fragmenta diſſiliunt. Alterum, ut in recto plani, in ſinuoſo opere curvi adhibeantur. Tertium, ut in arcis obvallandis, quà parte longi ſunt, defigantur, non autem qua lati: ne parum altè depacti aut incedentium, aut fodientium offen-

Ad areolas tutelæ.

ſione loco moveantur. Poſtremum, ut ſupra ſemitarum ſuperficiem tres tantùm uncias, ſive totidem tranſverſos digitos extent. Debent præterea funiculi, pro varia areolarum conformatione plures paucioreſve, validè intenti utrinque depactos ad paxillos alligari; ut parem laterculis omnibus extantiam præfiniant; ut eoſdem ad lineam dirigant; utque Ariadnæo filo feliciùs hortenſium labyrinthorum ambages ingreſſis, non hoſpitibus Theſeis, ſed ipſis architectis Dædalis facilem laboris exitum commonſtrent. Quin etiam flexuoſo in opere ſic artificis manus eſt regenda funiculo; ut ejus alterum caput opportuno figatur in centro, deſtinatam in curvaturam circumducatur alterum. Non eſt operis inſtituti minutiorem docere rationem areolarum varias in figuras efformandarum: neque enim ſtructori monſtrat architectus, quæ facilè poteſt ille ſua ex arte, vulgatoque ex uſu cognoſcere. Cæterùm, ſi clementior cura ſuaſerit, ne in beneficos areolarum ſtipatores laterculos ingrata imminutio, ac mutilatio deſæviat, Marcum Antonium Specchium Romanum audi tum hortorum amœnitati, tum coctilium laterum integritati hac perutili ſolertia conſulentem. Aream vel quadratam, vel intra rectos angulos oblongam in paginæ commenſum reſpondente linearum ambitu contrahes: in quadrangula ſpatia quaqua verſum æqualia, quæ laterculorum latitudinem pro rata

M. Antonius Specchius.

por-

portione adumbrent, lineis cancellatim reticulatis distribues: areolasque ita definies, ut integra segmenta, nempe solidi lateres includantur. Prædiscere tamen hìc debes, ab istiusmodi structura curvos ambitus excludi, qui nisi comminutis laterculis circumduci non possunt. Si quem autem pigeat pronioris, incommodique incubitus in humili subsidentium areolarum cultura; is poterit lateritio munimento calce interlito ad quaternos, quinosve palmos prædicta florum cubilia excitare. Post affabrè munitas laterculis areolas, interjectæ semitæ consternentur æquè, ac tutelares laterculi, eandem in partem leniter devexæ. Si placet antiquitate magistra pròficere: artem arcæ frumentariæ coæquandæ, ac solidandæ ad hortensium semitarum constrata sic referes. Cretam, sive argillosam ac tenacem terram minutè confodies: amurca recenti non salsa benè consperges, ac subiges: ubi terra penitus combiberit amurcam, iterum probè comminuetur, cylindro coæquabitur, & pavicula verberabitur: denuo tandem amurca solum resperges, & arescere sines. Ita pavitæ, atque exæquatæ semitæ nec æstibus fatiscent, nec imbribus lutescent, nec inutiles herbulas creabunt, nec noxiis formicis, & muribus scatebunt. Recentior tamen ars utiliter substernit in semitas aut veteris ruderis cribrarium pulvisculum, aut permistam glareolis arenam fossitiam, aut macram & rudem nullo-

Semitæ.

Cato de re rust. c. 129. Varro de re rustic lib. 1. cap. 51. Colum. l. 1. cap. 6. & l. 2. c. 20. Plin. l. 15. c. 8. & l. 18. cap. 29. Pallad. l. 7. tit. 1.

nulloque vitiatam seminio terram, qualis est altiùs effossa, aut conglobari solitum in pilulas lividum retrimentum calcis, & cineris, quibus aqua maceratis saponis lixivium percolatur. Est, qui gracile solum in operto siccat, siccatum minutim comminuit, comminutum cum sabulo commiscet: deinde vel manu illato humore persundit, vel in apertum effert, ut aquis cœlestibus humescat: in semitas denique tam feliciter digerit; ut, qui modò mollissimus erat pulvis, mox densam in duritiem lapidescat. Duplex autem consternendarum ambulationum via est: ut enim ingestum solum parvicula condensatur, aut summas prope laterculorum oras cumulatum leviter trulla complanatur opere retrogrado; nec ubi levis exæquatio progressu inæqualiter subsidat. It fiet, ut solum adhuc suspensum tum suo pondere, tum pluviali pressu, quantum satis fuerit, æqualiter descendat, ac solidetur. Est etiam non nemo, qui coctilibus laterculis ad amussim lævigatis, & calce commissis aditum omnem bestiolis, herbisque præcludat. Verumtamen tam præclusa structura gravibus patet incommodis: adeo enim ab imbribus ac gelicidiis lubrica erit, ut illic sine casu, aut prolapsione ingredi nemo possit. Adde, quod humore diuturno viridem situm immundamque illuviem ducit, & prope assiduam purgantis operam exigit. Quanquam quodcunque hortensis ambulacri solum, ne frequen-

quen-

quenter decidua pulvinorum humo herbeſcat, debet ſubinde converri. Unum hortis inutile habetur ſigninum pavimentum, fractis tenuiſque teſtis, & calce addita coagmentatum. Id enim brumali frigore conglaciatum minutatim diſſilit. Complanatis jam ſemitis, ſi quod areolis includitur, ejus loci ſolum florum ſationi habile ſit, retineatur ac tenuiter ſuccretum in pulvinulos cumuletur: ſin minus; illo egeſto, quod certis utile indiciis mox deſcribam, ſufficiatur. Hæc hortorum arridet architectura: quæ tamen abſolutiſſima non erit, niſi ſeminarium adjunctum habeat, ubi generoſo è ſemine ſpes hortenſis gloriæ concipiatur, parvique hortorum Quirites educentur, donec, probata per probabilem florem indole, in floream Rempublicam admittantur, degeneres autem excludantur. Aprica loci poſitio, molliſque declivitas eadem atque hortenſis eſto, tum ut genitalis caloris abundè, tum ne collectæ per imbrem uliginis nimium ſit. Areolas ſimplici artificio, directoque ordine quadratas, aut oblongas, necnon modicè latas facito; ut conſeri utrinque, purgarique poſſint: eaſdem prædictis laterculatum tutelis circunſepito: ſemitas ad binos palmos, ut priùs docui, laxato: ejuſmodi ſeminarium ab hortis hortenſi tantum ſepto diſtinguito, pariterque circundato. Quòd ſi ager anguſtior vix hortis mediocriter explicandis, nedum ſeminario adjungendo ſatis eſt: pars aliqua

Seminarium.

hor-

hortorum extrema in ſeminarium abeat, (aut ſi neque hoc per loci anguſtias licet) fictilibus catinis parabile ſeminarium figulus miniſtret. Ad ultimum horti (niſi domini ædibus continentes ſunt) contiguum cultoris domicilium requirunt; quo tanquam aliqua ſpecula diurni nocturnique inſidiatores abſterreantur.

Domicilium.

Excubitor, & *Cultor*.

CAPVT IV.

Canis hortenſis.

VT ſine militum vigiliis urbium clauſtra, ita ſine canum excubiis hortorum ſepta inſidiis patent. Cave, tuus excubitor genus & indolem ducat à ſomniculoſis canibus, arcem Capitolinam ſilentio prodentibus: de quibus anſeres vigilantiores lectica ſplendidè inſtrata circunductæ anſerinæ ex argento imaginis ſolemni pompa, primaque Cenſorum cura publicè locati ad ædem Jovis Tonantis perpetui cibatus gloria defenſo Capitolio triumpharunt. Adeo verò unica pœna inexpiabile, ubi latrandum eſt, taciturnitatis flagitium ſapientiſſimis Quiritibus videbatur; ut multiplici, & ſingulis annis repetito ſambucei patibuli ſupplicio mutorum parentum filium aliquem flebiliter ululantem paterni ſilentii perfidiæ cogerent oblatrare: atque infeliciter affixum cir-

Cic. pro Sext. Roſc. Amer. Plin. l. 10. cap. 22. Plutarch. in problem.

Plutarch. De Fortuna Romanorum.

circumferrent, anſerum triumphantium ſpectabile trophæum. Ne canina tibi quoque carnificina polluendæ, atque efferandæ ſint aſſuetæ floribus manus: fideli, & ad leviſſimum quemque ſtrepitum ſolicito cuſtodi crede floridos amores tuos. Intima fides in extimis indiciis eminebit. Placet igitur excubitor canis (ut minutas prætercam notas) uſu villaticus, aut paſtoralis, ne Draconis Heſperidum fideles excubiæ deſiderentur: educatione placidus in domeſticos, implacabilis in exteros, ne blanditijs corrumpatur: toroſo corpore robuſtus, ut cominus: vaſto latratu canorus, ut eminus: arduo ſtatu minax, ut utrinque terreat inſidiantes: oculis ſanguinea luce ſuffuſis fulgurans, ut dentium fulmina portendat audacibus: villo niger, ut luce clara terribilior furibus conſpiciatur, utque in tenebris nocti concolor penitus inviſum ad hoſtes acceſſum habeat. Hujuſmodi canem interdiu captivum vinculis contineto, ut noctu manumiſſus & libertus excubias agat alacrior. Eidem excubitori mobile ac tranſlatitium tuguriolum craſſis aſſibus è caſtanea contabulato: in Auſtri teporem hieme, in Aquilonis frigus æſtate obvertito. Eo tamen in loco ſemper ſtatuito, unde tota hortenſis planities, atque adeo quiſquis ingreditur excubitoris oculis ſubjiciatur. Sed fruſtra hortis invigilant canes, ſi culturæ indormiant homines. Colonus ergo fidem in primis, ac benevolentiam erga dominum colat, ſine quibus horti mali-

Ejuſdem tugurium.

Coloni partes.
Cato c. 5.

Colum. l. 11. cap. 1.

malignè florescunt. Ne sit ebriosus, aut ambulator; quia capite pedibusque vitiosa vertigine laborantibus diligentiæ stabilitas vacillat: neque sit somniculosus, aut voluptarius; quia desidiosa mollities laboriosæ hortorum pulchritudinis venefica est. Sit autem siderali scientia leviter imbutus; ut, quæ captanda culturæ tempestiva, quæque cavenda sint suspecta tempora in bona siderum luce prævideat. Sit floridæ rei sciens: ut scitè felices herbas excolat, infelices curiosè persequatur. Sit agrestium operum patiens: ut sereno die in hortensi sole apricus ferat, exherbet, emundet, suis munditiis floribus ipsis nitorem addat: per imbrem verò intra domesticum asylum umbraticus de floreis negotiis otiosè deliberet, arma rustica detergat, surculos indies præcidat, necnon variis numerorum crenis notet, quos deinde ad florum discrimina vel humi depangat, vel floralibus testis affigat. Licebit, si lubeat, in hunc usum resecta arundinea internodia laxioribus aliis internodiis operire; ut, quæ includentur, schedulæ notabilium florum nominibus inscriptæ ab humoris corruptela integræ conserventur. Quanquam ego eidem huic rei plumbeas lamellas numeris insignitas, senos septenosve transversos digitos longas, unum latas, digiti quadrantem crassas utiliùs adhibeo: quòd hæ, cum neque frangantur, neque putrescant, ut surculi, permolestè reficiendæ quotannis non sunt.

Virg. Georgic. lib. 1. Colum. ibid. Plin lib. 18. cap. 24. Liban. in laud. Agricult.

Tesseræ surculaceæ,

Arundineæ,

Plumbeæ.

ſunt. Sicco diutius cælo amica irrigatione impluat, quemadmodum infra enodatiùs explicabo. Hoſce autem vicarios imbres ir riget, dum ſol vel occidit æſtivus, vel imminet hibernus; ne affuſus humor nunc fervore tabifico, nunc gelu mortifero cum ſiti vitam bibuli ſeminis extinguat. Prima luce areolas circumeat: ſi quid res florea detrimenti paſſa ſit, perveſtiget: flores vel ſenio, vel imbre, vel turbine, vel quo alio caſu caducos ſurculaceis paxillis, tanquam pedamentis, erectos adminiculet: injuſſu domini ne legat: ne juſſus hinc inde ſic demetat; ut verſicolor ſeges intacta atque illæſa videatur: iis verò decerpendis abſtineat, qui placent ſive nobilitate ad ſemen, ſive novitate ad gloriam. Matutina florum meſſis in primis tempeſtiva eſt, cum ſublucana illi blandientium ſiderum ſaliva guttatim perfuſi omnino nectarei ſunt: cum recentem ad ſolem experrecti roſcidis lacrymulis lepidè lippiunt: cum ſemihulco riſu legi prægeſtiunt: cum egelido tepore ſuffiti odoratiorem animam expirant. Hanc minimè ſilveſtrem, imò urbanam, atque urbanitati cæduam florum ſilvam tenui lino, aut lento vimine nunc teretes colligat in faſciculos, nunc textiles circinet in corollas; nunc etiam vinculo abſolutam acervatim digerat in calathiſcis, efficiatque ſuavi miraculo, ut penſiles horti manibus & capitibus facilè præferantur. Hìc & colonum, & dominum monitos volo, ut quâ præ-

Cap. 20. Rigandi tempus.

Florum legendorum ratio.

Tempeſtivitas.

Componendorum peritia.

Sacræ aræ floribus ornandæ.

præcocis, quà ſerotini floris crebris munuſculis ſacras ædes condecorent, gratiam aliquam munificentiſſimo Deo relaturis; qui, ut omnium ſaluberrimis deliciis obvius eſſet, è concluſo intactæ Parentis hortulo exiſtens flos campi apparuit; cum in agro Bethlemio amantiſſimè præproperus mèdia hieme vernavit: quique florea veris tempeſtate in ferali monte cruentus defloruit; quia lilium fuit, ſed vulnificas inter ſpinas. Noxiarum quoque floribus animantium perſequendarum optimus cultor artem percalleat, quam ego alio loco bipartitò fuſeque tradam. Nocentiſſimas autem beſtiolas, limacem, & erucam hortis potiſſimum caveat. Ergo ſi pluvialis anni fecunditas infelix cum floribus utranque florum peſtem effuderit; intendentibus ſe tenebris ad furtivum pabulum egreſſas nocturnus ultor prælata face veſtiget, deprehenſas manu colligat, pede proterat. Si quas opaca noctis impunitas protexerit, ſuis ipſæ veſtigiis reduce luce ſe prodent. Et limax quidem glutinoſi corporis tractu inſulsè ſalivans pigram fugam ad letebram uſque ſequaci lentore inſcribit. Eruca verò depaſti floris reſiduum in ſummo ſolo relinquit, infra quod ad unius, alteriuſve digiti craſſitudinem ſepulta vivit. Ibi terram digito, vel ſurculo leviter curioſeque ſcalpe, ne multa ſimul egeſta humus concolorem vermem involvat, & occulat. Quæris quid ſit, cur viliſſimæ

Cap. 2. & 22.

ſimæ beſtiolæ nobiles florum epulas tam avidè conſectentur? Veram cauſam ſeria fabula docto aperit involucro. Vos interim audite pigri cultores, audite impigri fures veſtris æqua meritis adumbrata ludicro ſermone ſupplicia. Eſt in agro Hetruſco planities amœniſſima, ubi quondam ſtetit ac viguit Semifontana Reſpublica. Hìc florentiſſimos hortos Flora, ſuam ſcilicet Regiam, natura ſimul atque arte elegantiſſimam architecturam conſpirantibus, excitavit. Et poſſim ego toto naturæ, artiſque molimine elaboratas delicias rudis, & inamœnus, atque, ut ſemel dicam, urbanus agricola exæquare dicendo? Imò verò poſſum, paucis quàm pluribus eloquentior ita ſi dixero: nuſquam elegantiùs, nuſquam decentiùs, quàm Floræ in hortis, velut in voluptario theatro lepida florum natio pudica ludit Floralia. Liberale oſtium omnibus patet: ſed, qua lege pateat, hiſce inciſum notis admonet.

Limacis, & Erucæ fabula.

Floræ horti.

Hìc ver aſſiduum meliùs, quàm carmina, flores
Inſcribunt: oculis tu lege, non manibus.

Florentiſſima hæc Hetruſca Tempe BARBERINIS APIBUS feliciùs quàm Theſſalica vulgaribus, millia geminas utrinque confines urbes Florentiam, & Senas propagatæ amœnita-

tis communicatione ſic beant; ut illa tum re, tum nomine floreat: hæ ſicut agrorum, ſic ingeniorum vere perpetuo nobilitentur. Sed, ne in patriæ juſtiſſima commendatione nimis videar, unum è plurimis honoris cauſa nomino tum genere, tum hac utraque laude nobiliſſimum

Fabius Sergardius.

civem meum, Fabium Sergardium; quippe qui cultiſſimæ indolis nitorem in hortis cultu ſumptuque nitidiſſimis repræſentat. Suis Flora deliciis tuendis colendiſque præfecerat Limacem quendam, hominem primò quidem vigilacem

Ex longo famulatu incuria.

& laborioſum; deinde verò (ut incuria diuturno gliſcit ex famulatu) conniventem ac ſupinum. Igitur cultrice ignavia horti vernabant in urticas; decoram ſane ſomniculoſo capiti coronam. Nec tamen ſeges illa ſine igne acerrimè urens excitavit ad cultum; ſed incitavit ad ſcelus. Frater erat Limaci Bruchus, homo inter fures nocturnos feliciſſimus; quippe qui raperet, & lateret: noctu furaciſſimus Mercurius, interdiu frugaliſſimus Marcus Curius. Floribus in primis delicatus iſte ſcarabæus delectabatur, quorum exuctam ſuavitatem in ſordidum quæſtum conglobabat: ſeu potiùs (ut ille cum fratre gloriabatur) ex divenditis infructuoſis floſculis ingenioſo miraculo aureo fructus colligebat. Hortos autem non temerè, ſed erudi[illegible] compilabat. Nam quos in cæteris eminentes, dominanteſque nobi-

nobiliſſimos flores de die vulturinis oculis præcerpſerat, eoſdem ſubluſtri de nocte, Periandrum ſpicas, Tarquinium papavera decutientes imitatus, demetebat: quin etiam, ne in ſuperbam pulchritudinis tyrannidem regerminarent, radicitus extrahebat. Sed nuſquam vigilantior, quàm Floræ in hortis expilandis indefeſſus runcator furacem operam ſuam collocavit: credo ut lentiſſimo fratri exherbandi viridarii laborem relevaret. Rem primò Limax fraterna ſcilicet indulgentia diſſimulare: deinde etiam nec videre, nec ſcire poſſe; ut qui pro ſe, atque adeo pro inſomni fratre dormiret. Adde, quòd in florum denſiſſima ſilva latè ſparſa deprehendi poſſe furta non putabat. Senſit tamen (quis enim ſagaciſſimam fœminam falleret?) ſenſit, & ingemuit Flora in ſuorum verna juventute hortorum præfeſtinatum furtivo ſcelere calvitium. Itaque ſæpè, at fruſtra fratrum par nocentiſſimum innocentibus verbis caſtigatos ita denique minitabunda præmonuit: Cave Limax, cave Bruche, ne Flora nova Circe mutet ora: ne vos puniat flos. Riſere nequiſſimis ſuis ipſis alioqui floſculis ſuavioris Dominæ minas: quin imò perfrictæ frontis Limax exprobrati ſibi, fratrique facinoris neutrum eſſe conſcium pernegavit. Tum Flora furore flammea; oculis, voce, geſtu fulminea; Agite, inquit, ſceleſtiſſimi, qui mina-

D 2 cem,

cem, ridetis, vindicem pertimescite: ac simul peregrino flore, quem fortè manu gestabat, utrunque percussit. O prodigiosam, gravissimæque noxæ parem in hortorum vastatores pœnam! Contacta noxiorum corpora in turpes bestiolas repentè decrescunt: utque maneant in recenti forma veteris culpæ indices notæ, Limaci manus pedesque recedunt, quibus, dum licuit, per inertiam uti noluit: oculi occuluntur, quos in somnum occluserat, cum fuerat excubandum: ad prætentandum cæcum iter & bacilli, & oculorum vicaria quadrigemina cornicula protenduntur, & ipsa ignavissima; quippe quæ levissimum ad incursum resiliunt: horum summa pars nigelló puncto, velut oculorum simulacro ac rudimento illuditur: totum tergus infuscatur, ut rustici hominis id fuisse intelligas: eadem remanet pigritia in lentissimo raptatu, totumque corpus tanquam ipso in otio laborans frigidum lentorem, hoc est, ignaviæ succum exudat, ac viam sordidè signat, ne quis turpe vestigium persequatur: ipsa durissimi capitis penetralis pervicacia durescit in ossiculum, seu lapillum cum ad multa, tum præcipuè ad alieni obstinationem ingenii emolliendam medicatum. Unum in tanta membrorum mutatione Limacis nomen appositè retinet, qui limosam, inertemque indolem non mutavit. Similis ultio Bruchum vertit

Limax in bestiolam sui nominis.

Bruchus in Erucam.

in

in erucam. Atque ut in illam degeneraſſe furem ſentias; alacres ad furtum digiti in multiplices pedes, prærepti flores in verſicolores maculas tranſeunt, Adeo verò depravatæ conſuetudinis tenax eſt hominum genus, ut etiam num mutato corpore multati fratres ad corrumpendos hortos priſtina aviditate ferantur. Et quanquam per nocturnas umbras ſuis quærunt inſidiis impunitatem: ea tamen irrogata eſt pertinaci vitio inevitabilis pœna, ut ſuo ipſum ſe prodat indicio. Limax ergo ſalivario ductu, eruca verò ſemeſa præda ſupernè relicta latibula commonſtrant. Efficaci vindicis Floræ indignatione nocentiſſimos homines ridiculas in beſtiolas deformatos non ſine riſu demiratæ ſunt Floram de more conſectantes Nymphæ quatuor, quæ ſingulas quadripartiti anni partes peculiari non magis fructu, quàm flore diſcriminant, floreoque annum diſcrimine in unam veris æterni faciem colorant. Ipſæ hortenſium odorum vagulæ prædatrices, decentium florum garrulæ adulatrices Auræ prodigioſo ſpectaculo defixæ ſuſpenderunt volatum, & ſibilum. Unus tamen Zephyri fraterculus, inter ventulos puſillus puſio, libratis repentè pinnulis, intentoque tragicum in prodigium digito ridibundus monitor pauca hæc inſuſurravit. Si fabula tam ſeverè animadvertit in hortenſes reos: quam illi ſeriam

vindictam non pertimescant? Hæc habui quibus & fures monerem, ut floribus abstineant; ne turpiùs, quàm eruca, fustibus versicolores fiant: & colonos hortarer, ut pari diligentia & fide hortos colant; ne limacis instar nudi, ejecti, mendiculi parcissimè victitent succo suo.

Arma

RASTRVM GALLICVM

Arma Hortensia.
CAPVT V.

NEque miles, neque colonus inermis esto: sua cuique arma sunto: illi bellica, huic pacifica: illa cruorem, hæc florem eliciunt. Hæc igitur, quamvis agrestia, magnifacienda, & sedulò comparanda sunt. Breve scilicet bipalium unum, uncias novem longum, latum sex, probè acuminatum: ut areolarum angustis limitibus interjectum solum, cum res exiget, citra lateritii munimenti injuriam expeditè fodiatur. Bipalium. Item palæ duæ, quarum altera obtusior (sive ea quadrata, sive cuneata figura sit) usitata extrahendi, reponendique partes expleat: quadrangula altera, & in aciem desinens præacutam herbulas confertim copioseque in ambulationibus provenientes latè succidat. Palæ. Gallicum è perpetuo ferro minimè dentatum rastrum, sive hortensis radula una, semitarum percommodè eradendis herbis hoc artificio fabrefacta. Rastrum Gallicum. Lamina è ferro, ex quo falces conflantur, palmum lata, quatuor digitos alta, supernè nonnihil crassa, decrescente paulatim crassamento in aciem extenuata leviter incurvatur. Ligneum longitudine circiter bicubitali manubrium inditur in anulum ex lamella ferrea in semet flexili, decussatim divaricata, rastrique tergo affixa rotundatum,

è me-

è medio summi rastri prominentem, modiceque resupinum. Hoc instrumento ita semita cultor exherbat. Correpto utraque manu manubrio, stans aciem herbido solo pressim applicitam trahit ad se, aversoque incessu recedens malas herbas succidit, ac sternit, & veluti fugiendo vincit. Nostrate autem pala rastrum hoc magis ex usu esse ipse usus ostendit. Illa enim non adeo leviter ad cæsionem impelli potest, quin solo sæpè suffosso planitiem lædat: hoc innocenti tractu summam terræ cutem ita decerpit; ut malis tantùm herbulis, prominulisque saxulis corrasis, æquata semitarum glabreta æquiora & glabriora reddat. Illa præterea supino positu, motuque lentiorem navant operam: hoc prono penitusque in opus incumbente corpore quicquid inutiliter & nocenter eminet, corradit simul & converrit. Ubi verò satis congessit herbarum & sordium: sparsim relictis congestitiis cumulis, alia opera asportandis, suam adurget æquabilem rasuram. Idcirco planissimum esse oportet ita purgandum solum: alioqui enim minùs utiliter adhiberetur id rastrum, quod malè natas herbulas locis eminentibus succideret, subsidentibus tantùm delamberet.

Trullæ

Trullæ præterea fabrorum parentur majusculæ duæ: altera exacutior, qua ambulacrorum herbulæ carpturam vulsuramq; ipsa tenuitate fugientes abraduntur: hebetior altera, qua terra minus altè convertitur, quaque leviter ducta, reductaque complanatur. Alia itidem trulla minuscula tum ad fodiendum in arcto, tum ad minimas radiculas refodiendas. Inter hortensia quoque utensilia numeratur ovato lanceæ ferro persimile ferreum instrumentum unum, duodecim aut paulò plures palmi Romani uncias longum: ubi medium maximè patet, duas uncias cum semuncia latum; acumine in semicirculum retuso, eodemque ad expeditam fossionem, quàm reliqua sit pars, tenuiore: ligneo manubrio priorem in partem, ut in trulla fabrili, exporrecto: ad radices præsertim aridas subruta humo innocenter eruendas perutili Belgarum invento in primis accommodatum; ut meritò à deplantandi usu Gallicum nomen invenerit. Cultellus unus perbrevi, crassaque lamina, mucrone retuso atque devexo, quo malas herbas adultiores, aut areis, aut semitis pertinaciter hærentes radicitus eruamus. Paxillus præferratus unus, qui paria per intervalla adactus scrobiculos faciat floriferis bulbis minimo labore collocandis. Vas irriguum unum sic ex ære cyprio formandum. Venter capax in depressiorem figuram conglobetur: ansa versatilis annulato ex utraque

Trullæ fabrorum. Belgicum deplantandi instrumentum. Cultellus. Paxillus præferratus. Vas irriguum.

me-

media parte labro inferatur: rostrum duplex pandum atque multiforum utrinque promineat; quorum altero laxiùs, altero angustiùs perforato, prout usus exiget, humor floribus irrorabitur: oris autem patentissimi media tantùm pateat pars, unde vas possit impleri: extrema utraque superinductæ laminæ obice obturetur, ne irrigationem declinatum cum innoxio stillicidio immodicam pluviam superfundat. Hæc etiam in hortensem supellectilem opus sunt, navia, sive alveus ligneus unus in scaphæ modum carinatus, intritæ cæmentisque in ædificio, terræ sordibusque in horto transferendis accommodatus. Scopæ plures, quas ad everrendum sine scalptura, expoliendumque solum Reatinus præsertim ager idoneas mittit ex Indici milii geniculatis culmis, in paniculas molliter hispidas capillatis. Peniculi vel setacei, vel siliginei plures, munditias facturi summis laterculorum pulvinos circumstipantium oris, quas aut recens pastinatio pulvere, aut nimbosus imber luto resperserit. Lignea purgamentorum capsula manubriata una. Vehes item lignea una, bipes, unica rotula antica, geminoque manubrio postico trusatilis ad majorem terræ vim ultro citroque comportandam, sive etiam ad copiosa hortorum purgamenta exportanda. Regula lignea una, cujus æquabili tractu areolarum tumor coæquetur. Graciles arundines pluri-

Navia. Scopæ. Peniculi. Capsula purgamentorum. Vehes trusatilis. Regula lignea. Arundines.

ri-

rimæ, quæ tum ad caducorum adminicula, tum ad notabilium indicia florum, ut facto opus erit, concidantur. Tubi fictiles aliquot, latitudine palmares, paulo productiores longitudine, ut eas plantas circumsepiant, quæ de terra in terram translatæ, tantisper, dum coalescant, subdiales debent quidem esse, non tamen apricæ; ne insolatione exarescant. Testæ item florales aliquanto plures, quàm loci captus ornatusve postulat; ut, si fortè gelu pruinisque, seu quo alio casu earum aliqua dissiliat, statim possit vicaria sufficí. Sed, ne casibus, offensionibus, frigoribusve illæ fragiles sint, è laudatissima creta figulari, quæ videlicet exalbescat, sive ad flavum colorem inclinet, seu potiùs ex flavo virescat, fingantur valideque excoquantur. E rufa, sive leviter incocta argilla fictilia vasa in hortos ne admittantur: quòd ista nimis humentem cum semper humum conservent, concreditas radices plerunque vel corrumpunt, vel emaciant. Crassitudo requiritur minimùm pollicaris, ne florum fibras penetrans sol, aut frigus exurat. Forma placet globosa, modicè humilis, ore patula, brevi collo leviter substricta, ventre turgida, pede lata. Humilitas enim nec longiore per hiemem umbra officiet assitis floribus, nec prospectum impediet: capacitas verò largiore gleba semen ipsum complexa ab æstu, bruma-

Tubi fictiles.

Vasa floralia.

maque defendet; ac præstabit, ut idem latè diffusis
fibratis capillamentis in agnatam sobolem, in
florulentam familiam felicissimè luxuriet. Item
Scabile. scabile parvum unum, satori, runcatorique inter
opus sessuro percommodum, quaque versus pal-
mare, sed in summo uncia minùs latum; totum con-
tabulatum etiam in imo, ut quancunque premet
semitarum partem, æquato pressu condenset, &
coæquet; ex uno tamen latere semiapertum, ut
capsulæ instar peniculum, trullam minusculam,
sive quid aliud minutum utensile recondat. Ci-
Cistulæ. stulæ inæquales tres: prior minima instar pa-
teræ plana, in præcocium penuria florum do-
naricas primitias oblatura: mediocris altera paulò
laxior atque altior in uberiore proventu idonea:
tertia denique reliquis capacior in uberrimo usur-
Orbes viminei. panda. Orbes viminei complures unà cum
structilibus florum donis subinde mittendi, ac
subinde reparandi; ut subitarios in usus habean-
tur in promptu. Cribra tria, quorum duo ex ære
Cribra. cyprio filiatim extenuato sic reticulata sint, ut
primum plagis mediocriter raris grandiusculam
& exceptitiam bulbis; alterum minutis macu-
lis prætenuem & secundariam radiculis terram
incernat; tertium verò per ejusdem æris lami-
nam densissimis arctissimìsque foraminibus di-
stinctam tenuissimum & cribrarium pulvisculum
lum transmittat, seminibus levissimè obruendis.
Item

Item laterna una contra nocturnas quà hominum, quà bestiolarum insidias facem prælatura. Muscipula una, vel plures pro murium hortos infestantium copia. Theca ferramentorum una, forsiculis & cultello instructa; illis, ut florentes cauliculi bellè attondeantur; isto, ut crenarum notæ in indicibus taleis, vel arundinibus incidatur. Falcula una, qua hortensium fruticum inutiles ramusculi amputentur. Serrula una, qua ramuli duriusculi desecentur. Cos olearis ferramentis exacuendis una. Lamellæ plumbeæ plurimæ, numerorum characteribus discriminatæ, consitis insigni flore vasis potissimum præfigendæ: aut certè pro plumbeis arundineæ vel surculaceæ tesseræ complusculæ, quales paulò antè descripsi. Præter hæc lini glomus, funiculus multiplex, ac diversi generis vimina in varios, frequentesque usus necessaria sunt. Reliquum jam est, ut innocenter eximendis transducendisque cum hærente humo, dum adhuc efflorescunt, plantariis habile instrumentum præparemus. Lamina ferrea subtenuis ad lentam infragilemque duritiam temperata in tubum adapertilem rotundetur, cujus diameter in latitudinem pateat uncias circiter sex, decem & octo in longitudinem. Sed quà tubus adapertilis est, altera laminæ ora tres itidem è ferro fibulas, pari discretas intervallo, summam mediam imam exporrigat: quarum singulas binis alterius oræ fibulis sic medias inserat, ut

Laterna. Muscipula. Theca ferramentorum. Falcula. Serrula. Cos olearis. Tesseræ. Lineum filum. Funiculi. Vimina. Tubus ferreus ad plantas transferendas.

ferreo radio ſtylove trajectis nexiſque ſimul univerſis tubus in orbem concludatur. Habeat idem præter geminas utrinque anſulas, ad inoffenſam tractationem lævi rotunditate tortiles, ſupraque ſummam oram eminentes, aut latiore in ſemet volumine convolutas. Anſulæ, fibulæque tubo ipſi clavulis affigantur. Denique os ſummum, ne deprimentes acie vulneret manus, in recurvum labellum hebetetur: & oris imi acies ad penetrandam commodiùs humum perbenè excitetur.

Huju-

TVBVS FERREVS AD PLANTAS TRANSFERẼDAS

ferreo radio ſtylove trajectis nexiſque ſimul univerſis tubus in orbem concludatur. Habeat idem præter geminas utrinque anſulas, ad inoffenſam tractationem lævi rotunditate tortiles, ſupraque ſummam oram eminentes, aut latiore in ſemet volumine convolutas. Anſulæ, fibulæque tubo ipſi clavulis affigantur. Denique os ſummum, ne deprimentes acie vulneret manus, in recurvum labellum hebetetur: & oris imi acies ad penetrandam commodiùs humum perbenè excitetur.

Huju-

TVBVS FERREVS AD PLANTAS TRANSFERẼDAS

Hujusce verò instrumenti usus hic esto. Deplantandæ plantæ folia floremque, si is existat, in rectum manipulum citra injuriam, citra pressuram molliter coacta medio tubo inserito: tubum ipsum, prehensis utraque manu ansulis, æquo nisu infra extrahendæ plantæ fibras, quantum assequi conjectura poteris, in terebre modum defigito: defixum extollito: in fossulam deponendæ plantæ destinatam & capacem, seu trulla tunc faciendam, seu potiùs hoc eodem ferreo tubo priùs excavatam ipsum tubum demittito: radium eximito: solutum dehiscentemque tubum educito; qui plantam suis cum floribus, cumque compressa humo illæsam atque integram relinquet. Tum si quid distet, hospitale solum bellè applicato: ut pressiùs adhærescat, modicè irrigato. Aliud eodem usu gemellum, conformatione dispar deductum è Gallia instrumentum, deplantandns, transferendusque vivis cespitibus accommodatum sic fiet. Ferrea lamina longitudinis circiter palmaris eatenus imbricatim incurvabitur, quoad quinque aut sex digitorum hiatu pateat. Acies tum infra, tum ex obliquo bene exacuetur. Manubrium figetur à tergo itidem ferreum, ab imbricato instrumento statim retrorso sinu falcatum, recto denique radio in ligneum capulum inserto tractabile. Hunc autem extractorium imbricem sic usurpabis. E gemino cespitis latere totum imprimes: ant dextera manu falcato

Imbrex ferreus extractorius.

manubrio, ſiniſtra verò ligneo capulo arrepto terebrans eouſque verſabis, donec probè circunſectum exemptumque ceſpitem intra imbricatum alveum reponas; &, quo deſtinaveris tranſducas. Adeo ferreo ſeculo ferraria floret ars: ut ipſo cum pigro ſolo, cui radicitus affixi ſunt, flores doceat huc illuc facili miraculo peregrinari.

IMBREX FERREVS EXTRACTORIVS

E 4

Hocce mutum instrumentum hortis rite colendis parare; hocce in proxima cellula, tanquam in armamentario, suis digestum locis custodire oportet. Id genus arma statim ab opere, quicquid pulveris sordisve contraxerint, detergo: ne rubigo, ne situs sine dente corrodant: utque præclaro labore defuncta nitidæ cessationis præmio splendescant. Ferramenta usu nonnihil hebetata ad cotem exacuito: rubiginosa ad hortensem arenam & palæstram oleo inungito. Minutiora instrumenta assamenti paxillis rastelli modo eminulis suspendito: ut oculis manibusque obvia ex inerti suspendio ad motum opusque facilè reviviscant. Promptuarium. Instrumentorum custodia.

Terra Floralis.

CAPVT VI.

MOnet me jam tempestivè canorum illud oraculum, *Non omnis fert omnia tellus*, ut doceam, quamnam terram totius anni verna feracitas florum prole pulcherrima parentem faciat. Emmanuel Suertius Batavus in præfatione perbrevi, quam Florilegio suo, sive nudis florum imaginibus præscribit, justæ magnitudinis fossam excavari jubet: in ea fossa fimum bubulum, vel tunsos quernos cortices, quibus usi sutores fuerint, cum solo bono nigroque misceri; Emmanuelis Suertii terra factitia.

ri; idque sæpius intra annum bipalio converti, ac fossione iterari: subnascentes præterea herbas identidem eximi. Ita præparari affirmat habile circumacto anno floreæ sationi solum. Verùm ego (nisi id genus terram Batavæ oræ temperies quærat) universis incommodam & periculosam hortis existimaverim: tum quòd sola versatio atque iteratio non potest unico anno lætamen adeo resolvere, ut in terram degeneret nullis reliquiis stercorosam, nec præpinguem, hoc est, bulbosis excipiendis radicibus temperatam: tum quòd è quernis præsertim corticibus levior atque imbecillior, quàm quæ à bulbis exigitur, humus factitia præparatur. Sunt qui singulas terras singulis seminum generibus maritent: atque hoc pingui solo, illud macro; hoc denso, illud raro; hoc sicco, illud humido committant. Sunt, qui Hyacinthos cinere, Tulipas sabulo terræ permistis obruant, fragilesque Anemonarum radiculas putribus arborum frondibus truncisque in factitiam & mollissimam humum resolutis ita in florem erupturas tumulent: ut, quod olim tumulatis antiquitas voce precabatur, ipsi re meliùs præstent; illud nimirum, *Sit tibi terra levis.* Equidem multiplicem istum, curiosumque terræ delectum sicut non improbo, sic ejusdem adhibendi author sum nemini: cum paratiorem, utilioremque glebam indagator optimus, recentior usus invenerit.

Non ubique utilis.

Suum cuique plantæ solum.

Minimè necessarium.

nerit. Terrenum igitur ſativo flori utile nec pingue ſit, nec macrum, ſed ex utroque æquata mediocritate temperatum: quia nimio ſucco & pinguitudine fermentata radix, ut in agnatas radiculas ſubterranea ingloriaque fœcunditate ſoboleſcit, ſic ſterileſcit ad flores, laudatiſſimum alioqui ſcapum, & publica luce digniſſimum, quà numeroſo, quà grandi flore coronatum enixura. Genitales enim obrutæ radicis partes pinguiſſimi ſoli tepidiore complexu illectæ, alimentoque largiore turgeſcentes vim fermè omnem in primum adnaſcentium tuberculorum puerperium effundunt, ad ultimum ſpecioſi floris fœtum effœtæ. Cæterùm ſiccaneus etiam & macer ſabulo, ut qui nutritio humore deſtituitur, neque alere matricem plantam, aut fœcundare; neque teneram floream prolem educere, aut lactare poteſt. Quamobrem una ſupereſt floriferis apta ſeminibus excipiendis mediocris humus, quæ parciore ſucco præmaturè luxuriantem fœturam coërcet, donec ſeſe totam efferat in denſiſſimi floris tempeſtivam fœcunditatem. At cur tam fertilis eſt, cur floribus planè aurea terræ mediocritas? quia videlicet laxitatem, ac ſpiſſitudinem; ſiccitatem, atque humorem; levitatem, gravitatemque, adverſantes invicem qualitates media temperatione ita continet fœderatas: ut ſuperiores terræ partes inferioribus modicè reſpondeant. Id autem ad aëris, rerum omnium generationem calo-

Quænam terra floribus aptiſſima.

Theophraſt. de cauſ. plant. l. 2. cap. 6.

calore, atque humore quàm maximè juvantis habitudinem propius videtur accedere. Ejuſmodi ergo ſolum à Theophraſto ſummopere commendatum ſatis ſolutum erit, ut & radicibus facilem præbeat meatum, & imbribus, ac radiis altè penetretur: leve, ne ſatus opprimat: humectum, ut enutriat. Quoniam verò ut hominum, ſic terrarum arcana indoles in apertis eminet indiciis: ideo florum fertile ſolum, ne quid inepto delectu peccemus, ſenſilibus ſe prodit argumentis. Eſt igitur aſpectu pullum: tactu molle ac leve, ſi aridum ſit: ſin aqua conſperſum ſubigatur, modicè glutinoſum: guſtatu quoque ſubdulce, ſi ex ea parte agri, quæ maximè diſplicet, glebam in fictili vaſe dulci aqua madefactam, ac more fæculenti vini diligenter colatam indicio ſaporis explores: olfactu denique ſuave. Et ſuavis quidem odor, cum principum qualitatum ad optimam corporis conſtitutionem conſpirantium veluti amicus quidam & ſocialis halitus ſit, feliciſſimam in ſolo temperiem indicabit. Quare juxta ſagaci, atque eloquenti M. Tullio gratiora videbantur unguenta, quæ terram, quàm quæ crocum ſaperent. Oraculum geminat altera ſapientiæ cortina, alter Plinius, qui de terra odorem optimè judicare affirmat: quærenti verò quanam in terra odor iſte ſit, cui comparari ſuavitas nulla poſſit, talem ferè eſſe ſubjicit, cæſa vetere ſilva in novalibus. Ut mirandum nemini

Ibid.

Ejuſdem indicia.

Colum. lib. 2. cap. 2.

Plin. l. 17. c. 5.

Pallad. lib. 1. tit. 5.

l. 3. de Orat.

l. 7. cap. 5.

mini sit., floreos terræ filios non paucos odoratos esse: matrem enim olent. At verò languida dulcitudo graciliorem pinguitudinem sapit. Etenim, cum pinguia calore humorem decoquente exuberent, subdulce solum subpingue ac temperatum esse necesse est. Ad hæc tractabilem mollitiem humoris mediocritas, caloris temperatura leve pondus, pinguedinis modus modicum aquæ aspersum lentorem in terris efficit. Denique cum jejunum solum frigore palleat, saginatum calore nigrescat; pullus color percocta nigredine dilutior caloris cum terrestri siccitate parcum humorem penitus permiscentis addensantisque temperiem significat, simulque medium quendam inter crassum tenuemque soli habitum commonstrat. Quòd si malumus optimam floreoque satiorem operi terram unico miræ multiplicisque significationis vocabulo describere, tenerrimam cum Catone appellabimus. Hac enim una appellatione, quicquid in illa exigi optarique potest, Plinio interprete, continetur. Hæc una temperatè ferax, mollis ad cultum, nec madida, nec sitiens demonstratur. Sic præterea soli mediocritatem ex veteri disciplina explorabis. Scrobem effodito: egestam humum regerito, & recondito. Si superaverit, pinguis erit: ut quæ aërio caloris, humorisque tanquam fermento turgescit. Si subsederit, macra: quòd frigoris ac siccitatis terre-

De re rustic. c. 151.

Lib. 17. c. 5.

Colum. l. 2. cap. 2.

Pall. lib. 1. tit. 5.

terreno pondere deprimitur. Si æquata convenerit, mediocris: extremis qualitatibus ut temperatione, ſic loco in medium coëuntibus. Expreſſum quoque parentis exemplum filii ſunt. Si plantæ decolores exileſque aboriantur, macram: ſi viridiſſimæ ſolitoque folioſiores luxurient, præpinguem: ſi modicè carnoſæ ſeſſileſque aſſurgant, attemperatam habilemque floribus humum ſignificant. Sic denique varium terræ ingenium aqua exploratè dignoſces. *Conſtant. Pogonat. lib. 12. c. 3.* Liquore illimi bene lota humus ſi multum ſolvatur in limum: limoſa pinguedo valde hortis accommodatam declarabit. Si plus aquoſi madoris, quàm limi habeat: ſuperfluus humor corruptioni opportunam, atque adeo infœcundam arguet. Si ceræ inſtar glutinoſa tractantem pertinaciter remoretur: argilloſa tenacitas ab altrice ſeminum vi attrahi contumax fundendis floribus avaram, ipſa quoque preſſior adhæſio ſemina ſtrangulans nocentiſſimam indicabit. Rimoſam verò in primis fugies: ne radices adobrutas ſol admiſſus exurat. Quòd ſi citra ſuperſtitionem certo auſpicio ſive tripudio auguralem conjecturam facere placet: illa temperatæ ubertatis, faciliſque culturæ habenda eſt humus, quam recens effoſſam volucres quærunt, roſtroque ſcalpuriunt: pinguis enim tellus vermiculorum pabulo invitat. Olitoria optima. Id ego terræ genus ex olitoriis hortis accerſendum advehendumque eſſe ajo: quòd

licet

licet annua ſtercoratio ſaginaverit; diuturna tamen tum inſolatio, tum irrigatio macerarunt, nutrita quoque olera nonnihil emunxerunt. In hoc autem olitoriæ terræ unico genere permulta eſt inveni-re diſcrimina, & vulti qualitatum gradus: ut pro ſeminum radicumque varietate variam ex hac fodina terram petere, qui velit, poſſit. Hinc enim alia pinguior, alia macrior, alia ſolutior, alia ſpiſſior, alia ſiccior, humectior alia, alia levior, alia gravior in florum uſus effoditur. Liceat hic mihi per delicatas atque emunctas lectorum nares de fimo terram lætificante paucis agere. Res enim alioqui olida inter odoratos hortos, ut ſpero, graviter non olebit. Non eſt animus (quod tamen Theophraſtus, M. Cato, M. Varro, Columella, Conſtantinus Cæſar Pogonatus, aliique graviſſimi fecere ſcriptores) in fimetis varia genera graduſque præſtantiæ contemplando perdiu immorari: ſed, quæ fœcundis è ſordibus magis proderunt, curſim luſtrare dicendo. Igitur de optimo ſtercoris genere nihil habeo definitum ac certum, quod afferam: quia neque priſcis ſcriptoribus, neque recentibus colonis de ejuſdem primatu inter ſe convenit. Nam quod hominum eſt ab antiquiſſimis cultoribus, Theophraſto teſte, utpote acerrimum, præferebatur. Caſſius autem apud Varronem, Quintilii apud Conſtantinum Cæſarem Pogonatum, nec non Columella columbino

Fimus hortenſis.

De hiſt. plant. lib. 2. c. 8.

De re ruſtic. l. 1. c. 38.

De agricult. l. 2. c. 19.

De re ruſtic. l. 2. c. 15.

bino tribuunt principatum: quia præfervidum est, humumque fermentat. Quare columbinum fimum in pratum, vel in hortum, vel in segetem spargi oportere rusticæ rei urbanum oraculum pronuntiavit Cato. At verò idem M. Varro ex animi sui sententia præstare asseverat merularum, ac turdorum fimum ex aviariis non solùm ad uber agrorum, verùm etiam ad boum, suumque saginam. Latiùs enim vero, quàm agris, ac belluis, consuluit colonis genialis iste doctor, cum turdos, ac merulas in hortensis culturæ consortium congregavit. Et plures (opinor) & pinguiores hac ætate colonos haberemus, si turdis, ac merulis horti pinguescerent. Primus quoque asino honos à Columella in hortis lætificandis perhibetur: quoniam id animal lentissimè mandit, ideoque faciliùs concoquit, ac bene confectum, minimumque herbarum creantem fimum reddit. Non pauci sunt, qui equinum magnificant: tum quòd bono conficiatur pabulo, tum quòd vulgò atque utiliter ut levissimus usurpetur. Alii bubulo favent: quia mitiore terram colore fœcundans posita semina non exurit. Bubalinum alii celebrant: quia nigram ac levem terram, nempe sationi commodam facit. Nullum denique sterquilinium est, quod suum non habeat patronum ac vindicem. Usque adeo sapientissimi viri non de lana caprina, sed viliore de re digladiantur. Me quidem in

De re rustic. cap. 36.

l. 2. c. 15. & l. 21. c. 3.

in tam lutulenta palæstra pugnare non delectat. Unum ajo, spectandum esse in stercoratione cujusque soli habitum: eum cuique terræ fimum præstabilem habendum esse, qui quanque valde fœcundet, hoc est, apta permistione calefaciat, & resolvat, succosiorem quoque, laxioremque reddat, ut altricem faciliùs aquam exorbeat: ita pro multiplici terrarum varietate varia lætaminis genera posse optima judicari. Quin etiam cum antiquis, novisque cultoribus censeo, si quocumque fimo deficiantur horti, congestas frondes, ac stipulas, atque ipsa, quæ macerari possint, vel terræ vel aquæ purgamenta fimi vicem aliquatenus exhibitura. Cæterùm ad hortorum ubertatem ex veteri instituto duplex fiet, aut certè unum bifariam divisum sterquilinium; ut sit, ubi recens fimus macerandus reponatur, & unde vetus jam putris in hortos exportetur. Idem ab hortensi consepto modicè aberit; ut sit floribus fertili pinguedine juvandis proximum, à floreis odoribus gravi lædendis halitu satis remotum. Extructum pavitumque solum habebit, ne transmittat humorem, quo fimi vires continentur, & interjecta stramentis aut paleis spinarum, vel graminum semina herbidos hortos cæteroqui redditura intereunt. Ad hæc vel opaco & secluso situ, vel superpositis virgeis cratibus à vento, & sole vindicabitur; ne succum, quem terra quærit, ille exiccet, hic exugat.

Sterquilinium duplex.

Cato de re rustic. c. 29. Varro de re rustic. lib. 1. c. 13. & 38. Colum. lib. 1. cap. 6. l. 2 c. 5. l. 11. cap 2. Pallad. lib. 1. tit. 33.

Itaque, si possis, ut eò aqua influat eo nomine facies. Nova præterea per æstivos menses luna non secus ac si repastines, fimum rastro aut bipalio permiscebis, & comminues, ut is æqualiter computrescat. Recentissimo abstinebis: quia bona semina perurit, & malas herbas progenerat. Anno requietum, jamque flaccidum, si cum plerisque idoneis authoribus sentias, robustioribus plantis adhibebis: quia vires adhuc solidas habet, ut hortensem adjuvet fœcunditatem. At verò, si Pogonatum Cæsarem audias, fimum anniculum cavebis, quem ille non inutilem modò, sed multis etiam nominibus noxium, atque eo præcipuè censet, quòd innumerabiles bestiolas & serpentes creat. Verùm, & si vetustiorem minùs prodesse veteres existimarunt, idem tamen Pogonatus, atque adeo diuturna experientia edocuit, trimum, aut etiam quadrimum tenerioribus præsertim floribus tutiùs admoveri: longinquo enim tempore, quicquid fœtidum erat, expiravit; si quid durum flaccuit. Quocunque tempore lætamine lætificandi fuerint horti, curabis ut aspirante favonio, lunaque silente sive decrescente, ac sicca fiat: hac enim observatione humus minimè herbescens fertilius effloresceт. Illud quoque moneo sedulò cavendum, ne, nondum attenuato absumptoque fimo, terra floribus observanda stercorosa sit: quia recentis fimi tabificus æstus attactus-

Perfecti fimi ætas.

Agricult. l. 2. cap. 19.

Spargendi tempestivitas.

Terra stercorosa floribus cavenda.

tactuſque depoſitos bulbos adureret, aut putrefaceret. Scio eſſe nonneminem, qui duos infra palmos caballinum fimum ſubſternat, cujus opportuno halitu bulboſæ radices ſuperinjecto in ſolo poſitæ ad præcocem florum partum incaleſcant. Adeo ab inſuavi ſuffimento verna ſuavitas properatur. Verùm ego in hoc noſtratis mundi tepore ſupervacaneam cenſeo ſtercorariam ſuffitionem iſtam: eam ſalubriùs uſurpent frigidiores, ac præſertim aquilonares horti, ne materna intra terræ viſcera florum matrices penetrabili frigore perurantur. Quin etiam (quo minimè præſidio indiget Romana quà temperies, quà fœcunditas) gelidæ regionis cultrix induſtria per ſummum ſolum ſparſo calidæ efficacitatis fimo noxia gelicidia vel omnino defendit, vel quadantenus mitigat, vel facilè regelat. Huc alterum adde non contemnendum emolumentum, quòd, intra terræ rimulas cum pluviis aquis percolata fertilis fimi pinguedine, annuo partu fatigata hortenſia culta non mediocriter refoventur. Quanquam id fomenti menſe Martio, cùm longiores dies recaleſcunt, providi cultores amovent; ne vitiet inferveſcens obrutas radices. Ut autem aſſiduo diuturnoq; partu exhauſta tellus ad floridam fertilitatem juveneſcat; ſexto minimùm quoque anno, veteri emeritaque unius, alteriuſve palmi humo egeſta, atque, ut iterata ſtercoratione pingueſcat, ad olerum ſeminarium revecta, junior, & ſuccoſior ex olitorio agro,

Subſtratus ac ſuperfuſus fimus alicubi ſupervacaneus.

Quoto anno mutanda terra.

ut paulò priùs dixi, congestitia substituatur: parentis enim terræ jam effœtæ anilitas emaciatam parit, ac degenerat floream posteritatem. Sed quoniam laxiores horti plus exigunt operæ ac laboris; unius anni difficile ac permolestum negotium sic est in plures tribuendum, ut hortorum aliqua singulis annis pars recenti humo renovelletur. Prædicta olerum altrix humus non bulbis modò, atque anemonarum radicibus; sed caryophyllis etiam, rosisque lectissimis, necnon arbusculis, fruticibusque floriferis, minutis denique seminibus commoda est: dum tamen hisce postremis, ut in loco mox dicam, tenuissima incernatur. Monet igitur callidissimus magister, usus, una oleribus priùs consita tellure omnia florum genera, tanquam oleraceæ ubertatis decus & præmium, felicissimè progenerari. Nam fama est, sive fabula; gemellæ enim sunt, ac simili sæpe vultu fallunt: fama, inquam, sic fabulatur, paucos ante annos, cum, ferreo abrogato, floreum seculum suo Flora de nomine condere, opiparoque convivio condire vellet, ad florales hortos priscæ fabulæ numerosam sobolem, Deos omnes per blandissimum apparitorem Zephyrum accitos convenisse. Eminet in hortensi meditullio spatiosa porticus & pervia, Apolline Dædalum agente ac facilè superante magnificentiùs, quàm Trojani muri, labor itidem Apollineus, excitata. Etenim aureis columnis ordine duplici

Telluris rerorantis fabula.

Porticus convivalis.

surgen-

surgentibus & validè fulcitur, & nitidè coronatur. Corinthiæ venustatis argentea capitella flexibili acantho, ut hortensem decet architecturam, foliosa sunt. Argenteæ pariter bases, principum hortorum gemmea descriptione, fidelique mendacio tessellatæ pretiosè vernant. Longum esset imitamenta singula breviter enumerare. Ut è compluribus pauca, quæ succurrunt, à remotissimis regionibus ducta narratione recenseam: illic visitur barbarica opulentia conditi Byzantii viridarii ornatissimum simulacrum, non Othomanica modò barbarie ad florum cultionem, sed ipsa etiam ferme indomabili gemmea duritie ad eorundem imitationem mansuescente. Illic gemmarum omnium discolori fulgore florentes Hispanorum Regum inter odoratas auras à regiis curis respirantium Toletanæ deliciæ simulantur, quas non minùs aurifer vero fictus Tagus, quippe qui solido constat ex auro, congruenter irriguus interfluit: gemmeis enim hortis decora est aurea irrigatio. Illic Brabantinorum Ducum magnificentissimis ædibus adjuncta Elysia Bruxellæ consepta, magnam urbis pulcherrimæ partem continenti muro complexa minutissimæ commissuræ splendida brevitas ita exæquat, ac simulat; ut ficta veris, & parva magnis composita non invideant. Gallorum illic Regum Parisienses horti cæteris quidem floribus pretiosè gemmascunt; sed

Horti Byzantii Othomanorum.

Toletani Regum Hispanorum.

Bruxellenses Brabantinorum Ducum.

Parisienses Gallorum Regum.

ſed regalibus Liliis illuſtriùs aureſcunt. Proximus his cryſtallini Sequanæ liquoris licet ex gemma rigeat, ad obſequium tamen artifici fraude emollitus Regios flores allambere & colere videtur. Nec minùs felici fallacia Viennenſe ampliſſimæ amœnitatis viridarium, Auſtriacorum Cæſarum gloriæ coronariis & floribus & laureis fœcundiſſimum in gemmei contrahitur imitamenti miraculum. Ad hæc Eyſtadienſis veris læta ſpecies inter Germaniæ floret nives. Neque hìc deſiderantur Salisburgenſes univerſa hortenſi amœnitate inclytæ deliciæ, in Germaniæ quidem ſolo amplitudine mirabiles, ſed in gemmeo ſimulacro ingenioſa contractione mirabiliores: ut jam non vetus malorum, ſed recens bonorum Ilias ſuſpiciatur. Hìc etiam totius anni verna formoſitas non modò multiplicis & fontis & lacus, verùm etiam allabentis Juvavii fluminis liquido limpidoq; ſpeculo decentiùs, quàm fontano liquore fabuloſa Narciſſi forma, geminatur. Hìc immiſtæ ſilvulis feræ, ſine feritate veris ſimillimæ, innocenti mutuoque venatu, & unis capiuntur oculis, & oculos capiunt. Hìc effoſſus in theatrum ſaxeus mons veteris magnificentiæ montes edomantis ſpectaculum integrat ſumptuoſum. Hìc denique opulenti ſplendida majeſtas ædificii, ne perſtringat aciem contemplantium, per circunfuſa vireta gratior interlucet. Tu quoque Mantuana Gonzaga-

Viennenſes Cæſarum.

Eyſtadienſes.

Salisburgenſes.

Mantuani Gonzagarum Ducum.

zaga-

zagarum, Parmensis Farnesiorum Ducum scena hortensis, viridissimis corusca silvulis, liquidissimis uda fonticulis, nitidissimis expicta flosculis, quà Mincii, quà Parmæ fluviali ambitu munita in discoloribus gemmulis compendiario artificio refulges: quòd hortensium omnium vasto complexu deliciarum pretiosa voluptas nisi gemmeum in exemplar aptè contrahi non potuit. Illic etiam ex aridis horridisque Apennini aspretis floriferas undas evolvens Arnus, & gemmeus & veri gemellus, priùs Hetrusco Duci cumulata felicitate Magno, quàm Regi aquarum Oceano prodigè tributarius Florentia Tempe in hortensem amœnitatem adeo fœcundat; ut amœnissimæ urbis ipsum quoque fluvio quondam aspersum nomen feliciſſimè jam florere faciat. In uno Neapolitanas delicias cumulante Casertani Principis Hymetto fideliter effingendo vix habuit ars ab universis gemmis tam variam & versicolorem lucem; ut vernos colores naturæ lectissimorum florum gemmantem speciem explicantis æquaret. Cæterùm nihil ibi ornatius, quàm Romana floralia, quæ quamvis gemmato imitamento adumbrata clarissima sunt, quamvis in arctum coacta magnitudinem habent maximæ hominum admirationi parem: sive ad portam Næviam & Neronianos arcus aquam Claudiam in Palatium olim derivantes Cornelia te mirabundum hospitem detineant,

Parmenses Farnesiorum.

Florentini Mediceorum.

Casertani Principis Aquavivæ.

Romani.

Card. Cornelii.

 hoc

hoc plausu prosequenda, Venetum florem etiam
Matthæiorum. Romanas ad aquas perennare. Sive Matthæia delectent, ubi Cœlitus mons amœnitate pene dixerim cælesti vernat: ubi regia custos, gentilis Aquila, fabuloso Jovis contempto famulatu, in florea
Perettorum. specula nidulatur. Sive Perettina te sustollant ad Viminalem, non tam arduo situ, quàm hortensi gloria Montem pulcherrimè Altum: ubi familiaris Leo à Dominis & domicilio mite ingenium trahit, dum non in spelæis exulat, sed pro floribus excu-
Card. Pii. bat. Sive pia invitent tum Pacis templo decenter apposita, quòd pacifera rident viriditate: tum cruentis olim spectaculis nobili Amphiteatro ingeniosè opposita, quod gemmea florum purpura
Farnèsiorum. innocentissimè cruentantur. Sive Farnesiana consideres ad flavi Tyberis liquidissimum aurum appositè sita: quia cœlo concolor Farnesiorum flos
Mediceorum. aureo debet humore nutriri. Sive in veteri Hortorum colle Medicea oculos alliciant; quòd in ipsis pristina omnis ejus loci illecebra reflore-
Ludovisiorum, Burghesiorum. scat. Sive proxima tum Ludovisia, tum Burghesia contemplere: illa domesticorum testificatione insignium purpura auroque florentissima: hæc amplissimi muri ambitu delicias amplexa universas, pretiosisquè Hesperidum hortis multò attentiùs custodita, quòd vigili Dracôni perspicacem Aquilam addiderunt. Sive in Quirina-
Aldobrandinorum. li fastigio conspicua suspicias tum Aldobrandina,

na, quibus eò benigniùs, quò propius affulgent ſidera: tum Bentivola, ubi geminarum bis auſpicatum inſigne Aquilarum amœnitatis regiæ miraculum ſingulare præmonſtrat: tum Barberina, ubi tanquam Romana in Hybla ſub Apum imagine ſuavitas Urbana mellificat. Verùm ut in eodem Quirinali, & Vaticano colle, ornatu majeſtatis pleniſſimo graviſſimæ provinciæ curis ſublevandis Pontificii eminent horti; ita imitatricibus auguſtiùs enitent in gemmis. Quidni enim coagmentatæ gemmæ, tanquam famulæ ſtellæ, à Romano ſole cum luce majeſtatem trahant? Illic præterea ſplendida ſpecie, ut alibi re ipſa, cum formoſiſſima Urbe certant proximæ ac ſuburbanæ deliciæ, quæ in Faliſcis Balneariam, & Ciminiam Caprarolæ Villam purpurea Conditorum gloria illuſtrant: quæque in Latio Tuſculum ac Tibur exornant, quarum illæ ambitu non ampliſſimo plurimorum Principum voluptati pares in patritiæ nobilitatis coloniam tranſierunt: hæ verò amœniſſimo, quà ſitu, quà opere ſic eminent, ut Romanæ majeſtatis olim Tibure ruſticantis veteres moles non ſua ipſæ magis multiplici ruina, quàm una Eſtenſi magnificentia obruantur. Ipſe Anio pulcherrimæ ſtructuræ admirabilitate ſuſpenſus, ſuique ad Romana miracula curſus frequenter oblitus totum præcipitantis undæ diluvium ad hortenſe diverticulum innocenter decli-

Bentivolorum.
Barberinorum.
Pontificum.
Horti Balneariæ.
Horti Caprarolæ.
Tuſculani Principum plurimorum Tiburtes eſtenſium.

declinat, tantusque tamque vetustus fluvius in subsultim ludibundos fonticulos & siphunculos obsequentissimè repuerascit. Novissima floret etiam in gemmis Francisci Caëtani Sermonetæ Ducis voluptas nuper condita & consita propter oppidum, quod amico floribus Cisternæ nomine hortos pulcherrimos exigebat. Hæc circumstantium columnarum aurea forma: hic argenteus, & gemmeus ornatus. Testudo sapphirina, cœloque concolor, seu potius gemmeum cœlum vitilium herbularum ambitiosos ramulos diffundentium textili è sectilibus gemmis topiario ita convestitur atque opacatur, ut clariùs fulgeat. In pavimento denique smaragdino, herbida luce florido, discoloribus lapillis multiformes in areolas nitidè variato calcantur quidem opes opusque nobilissimum, at non philosophico Cratetis contemptu: manus enim pedibus invident contactus diuturni felicitatem. Hanc ego amœnissimi horti mediam porticum pulcherrimam; si verbis audere tantum liceat, quantum rei dignitas vocabulis major postulat; appellare non timeam florei maris insulam fortunatam. Postquam hìc cœlestes convivæ super instrata purpura discubuere, inusitata epularum miracula in auream mensam inferuntur: singuli ènim missus florei sunt, in florum genera discriminati. Quare mirari primò Deorum chorus, & alius alium circunspectare, quid ageret: deinde jejunum in risum

Cisternani Caëtani Ducis.

Dapes floreæ.

Deorum allucinatio.

sum

ſum ora diducere, quòd in illa florea lautitia oculis tantùm naribuſque ſibi epulandum eſſe exiſtimaret. Tum Flora corridentibus, ſeſeque lepido aſtu deluſos opinantibus argutè ſubridens, Experiamur, *inquit*, an etiam palato ſapiant flores mei: roſamque aurea de lance ſummis digitis præcerptam, pulchrioriſque in roſetum oris inſertam ſcitulo preſſu morſicatim præflorans addit: Papæ! dum roſa hæc flos nectaris eſt, & flos ambroſiæ; præſtat apem eſſe, præſtat ſugere, quàm olfacere. Quas verò dapes ſibi magis decoras Flora, quàm flores vobis apponeret? Tum enimvero ſenſere Cœlites omnes in terris quoque ambroſiam eſſe Cœlitibus ipſis expetendam, cujus cœleſtis ſuavitas epulari bonoque dolo terrenam formam ſubitura non potuit ſuavioris formoſitatis epulas, niſi flores, præſentare. Quis jam dicendo explicet ad agnitas peregrinas epulas Epularium aviditatem? Quis à guſtu eminentem in omnium vultu, atque adeo in feſtiviſſimis acclamationibus voluptatem? Illa omnium erat vox Deorum una: Si tam ſuaviter florerent horti; Deos omnes, acclinata majeſtate, ſemper in floſculis colendis ruſticaturos. Hìc ad hilaritatem erugato regio ſupercilio Juppiter, Cur, *inquit*, edulium deciliarum alma parens Tellus pulcherrimos floreos fœtus artificioſis hiſce deteriores, utpote aut fatuo ſapore non appetendos, aut venenato ſucco fugiendos paris? Reſponſo ali-

quan-

quantisper expectato, nec accepto, Tellurem Juppiter inter confertam convivarum multitudinem oculis diu quæsivit, nec inventam ut abesse cognovit, Et abest, ait, in florei seculi natalitiis magna mater florum? Tum Flora, demiror equidem, *inquit*, non interesse disertè vocatam. Quanquam fortasse nec dum potuit: sua enim mole prægravis lentè festinat. Sed jam ego lentissimam gravitatem istam Archimede facilius efficaci machina incitabo. Ministrabant regali facie puellæ centum, Auræ leves agilesque, atque inter seduli ministerii laboriosos excursus recursusque odoratæ animæ tenera reciprocatione sine flabello flabelliferæ genialem convivii calorem ventilabant. Ex his natu minimam, ore argutulam, vultu roseam, crine auream, lacteoli corporis candidum jubar linea nebula castè umbrantem, pubescentibus per glabellos humeros versicoloribus pinnis volatilem, extimis tenellis plumulis tremula palpitatione lascivientibus ipso in otio inquietam Flora sic alloquitur: Age mea festivitas, mea pernicitas, mea motacilla, Aurilla, Tellurem Deam tardigradam, ubiubi gentium erit, investigatam incitatamque tecum huc quàm ocissimè siste. Vix dum imperarat Flora, cum imperata ferè jam fecerat Aurilla. Vagulo enim volatu immensa terrarum spatia emensa jam erat: nec tamen in terris Tellurem inveniebat. Quacunque roscidulas alas concutiebat,

Tellus abfens accitur.

sudum

ſudum ver impluebat: quacunque halantem halitum anhelabat, extemporalem amœnitatem inhalabat. Deſperaverat poſſe præterea inveniri per amœniſſimos omnes quæſitam hortos: cum, ubi minimè rebatur, tandem reperit. In abdito ignobilique hortulo, variis oleribus liratim poſitis ordinatim viridicato Matronam proſpicit cruda viridique anilitate meliùs, quàm purpuriſſo, annoſum os fucantem interpolantemque; obeſiſſimam eam quidem, at ſedentario labore operoſam: phrygio enim opere vera olera mentiente matronalis pepli oras lactucis, & braſſicis, cæpis, & aliis, cæteriſque oleraceis imaginibus inſigniverat; ac tum fortè manum ultimam imponebat. Tunc Aurilla flabili murmurillo eloquenter eblandita facilè Telluri perſuaſit, ut nimiùm diu expectata præter morem molemque properaret. Jucundiſſimæ nuntiæ aſpirantibus hilarata blanditiis loci ejus olera omnia vultu viridiore riſerunt. Ipſa Tellus inſolito afflata impetu recens elaborato magnificè ſe peplo exornat; levique curru, quem curulis rapit leo, quàm citiſſimè provecta, peplum vibrante alludentis Aurillæ aſpiratione, in ſicco velificat. Interea, dum Tellus acciretur, eruditum Jovis nodum vicario Flora reſponſo expediverat: atque inter multa, quæ nunc referre non vacat, reſponderat, ideo formoſiſſimos terræ filios, florum pleroſque aut inſulſos, aut venenatos, aut malè olidos,

Olitorio in hortulo invenitur.

Cur florum plerique inſulſi, venenati inodori.

dos, aut saltem inolentes fatua specie colorari: ut ne nimiùm colori credat coloratis præstigiis facilis capi mortalitas: utque non in herba solùm vanissimæ spei, sed in flore quoque brevissimæ formositatis anguem latere condiscat. Quanquam erravi, nec opus habeo (inquit illa) cibariam hortensium florum suavitatem argutè dissimulare: quando flores omnes nectarei sunt, merumque mel, quod Apes ministræ sedulæ hominibus colligunt, & prægustant. Quærenti præterea Baccho, quis amœnissimæ indolis coquus suavissima illa cupedia in flores vernare fecisset, cum Charitum artificio florida ea bellaria concinnata esse subjecisset Flora; pinguissimi ventris, & pinguioris Minervæ Deus præter expectationem acutè, Enimvero sic decuit, *inquit*: è manibus enim Gratiarum quid potuit aliud præter flores existere? Verùm ubi se tandem in convivarum conspectum dedit optatissima Tellus, olitorii syrmatis textilem pompam trahens, omnium risu excepta jucundo spectaculo convivii lætitiam cumulavit. Flora jussam discumbere convivali urbanitate sic dicitur allocuta. Quamvis sera, tamen ades tempestiva, Omniparens mater. In tempore enim post florea mea fercula secundas ipsa mensas in ista oleraceo textu fertili veste attulisti. Aculeato joco solito gravior Tellus pauca hæc, & seria: Illusa vilium olerum figuris, ignobilique viriditate mihi atra & infelix vestis

Telluris habitus ridetur.

Ejusdem pro se oratio.

vestis hæc misericordiam opemque implorat, Flora, non risum & joca. Damnatæ parentis in vulgarium partum herbularum quidni paratus agresti opere amictus concolor herbescat? Inani jam nomine ad ludibrium mater dicor omniparens; quando cinis & sabulo, nempe sterilis pulvis ad floreæ fœcunditatis gloriam eliguntur. Quid hoc artis est repugnare naturæ, terraque genitali relicta sativas humani generis delicias è cinere arenaque demetere? Si placet floream ætatem diuturnam, stabilemque fundare: non levis pulvisculus, sed solida tellus fundamento esto. Si quid merui olerum opportuno fructu, florum ubertas honoraria remuneret. Si patritiam inter Deos matronam oleraceo virore vulgaris palla dedecorat; vestro Cœlites suffragio, tuo Flora beneficio floridæ purpuræ nobile syrma condecoret. Audita Deorum omnium assensu atque approbatione Tellus suam feliciter causam peroravit. Nam florali convivio soluto cœlestis Senatus consultum per vernum præconem Zephyrum in hæc verba recitatum est. Quod felix Floræ, bonum floribus, faustumque florum cultoribus sit: cum, quòd nimiùm diu non minùs in animorum indole, quàm in annorum nomine regnavit, ferrum longè lateque jam propagato florum cultui serviat; in floralibus Deorum omnium comitiis, Flora rogationem ferente, cæterorum Senatu Deorum censente, ferreæ floream deco- De floreo sæculo, deque hortensi terra Cœlitum edictum.

decoro, aptoque transitu nomenclationem subrogari placuit: & appellatione ferruginea detersa, à communi mortalium studio erga flores floreum seculum appellari. Illud præterea floriferorum hortorum coloni omnes inviolatè servanto, quod, magna matre Tellure ad eundem Senatum referente, sancitum est: ut, supervacanea cineris sabulique cum terra permistione antiquata, pura puta hortensis humus immisto pridem fimo jam putri, atque in ipsam terram transformato, frequentique olerum fœtu nimia pinguedine depasta, subpinguis progenerandis floribus usurpetur, atque olitoriæ fœcunditatis beneficio florida gratia referatur. Hoc tam jucundum tamque justum edictum genialibus comitiis peractis, ne cui florum studioso ignoraretur, Jovis Floræ gratificantis jussu à volucri cursore Zephyro singulis hortorum postibus præfixum est.

FLO-

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III"
NAPOLI

FLORUM NOTÆ LIBER SECUNDUS.

Narcissorum notæ.

CAPUT I.

QUID hortorum cultori turpius aut etiam nocentius, quàm flores, nempe familiam suam, de facie non agnoscere? Nam quî suis quenque locis aptè disponere, atque educare possit; nisi lineamenta formasque distinguat? Et quanquam multiformes florum natales indiscreta specie, & concordi figura simillimi neque internosci: complures tamen sunt aut claro, aut certè obscuro discrimine notabiles, quorum, ut licuerit, notas persequemur. Neque verò hìc universos, sed eos duntaxat flores suis coloribus exprimemus, quos nostri exhibent horti; ut necessitati pariter, & brevitati consulamus. Illud

Cur flores colono prænoscendi.

Complures indiscreti.

Bulbacei pleriq; aut hyacinthi, aut narcissi. *R. Dodon. stirp. Hist. Pempt.* 2. *l.* 2. *cap.* 18. autem præmonitos cultores volo, è bulbaceis floribus, qui plurimi antiquitati prorsus ignoti, atque anonymi coluntur in hortis, narcissos, aut hyacinthos ab erudita plerosque posteritate censeri: & grandiores quidem ad narcissinum ordinem, minores ad hyacinthinum revocari. Narcissi nomen unde. *Plin. l.* 21. *c.* 19. Narcissus à narce dictus, quòd aliena gravet capita, suum priùs prægravavit; cum fabulosus umbræ suæ amator puer è fontani speculi sincero nitore malè sibi notus, atque è frigidis aquis tabificam flammam trahens, ex homine in caducum florem dilapsus est. Etiam nunc mutatæ formæ studiosus ore Narcissus genere, & colore varius. vernat multiformi. Aut enim simplici foliorum textura tenuior, aut multiplici habitior est. Nunc argenteo, nunc aureo pallore veteres curas præfert. Medius flos, quem ab imitamento calicem cum recentioribus in posterum appellabo, inter lactea folia aut suaviter concolor lactescit, aut splendidè decolor aurescit, aut circa summam oram croco illitam lepidè rubescit. Sed quis coloris, magnitudinis, formæque inexputabiles varietates enumeret, natura cultuque ad assiduam novi- Narcissus totus candidus, flore simplici polyanthes. tatem conspirante? Nostris autem hortis familiaris potissimùm est, qui colore totus argenteo suffunditur; ut à medio candido calice in pateræ formam Narcissus colore sulphureo, flore simplici polyanthes. depresso argenti patera Italico vocabulo nominetur. Neque tamen hujuscemodi narcissus uno argenti candore, sed sulphuris quoque pallore pingitur.

gitur. Idem præterea in plura genera diſcriminatur. Alius enim præmaturè, ſerò alius vernat: alius minutos, modicos alius, alius peramplos in flores è caule ſummo ſe diffundit: alius denique foliorum ſimplici ſerie, alius multiplici componitur. Hic ergo tum candido, tum pallido colore narciſſus à cæteris narciſſis diſcrepat floreis foliis anguſtioribus, & calice breviore. Virentia quoque folia ſæpe anguſtiùs patent, longiùs porriguntur, læviora & rigidiora ſunt. Nec eadem omnibus tinctura. Candidum alii virore albida, & veluti rorulenta; pallidum myrti exemplo viridiſſima convestiunt. Bulbi membranas extimas color auſterus infuſcat; intimas tunicas dilutus dealbat: magis compacta forma ventrem deprimit, cervicè modicè producta. Quin etiam iſto ejus qui folioſo floret argento, bulbus depreſſior eſt. At verò majoris floris bulboſa parens vaſtiore corpore, ventre oblongo, procero collo, ſpadicis coloris dilutioribus tunicis notabilem in modum inſignitur. E folioſis albentibus narciſſis Byzantius, ſive Chalcedonius perplacet, & colitur. Hic tum præcox, tum ſerotinus membranacea primùm vagina includitur, quæ longum in alabaſtrum, ut ſimplicis floris folliculus, non faſtigatur; ſed rotundiore gremio latiùs tumet. Ea demum dehiſcente numeroſus, & formoſus partus excluditur. Deni aut duodeni fratres ex uno caule penduli ſæ-

Narciſſus Byzantius polyanthes, albo flore luteoque calice multiplex.

pe numerantur. Alba folia densissimo congestu bene compactum tribuuntur in florem. Media foliola vario atque multiplici flavi calicis mæandro intercursante undatim, intercisè, permistéque implicantur. Subsimilem alium narcissum, sine mediis albis foliolis densato, atque in rugas replicato flavi coloris orbe multiplici cristatum, nimiam in sobolem luxuriantis bulbi decorum abortum esse constanter affirmant observatione diuturna experientissimi cultores: quòd & numeroso fœtu effœta radix, & adnata posteritas nondum per ætatem satis robusta floribus explendis idonea non sit, cum deinde, ubi justam in rotunditatem adoleverit, prioribus pares, atque adeo æquè foliosos flores progeneret. Alii verò, & quidem callidi rerum æstimatores existimant, certis è bulbis minore vi præditis mutilos ejusmodi partus perpetua stabilique lege existere: nec desunt, qui eosdem, utpote Epidauro missos, Epidaurios appellent; ac duplici potissimum procerioris caulis, majorisq; floris nota distinguant. Equidem (ut erudita dissidia ista componam) non negaverim, ex imbecillis radicibus hæc interdum speciosa monstra posse progigni; simulque inveniri crediderim radices alias ita natura constitutas, ut flaventibus tantùm crispulis cristis albidos partus suos exornent. Utriusque foliosi narcissi caulis herbaceus de more nudus, concavus, atque striatus digitali ferme crassitudine,

C. Clus. Rarior. plant. Hist. lib. 2. cap. 13.

Narcissus Epidaurius.

ne, & pedali longitudine assurgit: virentibus foliis nonnihil carinatis, & paulò, quàm in simplici narcisso, laxioribus circunvallatur. Bulbus carne intus candicat, convestientibus tunicis foris nigricat, & in rotunditatem conglobatur: præcox magnitudine nostratis narcissi bulbum æquat, serotinus etiam superat. Hic etiam illo, qui præmaturè floret, magis compactus & rotundior ad florem difficilis & morosus est, frequentemque in rotunda basi cariem trahit. Non solet in semen exire in florei fœtus præstantiam exhausta utriusque fœcunditas. Eminet foliosus alius duplicis generis narcissus, corniculati nomine insignis. Minor sex alba folia minuscula in orbem expandit: in umbilico aureum caligem crispantis auri plenissimum porrigit: inde sex flava cornicula in stellam diducta surrigit. Quaternos quinosve flores profert, ac sustinet caulis, priore tenuior atque humilior. Ab radice folia exeunt prolixa, gracilia, mollia, & subalbida. Bulbus denique subest à vulgatis narcissinis una corporis mensura paulò breviore discretus. Majoris bulbosa radix vulgaris narcissi bulbum adæquat, cervice perparum extante: folia tenuitate, ac prolixitudine superioribus non dissimilia minus pallent: scapus insigniter procerus in duû triumve ferè palmorum longitudinem procurrit. Complures è membranaceo involucro flores quà prospero, quà abortivo partu excluduntur, quo-

Narcissus corniculatus minor. & major. polyanthes.

rum folia flaventis lineæ ductu eminulo intermeante liberaliter colorantur. Ut igitur vides, uterque narcissus cornibus armatus longè fugiendus non est: non enim fœnum habet in cornu, ut vulnera præcaveantur; sed odoratum aurum, ut oculi naresque suavissimè feriantur. Jam verò ne qua narcisso desit opulentia; præter argentum etiam aurum totam floris bracteam opulentat: siquidem inter simplicis compositurę narcissos & foliis, & calice aureus in pretio est. Hic discoloris auri, variæque aut conformationis, aut amplitudinis levibus momentis pulchrè dissidet à se ipso. Superioribus albis narcissis caule, florumq; pensili congerie similis, folio, bulboque differt: illos enim foliosior, hunc rarior plerunque silva distinguit: illi bulbum ipsum rotundant, hic in pyri effigiem turbinat: circuntegentes tunicas illorum plerique fuscant, hic modicè rutilat. Simplicium denique narcissorum ritu triangularibus folliculis nigrum, & inæquale semen includit. E minusculo narcisso aureolo, à reliquis una brevitate sejuncto bulbulus pendet rotundus, & nigellus; decolor nempe decoris floris appendicula. Verùm illi ditiores narcissi sunt, qui frequentium foliorum flaventibus bracteis aurescunt. Et in his genera variant. Alium videbis à silvis oriundum è pallido bulbulo pusillum æquante narcissinum bulbum, qui de junceis foliis nomen Hispanum traxit, inter angusta, ob-

Narcissus totus flavus polyanthes.

Narcissus silvestris stellatus.

oblonga, tenuia, carinata, & pallidula folia ferè palmari, gracilique cauliculo innixum prosilire; & creberrimis foliis in stellam distributis confertim coagmentatum, albo gilvoque confusis in paleæ speciem colorari. Subsimilis alius rosea specie, bulbo & flore paulò amplior, & coloratior à collaris rugati crispissimo imitamento Gallicum Frasei nomen adeptus rarò floret, floreo membrana ægrè dehiscente, ac plerunque vitium faciente. Sed excellere se cæteris ipso vulgato jam nomine significat septentrionalis, sive silvestris narcissus, cui Roseus major nomen est. Is enim luteæ foliosæ rosæ decora suppari gyro complexus media floris folia calicis loco densissima complicat, & crispat; simili quoque auro colorat, foliis aliis quà luteis, quà pallidis, quà herbaceis per ambitum congestis, & explicatis. Illud præterea familiare ipsi est, ut à foliorum densitate, & copia particulatim efflorescat. Etenim extremis foliis marcentibus & præmorientibus, mediæ convolutæ paniculæ paulatim evolvuntur in flosculos. Quanquam illa florea congeries raro difficulterque digeritur, ac dehiscit ad plenum. Roseus hic narcissus, sive narcissina rosa solitoria scapo insidet bene firmo, anguloso, duos circiter palmos alto; ac, tanquam ipsa sibi oneroso, nutat. Ex imo folio modicè consurgunt, liberaliter patent, mucronem retundunt & rotundant, in viridi pallent. Bulbosa radix pro-

Narcissus silvestris roseus minor.

Narcissus silvestris roseus major.

pe

pe rotunda exteriores tuniculas diluto colore ferrugineo suffundit. Junceo folio, amploque tum flore tum calice narcissi plerique saturo colore lutei sunt, & prope inodora pulchritudine tantùm spectabiles, necnon eodem in genere multiformes.

Narcissus juncifolius major, amplo calice, & foliis convolutis.

Alius enim foliorum oras nonnihil utrinque convolvit, calicesque semuncialis ferratum, & sinuosum labrum deducit. Ad hæc singulos, binos, atque adeo senos interdum flores, foliis totidem in orbem compactiles è folliculi sinu excludit. Scapum gracilem, concavum, rectum, pedaneum, atque ex nobilissimi cultoris observatione simplicem excitat. Si quando autem plures conjunctim caules emittat; multiplicem bulbo fertilem florum sobolem adnatam esse significat. Bina, aut etiam terna profert ab radice folia pedalis, aut certè majoris longitudinis, angusta, cuspidata, carinata, fusco virore herbida, & succi plena. Bulbum subjungit substricto ventre oblongum, collum non rarò detorquentem, diluto exterioris tunicæ colore spadicem.

Alius foliis continuatis.

Alius explicata, & conjuncta, imò invicem supervenientia folia perpetuo velut orbe continuat: saturatiore colore lucet: angustiorem calicem magis crispat: superiore infœcundior quaternos circiter extrudit flores: eodem vivacior seriùs deflorescit: languidam suavitatem olet: ima folia mensuca breviore profundit: bulbum subjicit forma consimilem, sed aliquan-

quantò contractiorem. Alius demum angustioribus floreis foliis in stellam diradiatis teretem æquabilemque calicem exporrigit. Nostrate sub cœlo binis ternisve floribus avarè vernat: folia itidem carinata latiùs explicat, & parciùs producit: bulbo gignitur persimili, sed longè minore, minusque cervicem detorquente, necnon subnigris involucris tunicato. At verò narcissus junceis foliis odoratus, ac totus liberaliter aureus, superioribus inodoris minor, à soli natalis nomine Hispanus, à medica vi (ut Remberto Dodonæo placet) vomitorius & simplici, & multiplici foliorum serie flavet. Ille florum foliis mucronatis, aut orbiculatis; conjunctis, aut dejunctis: ipsis quoque flosculis præcocibus, aut serotinis; grandiusculis, aut minusculis; binis ternisve, aut etiam denis pluribusve ex unoquoque cauliculo emicantibus varius; ac partim unicaulis, partim multicaulis est. Hic verò ut plurimum singulos, binosve; ut maximè quaternos, aut quinos unico è caule flores promit, floreum gelsimini, maliqueMedicæ halitum suavissima temperie olentes. Utriusque caules saturatior viriditas, inoffensus lævior, ac teres rotunditas compares facit. Veruntamen duplex eosdem nota discriminat. Illos enim proceritas ferè bipalmis tendit, hos pusillò brevior longitudo contra: illos continuum foramen vacuat, hos fungosa quædam natura modicè obstruit.

Alius calice tereti, & foliis angustioribus.

Narcissus juncifolius minor odoratus simplex, & multiplex.

Stirp. Hist. Pempt. 2. lib. 2. cap. 22.

ſtruit. Folia pariter viridantia, oblonga, rotunda, carnoſa, lævia, & planè juncida. Bulbuli plerique globoſi: minùs plerunque utiles oblongi, diſſipatis in longitudinem viribus: rotundi feraces, toti in floriferos niſus collecto corpore. Idem omnibus color: extima enim pulligine nigricant. Hoc etiam inter utrunque narciſſum convenit, ut longulos proferant è membranacea theca floſculos, quibus ille triangularia capitula ſubjicit, flore dilapſo turgentia, & nigelli anguloſique ſeminis fœcunda: hic autem longulis tantùm pediculis inſiſtentes, nulloque ſeminali folliculo capitatos parit, genitali conatu in floris plenitudinem effuſo. Triplex eſt præterea Hiſpano ſuperiori luteo non

Albus minor.

abſimilis, albo colore vernus narciſſus. Prioris oblongus bulbulus juncea foliola fundit humi reptantia: minutum, inolentem, informem floſculum, Martio menſe tempeſtivum Romanis in hor-

Albus major.

tis ægrè raroque aperit. Alter grandiuſculus, Hiſpanique narciſſi partibus cæteris gemellus, albore

Albus ſulphurei coloris calice.

ac fœtore diſcrepat. Huic æqualis tertius candida folia ſulphurei coloris calice diſtinguit. Uterque continenti foliorum ſerie floreum orbem circinat.

Albus autumnalis.

Eſt etiam, qui è longulo ſubſtrictioris ventris bulbo caulem ante folia impellens, binis terniſve, candidis, & leviter odoratis floſculis per autumnum vernet Hiſpano par, viridiſſimus, planeque junceus minimi pretii narciſſus. Silentio diſſimulandus

dus non eſt ſatis elegans junceis itidem foliis, albidoque colore in ſulphureum proclivi, & reflexo flore narciſſus alius; cujus è radice bulboſa, nuci Ponticæ, aut Hiſpani juncei narciſſi bulbulo exæquata, rotunda, candida, membranaceo involucro infuſcata, numeroſis tenuibus albiſque fibris bene comata, exiliunt quaterna vel quina folia, ut in proximè ſuperiore narciſſo juncea, prolixa, anguſta, modicè carinata. Medius conſimilis caulis Aprili menſe faſtigiatur in quaternos aut quinos flores oblongos, diluto ſulphureo colore pallidos, ſex foliis ſurſum reflexis ſupinos, devexis cervicibus pronos, ſemuncialem aut longiuſculum & inæqualiter ſinuoſum calicem porrigentes, leviſſimè odoratos. Corruptis floribus ſummi caules triangularia turgeſcunt in capita, exigui, orbiculati, nigri, læviſque ſeminis pleniſſima. Pſeudonarciſſos Hiſpanos Cluſius vocat ſilveſtres Dodonæi narciſſos, qui ſena inter folia velut in alas explicata medium prælongi calices tubum, repandas per oras fimbriatum crenatumque, in tubæ modum exertant; ex qua Italicum quoque nomen hauſerunt. Ut meritò fabulari quis poſſit, Famam volando, buccinandoque feſſam genialibus tantiſper in hortis conquieviſſe, dum reficeret vires: utque hoſpitalibus floſculis appoſitam referret gratiam, è ſuis conditum inſignibus novum florem, nempe alatum tubulatumque narciſſum

Pallidus foliis reflexis.

Pſeudonarciſſus Hiſpanus.

Rarior. plant. Hiſt. lib. 2 c. 17.

Stirp. Hiſt. Pempt 2. l. 2. cap. 23.

ſum floreo populo addidiſſe, amantis hortos Famæ buccinatorem. Harum verò florentium tubarum, muta ſpecie ſuaviùs argutarum, quàm quæ ſtridulo ſtrepunt ſono, aliæ aurea bractea flaveſcunt; aliæ argentea candicant; circa aureum aliæ tubum circunfuſo foliorum veluti cupro expalleſcunt; hunc aliæ cupreum pallorem media flavente linea inaurant, ac totum prægrandem tubum verno illinunt auro; alias mirè degenerantis ſeminis inenarrabilis varietas colorat; aliis præterea diffuſior, aliis eſt menſura contractior; aliæ denique ſimplici gracilique tenuem, aliæ replicato confertoque tubo pleniſſimam publicant voluptatem. Et his quidem poſtremis forma præſertim quadruplex. Aut enim tubus in tubum inſeritur; aut ſimplici tubo denſiſſima folia innaſcuntur; aut grandior flos densè fartus ubertate plerunque rumpitur, foliis in roſei narciſſi ſpeciem confuſis; aut demum ſimilis tum ſimplici, tum duplici foliorum ambitu floſculus tubulum exerit folioſa fartura pariter denſatum. Pſeudonarciſſis univerſis pro cujuſque florum amplitudine proceri caules; folia ſurrecta, prolixa, lata, in canaliculum concava, minimè mucronata, & languidè virentia; bulbi oblongi, quorum extimæ tunicæ dilutiore ferrugine imbutæ raris, & fuſcis ejuſdem ſaturi coloris lineis in longitudinem intercurrentibus diſtinguuntur. Sunt, qui ſentiant à majo-

Pſeudonarciſſus pleno flore quadruplex.

jore roseo narcisso plenissimum pseudonarcissum, sive (ut alii nominant) narcissum alterum maximum septentrionalem, qui calicem implet, & folia duplicat, nullo discrimine separari. Veruntamen ut folio, & caule inter se congruunt; sic bulbo, & flore dissentiunt. Hujus enim bulbus, ut vulgaris etiam pseudonarcissi, longior collum quadantenus obliquat; flos tubulatum calicem folioso sæpe farto, nimioque madore fatiscentem nonnihil exporrigit. Minusculi flore simplici pseudonarcissi ut flosculorum coloribus, sic bulborum figuris variant, cervicula in quibusdam proceriore: semper tamen aliquod majorum instar in pusillis eminet. Qui verò parva geminant folia, & caliculi tubulum addensant, aut saltem hunc plenissimè foliis infarciunt; minutulis funduntur è bulbis, grandiores bulbos pleni flores feraces, si non magnitudine, certè figura exæquantibus. Folium protenditur palmare, prætenue, pallidum. Caulis itidem exilis, brevis, & concolor. Pulchrè mentitur & nomine, & narcissum pseudonarcissus montanus, in Lusitanis & Cantabricis jugis frequens. Hunc junceo folio & cauliculo flexilem, flavo albove flore in sena plerunque angusta folia expasso, pinnatum à medii caliculi cono in calathi seu nolæ figuram oblongo, repando, & sæpe fimbriato campanulam Hispani; flavum caliculum, & flavam violam Martiam Austriacæ matronæ

Pseudonarcissus pleno flore major.

Pseudonarcissus simplici flore minor.

Pseudonarcissus pleno flore minor.

Pseudonarcissus juncifolius.

C. Clus. Hist. plant. l. 2. c. 17.

næ

næ vocant. Subjectum flosculo caput nigro, rotundoque semine impletur. Bulbulus rotundus, intus candidus, foris nigellus juncei folii narcissinum bulbum prope indiscreta facie repræsentat.

Idem Cur. poster. p. 60. Narcissus maximus, sive incomparabilis. Perpetuò flavus.

Narcissum maximum amplo calice, à magnitudine incomparabilem multiplicis esse generis invenio. Est enim, qui tam pertinaciter flavet, ut eodem, quo vixit, ore & colore moriatur. Hic senis foliis continuatum in orbem latè explicatis, medium crispulum calicem ab imis angustiis paulatim ac modicè sese laxantem in uncialem longitudinem exerit. Subtenuem caulem ad binos palmos extollit. Folia surrigit silvestris more narcissi laxa, prolixa, retusa, incana. Bulbum subdit silvestris itidem narcissi bulbo consimilem, sed magis compactilem, colloque nonnihil obtorto notabilem.

Ex flavo in sulphureũ languens.

Alter hujus gemellus cætera, uno veluti vultu degenerat: flavum enim colorem, quem nascens præfert, in sulphureum, sive albidum senescens mutat, & foliis angustioribus, rugosis, atque utrinque leviter convolutis floreum orbem minimè continuat.

Sulphureus summo calice luteo.

Tertius verò tristioris indolis frater eo colore dehiscens nascitur, quo superior moritur: & velut appetentem mortem pertimescens paulatim exalbescit, luteo per oras calice. Illud etiam differt, quòd calice foliisque latioribus, atque his etiam nonnihil continuatis prior floret.

Candidus major, & minor.

Candidus præterea Romanis in hortis visitur foliis

liis floris aliquatenus diversis duplex, major nempe discretis minorque conjunctis: uterque cæteris magnitudine suppar: illius caulis ferè bipalmis, & gracilis; hujus autem paulò brevior. majoris folia, quàm vulgaris, tenuiora & angustiora; minoris quàm majoris, magis lata minusque longa: utriusque bulbosæ radices candore formaque similes pyrum superbum æquant, cervice modicè porrecta. Est etiam proximè superioris bulbum adæquans, foliis æquè candidis flavoque calice narcissus maximus, itidem major &minor: sed calix est minori coloratior. Postremus in Casertani Principis Andreæ Matthæi Aquavivæ principes flores merito cultu excipientis nobilissimis hortis alitur narcissus sanè incomparabilis, confertissimis nempe sulphureo colore foliis singularis. Narcissus serotinus montanus, aut ejus planè gemellus (Musartum vulgus appellat) bulbaceæ radicis exteriore tunica subalbida, magnitudine media, ventre utrinq; substricto, corpore oblongo, cervice modica illius narcissi bulbum ex parte refert, qui cameli collum simplici producit in flore. Appetente jam vere folia trudit prolixa, angusta, mollia, prasina, sive narcissinis similia. E teretis, pedalis, glabri, fungosique caulis apice ternos sæpe, quaternosve mense Martio suspendit flores, sena nivei candoris folia, vulgaris narcissi foliis laxiora, & flaccida stellæ modo decussantes, patulo sulphurei coloris caliculo crocea fimbria ornato distin-

Candidus calice flavo major & minor.

Sulphureus flore multiplici.

Narcissus montanus serotinus, flore simplici candido, calice luteo.

guentes, digna etiam pulchro corpore anima odoratos. Duplicem hîc habeo ſeri floris, extremo nempe Martio, vel ineunte Aprili vernantis ſubtexere narciſſum, alterum Narbonenſem, Anglicum alterum. Priorem præcipuè diſcriminant bulbus oblongus, modicus, fuſci palloris membrana tunicatus; anguſta folia, & erecta; flos albus, flavo calice ferè unciali, nonnihil repand reflexoque diſtinctus, incomparabili narciſſo contractior, in unoquoque palmari caule ſæpe multiplex. Poſteriorem non abſimilem dignoſces tum ex bulbo grandiore, in ventrem diſtento, in cervicem extenuato, membranaque ferruginea circunſepto; tum ex folio brevi latoque; tum ex ampliore flore luteum calicem æquabiliter tubulatum porrigente. Longa cervice narciſſos camelini colli nomen ab imitamento appoſitè deductum notat. Merum puerperæ Floræ lac in hoſce flores candoris eximii concrevit. Ex his plebejus alius, & ſenis tantùm foliis pauperculus, atque inglorius candidatus à nobilium hortorum aditu diſtinetur. Unum diluto aridæ paleæ colore pallidum, & veluti ſordidatum hortorum exilio liberant coloni, utpote Byzantio tranſlatum & rarum. Adeo raritas etiam deformitatis pretium facit. Alius folioſa prætexta per flavi calicis fimbriatas oras purpuraſcente conſpicuus, & nobilis in patritios hortos admittitur. Caules ferè bipalmes plerunque ſingulos flores, binos inter-

Narciſſus Narbonenſis.

Narciſſus Anglicus.

C. Cluſ Rarior plant. Hiſt. l. 2, c. 12.

Narciſſus longa cervice.

Simplex candidus.

Simplex pallidus.

Multiplex candidus.

interdum ſuſtinent. Proſiliunt ab radice folia prælonga, tenuia, mucronata, ſubpallida. Bulbacea radix pallidæ cutis, modicique ventris in collum abſumitur, quod in folioſi quàm in ſimplicis floris bulbo productius eſt. Virginenſis narciſſi bulbus cupreſſini hyacinthi bulbo modica magnitudine atque oblonga forma ſimillimus, colore diſtat. Is enim ſubrubet, hic albicat. Folia puſilli pleno flore ſilveſtris narciſſi foliis prorſus congruerent, niſi aliquantò longiora validiùs virerent. Ex viridi pallens caulis in palmum aſſurgit. Flos in ſemhiulcæ Perſicæ tulipæ grandiorem figuram dehiſcens obſoleto candore inficitur, diluroque ſenſim rubore conſpergitur. Narciſſus Indicus lato folio narciſſino, flore rubro liliaceo, album ſcilicet lilium imitante, quem Jacobeum adhuc vulgus appellat, extremi Maji, aut ineuntis Junii caloribus citatus, antequam folia exeant, ita properat. Floreus thyrſus emicat enodis ac lævis, craſſitudine propemodum digitali, ac duorum quandoque palmorum proceritate viſendus. Apex membranacea concluſos vagina primùm turget in calices: tùm ea dirupta quatuor ſæpe ſolvitur in flores ſtriatis ſex foliis deorſum reflexos, è craſſioribus pediculis in decuſſem diſpoſitis pendulos, purpura in crocum languente coloratos, ſex ſubalbidis ſtaminibus longiuſculis in luteas appendiculas deſinentibus, medioque ſtamine ru-

Narciſſ. Virginenſis flore purpuraſcente.

Narciſſus Indicus è rubro croceus flore liliaceo.

H 2 ben-

bente cæteris longiore capillatos. Ubi flos membranæ moram rupit, aut certè ubi defloruit, bina ſive etiam terna exiſtunt folia, narciſſi marini ſive hemerocallidis foliis latiora & viridiora, minuto ſæpe minio guttata, ſumma parte ſubrubentia, non admodum longa, in hiemem uſque diuturna. Bulbacea radix & figurâ, & magnitudine hyacinthinæ compar exuberante rubore aſpergitur, & citra floreum partum parens miniatula præfloret. Alius Indorum narciſſus rarior, & nobilior in hortis primùm Caſertanis factus eſt Italicus. Magnitudine formaque candido lilio par, floreis foliis magis continuatis minuſque reſupinis diſpar, florum numero ſuperior, albo rubroque blande temperatis circiter Septembris calendas expingitur; ut ipſius lacte & ſanguine pulchritudinis coaluiſſe videatur. Albidæ membranæ rupto involucro conniventis primùm folia floris modicè rubent, coloratioribus tantùm lineis in longitudinem virgata: in calathi deinde imaginem diducta adulto pudore ſuffunduntur. Adeo vel in floribus pudibunda pulchritudo publicam lucem erubeſcit. Toto denique ſenili vultu rubicundiore, dum defloreſcunt, floridiora ſunt. Imus umbilicus intus foriſque flavet. Sex inæqualia ſtamina ima parte candicantia, ſumma ſubrubentia lunatos in crocos ex viridi flaventes deſinunt. Septimum & medium ſtamen prolixius, itidemque coloratum

Narciſſus Indicus liliaceus ſaturo colore purpuraſcens.

apice

apice nullo insignitur. Viceni pluresve flores è pediculis satis crassis, binos seu ternos digitos longis, ex atro virentibus, & sive devexis, sive arrectis modò in orbem penduli, modò in silvam prominuli, necnon particulatim dehiscentes summum caulem coronant. Caulis ipse rotundus, digitum crassus, ac prope bipalmis ex viridi obsolescit in rubidum. Folia liliacei viroris, & narcissinæ magnitudinis, arefacto jam flore, à latere caulis enata in ipsum caulem incumbunt. Bulbus Neapolitano in tepore scillam prope exæquat, Romano sub cœlo minùs tumet; instar eriophori summo sub ocrtice membranaceo lanosus extra pallet; nec florem fert, nisi ad justam punici mali molem adoleverit. Et hic narcissus more cæterorum sementat, parco tamen proventu. Non absimili forma minùs formosum misit India narcissum alium, qui contractiore bulbo, caule tenuiore pedali & inæqualiter rotundo, florum quoque minore & numero & magnitudine, facie dilutiore, à proximè superiore degenerat. Uterque tamen tam decenter, tam modestè rubet; ut ipse pudor vel in florem transierit, vel in flore seipsum expinxerit. Quare, si suo sibi colore flos hic nomen inscribat, rectiùs, quàm narcissus, flos pudoris appelletur. Utinam tam verecundè rubuisset, cum se Narcissus aspexit: candidiore profectò fabu-

Narcissus Indicus liliaceus diluto colore purpurascens.

la floruiſſet. Jam verò, quando roſeus vultus inſano amore in poſthumum florem expalluit, recens rubor ſuam erubeſcentis inſaniam pudor eſt.

Indi-

NARCISSVS INDICVS LILIACEVS SATVRO COLORE PVRPVRASCENS

NARCISSVS
INDICVS
LILIACEVS
DILVTO
COLORE
PVR
SCENS

VTRIVSQVE NARCISSI BVLBVS ET FOLIA

Indicus latiſſimis foliis, & florum forma liliacea, ſphæralique ambitu narciſſus; quam alii ſphæricum ornithogalum, moly maximum Indicum alii vocant; Gallici ſoli advena nunquam floruit: ſed Romanæ tandem amœnitatis & majeſtatis hoſpes effuſo flore pro riſu felicitatem ſibi ſuam in Tranquilli Romauli felicibus hortis gratulatus eſt. Bulbus longè ſcillino major ventrem propè rotundat: ferrugineum, & quamvis tenue, duriſſimum tamen corium ſuperinducit: imam partem, ut in botryode odorato hyacintho, protuberantem pro corporis amplitudine latè circinat: fibras minimi vice digiti præcraſſas, prælongas, immortaleſque diffundit. Floris vagina ap calendas Septembris exiſtit inlanceam cuſpidata, ternoslata digitos, quinos longa, exuberante cinnabari ſaturata. Poſt decem dies ſubnaſcente ſcapo in palmum exerta, turgente jam atque urgente numeroſo fœtu, in geminas partes oris auguinei modo latiſſimè hiaſcit, non ut linguis triſulcis horribilis, ſed ut floribus plurimis amabilis micet. Apparet primò conniventium florum confertiſſima congeries, quæ ramoſo paulatim incremento rotundam ita rareſcit in ſilvam. Scapus exurgit prope bipalmis, binos digitos latus, ex rotundo preſſior, ex viridi rubens; qua parte ſolem aſpicit coloratior, ſumma capitatus. Funduntur è capite denſioris more capillitii frequen-

Narciſſus Indicus flore liliaceo ſphæricus.

Tranquillus Romaulus.

quentes, prolixæ, ſuavique rubore viſendæ laciniæ: quibus internati radiata rotunditate porriguntur cauliculi triangulares, palmo longiores, minuſculum digitum lati, interfuſo rubore virentes, in capita extumidi tuliparum triquetro folliculo, ſeu præferratæ trifidæ clavæ ſimillima. Plerique inſtar candidi camelino collo narciſſi cervicem deflectunt: recto rigidoque nonnulli ſtatu circunſtant. E ſingulorum verticibus eminent ſurſum verſum ſpectantes elegantiſſimo flores, rubro convolutoque montium lilio æquales, nec abſimiles, quippe phœniceo rubore colorati, & foliis quinis nativos in cirros reflexis calamiſtrati, exteriore folio cum ſtaminibus aſſurgente: quæ ſanè conſpicienda ſtamina ſic extant. Sena læto colore punicea in totidem verſatiles apices primùm flavos & grandiuſculos; deinde contractiores, ſubter ſuffuſculos, ſupra exalbidos, & veluti farina conſperſos degenerant. Septimum ſine apice piſtilli facie productius, craſſius, longa utrinque rimula interſecante ſtriatum, ſumma parte recurvum pariter purpurat. Ut uno inclyta purpureo capillo veteris Niſi coma recenti flore ſuperetur, qui crocis pluribus blandè rubentibus citra diſcrimen amittendæ regalis gloriæ feliciter capillatur. Omnes inter ſe flores ternis quaterniſve digitis intervacantibus diſtant. Per partes dehiſcunt: nec prior ante defloreſcit, quàm vernent univerſi. Senium illos

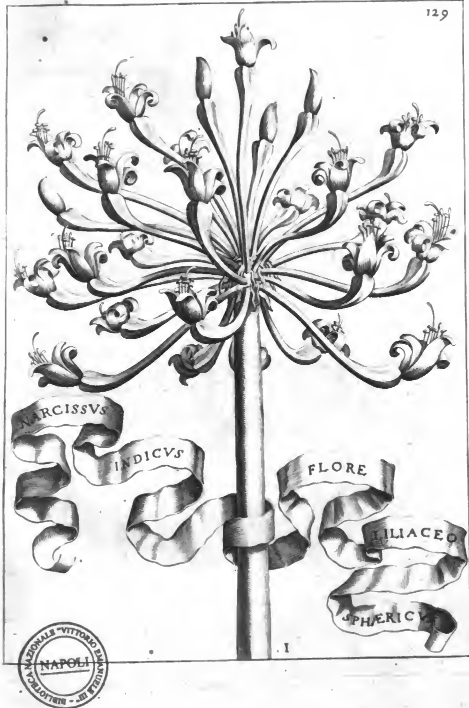
non

non contrahit, ſed infuſcat, ac demum decutit. Menſtrua ipſis vita, & ver autumnale. September eoſdem parit oriens, perimit occidens: hæc enim multorum florentium capitum hydra non calore, ſed frigore interficitur. Quanquam Lernæa vivacior ſumptis à funere viribus quotannis renaſcitur: neque clavas Herculeæ ſimiles timet, quibus, tanquam cauliculis, inſidet ac fulcitur. A florum interitu triangula capita grandeſcunt, pleraque inania, perpauca nonnullo abortivi ſeminis rudimento fœta: ſive quòd peregrina planta noſtratis Autumni frigus reformidat: ſive quòd eadem apud nos nondum robuſtæ fœcunditatis eſt. Caulis tandem, & inhærentes cauliculi penitùs directi, atque in orbem diradiati ſic exareſcunt; ut floris pulcherrimi cadaver ſidus ſit: neque enim hoc inſolens eſt, ut hydra mutetur in ſidus. Nec iſti hortorum ſideri mors parcit. Præmortui floris decorum cadaver ingruentia primùm frigora iterata morte corrumpunt. Neque clavæ multiplicis armatura formoſum tueri germen adversùs ævi demolientis injuriam poteſt. Folia circiter Octobris exitum apparent, flore non proveniente: in ejuſdem proventu ſeriùs, extremo ſcilicet Novembri menſe exiſtunt. Pauciora initio, ſex tandem flori proluſere. Longitudo illis bipalmis, latitudo palmaris, dimidiati ferme digiti ſeu cultri craſſitudo, retuſa forma,

lata

læta viriditas & fuſeo per oras rubore circunlita, corpus humi erraticum latéque procumbens, vita uſque ad extremum Majum ſive ad primos calores producta.

Gemi-

NARCISSVS
INDICVS
FLORE
LILIACEO
SPHÆRICVS
I

EIVSDEM

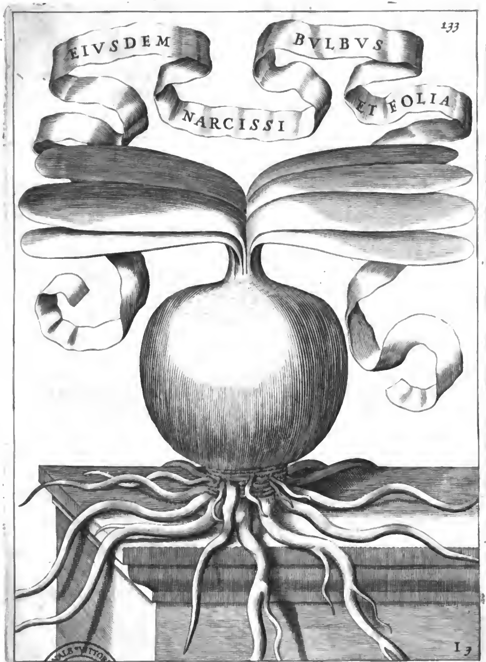
FLORIS

ET VAGINÆ

MAGNITVDO

I. 2.

EIUSDEM
BULBUS
NARCISSI
ET FOLIA
I 3

Gemino latiore folio, & flore puniceo peregrinus Indiæ Narcissus, à Batavo cultore Suertius, sive Colchicum maximum Indicum, paucis ab hinc annis Romanos hortos nobilitavit. Bulbosa radix, pineæ nuci par, oblonga, squamosa, imi fibrati verticis orbe angusto coronata, fibris instar botryodis hyacinthi, quem *Muscari* vocitant, crassis lateque prorepentibus subnixa, deorsum porrecto tubere callosa, Septembri mense caulem protrudit crassitudine digitali, in rotundo utrinque planum, albidum, sanguineis anguineisque maculis guttatum, summa parte rubentem. Inde patescens vagina depromit florem balaustio similem, qui sex minimùm foliis puniceis modiceque crassis complectitur intimos flosculos confertissimos, nonnihil hiantes, ribicundulos, brevibus subalbidisque pediculis innixos. E singulis flosculis terna subrubicunda, & luteolis pallidisve apicibus capitulata stamina confertim eminent. Flosculis postea dilapsis subjecta capitula turgent in folliculos ardenti colore rubros, trifidos aut quadrifidos, oleam æquantes, racemi seu corymbi aspectu conglobatos; quibus terna continentur aut quaterna nigilla grana, minusculi phaseoli figura & magnitudine. Bina post excussum florem folia existunt, flaccescenti atque in semen exeunti scapo adnata & superinducta, ovata, in duos circiter palmos longa, in palmi dimidium lata,

Narcissus Indicus gemino latiore folio flore puniceo.

ſcillæ foliis craſſitudine æqualia, nigrantia, primò ſurrecta, humi demum jacentia. Hic autem flos ſive regionis vitio, ſive artis inertia ægrè rarenterque noſtrate vernat in ſolo. Primùm tamen formoſus hic Urbis hoſpes, ac tiro in Quirinalibus hortis purpurati Principis FRANCISCI BARBERINI ſuam explicuit purpuram tributariam; ut pulcherrimi loci amœnitas Domino concolor effulgeret. Neque enim in APUM Regia nobiliſſimorum florum ſterileſcere decet annonam.

Croci,

.137
NARCISSVS
INDICVS
PVNICEVS
GEMINO
LATIORE
FOLIO

EIVSDEM NARCISSI BVLBVS

FOLIA

SEMEN

Croci, Colchici, Coronæ imperialis, ac Tuliparum notæ.

CAPVT II.

CRocus, & ipſe florea impotenter amantium fabula, flore vario & multicolore, tum ſimplici, tum folioſo vernat, & autumnat. Brevi pediculo ante folium aſſurgit: tum florem expellente folio aut latiore gramineo, aut candidè ſtriato, aut in capillamenti modum tenuiore ac junceo viret. Bulbulo multiplicis magnitudinis rotundo, carnoſo, & vivaci, intus albo, extra ſpadice ſive ſubnigro progignitur, fibriſque candicantibus innititur. Præter vulgare Colchicum in Italiæ, Galliæ, Germaniæ, atque Pannoniæ humentibus opimiſque pratis obvium plura, & florum foliorum bulborumque mirabili varietate præſtantiora genera indagavit recentium colonorum amœna ſolertia. Hæc tamen ferè conveniunt univerſis: bulbus turbinatus, parte altera planior, media rima ſive ſulco, unde flos exilit, dehiſcens; ubi flos defloruit, connivens, rubentibus ex nigro tunicis obvolutus, intus candidus, carnoſus, lacteo ſucco manans, dum recens erutus adhuc viget; ſed ubi exaruit, rugoſus, intus foriſque nigricans, aut certè rubidus; flore circiter æquinoctium autumni ante folia præproperi, croci

Crocum.

Colchicum.

croci flosculis non absimiles, & longiusculi, brevibus tenerisque pediculis insidentes: à floribus turgentes folliculi triangulares, crassi, oblongi, semine fœti rotundo, vergentis è rufo ad subnigrum coloris: folia prolixa, laxa, erecta, lævia, pinguia, & planè liliacea. Unum cæteris præfertur Colchicis, quod rubello plenoque flore foliosum, & alternis quà saturi, quà diluti coloris quadratis maculis variegatum primoribus autumni

Corona imperialis.

pluviis emergit. Flos est ab Oriente oriundus, quem vernacula, quàm latina vox augustiùs nominat: is enim latinè Lilium Regium, vulgò autem Corona imperialis appellatur. Cæparum instar vegrandis ejus bulbus, binas & amplius libras interdum pendens, rudi & inæquali rotunditate conglobatur: candidas, promissas, molles, & parva offensione fragiles fibras non ab ima tantùm, sed varia etiam ex parte dispergit: medio patuloque, quà scapus exit, foramine hiat: sine tunicis investis, succosa densaque carne modò candicat, modò purpurat, plerunque pallet: allium, aut hircum, aut quid insuavius olet. Atque hoc maximè distat à simillima Susiani, sive Persici lilii bulbosa radice, quæ graveolentia nulla nares ferit, quæque forma est præterea longiore. Thyrsus robustus, crassus, intus fungosus, viridis, rotundus, procerus ad mediam ferè altitudinem modò confusis, modò ordinatis liliaceis foliis convestitur: inde teres, nudus, & purpu-

R. Dodon. Stir. Hist. Pempt. 2. l. 2. c. 5. C. Clus. Rarior. plant. Hist. l. 2. c. 1.

purpurascens foliosam summa parte silvescit in cristam. Inter cristati capitis folia plerunque bina tenuibus e pediculis vario numero, multiplicique interdum serie, raro scilicet naturæ luxuriantis lusu, lutei aut ex croceo rubentes liliorum similes flores, at minores in calathos ab imis angustiis diducti, nec labella resupinantes, minusque dehiscentes, quàm decori, tam fœtidi pensili coronamento nutant. Est etiam cum voluptate cernere in intimis foliorum singulorum floreis unguibus margaritarum gemella candida tubercula, quæ cum sereno, tum maximè pluvio cœlo liquidam & prædulcem aquam guttatim delacrymant salubri documento, scatere lacrymis etiam coronas. Ea postmodum eminula unionum rudimenta, marcentibus floribus, introrsum abeunt in æquè candidas lacunas. Ad hæc sex albida stamina luteis crocis capitulata cum trifido medii styli pistillo prominent. Excusso flore grandia capita sustollunt angulosi folliculi, seminibus graves subrufis, planis, cartilagineis, duplici serie in unoquoque angulo digestis. Lepidissimum florem, Turcico vocabulo Dalmaticis pileis ob similitudinem communi Tulipam, recentiorum verò biformi nomine Lilionarcissum, quòd liliacea in primis & narcissina unus decora complectatur, appellamus. Sunt, qui velint coronarium esse veterum Cosmosandalon, aut certè Satyrion. Nulla æquè in planta versicolor natu-

Tulipa. R. Dodon. Stirp Hist. Pemp 2. lib. 2. c. 27.

C. Clus. Rarior. plant. Histor. l. 2. c. 9.

Idem ibid. c. 7. naturæ licentia lascivit: ut superioribus annis fuerit, qui supra ducenta coloribus discreta genera numerarit. Jam verò cum semper aliquid novi afferat fœcundior Flora, quàm Africa; multò licebit plura percensere. *Idem ibid. c. 9.* Ne tamen quis istorum coloribus florum nimiùm credat, præmonente Clusio, alternis annis versicolor inconstantia liberaliter credulos eludit. Princeps & publica ea generum partitio est, quæ de triplici tempestivitate ducitur: ut aliæ præcoces, mediæ aliæ, aliæ serotinæ tulipæ dicantur. Habent autem ferè universæ hunc exortum, hoc incrementum, hunc exitum. Inter bina diluto virore pallida folia flos, infantium primæ conspectum lucis non sustinentium more connivens, nec dum colorata formositate viridis & prorsus herbeus incipit existere. Tum paulatim impellitur succrescente scapo, qui medulla duriore robustus, rotundus, & virens ad pedalem atque etiam cubitalem altitudinem modò arduo statu rectus, modò in anguineam spiram tortilis exurgit. Quanquam præcox tulipa brevissimo caule à terra vix eminet. Hunc sparsim amplectuntur folia plerunque terna, nonnunquam etiam quaterna & quina, crassa, oblonga, carinata, interdum per oras modicè reflexa & crispula, modò pendula, modò surrecta. Summus interim flos colorem mutat, sesque in sena, aliquando etiam in septena & octona folia, rarò foliosiorem

rem

rem in congeriem explicat, ſive calathi, ſive cyathi, ſive reſupini pilei effigie. Ex meditullio ſex, vel etiam totidem, quot ipſe foliis conſtat, mirum in modum coloribus varia ſtamina profert, apicibus aut luteis, aut pallidis, aut nigricantibus inſignita. Idem hic flos nobilo cœlo triſtatur, vultumque contrahit; pluvio facilè defluit, & corrumpitur; temperato ſole hilaratur, atque in riſum decenter hiat; ardenti peruſtus, formæ vitæque decoquit. Dilapſo flore ſubit membranaceum ac triangulare caput ſatis magnum, atque oblongum; quo tres in partes dehiſcente, ſex ordines viſuntur ſeminis confertim aggeſti, plani, cartilaginoſi, rufi ſeu rubidi, prorſuſque liliacei. Jam verò, quoniam è medio bulbo cum foliis flos primùm exit, aridusque deinde floris caulis (quod etiam in iride bulboſa, Colchico, aliiſque hoc genus videre eſt) imo extimoque eruti bulbi circulo hærere conſpicitur; quamobrem id fiat, enodare convenit. In intimo bulbo, unde caulis & flos eminet, novus quoque bulbus, veluti gemellus fraterculus, ejuſdem ſcapo floris adnaſcitur; pariterque cum illo non modò per materni bulbi fibras terræ alimentum, ſed ipſum quoque ſuccum matris exugit: ubi verò, deſito jam flore, lateri cohærens caulis inaruit, reliquo ille ſucco innutritus adoleſcit; vetere interim eviſcerato bulbo membranaceas in exuvias, nempe in recentis involucra deficiente.

Tulipæ annua corruptio & reparatio.
C. Cluſ. Rarior. plant. Hiſt. l. 2. c. 9.

K Miran-

Mirandum jam non est, vel eruto bulbo extrinsecùs hærentem aridum scapum inveniri, cum idem utrunque partus conjunxerit; vel altera novum bulbum parte planiorem esse, cum flos adnatus absolutæ offecerit rotunditati. Si cui lubeat, quod hic affirmo, fide oculata credere; periculum faciat, quod ipse feci non semel cum Fabritio Sbardono Caroli Cardinalis Pii hortorum peritissimo præfecto, florumque peregrinorum sagacissimo indagatore: tulipæ, inquam, bulbum, cum jam cœpit egerminare, intercidat; invenietque inter convoluta foliola pusillum flosculi rudimentum, adnatumque surgenti cauliculo novi bulbuli nucleum. Ita vetula parens cum floreo partu juventutem reparat, ac semet intra se parturit. Illud cultoribus ignorandum non est, tulipam, quæ folium ejicit singulare, florem eo anno non allaturam: sed in duplici folio proximi spem floris evirescere. Bulbosæ radices haud multùm narcissinis bulbis dispares, forma modò ferè rotunda ventriosæ, modò turbinata gracilescentes; imo, unde exeunt prætenues, frequentes, brevisque fibræ prominulo angustoque circulo coronatæ, prædulces atque edules, interiore carne, velut excocti duratique albumen ovi, solidæ candicant: exterioribus tunicis aut flavent, aut subrubent, aut nigricant. Publicum præterea est omnium, parte altera magis tumere, altera paulò compressiores esse; & canaliculo,

Fabritius Sbardonus.

liculo, cui ſcapus ab ima corona proſiliens adhæret, intermeante ſulcari. Nonnullis tuliparum, ſeu nondum ſatis adultis, ſeu vegetiſſimis bulbis, & ſuperfluente per imbres humore luxuriantibus antiquiſſimum eſt candidam, præcraſſam, prolixam, anguineo more ſerpentem aut rectà deorſum, aut in latus venam, ſeu nervum ſpargere, qui parte ſumma in bulbum deſinit, ceu fœtus nuper editi ſolutior umbilicus. Fit etiam non rarò, cum præſertim id bulborum diutius humatum eſſe permittitur, ut continuatus per adnatum bulbulum nervus unam alteramve præterea ſobolem, tempeſtiva maturitate vernaturam, veluti catenata ſerie, ſubjungat. Id autem fieri crediderim, propterea quòd naturalis tuliparum fœcunditas, dum ſobolem meditatur, humorem nacta uberiorem, quàm qui citò digeri poſſit in bulbulos, in longum effunditur appendicem; quæ, quamvis radicibus conſimilis, videtur tamen prominentis umbilici officio defungi; dum bulbulo, in quem deficit ac degenerat, alendo conſeritur: ob eandem cauſam ea connexorum ſeries bulbinorum continuatur. Ad hæc in altiorem latebram ſe penetrare conſueverunt complures id genus bulbi, ſive nativo pondere, ſive frigoris humoriſque amore deorſum urgente. Uſque adeo vel per ſolidi elementi obicem ad ima prono amanti facilis deſcenſus. Eſt etiam tulipa, quæ, ſuam ut feracitatem

Tulipæ propagatio. *C. Cluſ Rarior. plant. Hiſt l. 2. c. 9. & 10.*

velut jactantior extollat, bulbulos in ipsa caulis foliorumque junctura, hoc est, inter alas parit ac gestat. Pleræque tuliparum bulbaceæ radices utpote indiscreta specie ambiguoque vultu simillimæ, florum discrimina certò non indicant. Duæ tamen sunt, quæ notabilem in modum dissimiles cæterarum certis apertisque indiciis floris genus præsignificant. Bulbus majusculus, cui vulgaris coloris crassior ac durior membrana, tenui subalbidoque tomento intus languinosa bombycinæ tulipæ nomen fecit, florum dabit vel procero caule sublimem intus extraque rubrum, acuminatis & in summo subviridibus foliis distinctum; vel brevi scapo humilem, forinsecus ex viridi pallidum, intrinsecus tristi purpura dilutioribus lineis virgata nigrantem, uno pavonini oculi nomine à rudi specie in umbilico adumbrata speciosum. Persica bicolor tulipa ut bulbo, sic flore longè recedit à cæteris. Bulbus igitur est avellanæ instar nucis perparvulus, prope rotundus; corio duriusculo, foris nigro, intus villoso, summo villo extante, carne candida. Flos senis coagmentatur angustis foliis, exterioribus ternis mucronatis, inter candidas oras dorso roseo distinctis, ternis verò interioribus, planè niveis, capitulo luteo, cinereis crocis: caule fulcitur gracili erectoque: foliis ambitur striatis, junceis, ac flexuosis. Ad extremum præcoces tulipas minore bulbo, serotinas grandiore

Tulipa bombycina.

Persica bicolor.

Præcocis, ac Serotinæ indicia.

re

re plerunque dignosci, Clusii vox; recentis verò coloni observatio est, illas corona bulbi laxiore, has angustiore monstrari. *Ibid. c. 8.*

Fritillariæ, Iridum, Liliorum, Orchis, atque Ornithogali notæ.

CAPVT III.

FRitillaria nomen à fritillo, ab alveo lusorio maculosas areolas mutuata multicolorem ludum in hortis ludit. Hanc etiam pictis Africæ gallinis consimilem suaviore gulæ vocabulo Meleagridem recentiores coloni appellant. Eandem ab inventore dixere narcissum Caperonium, à discolore forma lilium variegatum. Unico è caule pedali aut etiam longiore, tenui, quinis aut pluribus foliis, angustis, carinatis, impensè virentibus, atque inordinato convestito flores singuli, interdum bini, rarò plures, more tintinnabuli pensiles nutant. Quadratis aut oblongis maculis alternantibus plerique bicolores, velut opere tessellato, elegantissimè variant. Nonnulli etiam unicolores sine varietate delectant. Interior foliorum pars floridiore tinctura saturatur. Ungues, ut in rosis, candicant: inde ad medium usque folium herbidi coloris linea producitur. Stylus è floris erumpens umbilico inter sex luteos crocos quodam quasi pulvisculo conspersos multifidus eminet. Folliculus de-

Fritillaria. *R. Dodon. Stirp. Hist. Pempt 2. l. 2. c. 28. C. Clus. Rarior. plant. Hist. l. 2. c. 11. Crispin. Passaeus in Hort florid. vere.*

velut jactantior extollat, bulbulos in ipſa caulis foliorumque junctura, hoc eſt, inter alas parit ac geſtat. Pleræque tuliparum bulbaceæ radices utpote indiſcreta ſpecie ambiguoque vultu ſimillimæ, florum diſcrimina certò non indicant. Duæ tamen ſunt, quæ notabilem in modum diſſimiles cæterarum certis apertiſque indiciis floris genus præſignificant. Bulbus majuſculus, cui vulgaris coloris craſſior ac durior membrana, tenui ſubalbidoque tomento intus languinoſa bombycinæ tulipæ nomen fecit, florum dabit vel procero caule ſublimem intus extraque rubrum, acuminatis & in ſummo ſubviridibus foliis diſtinctum; vel brevi ſcapo humilem, forinſecus ex viridi pallidum, intrinſecus triſti purpura dilutioribus lineis virgata nigrantem, uno pavonini oculi nomine à rudi ſpecie in umbilico adumbrata ſpecioſum. Perſica bicolor tulipa ut bulbo, ſic flore longè recedit à cæteris. Bulbus igitur eſt avellanæ inſtar nucis perparvulus, prope rotundus; corio duriuſculo, foris nigro, intus villoſo, ſummo villo extante, carne candida. Flos ſenis coagmentatur anguſtis foliis, exterioribus ternis mucronatis, inter candidas oras dorſo roſeo diſtinctis, ternis verò interioribus, planè niveis, capitulo luteo, cinereis crocis: caule fulcitur gracili erectoque: foliis ambitur ſtriatis, junceis, ac flexuoſis. Ad extremum præcoces tulipas minore bulbo, ſerotinas grandiore

Tulipa bombycina.

Perſica bicolor.

Præcocis, ac Serotinæ indicia.

re

re plerunque dignosci, Clusii vox; recentis verò coloni observatio est, illas corona bulbi laxiore, has angustiore monstrari. *Ibid. c. 8.*

Fritillariæ, Iridum, Liliorum, Orchis, atque Ornithogali notæ.

CAPVT III.

FRitillaria nomen à fritillo, ab alveo lusorio *Fritillaria.* maculosas areolas mutuata multicolorem ludum in hortis ludit. Hanc etiam pictis *R. Dodon. Stirp. Hist. Pempt 2. l. 2. c. 28. C. Clus. Rarior. plant. Hist. l. 2. c. 11. Crispin. Passaus in Hort florid. vern.* Africæ gallinis consimilem suaviore gulæ vocabulo Meleagridem recentiores coloni appellant. Eandem ab inventore dixere narcissum Caperonium, à discolore forma lilium variegatum. Unico è caule pedali aut etiam longiore, tenui, quinis aut pluribus foliis, angustis, carinatis, impensè virentibus, atque inordinatò convestito flores singuli, interdum bini, raró plures, more tintinnabuli pensiles nutant. Quadratis aut oblongis maculis alternantibus plerique bicolores, velut opere tessellato, elegantissimè variant. Nonnulli etiam unicolores sine varietate delectant. Interior foliorum pars floridiore tinctura saturatur. Ungues, ut in rosis, candicant: inde ad medium usque folium herbidi coloris linea producitur. Stylus è floris erumpens umbilico inter sex luteos crocos quodam quasi pulvisculo conspersos multifidus eminet. Folliculus de-

inde turgescit sæpe uncialis, ac triangularis, supernè crassior, haud coronatus, semine fœtus rufo, exiguo, plano & membranaceo. Radix bulbosa subjacet plerunque pusilla, orbiculata, depressa, nudula, exalbida; ubi aliquandiu inobruta fuerit, leviter lutea, in binas ut plurimùm æquales partes veluti dissecta, &, quà caulis existit, extuberante

Iris. toro pulvinata. Iris hortensis tam varia & versicolor est, ut cœlestem Iridem æmulata colorum vera specie coloratum cœli mendacium superet,

Iris bulbosa. idemque sibi decorum jure nomen adsciscat. Bulbosæ radix ferè oblonga, & adnascentium nucleorum liberaliter fertilis subrufis aut subnigris induviis obducitur. Inde geniculatus caulis in cubitalem sæpe prosilit altitudinem, foliisque prolixis, angustis, striatis; superiore parte cavis, inferiore prope rotundis geniculatim circundatur. Flos unicus, interdum etiam geminus in cacùmine dehiscit, figura picturaque nonnihil variantibus. Commune hoc omnibus, ut majora per ambitum folia devexis labellis resupinentur, minora surrigantur. Post florem surgit longulum ac triangulum loculamentum, quo tres in rimas fatiscente semen apparet angulosum, aut rugosum; rufum, aut fulvum. Iris alia partibus cæteris non dissimilis; flore folioso & majore præstantior, media floris paulò minutiora folia conduplicat, bulbumque magis rotundat.

Iris prima Clusii latifolia. Bulbosam & latifoliam iridem è Lusitanis Bæticisque

cisque collibus cultissimos ad hortos transvectam ab eo, qui priorem describit ac celebrat, Primam Clusii nominant. Bulbus cæterarum de more iridum modicus, candidus, phœnicea, tenui, lævique membrana velatus radices demittit vice glandium crassas, minusculum digitum longas, inde in prætenuem longitudinem procurrentes; quibus à florum defluvio senectute rugatis & flaccidis novellæ subeunt, juvenilem parenti vim & fœcunditatem suffecturæ: unde fit, ut altrici terræ fibris bulbus perennibus adhærescat. Folia prodeunt utrinque densa, sese invicem amplectentia, modicè carinata, longa, ternos digitos lata, acuminata, mollia, in terram prona, contortu plicata, supernè ex viridi pallentia & levia, subtus incana. Medii flores membranaceis involucris evoluti, brevibus tenerisque pediculis instar croci vix eminentes, ex hærulco colore in violaceum inclinantes, interdum etiam lactei, vulgarem bulbosæ iridis in faciem se nisi ta foliis conformati, ut imæ præterea foliaceæ tres intersertæ exertæque lingulæ supinentur, ad quindenos usque particulatim vernant, aliis cadentibus, aliis maturescentibus, aliis verò subnascentibus. Hiberno frigore, ceu verno tepore citati gelidissimis mensibus, Decembri scilicet, Januario, & Februario ver brumale diuturnumque repræsentant. Ubi defloruerunt, ima pediculorum pars inter folia delitescens oblongam ac triangu-

C. Clus. Rarior. plant. Hist. l. 2. c. 44.

lam turget in thecam seminis, ut in tulipis, compressi, sed exalbidi, extremo Majo maturescentis. Persicæ iridis bulbosa radix proximè superiori persimilis minorem nacta est modum. Folia pauciora, diluto virore veluti rorulenta, atque in canalis effigiem concava sex digitorum longitudine, duum latitudine definiuntur. Exiguò post foliorum exortum sub extremum Februarium flores existunt superadictis conformatione pares, numero autem & colore dispares. Hi enim quaterni tantùm quinive pro cujusque bulbi viribus funduntur; totique sic albicant, ut folia terna surrecta dilutiore cæruleo fuco intersuso pulchrè livescant: totidem verò hisce subjecta tum prominula crocea linea intercursante distincta, tum violaceis guttis circunlita, grandiore janthini coloris velut holoserica macula devexum labrum infuscante, splendidè nigrescant. Denique ejusdem formæ folliculus Junio mense maturescit in semen. Quæ tuberosa & geniculata radice sunt irides, floris figura vix differunt à bulbosis. Quare minutiora minusque in rem meam necessaria discrimina petat, qui velit, ex iis, qui unicam florum historiam elaborarunt. Iridi lilium nominis adjungit affinitas, & contigua veris extremi tempestivitas. Nostrates horti emaculata & lactea venustate nativum rejiciunt, aut certè externo & silvatico posthabent naturali nausea, qua domesticas delicias fastidimus,

Iris Persica variegata præcox.

Iris tuberosa.

pere-

peregrinis inhiamus. Candido autem notissimoque lilio cum in aliis partibus, tum præcipuè in bulbo squamatim compacto subsimiles liliaceæ stirpes omnes exteræ, ac nostris è silvis montibusque petitæ, vario discrimine separantur; quas uno Martagonum recenti nomine complectimur. Silvestris lilii, sive martagonis purpurei complura genera numerantur. Aliud enim majus procero caule, foliis angustis, atque è nigro virentibus circunfuso numerosos, atque adeo sexagenos pluresve colore rubro ad croceum inclinante dilutos, nempe puniceos flores effert. Aliud humilius, minusque floribus fœcundum, necnon foliis dilutioribus silvescens, atque ex ipso bulbo propagines in latera graminis more dispergens partibus cæteris consentit. Illud autem cum hi, tum reliqui martagonum bulbi familiare habent, ut supra infráque porrectis fibris liberaliter barbati sint. Aliud invenitur his non absimile triplicis generis silvestre lilium etiam inter folia floresque bulbosum. Est enim, quod nondum ferendis floribus per ætatis immaturitatem par secundùm caulem inter folia nascentibus bulbulis luxuriet, ac deinde in summi tantùm caulis ramulosa divisura, & juxta flores bulbos grandiusculos effundat; cum ad bina usque cubita satis adultum & senescens sanguineis floribus purpurat. Est etiam, cujus jam adulti scapus humilior & fere cubitalis raros, eosque superioribus minores bulbos sum-

Martagon, sive lilium silvestre.

R. Dodon. Stir. Hist. Pempt. 2. l. 2. c. 2. C. Clus. Rarior. plant. Hist. l. 2. c. 6.

Puniceum majus.

Puniceum minus.

Purpureum triplex, inter folia floresque bulbosum.

ſummis tantùm in alis ferre ſit ſolitus. Poſtremò eſt, quod inter ſuperiora duo magnitudine medium numeroſa bulborum tum foliis tum floribus adnaſcentium ſobole ſemper oneretur, quodque è bulbi prædicto minoris lateribus propagines plerunque fundens, extuberantibus ad ſingula genicula candidis bulbulis latè ſeſe diſſeminet. Penſiles porrò bulbi ſeu vento ſeu contactu decuſſi, terraque reconditi maternam radicem pari fœcunditate imitantur. Quin etiam, dum ſcapo adhuc inhærent, fibras deorſum agere interdum ſolent, iis velut brachiolis communis germium nutricis implorantes. Ferunt præterea lilia hæc univerſa triquetris folliculis latum, cartilagineum, & leviter fuſcum ſemen. Cæterùm in horum aliquo liliorum poëticum hyacinthum, atris doloris vulnuſculis compunctum, flebiliter efflore ſcere indicat fabulæ concolor ferrugineus floris rubor, nigellis atque adeo lugubribus lituris punctim literatus. Sed iſte poëtarum cantu, quàm colonorum cultu nobilior flos eſt. Geminum viſitur lepidioris formæ lilium, quod Matthioli martagon, aut hemerocallis altera dicitur, è ſilvis montibuſque in urbes hortoſque tranſlatum. Alterius ſæpe bicubitalis, rotundus, & purpuraſcens caulis oblongis, latis, acuminatiſque foliis in ſtellam ſeſe pandentibus certa per intervalla radiatur: è pediculis prono ſuſpendio vacillant flores purpura frequenter obſoleta, quando-

Ferrugineum atris notis inſcriptum, ſive Hyacinthus poëticus. *R. Dodon. ibid.*

Id. ibid. c. 3.

Montanum primum.

doque elegantiore suffusi, & purpureis aut nigricantibus interdum maculis notati, nonnunquam etiam incontaminato candore spectabiles; foliis annulatos in cirros, velut calamistro, vibratis & reflexis; staminibus summa parte capitulatis, & citra mediam styli clavam extantibus. Squameus, atque in acumen gracilescens bulbus, quòd ochræ luteo colore inficitur, apud Germanos aureæ radicis pretiosum nomen invenit. Multò alterum elegantius caulem attollit cubitalem aut proceriorem, non admodum tamen crassum, inferiùs ex purpura nigricantem: lævibus, pinguibus, surrectis, sensimque brevioribus foliis comosum. Ad hæc floribus grandiusculis, cinnabaris miniique temperie prodigè coloratis nitidè rubet: neque à lilio Byzantii rubro distare videtur, quod à crispula & cincinnata foliorum forma Italico blanditu Dominæ cincinnus vocitatur. Bulbosa radix superiore amplior minutioribus & subcandidis nucleis veluti squamatim coalescit. Habet Pomponii Martagon, quod à prædicto lilio nonnihil discrepat. Nam justæ magnitudinis bulbis quasi squamulis compactus minutissimis, ac depressior sulphureo colore flavet. Scapus in quatuor circiter palmos adolescit; ac productioribus, tenuissimis, contortis, asperis, inferiore parte abundè virentibus, & paulatim decrescentibus foliis fastigatus densiùs capillatur. Flos priori congener tetro coronæ imperialis

C. Clus. Rarior. Plant. Histor. l. 2. c. 4.

Montanum alterum.

Martagon Pomponii.

(ut

(ut vocant) odore degenerat. Congruunt colore formaque nostratibus exteræ martagonum radices: quanquam in frigidiore plaga, solo cœloque magis propitio, feliciùs florere dicuntur. Orchis radice constat bulbosa, in oleæ modum oblonga, gemina; altera plena & vegeta, altera rugosa & flaccida; utraque alternis annis intumescente ac decrescente, supernè in imo caule fibrata. Inter pauca mirabilis est herbæ hujus varias animantium imagines numeroso partu progignentis nunquam effœta fœcunditas. Verùm nobilissima in primis, florumque lectissimorum digna consortio censetur duplex ejusdem generis radix anthropophora; quarum altera hominum mares, alterà fœmellas capitulis velut è galea, sive trifido involucro purpurascente pensilibus, extentis brachiolis, divaricatis crusculis, corpusculis carnis colore subrubentibus extremo vere, aut ineunte autumno parit. Et quisquam dubitet humano generi decoram esse florum culturam, cum suorum illi cultorum in effigiem humanissimè transformati grata vice beneficium recolere videantur? Masculorum parens folia fundit ex pallido virentia, alia scapo circumvoluta, latè alia diffusa, & per ambitum undosa, unciam lata, palmum longa: ipsum verò pedalem scapum tenerum, & viridi lævore nitidum densissimis flosculis ab ima parte dehiscentibus inspicat. Flores, antequam dehiscant, purpurant: ubi

[Margin: Orchis.]

[Margin: Orchis floribus viros exprimens. Fab. Columna Minùs cognit. stirp. & Rarior. par. 2. c. 4.]

ubi deinde humanam in faciem explicati lineamentis homunculi patuerunt, mentiente carnem fuco suaviùs rubent. Priorem hanc in herbosis Casperiæ collibus radicem reperit Fabius Columna, vir tum in pervadendis eruditis naturæ latebris industrius, tum Lynceus in pervidendis. Consitam germinare asserit autumno: mense etiam Aprili floruisse: autumni initio simplicem esse, & absque fibris vegetam: aliam deinde ab ipsa gigni vegetissimam, & succi juvenilis plenam, matre interim senescente atque in rugas abeunte. Subsimilis est radix fœmellarum puerpera, bulborum altero justæ olivæ magnitudinem æquante, albicante, ac duro; altero autem minusculo, pullo, & rugato. Caulem hæc sesquipedalem, rotundum, lævem foliis duobus complectitur: ima quinque ferè semipedalia, unciam circiter lata, & recurva ex longa cervice ab humo sustollit. Majo mense floret silvosis in montibus Æquicolorum, è trifido integumento virescente, ac per oras purpurante suspensis muliebris formæ minutulis ludibriis, congerie in acutum fastigium decrescente spicatis. Utriusque radicis flores aureis velut arenulis pulverulenti splendidè sordescunt. Notabilis in ornichogalis est bulbi candor, imique verticis, unde capillamenta funduntur, latitudo. Sed præ cæteris, quorum pleraque nostrate in solo passim occurrunt, elegantia & raritate peregrinum spicatum placet.

Orchis floribus mulieris exprimens, Id. par. 1. c. 146.

Ornithogalum.

Peregrinum spicatum.

placet. Bulbacea ipſius radix rotunditate ac magnitudine Arabici ornithogali, quod vulgò Alexandrinum lilium vocant, radicem æquat, candore etiam ſuperat; latitudine autem baſis, ex qua prodeunt fibræ, ſuperatur. Quina aut ſena folia brevia & lata inſtar eriophori, ſive hyacinthi Peruani humi ſternit ſecus, quàm aliud ſolet ornithogalum ſpicatum, quod folia ſurrigit. Caulem trudit gracilem, at robuſtum, qui poſt menſem Majum in floream palmarem ſpicam faſtigiatur. Flores lactei coronario frutici, ſive candidæ ſyringæ non abſimiles, medio ſubviridi capitulo turgentes, quod cum ſementat, exalbicat, particulatim vernant. Neque tamen, dum ſummi dehiſcunt, imi contrahuntur atque flacceſcunt, quemadmodum in floreis pleriſque ſpicis uſu venit, ſed, ubi avarum ſui ſpectaculum per partes & paulatim indulſerunt, univerſa demum argentea pompa ſimul explicata oculos ditant.

Hyacinthorum notæ.

CAPVT IV.

FLoribus hiſce bulbaceis, pleriſque grandioribus pulchrè attexitur hyacinthus, corpore, non gloria minor. Quoniam verò geminos, genere longè diſcretos unum hyacinthos nomen

Hyacinthi nomen anceps.

nomen amplectitur; alterum, quem rubrum ſive ferrugineum lilium (ut modò præmonuimus) herbarii, comoſandalon Hermionenſes apud Pauſaniam, *Lib. 2.* inſcriptum hyacinthum Theocritus appellat, *Idyll. 10.* quia floream ferruginem nigris & veluti funeſtis notis punctim inſcribit, funebri memoria vernans ſive Hyacinthi ſive Ajacis in hunc in florem fabuloſo miraculo mutati: *Plin. l. 21. c. 21.* alterum, qui non inſcriptus vocari poteſt, quique Vaccinium à priſcis Quiritibus, *Vaccinium* à recentioribus Gallis tanquam priſtini vocabuli veſtigio Vacictum appellatur: hunc *Ioan. Ruell. De nat. Stirp. l. 2. c. 104.* nos in præſentia poſtremum non inſcriptum deſcribimus. Hic in omnes prope colores tum naturæ tum artis felici conſpiratione facilis Vertumnus, *Hyacinthus non inſcriptus multicolor.* modò candidus monſtrat nigra vaccinia eximiè poſſe exalbeſcere, ut alba liguſtra alieno candore victa penitùs cadant: modò cinereus floreum Phœnicem ſe probat, qui cinereis animat: modò ex albo rubens humani vultus formoſam temperiem pulchrè transformat in florem: modò cœlo concolor Archimedem ludit, dum cœlum anguſtiùs contrahit: modò colores alios mille non fictos & breves, ſed veros & conſtantes vario è ſatu trahit; ut admirationis filiam, fugitivam Iridem provocet & ſuperet: modò polyanthes numeroſo ſe floſculo conveſtit, ut unus flos hortus ſit. Folia illi oblonga, porri foliis plerunque anguſtiora & breviora, carinata, lævia, & ſplendentia:

tia: caulis teres, enodis, glaber, fungosus, digito sæpe minimo gracilior, interdum quoque digitalem ad crassitudinem proficiens, aliàs florea turri superbus, aliàs onere felici languidus: flores à tubulatis angustiis in calathi formam repandi, lilii divisura per oras reflexi, à medio plerunque, nonnunquam etiam ab imo caule ad summum, nunc in latus, nunc per ambitum, modò densata, modô rara serie digesti: semen in triangularibus valvulis exiguum, rotundum, nigrum: bulbosa radix intus candida, &, quemadmodum etiam tota herba, lento succo glutinosa. Orientales vulgò hyacinthos appellant, qui pinguiora latioraque explicant folia, qui crassiores vegetioresque exerunt caules, qui majores patentioresque suspendunt flores, qui denique à fertili lucis Oriente nitidam formositatem ducere videntur. Horum præterea geminum fastigium est, majoris alterum hyacinthi copiosiùs, alterum minoris parciùs efflorescentis. Cæterùm pro discolori florum varietate cernuntur plerique bulbi & coloris & figuræ discerniculo insignes, qui florea discrimina præmonstrent. Neque verò diffiteor nonnullos tam obscurè bulbos inter se differre, ut perspicacem etiam judicem sæpè fallant. Præcocem hyacinthum candidum bulbus arguit nonnihil compressus, & rubicundis tunicis prævelatus: bene odoratum, ac leviter cæruleum præma-

Hyacinthus Orientalis. *R. Dodon. Stirp. Hist. Pempt. 2. l. 2. c. 17.*

Albus brumalis. Cæruleus odoratus præcox.

maturè vernantem pusillus, globosus, superiori concolor, adnataque posteritate sese facilè disseminans: cyani sive Lazuli cœleste decus æmulantem in pyri formam turbinatus, & saturata purpura nigricans: hujus consimilis, obscuroque discrimine prope gemellus exuberante cœli colore splendidè fuscum, foliolisque convolutis Februario & Martio mense cincinnatum: Byzantium odoratissimum floribus diluto colore cæruleis, splendentibus, majusculis, & raris mense Martio visendum in rapi rotunditatem depressus, conglobatus, atro rubore suffusus: lacteum media tempestate florentem, atque à magni Ducis Hetruriæ stabulis viridario conterminis imparem appellationem indeptum vastior, in latitudinem fusus, exalbidus: violaceum dilutioribus maculis intercursantibus distinctum, cui vernaculum à leonino colore nomen est, non ita magnus, in globulum prope collectus, nucleorum, quàm florum, fertilior, & pallidus: cineraceum modicè subsidens, inhærentis crebræ sobolis pressu atque suctu denormante rarenter in rotunditatem globatus, subpallidus: subrubente tubulo albicantem longulus, carne tenerrimus, & hanc ob causam cariosa sæpe basi vitiosus: obsoleti candoris serotinum polyanthem, facie simillima geminus proxime superioris, qui florem fert ex albo rubentem: subnascentibus per floridi caulis interval- *Cyaneus praecox.* *E cyaneo fuscus & crispus.* *Cærulæus major odoratissimus Byzantius.* *Candidus.* *Violaceus dilutioribus maculis distinctus.* *Cineraceus.* *Subrubens.* *Albus serotinus polyanthes.* *Violaceus polyanthes caule foliato.*

la virentibus tæniis foliatum rotundus, & frequenter exesam carie imam sedem explentibus bulbulis deorsum versum sobolescens: polyanthem quà odoratum, quà inodorum, eumque maximè, quem satu plerunque felicissimo prodigiosè variéque multiferum suscipit quàm ferox armorum, tam mitis florum genitrix Brixia, compactus, orbiculatus, nullo rarove hærede cohærente infœcundus, tota in florei partus absolutionem luxuriante fœcunditate: isti planè consimilis rosmarino coloratum, cum præcocem parciùs, tum serotinum liberaliùs florum feracem, & præcrasso caule spectabilem: duplicato autem flore ex albo & cæruleo virescentem itidem rotundus, foliati radice major, sessili parte vitio obnoxius. Violaceus est singulari pulchritudine hyacinthus, qui de singulis longiusculis pediculis flosculos complures frequentiore foliorum coma stipatos racemi modo plerunque suspendens (interdum enim præter morem abortivus more provenit cæterorum) appositè racemosus dicitur. Hunc ex bulbo conjicies mediocri, quadantenus rotundo, & subrubente. Januarii nomenclaturam à cultoris cognomine sortitum in pusillæ rosæ formam foliosum, pretiosumque diluto cœlesti colore hyacinthum prædicto cyanei floris bulbo simillimus ambiguè indicabit. Sed grandiore Roseum flore, pariterque cæruleum signo nullo insignis bulbosa radix à vulgari-

Polyanthes multiformis.

Cæruleus dilutior colore rosmarini.

Subviridis duplex.

Racemosus multiplex.

Januarius multiplex.

Roseus multiplex.

garibus non ſecernit. Anglicum ſive Belgicum, nempe campeſtrem earum regionum florem extremo Martio vernantem ex bulbulo interpretaberis nudulo & candidulo; ſi cæruleum is progignat, ſæpius orbiculato; ſi candidum, aut ex candido rubellum, frequentiùs oblongo. Hiſpano hyacintho ſerotino atque inodoro minorem natura modum, faciem Belgico perſimilem dedit. Cæruleus plerunque aut candidus menſe Majo palmari ſpica vernat, cujus apex ad quaternos digitos confertioribus floſculis oneratur; cauliculus prætenuis, & prædurus diluto colore viret: folia, quàm in Belgico, tenuiora atque anguſtiora canaliculatim incurvantur: albus & globoſus bulbulus puſillam junceo folio Hiſpani narciſſi bulboſam radicem æquat. Obſoleto colore tum viridis, tum rubentis ſive melini hyacinthi bulbus in cruſtumini minuſculi pyri effigiem longiuſculus, albidus, latiore baſi ſeſſilis: folia prælonga, anguſta, carinata, ſuccoſa, pallido virore ſuffecta, mucronata, flexuoſa: caulis ſubviridis, pedalis, gracilis, duriuſculus, ab imo ad ſummum inæqualia per intervalla ſecundùm anguſtiſſimas foliaceas appendiculas flores extremo vere ferens Belgicis conſimiles, nonnihil tamen longiores, è brevibus pediculis nutantes, ſenis foliis contextos, exterioribus quidèm reflexis, interioribus verò tanquam in tubulum coeuntibus; imam ſpicam rariore, ſummam

Anglicus, ſive Belgicus ſerotinus.

Cæruleus.

Candidus.

Rubellus.

Hiſpanus ſerotinus.

Hiſpanus obſoletior.

densiore copia onerantes, onerique interdum imparem & languidam acclinantes: folliculi semine offertissimi plano, cartilagineo, circinato, nigro.

Peruanus. Hyacinthum stellatum polyanthem Peruanum foliis crassioribus, latè carinatis, angustè mucronatis, splendidè virentibus, propter humum fusis; caule firmo, tereti, glabro, virescente; minutis innumerisque floribus modò cæruleis, modò ex cæruleo in violam inclinatis, modò albis, modò albidis, in stellam hiantibus, spicatum in turbinem conglobatis, ex ima primùm parte sese pandentibus; acuminatis ac trigonis folliculis semen rotundum & nigrum concludentibus, bulbus effundit grandior, foris fuscus; sub exteriore tunica laniger & re ipsa eriophorus, basi lata & prominente sessilis.

Botryodes odoratus. Mera in florem collecta suavitas, hyacinthus botryodes Chalcedonius, sive Turcarum Muscari, vel ipso barbaro nomine jucundè olens caulem surrigit crassum, teretem, fragilem, ad partem usque dimidiam nudum; inde ad cacumen flosculis, utpote jucundissimi odoris plenissimis, in urceolos meritò conformatis, modò leviter luteis, modò subalbidis acervatim racematum. Prægrandibus, ac triquetris vasculis semen includit nigrum, rotundum, ervo par. Folia frequenter humi sternit prolixa, in mucronem fastigiata, satis & crassa & virentia, canaliculata, tortuosa. Bulbum subjicit oblongum, albicantem, compluribus tuni-

tunicis cæparum instar coagmentatum, crassis fibris ex ima extuberante basi diffusis, nec unoquoque anno pereuntibus & redivivis, sed perennibus innixum. Illud habeo tandem subjicere, sufflavum hyacinthum botryodem geminum esse, alterum præcocem, serotinum alterum non sine discolori discrimine: illius enim præfestinatum ante hiemem germen expallet; hujus verno tempore tempestivum saturatiore purpura nigricat. Colitur præterea duplex hyacinthus botryodes inodorus, lacteo candore alter, alter diluta purpura respersus. Illius cauliculus, & juncea folia languido virore pallent; hujus autem ex viridi purpurant. Utriusque flores Aprili mense perangustis oscillis oscitantes concava rotunditate globantur minutarum effigie margaritarum, à quibus Italicum nomen retulerunt; summumque cauliculum uva confertim vernante convestiunt. Rotundi bulbuli penetralem candorem pullo cortice infuscant: prodigiosè etiam fœcundi, quod angustis corpusculis nequeunt; numeroso nucleorum partu latè se porrigunt. Comosus florum panicula hyacinthus, Aprilis flos, quòd in floridissima Sannesiæ domus amœnitate primùm admirabilis hospes Romam oblectavit, Sannesius dictus est: quòd autem luctibus ac funeribus dicatæ cupressus læta ridet imagine, vulgò cupressinus appellatur. Flosculos granosos, capillamenti modo tenues, tenerrimos, fragiles, velut vitrea glacie concretos,

C.Cl. Append. ult. ad plant. histor.

Botryodes inodorus candidus, & rubellus.

Sannesius florum panicula comosus, sive cupressinus. *Fab. Columna Minùs cognit. Stirp. & Rarior. par. 2. c. 5.*

vario flexu ramulosos, è cœlesti colore in purpuram inclinantes primùm instar fœminæ cupressus metæ aspectu in fastigium convolvit; deinde, ut assolet mas, extra se spargit: cauliculo sustinetur subviridi, seu subalbicante, prætenui, rotundo, lævi, lignoso, inter folia prosiliente prælonga, succosa, nonnihil carinata, & flexile in cacumen extenuata: bulbum turbinat; subrubente foris tunica involvit, crassisque fibris firmat; à comoso spurio hyacintho dilutiore potissimùm rubore, & minuscula mole secernit. Indici hyacinthi, sive Asphodedi nuper ad nos translata tuberosa radix, ex qua ille cum vita nomen accipit, oblongum botryodis odorati hyacinthi bulbum imitatur: carnis, & subnascentis calli duritiem superat: nimiùm sui prodiga, & raritatis gloriæ officiens innumeros toto corpore parit hæredes: ineunte vere folia emittit in terram convexa, prolixa, digitum lata, in acumen deficientia, viridi lævore nitida: caulem impellit ferè bicubitalem, duriusculum, lævem, geniculatum, brevia è geniculis folia fundentem, minimo nunquam digito crassiorem, numerosis floribus cacumen onerantibus uberrimè spicatum. Hi succo pleni, degenere à patriis Indis lacteo vultu oculis, odoratissimo spiritu naribus suavissimi, aurei mali floribus æquales, ab ima parte particulatim sese explicantes æstivis mensibus ad hiemem usque vernant.

Indicus tuberosus candidus.

Cycla-

Cyclamini, & floris Indici è violaceo nigricantis notæ.

CAPVT V.

Tuberosa radix bulbo proxima Cyclaminus est, quam veteres Latini terræ modò umbilicum, modò rapum, modò malum, ac tuber appellarunt. Ejus duo genera discriminat florum gemina tempestivitas, alterum vernum, autumnale alterum, utrunque raro candore charum: nam, pretium cultumque minuente copia, sepibus obvium prope omnibus, licet rosas æmuletur, licet regio colore splendeat, prorsus viluit purpurascens. Quod vere floret, Byzantio translatum duplici candet aspectu. Flos enim de more in quinque sursum reflexas foliorum lacinias distributus, & veluti refugo à fronte capillo relicinus, aut emaculatam albitudinem grandiore mensura explicat, aut vulgaribus par, & cætera candidus rotundum osculum saturata purpura expingit: odoratam uterque animam, dum vivit, expirat: uterque mucronatæ rotunditatis leniter serrata folia præmittit autumno, quæ (quod familiare plerisque est) subter ex viridi albicant, supernè verò ramulosis toris subrubentibus virent; sed ille latiùs explicat fusco virore albidis maculis interstincto inficit; contractiora hic diluta viriditate, viridiorem umbilicum cingente, distinguit. Vernam folioso

Theophrast. Hist. plant. l. 7. c. 9.
Plin. l. 21. c. 9. & lib. 25. c. 9.
Ioan. Ruell. de nat. Stirp. l. 2. c. 94.
Cyclaminus gemina.
Verna.

flore prorsus candido Cyclaminum prædictarum priori partibus plerisque simillimam tum floris theca magis turgida, tum flos ipse numerosis foliis nondum satis evolutis primò glomerosus à populari secernit. Probabilior autumni Cyclaminus aut languidè odorata, aut penitus inodora simili colorum in floribus discerniculo exalbescit. Ejus folia in orbem sparsa, crispa, supernè maculosa, angulata, & marginibus quasi circunrosis crenata ipsis floribus præpostera lentè festinant. Ubi marcidi flores inciderunt, semine gravia longis cum pediculis, quibus insident, capitula multas convolvuntur in spiras, donec terram attingant: illic demum adulta, maturoque partu hiantia semen ostendunt inæquale ac fulvum; quod humo exceptum non abit in germen more seminum cæterorum, sed in tuberculum rotundatur, unde postmodum folia emergunt. Radix tuberosa in orbiculatam latitudinem effusa, oculis interdum, velut in cauliculos, extantibus supernè scabra, senio etiam rugosa candidam carnem nigrante corio investit.

Autumnalis.

Indicum tuber effigie rapuli, colore intus albo, extra subrufo, corpore binos ternosve digitos lato, superno infernoque umbilico angusto, & nonnihil introrsum acto paucos ante annos ad Parisienses hortos advectum est è Batavia. Illic toto triennio sine fibrarum exortu, sine floris ostentatione ignavum atque inglorium latuit. Romam denique transla-

Flos Indicus è violaceo fuscus radice tuberosa.

tranſlatum, velut eroſum terebratumque teredine, in Tranquilli Romauli manus, efficaces nempe cultrices,venit. Hæ vario ſatu indolem tuberis per biennium explorarunt. Et primò quidem florem elicuit macra humus cum exiguo ſabulonis admiſta. Jam verò ferum tuber adeo cultus edomuit, & conſuetudo manſuefecit; ut communi bonoque olerum ſolo gaudeat, arcanumque gaudium floreo riſu exprimat. Septembri menſe radix in fictili primùm depoſita germinavit Octobri; tum verno tepore turgere cœpit in florem: ſed florea ſpes intempeſtivis pruinis præuſta decoxit. Folia exeunt è tubere longa, & ſæpe cubitalia, lata, nervoſa, ſtriata, gladii modo in mucronem exacuta, diluto virore albicantia, propter humum candida rubriſque guttis intertincta. Medius deinde ſcapus exilit densè ramuloſus, & bulboſæ iridis more articulatus, at brevioribus mucronatis foliis articulatim armatus: ut licet iridem nonnemo vocitet, gladiolo tamen propior hæc planta videatur. Flores ſimplici narciſſo grandiuſculo prorſus albo ſuppares in ſex folia decuſſantur ſubter vireſcentia, ſupra è violaceo fuſca, nativo tanquam holoſerico villoſa, furvis & velut fuligine oblitis per ambitum cirris, ſeu fimbriis criſpula & corrugata, atris albidiſque unguibus maculoſa, prominula linea intermeante diſtincta. Medium præterea ſtylum ſurrigunt janthinis, atque albicantibus maculis

Tranquillus Romaulus.

lis notatum, ſtaminibus tenuiſſimis in imo violaceis, in ſummo luteolis capillatum, quaternis quoque majuſculis bifidis crocis exteriorem in decuſſem demiſſiùs digeſtis coronatum. A medio caule ad cacumen uſque ſummis è ramulis, atque ex ipſo foliorum complexu menſe Martio atque Aprili particulatim exiſtunt. Medicamenti cujuſpiam, aut mellis excocti elegantem odorem expirant. Diem, aut paulo diutius vivunt breviſſima digni vita, quippe nocti mortique nigritudine concolores. Emortui, velut informia veſpertilionum cadavera, illepidè contrahuntur: deinde ultro caduci voluntarium properant ad ſepulcrum. Mira eſt hujus tuberis fœtura: ex imo enim umbilico fibra prodit modò longior, modò brevior, narciſſinæ inſtar candida & modicè craſſa, cujus ſumma pars in tuberculum paulatim ſoboleſcit. Quare factum eſt non ſemel, ut ejus fibræ jam corruptæ ſoluto nexu procul à matre præter morem natus fœtus inobſervato adhuc miraculo inveniretur: interdum quoque brevioris fibræ ligamine adhuc integro ſoboles matri cohærens & contigua, vel etiam de more adnata deprehenditur.

Ane-

FLOS INDICVS E VIOLACEO FVSCVS
RADICE TVBEROSA

Anemones notæ.

CAPVT VI.

FLoriferis oraculis abundat exigua radix anemones, ut omnium voluptati oculorum quàm maximè prospiciat. Sunt, qui anemonem Phenion vocent: alii Adonidis ab apro interempti florem appellant: alii Veneris Adonidem lugentis lacrymas in eum florem concrevisse deblaterant, innocentissimi risum floris impuræ fabulæ tragico luctu funestantes: alii denique vim Græci nominis interpretati florem venti nominant, quia non sine vento aperitur; & (quas etiam aula vices alternat) eadem, qua fovebatur aspirante aura, reflante difflatur. Duo autem sunt hujus herbæ fastigia: alterum enim tenuibus coriandri foliis alte multifidis, minutim laciniosis, atque tergeminis; alterum apii modo divisis, tripartitò dissectis, rotundum per ambitum modicè serratis, & leniter crispis viret. Ejus, quæ tenui folio est, anemones cauliculus nudus, exilis, leviter lanuginosus, palmaris, aut etiam pedalis, circa dimidium aut sub ipsum cacumen tribus foliaceis laciniis sine pediculo pressiùs cohærentibus, & aliquantulum surrectis intercinctus, in cacumine florem explicat latioribus foliis non minus senis, ferè in rosæ amplitudinem circinatum, medio interdum

Plin. l. 21. c. 23. Nicander. Theocrit.

Anemone duplex.

Tenui folio.

terdum globulo ſtaminibus obſito, exalbido, atque villoſo capitulatum, qui tomentoſam in lanuginem ſemine ſubrufo, longiuſculo, planoque plenam aura leviſſima ſolvitur ac diſſipatur: interdum etiam ſine ſeminali capitulo coma denſiſſima capillatum. At verò latifoliæ flos ſimili caule ſuffultus anguſtiorum foliorum modò ſimplici, modò multiplici ſerie contexitur. Excuſſo flore caput in umbilico eminulum naſcentis aſparagi cacumine intumeſcit, exili flocco incanum, & lanuginoſo ſemine denſatum; quo tandem fatiſcente, leviter volitantes ſeminales villos incautis cultoribus auræ præripiunt. Utraque anemone multùm, ſed latifolia è ſemine variè degenerante progenita licentiùs verſicolore varietate laſcivit. Quæ folio tenuiore pubeſcunt floris hujus radices, intus candidæ, pullo foris caſtaneæ colore non ſine multiplici diſcrimine nigricant: pleræque etiam in graciles, preſſas, longulas, & inæqualiter articulatas appendiculas, quas ab imitamento linguas vocitant, effunduntur: nonnullas tamen animadvertimus nodoſis oculis, quàm porrectis lingulis, frequentiores; eæ præſertim ſunt, quæ florem ferunt arboris perſicæ flori concolorem, minutulas lacinias conglomerantem, quæ vivido cinnabaris rubore ſplendeſcentem, quæque planè viridi facie ancipitem an inter flores herba ſit, an inter herbas flos. Diuturna quoque obſervatione comperimus linguæ figura

Lato folio.

Utriuſque diſcrimina è radicibus.

ſatam

ſatam radicem in tuberoſum oculum adnatis circa oblongis, & planis internodiis lingulatum ſæpe degenerare. Latifoliæ autem univerſæ radicibus indicantur magis nigricantibus, nullas exertantibus lingulas; ſed rotundos in oculos extuberantibus. Hæc autem oculata tubercula aut lata rotunditate ſubſidunt, aut gracili longitudine aſſurgunt. Dubia & facilè fallentia florum diſcrimina petuntur è radicibus; quia ſæpenumero vix, aut ne vix quidem facie diſcrepant: nos certiores cujuſque notas præmonſtrabimus. Inter eas, quæ tenui minutimque conciſo ſunt folio, & folioſo flore, anemonas pallido candore lacteam radix indicat fuſca, tenera, longis hæredibus ſoboleſcens: circunfuſis foliis albicantem, medíoque villo ſubrubentem ſubpallida, duriuſcula, longulas in ſoboles porrecta: rubram colore fuſco ferruginea, lingulis oculiſque pariter articulata, rara carie laborans: vegeto cinnabaris colore miniatulam, oculoſque hilari luce perſtringentem degeneri pallore decolor, nodoſis toris levi nexu coëuntibus frequentiùs compacta, cariem ſentire facilis: iſti perſimilis eodem fulgentiſſimo minio albis maculis guttato bicolorem: convoluta utrinque folia exuberante cocco ſaturantem proximè ſuperiore magis fuſca, pluribuſque ac longioribus lingulis fœcunda: languidè miniatam ex fulvo nigricans, in longas lataſque ſoboles ramoſa: rubram albo virgatam è cinereo fuſca, atque

Anemone tenui folio, pleno flore lactea.

Albicans.

Rubra.

Cinnabaris ſaturo colore miniata.

Cinnabari albiſque maculis bicolor.

Coccinea foliis convolutis.

Diluto minio colorata.

Rubra albo virgata.

ex

Alba rubro circundata. ex facili putrescens. Huic parenti pallore ac teneritudine corruptioni obnoxia congener, novo mirabilique flore formosè degener geniculatus fœtus pudico & matronali visendam ornatu profert anemonen, purpurea nimirum instita circundato foliorum candore stolatam. Usque adeo non bene floret candida pulchritudo, nisi tutelari pudoris ambitu circuntegatur. Flos autem hic ut habitu, sic origine & pulchritudine Romanus natales habuit sanè memorabiles. Etenim rubræ albo virgatæ anemones humata radix inter flores de more maculosos è sobole adnata candidum florem edidit, cujus oras instar subsuti limbi ambitiosa purpura obibat. Ea soboles & adnotata, & à matre divulsa simili semper miraculo floruit, perpetuamque demisit ex se posteritatem, ejusdem laudis hæredem. Trium colorum. Trium colorum anemone, foliis nempe fusco rubore saturatis, amaranthina coma, mediisque eminulis cirris blandè rubentibus insignis è radice dignoscitur nigricante, planos in oculos sæpius collecta, quàm longas in lingulas diffusa, & frangentibus contumaci. Quinque colorum. Alia quinque colorum anemone addit superioribus tribus, aut certè consimilibus coëuntium in oculi speciem unguium sulphureum, expassæque comæ imum argenteum colorem. Ejus radix proximè superiore parciùs nigrat, molliùs riget, floresque pro vocibus locuturas copiosè sobolescit in linguas. Monendus

nendis hic es, inveniri præterea degenerem & mendacissimam nomine tenus quinque colorum anemonem, re autem ipsa nullius prope coloris: perrarò enim floret, ac luxuriantibus tantùm foliis infeliciter silvescit. Radix hortorum exilio multanda oculorum nodosa fœcunditate discernitur. Saturo rubore fusco, albo distincta trium colorum anemonen referat radicis nigrore; in lingulas ocellosq; porrigitur, & frequenti carie absumitur. Violaceam, sive (ut alii à diluto colore nominant) columbinam ex radice prædisces misto atrore cinerea, lingulata, & vitio, postquam ingranduit, opportuna: mali Persici subrubicundis floribus concolorem, & medium capillitium colligentem è subalbida, tuberculisque sæpe acervatim adnatis incommodè coagmentata: eodem languido rubore gemellam, sed promissa & violaceis circundata staminibus, como disparem è longis latisque ramosa internodiis, & magis pulla. Quæ floris folia holosericum imitantia obsoleto rubore infuscans, mediisque laciniis virens supra morem cæterarum caulem in excelsum impellit; radicem oblonga per intervalla geniculatam vehementer denigrat. Quæ verò viridior herbescit, biformis est: altera enim confertum medium villum superiore molliorem, velut in paniculam, convolvit: altera sic ab umbilico ad media usque exteriora folia viret, inde ad oram subrubet; ut pavoninæ cau-

Saturo rubore fusca, albo distincta.

Violacea.

Mali Persici flore subrubicunda comam colligens.

Mali Persici flore subrubicunda comam explicans.

Rubra mediis laciniis virens.

Tota viridis.

Umbilico viridi subrubens.

dæ oculatum orbem imitetur; mollissimum quoque florei verticis frequentem capillum non crispat, sed promittit. Utraque radicem tum oblonga, tum rotunda sobole extuberantem pullo indiscriminatim colore sufficit. Postrema inter foliosas recensetur anemonas, quæ nuper è simplicis floris semine Romæ floruit formosissima: candidis foliis diluto rubore umbilicatis latissimum in orbem patens duplici spissa coma, & veluti gradata capillatur, altera attonsa & viridi, interjecta mediaque altera intonsa & incana; quæ foliis etiam dilapsis diu florida tam latè expanditur, ut laciniosum florem anemones latifoliæ mentiatur: provenit autem è radice pallida, compacta, carnosa, & vegetissimas linguas exertante. Probabiles præterea existimantur sine mediis laciniis anemonæ simplices nonnullæ. Inter has quæ, foliorum candorem flammea purpura in radios distinguente, purpureis à flammis nomen trahit, radice subpallida tenuique cum in oculos, tum in lingulas propagata se reparat; lanuginoso etiam semine in varios discoloresque vultus sese reseminat. Nefas hic fuerit indictam præterire anemonen, cujus flos à pulchritudine Rex indigitatur. Non deest huic Regi nigrans, & florido serico villosa foliorum purpura, cœlesti eleganter colore umbilicata. Purpurea idem folia & laxa & promissa in tuliparum æmulationem expandit; ut regio more syrma trahere videa-

Alba diluto rubore umbilicata, & coma duplici bicolor.

Flammea flore simplici.

Purpurea flore holoserico simplici.

videatur. Radicem articulata gracilitate ramulosam subnigro squalore rufat. Cæterùm latifoliæ anemonæ pari ferme atrore suffectis, nodosis, oculatis, interdum quoque ab opacitate, à morbo, à senio tenuiculas protendentibus cervices radicibus inter se vix differunt. Florem verò duplici aspectu proferunt: aut enim exterior atque ima latiorum foliorum series subviridis, ac discolori floris rudimento virgata tenuissimas & confertissimas floreas lacinias suffulcit; aut foliis flos universis æquè angustis, prolixis, & coloratis micat. Florum præterea, quos tenui folio anemone parit, genera varia præsagimus è prægerminantium varietate foliorũ. Candore tum emaculato suaviter lactea, tum obsoleto nitidè sordida folium præmittit frequentibus incisuris leniter laciniosum, interque incisuras laxius anemones folio, quæ mali Persici florem diluta purpura æmulatur, comamque colligit: lactea tamen & magis explicat, & in viridi dealbat; albicans & angustat, & fuscat. Rubra, albo rubroq; maculosa, & oris puniceis candida effundunt prope consimile, longulo videlicet ab radice pediculo porrectum, mediocriter incisum, sparsum, herbeo colore viride ac subrubens: alba languido rubore umbilicata, & coma duplici bicolor viridissimum, peramplum, crassum, erectum, rariùs intercisum, crispum: hilari cinnabaris fulgore ardentissima, & lacteis guttis irroratis minùs ardens,

Latifolia duplex.

Anemones tenui folio discrimina è foliis.

dens, magiſque viſenda bene vireſcens, levi per oras rubore conſperſum, raros in ramuſculos diſcretum, & ferè jacens: quæ profundi coloris triſtem ruborem interfuſo candore diluit & hilarat, minutatim laciniofum, ſatis viride, non admodum aſſurgens: quæ contractis utrinque foliis cocco ſaturatiore nitet, mediocriter ſeſſile, temperatè virens, & modicis diviſuris inciſum: diluto minio fucata ſpiſſum, laxum, rariùs crenatum, praſinum, nonnihil aſſurgens: quinque colorum ornatu multiplici ſingularis rarum, breve, retuſum, minutè conciſum, humi ſtratum & planè ſupinum, fuſca viriditate inamœnum: trium colorum felici numero gaudens, & mali Perſici flore languidè punicea, quæ mediam glomerat cæſariem, puſillum, denſum, multifidum; ſed illa herbidum & reptabundum, hæc luridum & minùs pronum: ejuſdem mali Perſici rubello concolor flori, quæ prolixam depexamque comam ſtaminibus janthinis coronat, raris diviſuris crenatum, latis particulis diſtinctum, & pleno virore ſplendidum: violacea mediis inter extremas inciſuras intervallis ſuperiori ſubſimile, ſurrectum, & vegeto colore jucundum: circa umbilicum viridi ambitu oculata oris rubentibus breve, minutum, faſtigiatum, modicè inciſum, blandè virens, humili ſilvula procumbens: at verò toto interdum ſubrubente flore, ac virente coma bicolor

gran-

grandiusculum, parciùs fimbriatum, paulò erectius; minùs silvosum, in viridi pallidum: circunfusis foliis obsoletiùs purpurea, mediisque conglomeratis foliolis virescens altè insectum, longis & ramulosis pediculis dissipatum, raris ramulis brachiatum, incurvum, ac decolori facie inamabile: isti cætera consimile, at viridius, laxius, densius, atque in excelsum emicans quæ villoso florentem holoserico fuscam purpuram induta regale cum habitu nomen usurpat: quæ denique floreas foliorum nives purpureis radiis innocenter flammea pervadit minutulas in lacinias dissectum, contractum, vegetissima viriditate coloratum. Cæterùm ex hujus, quæ tenui folio est, anemones, atque etiam è latifoliæ cujuslibet sato semine ut multicolor florum, ita multiformis atque inenarrabilis foliorum varietas existit.

Ranunculi notæ.

CAPUT VII.

INter hortenses ranunculos lectissimi habentur, quorum exigua radix, pluribus ab uno capite demissis prope rotundis aut longiusculis pallidis radiculis in tenues fibras desinentibus, grumuli effigie coalescit. Oblongis & crassioribus coagmentata simplici flore ranunculum feret. In- *Ranunculus radiculis in grumum acervatis.* *Simplex.*

Asiaticus flore aureo simplex. ter simplices in primis aureus pretiosus est. Brevi prætenuique pediculo nixus quaternis, quinis, senisve latis foliis nigrum capitis rudimentum coronat, in longuli, plani, minutuli, & subrubentis seminis teretem thecam transiturum. Ima folia modicè lata, pinguia, laciniatim divisa, & leviter serrata ex viridi flavescunt. Cohærentes in grumum radiculæ gracili longitudine porriguntur. Asiaticus flore coccineo multiplex. Sed radices illæ, quarum flores densa structilique foliorum copia compacti ardentissimè rubent, minusculis quà ferme rotundis, quà oblongis glandulis coagmentantur. Folia pallida, itidem crenata, sed minora, & sæpe tripartita prosiliunt. Cauliculus crassior & procerior, leviter lanuginosus, adnatisque minutim incisis foliis pinnatis aut rectius in unicum, aut obliquè ramulosus in plures desinit flores; qui læta quandoque pabuli luxuria, radicisque robusta juventa è sinu medio altiùs impulsum, brevique pediculo nitentem unum alterumve pariter foliosum sese eviscerant in flosculum. Flavus multiplex folio rutæ. Eum præterea ranunculum nostrates educant horti, cujus granosa radix granis paucioribus, quàm superior, albidis, rotundis, duplo, quàm triticea sint, majoribus in grumulum coalescit. Folia humi repunt rutæ simillima, sed herbaceo colore lætiora: caulis gracilis, imbellis, atque striatus in palmum adolescit: ejus fastigium flore instar candidi multiplicis ranunculi mox descri-

describendi folioso, grandiore tamen splendidoque à Martio mense in Aprilem usque flavescit. Flos autem duplex, alter laxiorum foliorum imo ambitu media foliola spississima coronat; alter paulò ampliora proximè superioris mediis foliolis folia serie pariter densissima in rotunditatem conglobat. Alium prælongis, tenuibus, diffusisque radicibus inhærentem solo ranunculum nostri cultores in pretio habent, cujus folia oblonga, serrata, dura, nervoso, aut in summis pediculis aut circum ramulosi caulis alas in stellas collata, supernè fusca, subter diluta gemino virore pinguntur. Lactei flosculi minuta foliorum densitate instar bellidum turgiduli, unoquoque in ramusculo solitarii gemmantium hortorum smaragdinis virgulis præfixæ margaritæ sunt. Ranunculo, quem globosum vocant, radix est è capite plurimas prætenues fibras in capillamenti modum spargens, adnascentem in sobolem itidem capillatam, quæ multiplici è germine prænoscitur, multiplicabilis: folia eidem lata, rotunda, stellatis anfractibus sinuosa, crenata, nervosa, ex viridi pallida: caulis concolor, palmaris, exilis, ac tener: aureo colore flos, geminatis foliis atque in anemones amplitudinem adultis in globum collectus, semperque nascenti similis, Aprili atque Octobri mense bis vernans: à flore loculatæ vaginulæ complures femine plenæ minuto, nigricante, ejusque simillimo,

Fibratus flore pleno candido.

Globosus.

 mo,

mo, quod regius flos, sive delphinium reddit. Tuberosi ranunculi, quem batrachium cum Græcis appellat Apulejus, tuber cinereo colore fuscum, rudi verticilli forma scabrosum, grandiorem juglandem nucem magnitudine solet æquare: adnatis è tuberculis pallidas tenuesque fibras longè porrigit: numerosa protrudit folia latam in stellam angulosa, diluto virore picta, ravis maculis distincta, nervulis intercurrentibus lineata; mediocri pediculo nitentia: in tres palmos caulem excitat ramosum, singulis ramusculis summum flosculum fundentibus luteolum, ranunculi, qui rutam folio imitatur, persimilem, at minorem, Majo mense vernantem.

Tuberosus.

Hist. de herb. virtutib. c. 9.

Asphodeli, Pæoniæ, Lilii convallium, & Iucæ Indicæ notæ.

CAPUT VII.

Asphodelus.

Flavus.

Asphodelus, sive hastula regia, non ferro, & flore cuspidata, bicolore vernat aspectu: aut enim flavet, aut albet. Flaventis radix oblongarum veluti glandium, seu naporum acervatis numerosis appendicibus compacta rufescit; nostratibus in hortis libenter hospitatur, feliciqúe floris ac sobolis respondet eventu. Densiore silva folia funduntur herbea, prælonga, angu-

angusta, lenta, concava, mucronata: medius teres ac firmus in unum alterumve cubitum scapum adolescit; modicisque liliaceis floribus suaviter olentibus, florido colore flavis, circa summum cacumen per partes vernantibus Aprili mense decoratur. Albi Asphodeli nomine paucos ante annos à Byzantinis hortis ad Romanos transducta est radix phalangio non absimilis; complura, oblonga, crassa, exalbida fibrarum cruscula, flavi asphodeli radicibus graciliora ex uno capite divaricans: peregrino eadem in solo exilii pertæsa nec unquam floruit, nec diu vixit. Vetustissimum & saluberrimum inventum, montanæ opacitatis filia, hortorum urbano splendore donata, atque Hispano præconio montium rosa, Pæonia, minore florum in populo speciosissima superbit; quæ confertissima foliorum congerie peramplum explet ac perficit orbem absolutissimæ formositatis: utque judicibus oculis triumphet, triumphali tum saturatæ, tum dilutæ purpuræ splendescit ornatu. Si ardentiùs purpuret, flore sensim exalbescente & caduco ferè intra dies octo deflorescit: bipalmi nititur caule carnoso & brachiato in folia ramosa, rariùs fimbriata, vegeto colore splendida, inferiùs cæsia & lanuginosa: radice gignitur præcrassa, torosa; foris subrufa, intus candida, oblongos & carnosos in balanos divisa. Sin leviùs & suaviùs rubeat flos; paulatim è roseo

Albus. **Pæonia pleno flore.** *Plin. l. 25. c. 4.* **Rubra.** **Subrubens.**

pudore niveum in pallorem elanguescit, nativoque scapo pertinaciter adhærescens immoritur, folioso cadavere primùm nigrescente, tum emarcido, siccitate denique notabilem in modum contracto: folia illi dilutiora, & angustioribus laciniis concisa: radix præterea contorta, crassa, dilutior, longioribus & gracilioribus nodis glandulosa.

Lilium convallium. Lilium convallium pusilla rotunditate plus odoris, quàm floris includens, per oras denticulatum & reflexum, toto etiam osculo suavem inhalitum oscitans aut summè albet, aut modicè rubet: palmaris & rigidus cauliculus à medio sursum versus pronis flosculis oneratur: duplex aut etiam triplex folium liliaceis non absimile, brevius tamen splendidè viret: graminea radix geniculatis latissimè proserpit internodiis: ab iisdem & radicis cacuminibus novas radiculas dispergit.

Album, & subrubens. Floris candorem languidior, ruborem vegetior radicis & folii color; illum præterea laxior, hunc angustior utriusque mensura significat. A floris occasu bacca turgescit primò viridis, deinde rubicunda, duriusculo semine referta.

Juca. Occidentalis Indiæ Juca radice nititur crassa, intus candida, foris rufa, geniculata, & velut arundineis bulbis, quos oculos vocant, sobolescente. Verno plerunq; tepore citata folia denso nemore fundit foliorum Aloës prope gemella, binos palmos longa, robusta, & rigida, in semicirculum canaliculata, in

præ-

prædurum, præacutum & fuſcum aculeum convoluto utrinque cacumine minaciter muricata, tenuiora tamen; craſſitudine & colore palmea, nec obliquis per ſumma latera ſpinis exaſperata, ſed fulva margines percurrente linea diſtincta: cum cæteris anni temporibus, tum præcipuè vere torosſus thyrſus aſparagi, ſive haſtulæ regiæ modo emicat aſſurgitque in trium quandoque cubitorum lævem, & ſanguineo colore ſplendentem virgam; quæ diffuſis palmaribus ramulis turbinatim arboreſcens florea tintinnabula, fritillarias citra quadratas maculas imitantia, obſoleto candore pallida, levique nonnunquam rubore interfuſa, inodora, deorſum verſum ſpectantia, raris intervallis numeroſa ſuſpendit: eadem tandem ſine ſemine decidua ſibi poſteriſque moriuntur.

Byzantinæ Lychnidis, & Americani Trachelii notæ.

CAPVT IX.

LYchnis Byzantina miniato ſive coccineo flore multiplici in oblongam, luteo colore nonnihil aſperſam, denſis, promiſſis & capillaceis fibris comatam radicem gracileſcit: in trium quatuorve palmorum caulem extollitur recto ſtatu nitentem, ſtriatum, geniculatum, *Lychnis Byzantina miniato flore multiplici.*

tum, bina ab nodulorum toris folia longula, è latiore basi in mucronem fastigiata, supernè lævia, subter hirsuta pandentem, geniculatim in ramulos fruticantem. In flores ita lepidè luxuriat: ex oblongis, confertim in orbem circumactis, atque striatis calyculis caulis vertici umbellam primùm obtendit: ex illis deinde prægnantibus involucris floream pilam densissima serie circinatam parit: florem bellio breviorem non admodum diversis, per ambitum bifidis confertisque barbulis contexit: cum Americano trachelio æstate vernat: in flore implendo exhausta semine deficitur. Trachelium Americanum flore rubro, cui Cardinalis plantæ vulgare nomen indidit color, tenuissima & candida capillamenta demittit, quæ flore dilapso, marcidoque caule corrupta defluunt, exiguò post fruticantibus novis: folia emittit bellidum foliis subsimilia, pinguia scilicet, humi jacentia, levissimè serrata; sed viridiora, longiuscula, & crispula: instar asparagi stylum excitat modò simplicem, modò ramulosum, adnatis per intervalla foliis etiam pinnatum: styli ramorumque cacumina conglobatis, velut in paniculam, creberrimis flosculis leviter onerat; subjectam inde teretem viriditatem rarioribus distinguit: osculos tum extremo vere, tum æstivis mensibus tempestivos, simplicis floris delphinium ex parte referentes fusco rubore villosum sericum mentiente colorat: intra eosdem

Trachelium Americanum flore rubro.

jam

jam peraridos capitula occulit seminis plena nigelli, orbiculati, ac tam exigui, ut in cernendi sensum prope non cadat: ubi flos intabuit, propagandæ soboli vacat.

Caryophyllorum notæ.

CAPVT X.

VT coronariæ vettonicæ, sive vulgatiore nomine caryophylli discrimina internoscantur; ambiguæ fidei semina, radices, & folia inconsultè consuluntur. Floreus enim iste in omnem varietatem Proteus nullius hactenus Aristæi calliditate, ut vera præmonstret, deprehendi potuit. Sæpe fit, ut pulcherrima indicia florem spondeant pulchriorem; flos deinde promissus turpiter degeneret. Quare, dum florent, plantæ præsignandæ, & probabiles ab abortivis segregandæ sunt: eadem enim facies bonis malisque promiscua ex facili fallit. Publicum est omnium niti radicibus lignosis, subrufis aut albidis, multiplici fibra crinitis, in foliaceos sæpe surculos abeuntibus: inde cauliculos existere teretes, graciles, in ipsa gracilitate ligneam duritiem affectantes, pyxidatis geniculis articulatos, foliis obseptos geniculatim inter se adversis, brevibus, carinatis, in viridi colore plerunque glaucis: summos calyces multifidis calyculis suffultos, oblongos, glabros,

extre-

extremas per oras orbiculatim denticulatos in flores hiascere modò simplices, modò foliosos suppari amplitudine rosis proximos, brevibus frequentiùs, interdum etiam profundis laciniis incisos, mira varietate coloratos, inter aromata nobilis caryophylli tum odore tum nomine insignitos: arefactis demum floribus, longos ac duriusculos calycibus inclusos folliculos plano & nigello semine turgescere. At verò caryophyllus pleno flore minutè altéq; insecto pinnatus seu fimbriatus & minor & major apertè proditur saturatæ fuscæque viriditatis folio: ille præterea minutulo secernitur à cæteris. Caryophyllo propemodum par & congener recenti nomine flos Armerius, ne magnitudine superetur, flosculorum congestu latam explicat umbellam. Ejus quoq; prævium discerniculũ in folio est brevi, lato, & ejus herbæ, quam saponariam vocant, simillimo.

Caryophyllus pleno flore pinnatus minor & major. Flos Armerius.

Granadillæ, sive Maracoti notæ.

CAPVT XI.

ILle diu à nostratis mundi hortis omnibus hiulco florum ore suspiratus, ille è Peruanis ac Mexicanis longè disterminatis finibus accersitus, poëtarum ille canoro, atque oratorum facundo plausu tandem exceptus, divini Amoris manu vitalibus inscriptus doloribus Granadillæ flos, quem Indi Maracotum vocant; ut à mortalibus

bus

bus obitos pro Deo cruciatus in coronam transituros intelligamus; illud, inquam, floreum ac suave miraculum quotidiano spectaculo prope jam viluit universis. Vix est, qui præterea miretur, pœnas degenerasse in florem, fortiter tolerantibus adulantem; extima per ambitum folia in aculeos extenuari, spineæ coronæ memoria molliter compungentes; ream pro nobis innocentiam in foliis albescere; pertæsa sævi laniatus cruenta flagra in floridæ voluptatis purpuream telam redordiendam filatim retexi ac superinduci; saxo in germen emollito, columnam ex atrio crudelitatis ad piam in flore medio structuram excitandum transmigrare; columnæ imminere globosum rudimentum spongiæ quondam felle imbutæ, deliciarum aviditatem detergentis; modò ternos, modò quaternos extare conformatos capitatis è staminibus clavos, animis amabiliter configiendis aptissimos; unam crucis effigiem desiderari, quòd extremam sævitiam floris indoles mitissima repræsentare non audet; folium in lanceam exacui, sed innocentem, quippe retusam in ipsius vulnerato pectore charitatis; suavem denique ac medicatum fructum ad cordis imaginem rotundari, cum è divini vulneris flore vitalis fructus extiterit, amantis Dei cor. Vix, inquam, est, quem cura & cultura tangat floris planè admirabilis, in quo ipsi vernant ac rident acerbissimi dolores. Si

quem

quem tamen non piget, imò delectat, salutis à Deo acceptæ infinitum beneficium in floreas notas suaviter contractum grata recordatione relegere, eodemque mortalium animos immortaliter esse inscribendos vel à floribus placet admoneri: si juvat è funebri Amoris flore salubrem sæpe fructum colligere in cordis amabilem figuram, ut cordatissimos amantes faciat, conformatum; radicem & folia, ne fallant indicia, prænoscito. Radix in luteum pallorem languida & geniculata inextirpabili fœcunditate proserpit, sobolescit, & fruticat: fictilibus verò claustris contineri nescia per imum foramen in subjecti soli amplitudinem clandestino reptatu se penetrat; multiplicique atque erratico gramineo lapsu latissimè spatiatur. Folia quasi trigona sambuci roseæ, seu potiùs lupi salictarii profundo incisu tripartita, majorem mediam laciniam porrigentia, quaternas aut senas uncias longa, minutim serrata, lævia, tenuia, imbecilla, aliquantulum venosa, diluto colore virentia, inferiùs etiam dilutiora, graviter olentia, alternis disposita, ternos inter se digitos dissita lentum vitilemque caulem prævelant; qui, cum vires sine adminiculo standi non habeat, quicquid claviculis, veluti manibus, nanciscitur, avidè comprehendit, arduoque ascensu reptabundus, & cameras ac pergulas operiens æstuantium Indorum hortenses cœnas jucundissimè

mè inopacat. Nobis etiam cancellatim ſcanſilem arundineam, ſive virgam ſtructuram ſequaci viriditate prætexens Indicæ regionis remotiſſimam umbram commodat. Atque hoc ſanè ſapienter de more congruenterque artifex natura caduco in flore luſit; ut, qui divini Liberatoris ſervile ſuſpendium eligentis acerbiſſimos cruciatus opere ſingulari velut miſeratus exprimeret, in crucis formam decuſſata ſtatumina penſilis adamaret.

Gelſiminorum notæ.

CAPVT XII.

Citerioris ejus Hiſpaniæ, quam veteri nomine Laletaniam, recenti Cataloniam vocant, flos fortaſſe ab animæ ſuaviſſimæ prodiga expiratione exanimato ſimilis, & exangui colore candidus, æſtate autumnoque tempeſtivus, blando vocabulo ab Italis deducto Gelſiminum, aſperiore Arabum appellatione Græcam odorariæ violæ ſignificationem ſubolente Jaſme vel Joſme, Jaſminum vel Jeſeminum tum ampliore mole, tum acutiore odore à ſilveſtri noſtrate ſejungitur, Virgæ præterea è pallido, ſcabro, duro, lignoſa, fibrataque radice ſtabilito caudice ſimiliter fruti-

Gelſiminum Hiſpanum candido flore ſimplex.

Matthiol. in Dioſcor. l. 1. c. 66.

Ioan. Ruell. de nat. Stirp. l. 1. c. 84.

cantes, proceræ, lentæ, & quò libeat, flecti obsequentes, geniculatæ, binis ad singula genicula foliis alatæ, ramulosæ, medullitus candidæ fungosæque, fotis tamen diluta viriditate lætiores modò arundineos cancellos topiario textu convestiunt, atque scenas hortenses textili umbraculo prætendunt; modò circunfuso convexoque in fictilibus nemore viride cœlum cæruleo subtexunt: folia quoque Hispano, quàm silvatico nostrati, simillimis in divisuris latiora, obtusiora, crassiora, nigriora.

Hispanum multiplex. Tranquillus Romaulus.

Quod autem in suis Romanæ amœnitatis hortis Tranquillus Romaulus conferta foliorum serie omnino singulare prior aluit gelsiminum, dimidio, quàm proximè superius, breviorem tubulum protendit: quina vel sena folia in stellam dividet: terna sive etiam quaterna ex umbilico surrigit, quæ nonnunquam in globulum colliguntur: quinto ferè die senescens non dilabitur, sed in natali ramulo inarcescit: post multos dies dehiscens tubulus florem alterum plerunque parit: acriùs olet: more superioris ab æstate in hiemem usque vernat, & gemella viriditate frondescit.

Arabicum. C. Clus. Cur. post. pag. 3.

Gelsiminum Arabicum, sive Alexandrinum, sive etiam Arabica novo nomine Syringa (Sambacum Arabes vocant) frutex est Ægyptius in unum alterumve cubitum arborescens. Quamvis pollicari crassamento, brevique longitudine nanus, arborea tamen duritie scindi contumax,

max, squarosus, pallidusque stipes in tenuia & longula ramorum brachiola spargitur: folia inter se adversa mali aurei, quod aurantium dicunt, seu potiùs coronarii fruticis, quem albo flore Syringam vulgò appellant, foliis consimilia, tenuiora tamen ac pallidiora, nullisque crenata incisuris ramulos investiunt: è summis ramulis flores brevibus innixi petiolis ab Aprili mense ad extremum usque Octobrem erumpunt, modò duodenis, modò denis, novenis minimùm foliis duplicem in seriem digestis instructi, proximè descriptis angustiores, albitudine obsoleta palliduli, parum tubulati, umbilico circa tubum flavente discolores, Hispani gelsimini atque aurei mali floream suavitatem odoratissimo conjunctim halitu inhalantes, more cæterorum caduci. Ut illud hìc dolere & conqueri habeamus, Ægyptum esse jam floribus, quàm moribus odoratiorem. Luteum Italiæ gelsiminum, quippe minusculum nulloque odore amabile, præcipui nostrates horti non dignantur hospitio. Flavum Indiæ odoratissimum alio loco opportuniùs, nempe in hortis Barberinis inter indicas plantas *l.3.c.20.* olfaciemus. Planta est inter Indicas, ut nativorum **Americanum.** florum, sic peregrinorum nominum ferrilissima, quæ patria voce *Quamoclitum* dicitur. A nostris enim cultioris ingenii sermonisque cultoribus modò gelsiminum Americanum, modo rubrum In- *C. Clus. Cur. Post. pag. 4.*

Fab. Columna Minùs cognit. Stirp. & Rar. par. 2. c. ult.

dorum gelſiminum annuum, modò gelſiminum folio millefolii, modò Convolvulus tenui folio, modò denique Convolvulus pinnatus exoticus rarior nominatur. Hic ab imo ad ſummum geniculatim fruticat, in longos vitileſque ramulos itidem geniculatos & fruticoſos ambitioſè brachiatus, imò verò foliis tenuiſſima diviſura pinnatis volucer ad inſcendendos libertate penſili ſummos cancellatæ ſtructuræ gradus. Tanta eſt vel ipſis herbulis aviditas ſublimitatis. Quin etiam æſtivis coloribus viridiſſimæ umbræ topiarium Briareo par, hoc eſt numeroſis viticulis centimanus prætexit. Flores oblongi ac tubulati, ſumma parte repandi & quinque partiti, exuberante Cancami, quod vulgò Laccam vocant, colore renidentes, lineolis rugiſve ſtriati, ſtaminibus quinis pallidis capillati, longo petiolo ſinguli binive inſidentes, alternato ſitu è ramuloſi caulis geniculis ab Auguſto menſe ad extremum uſque Septembrem exiſtunt. Squamoſi demum folliculi turgent quaternis, oblongis, nigris, duriſque ſeminibus fœti.

Indicum maximum flore phœniceo.

Indicum, ſive Canadanum gelſiminum maximum caule tenui, geniculato, lento, atque erratico, quamvis ſuapte natura caducum, reptabunda tamen ambitione ad excelſa faſtigia evadit. Lignea in primis amat adminicula, quibus hederacea tenacitate adhæret, non quidem inſtar hederæ toto corpore, ſed

unis

unis geniculis radicosum. Ex iisdem folia fundit agrestis gelsimini foliis non absimilia, sed productiora & per ambitum serrata. Ramosi caulis deflexa cacumina rotundorum calycum sursum versùm spectantium densis & subrubentibus corymbis racemata turgent; è quibus in gemini transversi digiti longitudinem adultis, punicique Cytini denticulata figura dehiscentibus tubuli leviter crocei, summa parte conniventes, porrectum circiter digitum longi procurrunt; hiulco deinde osculo in quinque labella resupinato, imo ventre substricto, medio turgidulo, cervice angustiore æstivis mensibus efflorescunt; dilutisque crocis, necnon medio longiore albicante stamine capillantur. Dum vernant, saturatiore subinde phœniceo colore, villosum holosericum referente, ac flaventibus longas in strias lineis distincto expinguntur. Tabidi tandem florei tubuli defluunt, hærentibus cum extante medio stamine calycibus. Barberinos recens in hortos translatus hic flos cœpit in semen siliquari. Ex arido calyce siliqua porrigitur in viridi subrubens, in digitum longa, ima parte summaque tenuis, media turgens, infra supraque intercurrente prominulo toro bipartita, seminibus gravis, ut in luteo leucoio, minutis, rufis, membranaceis. Quanquam hæc membranæ prætenuis involucro circunsepta, multiplicique serie prope innumerabilia circa nigrum &

N 3 molle

molle diſſepimentum , lingulæ imagine interje-ctum, conſertim conſertéque conſtipantur.

Roſa-

GELSIMINVM INDICVM FLORE PHOENICEO

4 . N .

Rosarum notæ.

CAPVT XIII.

ROsa ex alabastri concha emergens hortorum pudica Venus est; nec alterius Veneris impuro sanguine impudenter erubuit, suo decentiùs pudibunda. Eadem non aspersa nectare inter fabulosas Deorum epulas tripudiantis ad Amoris impulsum effuso, sed succo suo nectarea purpuravit. Quin potiùs toto vultu Amoris æmula, semper juvenis, mollis, & recens, necnon aureis capillis nitida; folia pro alis, pro face fulgorem, spinas pro spiculis gestans, alter floridulus Amor est. Rosa punctiunculis vellicat, ut cupere se legi præmoneat: amicè vulnerat, ut vulnusculis geminet rosas: spinam emoriens hæredem relinquit horridulam, aculeatum nempe desiderium sui. Rosa volumen amœnitatum omnium, in qua legitur tota in florem contracta formositas, tam decoro suomet nomine inscribitur, ut inscriptis aliena Regum nomina floribus florum Regina non invideat; imò suum commodet nomen rebus blandissimè nominandis. Rosa, ingenuus anni tenerioris pudor, odoratum veris blandientis osculum, terræ comantis pulcherrimus cincinnus, fugacis pulchritudinis lætum fulgur, quamvis plurima spina fulmi- Rosæ laus.

mi-

mineum, vultu multiplici variat, in quolibet formosâ. Quicunque autem rosarum differentias à nocentibus indiciis innoxius prædivinare vult; spinas oculis, non manibus consulat. Odoratiores scabro cortice præsentiat, halitu crassiore atque terreno in extimam scabritiem concrescente, tenui verò igneoque odoratam animam inspirante Rosa alba multiplex, nempe erudito scriptorum dissidio sive Plinii Spineola, sive Campana, sive Alabandica, lacteo flore splendescens virgas exerit exuberante colore virides, proceras, spineis hamis aduncis, grandibus, frequentibus, subrubenti livore vulnera & sanguinem sitientibus captiosas. Non absimilis obsoleto albore languidè rubens, dubioque rubore albicans, folioso flore rosa præacutis recurvatisque sentibus, quasi caninis dentibus, mordacissima est. Odoratæ pallidæque pleno flore Damascenæ rosæ, quam Plinii Coroneolam alii, alii spineolam interpretantur, è viridi purpurascentem caudicem, ramosaque inde silvula diffusas saturo colore virentes virgas obarmant spinæ admodum infrequentes, breves, duræ, rubidæ, lata è basi recurvos in aculeos uncinatæ. Vulgari sativæ densis foliis leviter ex albo rubescenti, quam aut Plinianam Alabandicam, aut Trachiniam esse scriptores sanè nobiles autumant, virgei rami breviores, graciliores, subvirides, minorum grandiorumque spinarum pro-

Theophrast. de hist. plant. l. 6. c. 6.
Plin. l. 21. c. 4.
Rosa alba multiplex. *R. Dodon. Stirp. Hist. Pempt. 2. l. 1. c. 28. Ioan. Bapt. Porta Villa l. 9. c. 5.*
Albicans flore pleno.
Damascena multiplex.
Matthiol. in Dioscor. l. 1. c. 12.
Subrubens flore multiplici. *R. Dodon. ib. Ioan. Bapt. Porta ibid.*

promiſcuè crebris, languido pallore lividis, intentiſque mucronibus minaces. Quæ variæ diluto foliosi floris rubore maſculoſa, Præneſtina dicitur, aſperitate pariter aculeata inhorreſcit. Italica flore ſuaviter rubente perpetua, proximè ſuperioribus duabus perſimilis, denſioribus ſævit aculeis. Batava flore oris humani rubicundam temperiem imitante atque odorato Centifolia fruticem quà bene virentem, quà ex viridi rubeſcentem ſpinis aſperat quamvis aduncis, tamen mollioribus, non ita crebris, è cineracea baſi rufum in aculeum deſinentibus. Flore ardentiùs rubente, odore nullo probabilis, uno glorioſa nomine altera Centifolia, quam Plinius Campanam, Præneſtinam Cluſius appellat, viridi, graciliore, improcero, nulliſque ferè ſpinis metuendo frutice funditur. Cinnaminæ flore multiplici ſubrubentis frequentes, breves, exiles, ſanguinea purpura nitidi caules ſpinis non admodum denſis, exiguis, hamatis, leviter fulvis leniter pungunt. Gemellas pleno flore roſas, nempe tum ardentiſſimè rubentem Mileſiam, tum ex rubro nigricantem, cui fecit holoſericæ nomen ſerico ſimillima, & veluti villoſa mollities, tenues, tretes, fuſca viriditate illitæ, atque ex parte ſubrubicundæ, minutis & ferè aſpectum fugientibus aculeis innocenter hiſpidæ virgæ proferunt. Miror hìc, poſtremam ex rubore in atrorem inclinatam Plinii Trachiniam vocari à Camerario;

Variegata flore pleno, *R. Didon. ib.*

Italica flore pleno perpetua,

Batavia centifolia.

Centifolia inodora.

Plin. 21. *c.* 4. *Ioan. Bapt. Porta ibid.* *C. Cluſ. Rarior. plant. Hiſt. l.* 1. *c.* 81.

Cinnamomina pleno flore.

Rubra flore pleno.

Ex rubro nigricans duplicato flore.

cum

cum Trachiniam idem Plinius Milesia minùs afferat rubere, nigricans verò longè superet purpura coloratiore Milesiam. Folioso auro flava sive lutea, jucundi aspectus, ignavique odoris rosa rufi fruticis virgeos caules numerosiore pertinacium spinarum agmine instruit, quarum pleræque luteolæ spiculis vellicant minutissimis, perraræ paulò grandiores, subnigro pallore cinereæ, recurvæ, identidem etiam binæ, junctimque prominulæ altiùs lacerant.

Lutea multiplex.

Florentium arbuscularum notæ.

CAPVT XIV.

FLorentium arbuscularum adhuc infrequentes nostrates horti perpaucas nobilioresque mihi suppeditant commonstrandas. Arbor Persica flore multiplici nobilis ligno extra cinereo, intus flavente, mediocriter lævi, foliis oblongis serratisque non discrepat à vulgari. Flores tepore verno evocati, roseo pudore subrubicundi, leviter odorati, folioso textu Damascenæ rosæ pares spisso arctoq; congestu ramulis adhærescunt; rari autem in fructum exeunt, magna virium parte vernam in ostentationem effusa. Est etiam Cerasus, quam cæteris partibus, id est, obscurè puniceo, & circulatim albicante cortice, crenatis etiam mucronatisq; foliis indiscre-

Arbor Persica flore multiplici.

Cerasus flore multiplici.

discretam pleniorum tantummodo florum gloria discriminat. Flores è plerisque ramorum oculis minimùm terni, foliosi, mediis sæpe foliolis convolutis ex parte conniventes, de more candidi, longulis petiolis appensi numeroso proventu pendent. Flore albo Genista, sive tertium Clusii Spartium Hispanum justa proceritate arborescit: lignosas & arboreas radices agit: cineraceo caudice assurgit: numerosos implexosque ramos viridi pallore tingit: ex iisdem virgulas more passi dissipatique capillamenti demittit densissimas, prætenues, ferè cubitales, ramulosas, lentas, instar viminis obsequibiles, ocellisque distinctas creberrimis; unde folia rutæ foliolis minutiora, flosculique imo tantùm nodulo rubentes, cætera candidi existunt; pulchrè pendulis floridis virgulis, tanquam lineis margaritarum: vere toto vernat: exinde cartilagineas, prope rotundas, ex viridi flavescentes siliquas seminibus implet singulis, raròbinis, ferme orbiculatis, colore fusco virentibus, lævibus, duris, germinare morosis. Myrtus pleno flore latifolia in arbusculam commodæ staturæ adolescit: myrtum silvestrem foliorum infrequentia, latitudine, dilutaque viriditate simulat: florum autem candore ambituque Bellidem adæquat: ab Aprili mense ad hiemem usque, nonnunquam etiam tepidioribus hibernis mensibus floret, ac triste senium anni genialiter coronat. Suam quoque

Genista flore albo. C. Clus. Rarior. plant. Hist. l. 1. c. 70.

Myrtus latifolia flore pleno.

myrto

Laurus Indica. myrto lectissimæ India Laurum adjungit, quæ jure Farnesia primùm extitit in domo, quippe inusitatas laureas promerita. Discrimen est in dilutæ hilarisque viriditatis cortice; in foliis inter vulgarem ac regiam laurum interjectis mediisque, ac ferè citrinis; in flosculis subalbidis, tereti congerie racematis; in baccis instar oleæ grandioribus minusque nigrantibus. Oleaster exoticus. Exotici oleastri, quem ab odoris suavitate Paradisi arborem aliqui malunt appellare, cortex saturato rubore nigricat: rami dilutiores atque spiniferi densa fruticatione silvescunt: folia vere primo renascentia, extremo autumno decidua, angusta, oblonga, glauca, lanuginosa, tactuque mollia silvestrem Salicem referunt: flores totis ramis Majo mense quà separatim, quà conjunctim internascentes, Hispani hyacinthi aspectu perbreves, ex obsoleto virore in luteum colorem inclinantes diductis labellis aromaticum halitum procul inhalant: baccæ subeunt oleæ sativæ baccis minores, tenuique cute rubentes. Sambucus rosea. Ex arbusculis vulgatioribus rosea Sambucus globoso speciosoque flore persuadet, ut rariores inter arbusculas numeretur. Fruticosa nascitur: cinereo corticis colore sordet: candidæ multum medullæ includit: folia explicat angulosa, vitigineis consimilia, sed minora & molliora: quinis foliis flosculos complures, eleganter albidos, inodoros, steriles; in globosum florem floreumve globum

bum

bum culturæ (ut creditur) mangonio densatos, extremo vere colligit. Multiplici punicantem Balaustio silvestrem arbusculam libro materiaque flaventibus, foliis angustis nitidéque viridibus Punicæ mali gemellam infructuosam ipsa sterilitas voluptati oculorum à Majo mense ad Augustum usque fertilis hortorum amœna sede donavit. Hoc primùm anno Romæ vernavit peregrina Græci nominis Rhus, sive Arabicæ appellationis Sumachus Indorum, excelsa floridæ purpuræ ostentatione arborescens. Ante quatuor annos ferè bipalmis ad Tranquillum Romaulum Parisiis missa hæc planta in quindecim palmos adolevit. Radices illi copiosæ, spissæ, minutæ, subrufæ. Recenti germinatione impulsæ virgæ brevi pilo hirsutæ rufescunt, solæque frondent. Annuo spatio jam exacto ætas robustior ligneam duritiem, raripilum lævorem, foliaceum defluvium, pallorem cinereum inducit. Sorbum è foliorum oblonga figura, serratoque ambitu conjiceres, nisi horum longitudo major obstaret. Eadem folia lætò virore saturata prolixis, modicè pilosis; perque ramorum latera alternatis ramulis sive pediculis gemello utrinque ortu pinnarum aspectu cohærent. Floribus tempestivus est Majus extremus. Suum quisque initio summus ramus rudem viridemque turget in racemum, qui cum incremento paulatim formam ruboremque trahit.

Malus Punica silvestris pleno flore.

Rhus peregrina.

Tranquillus Romaulus.

trahit. Etenim flos in vulgaris amaranthi ſpicam exacuitur, atque in villoſam purpuram accenditur, mediis granis pulchrè flaventibus. Ut idem videri poſſit, fertili vernans miraculo, ſpecilegium ſimul & racemationem facere; ſeu verna facie geminam æſtatis autumnique annonam præ ſe ferre. Et lignum & folium ficulneo lacte, quo nutriantur, abundant: aſſiduoque dum lactatu vivunt, etiam, ubi conſenuerunt, in infantia ſunt, Quare cautio eſt, ne ſtato anni tempore uberrimè lacteſcentis in teneram germinationem arboris rami vel amputentur, vel avellantur: quia ex facili fieret, ut alter hic ſine fabula Polydorus, ſi non ſanguineam, certè lacteam ex vulnere animam funderet; profuſoque vitali ſucco præmoriens vitam ſibi nativo nomine fluxiorem eſſe conquereretur. Extremi autumni primus rigor decuſſis foliis ramulos relinquit inveſtes; quos etiam adultiora paulò poſt frigora dejiciunt, qua parte extuberantem ramorum oculum, tanquam altricem papillam excipiunt, modicè cavos. Ab exitu Novembris ad veris initium crebris oculis diſtincti piloſique rami ſilent. Verno tandem tepore à frigido ſterilique veterno excitata virgarum cacumina & capita ſummum folioſo rubentique germine turgidulum oculum aperiunt. Inde ramuſculi ſenſim exiſtunt & adoleſcunt, æquali, quam ſupra deſcripſi, ſerie foliati. Illud etiam inter-

interdum evenit, ut è duro nonnulla vegetior gemma trudatur, & materiæ anilitas raro germinatu lasciviat. Posteritati consulit hæc arbor more lauri, è radicibus latè dispersis hærede submisso. Eadem Indicæ Acaciæ Farnesianis in hortis primùm visæ magnitudo, quæ nuci Avellanæ: radix unica, prælonga, crassa, radiculis pluribus ramosa, in rectum altè descendens, per autumnum, dum flores lactat, succosior, ab incisione atque fractura contusam putremve brassicam validè longéque olens: caudex cortice pallido, materia albicante, dura, inodora, insulsa: rami proceri, frangi contumaces, flexiles, alterno adversoque situ articulati, binis ad ipsos articulos albidis, ferè uncialibus, perennibusque aculeis quodammodo cornigeri, diluto colore ferruginei, & punctim maculosi: folia bellè virentia & pinnata, id est, composita è foliolis inter se adversis, per æquales numero pediculos medio ramulo adnatos distributis, mane sese pandentibus, sub vesperam contrahentibus: flores inter aculeos, interque foliorum alas tum verni, tum autumnales; illi parciùs, hi uberiùs provenientes; illi brevissimo, hi longulo pediculo porrecti; utrique verò mediocris cerasi magnitudine globosi, primò virentes, deinde lutei, post biduum triduumve pallidi, tenuissimorum staminum in luteos apices deficientium eminentibus flocculis ex oblongis ca- **Acacia Indica.**

lyculis compluribus in orbem digestis lanuginosi, & acuto luteum Leucoium odore vibrantes: è floribus mediis siliquæ modò singulæ, modò binæ, modò ternæ, atque adeo denæ pluresve, utpote à numerosis calyculis exortæ initio virides, postremò nigrantes, falcatæ, longitudine digitales, latitudine ferè pollicares, ab inclusis seminibus verrucosæ: ipsa verò semina cum siliquis primùm virentia, deinde ferruginea, inordinata, compressa, oblonga, pisum æquantia, bifida, durissima, mandentibus allium olentia. *Molle* nominant Indi arborem è Peruanis convallibus ad nos invectam. Ea cortice est exalbido, scabro, candidam resinam oculorum caligini discutiendæ medicatam exudante: ramis prolixis, lævibus, lentis, atque in terram proclivibus: foliis more lentisci velut in alas explicatis, nonnihil flaccidis, longo pediculo utrinque cohærentibus, minimè serratis, asperrimum piperis odorem saporemque præstantibus, ab avulsione lacteo succo, eoque lento, glutinoso, odoratoque manantibus: floribus minutissimis, candidis, rubellos crocos includentibus, palmari racemo pendulis, ab Augusto mense ad Octobrem vernantibus, deinde in semen abeuntibus albi piperis aspectu rotundum, læve, subrubente pellicula involutum, racemosa congerie cohærens, sapore acerrimum. Satis jam multa de præcipuis arbusculis: exoticas alias nonnullas locus duplex opportunior exhibebit.

Molle. C. Clus. Exot. l. 10. c. 24.

l. 3 c. 20. & l. 4. c. 6.

FLO-

FLORUM SATUS ET EDUCATIO LIBER TERTIUS.

Lex floris ſerendi.

CAPUT I.

Egiferæ Floræ oraculo ſimilis, & perplexa lex eſt: Quicunque rite ſerere vis, priùs papyrum, quàm ſolum conſerito. Hunc ego nodum Gordiano ſanè impeditiorem Magno faciliùs Alexandro ſine ferro ſic expedio. Antequam hortum conſeras, ejuſdem linearem picturam quàm breviſſima poteris in papyro graphycè deformato: areolam unamquanque varia numerorum nota diſtinguito: graphidem hanc in geminas pagellas plicatilem ſcriptoriæ thecæ, ut diutius maneat, agglutinato: memorialem præterea libellum ad graphidis commenſum compingito: in eandem thecam includito: in eo libello ad pagellarum margines areolis ipſis inſcriptas notas ordine deſcribito: poſt ſingulos nu-

Quo pacto præformandi horti papyracei, in iiſque ſemina ea diſponenda.

meros, pulvinorum indices, destinatarum adjicito nomina radicum, quæ tum in bulbos, tum in tubera conglobatæ potissimùm feruntur; quæque hortensium deliciarum præcipua semina sunt: ut varias cujusque pulvini radices breviter & clarè annotes, lineatas areolas, quo quæque loco diversis conseri radicibus debent, litterulis, vel quo alio arbitrario signo insignito: eadem signa areolarũ, ad quas pertinent, numeris libello adscriptis subjicito: è regione atque ad lineam florum nomina in album referto. Quòd si laxioris horti tota descriptio in geminas contrahi paginas non possit; in plures membratim partitéque ita colligatur, ut mediis duabus ipsi thecæ conglutinatis, quæ utrinque excedunt, plicatili compendio intra eandem thecam includantur. Verùm, ut prævia hæc papyracea consitura quàm consultissima sit, florum patriam indolemque prænoscito. Debet enim accuratus callere sator, ex quo natali loco, è calido ne an frigido, ex humido an sicco, e pingui an jejuno, ex aprico an opaco unumquodque florum genus in exteras oras propagatum sit; ut suis quenque locis queat florem prudenter atque feliciter destinare. Ad hæc floriferarum radicum suas in classes tributarium numerum initio: ne is excidat, annotato: quot quisque pulvinus radices quaternorum inter se digitorum intervallo, aut rariùs differendás capiat, computato: pulvinis ita

Florum patria prædiscenda.

Numerus recensendus.

radi-

radices deſtinato, ut, quæ præcocem, quæ tempeſtivum, quæque ſerotinum florem ferant, ſinguli contineant; totoque ferme anno vernantes ſimul pubeſcant, ſimulque conſeneſcant. Ea præterea in florifero ſatu diligenter curato, ut radices permiſceas, quarum una ab alia, cum eruetur, facilè diſcernatur, cujuſmodi ſunt hyacinthinæ ac narciſſinæ: ut cujuſque generis radices certis pro areolæ figura locis collocatæ artificioſo florum colorumque in adverſis tranſverſiſve pulvinis reſponſu oculos delectent: ut è pluribus unum florum genus unicuique pulvino copioſius aſſignes, quod, velut unicolor veſtis, variorum floſculorum diſcoloribus gemmis diſtinguatur: ut ordinata denique colorum confuſio aut verſicoloris texturæ aulæum, aut acu pictum variatumque Phrygium opus æmuletur. Scio complures eſſe, nec ipſe paucos novi nobiles colonos, colendi floris callidos & ſolertes, quorum alii diſſerunt in areas ſui cujuſque generis res; alii verò tam multa tam varia inter ſe confundunt, ut in ſingulis pulvinis ex unoquoque genere vix florum uni aut alteri locus ſit. Equidem, ut omnes unicè amo, ſic ab utriſque amicè diſſentio: quòd illorum areæ unico rerum genere conſitæ, floribus per temporum ſtatas vices defloreſcentibus, ſparſim nudæ turpiter calveſcant; horum verò valde miſcellus & quaſi confuſaneus hortus colorum obruat grata diſcri- Miſtà ſatio ut facienda.

mina discretamque radicum inventionem impediat. Quare consultior mihi Apollo, sive sanior sententia non aurem, sed animum vellit; atque non Phaëtonti solùm in cœlo percurrendo, sed mihi quoque in hortulo conserendo fugienda esse rerum extrema sic admonet; *Inter utrunque tene: medio tutissimus ibis.* Mirandum igitur non est, & præferri à me, & præcipi mediocrem florum in satione misturam. Non diffiteor mitissimos etiam hortorum cives, ac meram suavitatem, flores civilibus inter se odiis adeo posse diffidere, ut, si promiscui serantur, inimica vicinitate cominus pugnantes vel sese mutuò interimant, vel in sterilitatem effascinent. Verùm adhuc tam graves inimicitiæ compertæ mihi non sunt, ut versicolor societas inamœno divortio mutanda videatur.

Tranquillus Romaulus. Ranunculus ab anemona distinendus.

Unus Tranquilli Romauli, erudito florum cultu florentissimi viri, consilio ab anemona ranunculus distineri debet: assitus enim eam perurit & emaciat. Ad hæc non forensis modò, sed hortensis quoque negotii peritissimus, cultissima indole civis meus, Polydorus Neruccius diuturno sibi experimento deprehensum affirmat, quæ florem fundunt radice majorem, distinctè, quàm permistè positas plantas feliciùs provenire. Hoc igitur authore ranunculos, junceo folio Hispanos narcissos, tulipas, aliosque hujus notæ flores separatim; cæteros eo, quem præscripsi, conjunctim

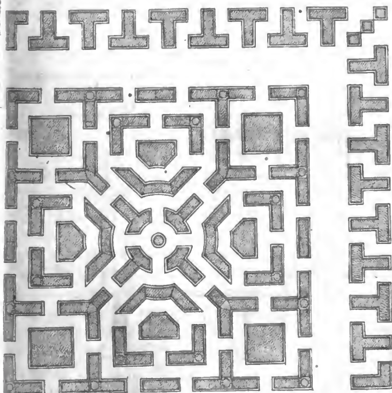
Polydorus Neruccius. Qui flores seorsum, qui permistè serendi.

ordine

ordine collocabis. Illa quoque ſpecioſè noſtros diſtinguet hortos ingenioſa permiſtio, quam in ſuis adhibet Ciſternanis Franciſcus Caëtanus Sermonetæ Dux, tam hominum, quàm florum temperator amœniſſimus. Is ergo areolas pleraſque floribus triplici duplicive tum genere, tum colore diſcretis ſeorſim, hoc eſt, tripartitò bipartitòve ita conſerit, ut adverſæ tranſverſæque vel eadem, vel ſimili varietate reſpondeant; utque proximæ diverſorum ſatu colorum diſcriminentur. Si qua verò commodè vacent interjecta ſpatia, ea tuberoſo Indiæ candido hyacintho conſitis depreſſiſque fictilibus media implet, miſcellaneo pulchrè eminentis coloris flore per angulos diſtributo. Quin etiam peropportuno invento ad colores eleganter diſtribuendos in hortorum graphide unamquanque areolam tripartitam bipartitamve eo triplici ſeu duplici colore diſtinguit, cujus coloris floribus eadem in hortis ipſis obſerenda eſt: in areolis quoque flores genere diverſos depacti laterculi crebro interpoſitu ſejungit. Verùm ut florei ſatus optima ratio non aures modo tradita, ſed oculos etiam perſpecta erudiat; eorum hìc hortorum, quos idem Caëtanus Dux ad veteres Tres Tabernas, ſive ad Ciſternæ recens oppidum ampliſſimos excitavit, quarta pars in paginæ anguſtias contra- Ducis Caëtani conſitio.

cta, & areolis prædicta partitione distinctis nota-
bilis exhibetur. Nequid autem Cisternanæ amœ-
nitatis in eadem pagina desideretur, extimæ etiam
apponuntur bases, sustinendis vasis floralibus certa
per intervalla collocatæ.

HORTI CISTERNANI QVADRANS

10
20
30
40
50

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" - NAPOLI

Ducis ejuſdem geniali ſtratagemate bellica munimenta floribus occupantur, feliciterque ſervit Bellona Floræ, hoc eſt, arces in hortos mutantur. Earum enim ichnographia primùm delineatur, deinde partes ſingulæ in unam pluresve areolas deformantur; in quibus diſtinctè vel permiſtè ſati flores velut eminus aut cominus de formæ principatu innoxia & voluptaria bella committant.

Serendi tempus.

Ubi papyrum, ut monui, florea partitione graphicè conſeveris, tum demum ad hortenſem conſitionem tempeſtivus accedito. Septembri menſe ab ipſo æquinoctio, aut ex aliorum ſententia cultorum Octobri ſerito. Etenim experientiſſimæ antiquitatis vox eſt: *Ante calendas Octobris ſerere non expedit.* Quòd ſi eandem antiquitatem audias, cum obitum Vergiliarum, tum in primis Coronæ ortum & occaſum obſervabis: quia, quæ intra hos dies poſita ſunt ſemina, feliciſſimè provenire dicuntur. Quin etiam ex accurata obſervatione ſubjicit Democritus, præcipuè circa ejuſdem Coronæ occaſum non modò largos imbres effundi, verùm etiam veluti genitalis anni hora ſtimulatam geſtire terram ad ſatus avidiſſimè accipiendos, partuſque ipſos inſigni fertilitate fundendos. Oritur hac ætate, in hoc Romano cœlo Septentrionalis Corona quarto Calendas Novembris, cum Solis in ortum regreſſi digreſſique lumine ultra non hebetata, matutino in exortu antelu-

Conſt. Pogonat. de agricul. l. 3. c. 13.

Virg. Geor. 1.

Plin. l. 18. c. 24.

Apud Conſt. Pog. l. 2. c. 12.

telucana incipit affulgere. Eadem cum occidente sole occidit septimo Idus Decembris. Ad properandos alii satus veteri agricolarum proverbio
Colum. l. 11. c. 2. Plin. l. 18. c. 24. illo incitantur: *Properata satio solet sæpe decipere, sera semper.* Alii verò properationem istam rati temerariam, ut incertas futuri temporis vices declinent, consitionem totam in tria quatuorve tempora partiuntur: neque consilium ipsi quoque suum antiquitatis authoritate suffulciant, decan-
Colum. l. 11. c. 1. tato veteris agriculturæ oraculo, *Serere ne dubita*, suaderi sibi sativam hanc partitionem interpre-
Theophrast. De caus. plant. l. 3. c. 17. Cato De re rustic. c. 34. tantur. Equidem cum gravissimis quà Græcis, quà Latinis rusticæ rei magistris censeo, pro vario regionum positu serendi tempora esse varianda: ubi quisque natura locus frigidissimus aquosissimusque erit, ibi primùm, nempe ante autumnale æquinoctium, sive etiam ab eodem æquinoctio serendum esse; tunc enim is calidior & siccior est: ubi quisque calidissimus est maximè siticulosus, ibi postremùm, sive post ipsum solstitium sementem fieri oportere; quòd is, quò largiores pluvias hauserit, eò vernabit uberior. Temperatâ denique solo conserendo mediam autumni temperiem, uti præmonui, convenire. Illud quoque tradendum hìc habeo, tempestivè commodéque hortos obseri, postquam æstivo igneam æstu terram largus ac ter saltem effusus imber ad palmum infuso humore refrigeraverit. Quippe levis pluvia,

via, cum poſt longos æſtus ac diuturnas ſiccitates ſuperiorem terræ partem madefaciat, inferiorem verò non attingat, terram ipſam adhuc æſtuantem vehementiùs adversùm poſitas radices ſuccendit. Neque tamen, ſimul ac magnis imbribus terra permaduit, feres: ſed tantiſper expectabis, dum pluvius ille mador modicè ſiccetur: ne madente limoſoque in ſolo ſtatutæ radices exputreſcant. Quid, ſi (quod evenire non rarò ſolet) ſerenus imbrem ſitiat autumnus? Non erit, cur ipſe hortuli tui privatus Juppiter fictili vel cupreo nimbo fontanam pluviam areis affundas: quia cœleſti Libra examinatæ æquatæque diebus, aut mox productiores noctes humifica umbra diurnam ſatis emollient ſiccitatem. Huc adde, ſicco ſolo commiſſas, tanquam domi reconditas, radices non corrumpi, ſed ſub natali terræ tecto commodè habitare ac protegi, donec emollito pluviis exitu altis nixæ fibris ſuo quæque tempore in floream ſilvam feliciter egerminent. Quid, ſi ipſa conſituræ tempeſtivitas ab imbribus intempeſtiva & naufraga radicibus ſit? Erit, cur ſationem prudenter procraſtines, donec humus nimis humida ſereſcat. Illud quoque inviolatè cuſtodies, ut auſtrinis tepidiſque diebus hortos conſeras; quia tepor laxato è terræ ſinu fertiles ad ſemina vapores evocat, fibraſque citat: aquiloniis verò & perfrigidis ſationi parcas; quia frigore aſtricta humus

Conſtant. Pogonat. l. 2. c. 12.
Pallad. l. 1. tit. 6.

ægrè

Luna observanda. *Apud Plut. in Camillo.*

ægrè satus accipit, interclusoque materno halitu languidè fovet. Cæterùm satori potissimæ curæ sit, ut lunares vices viresque prædiscat, ac felices operi dies eligat. Neque enim eum Heracliti discipulum placet esse adversùs Hesiodum sentientis, unam eandemque dierum omnium esse naturam; sed ipsius Hesiodi auditorem volo disertè docentis, dierum aliam quidem esse matrem, aliam verò novercam. Luna enim, inter sidera Vertumnus, inæquali vultu subditos hominum labores non æqua semper aspicit & juvat. Idcirco sunt è Græcis agrestis rei scriptoribus, qui serendum putent crescente Luna, à quarta scilicet usque ad plenam dum eadem infra terram est. Sunt etiam, qui doceant per Lunæ senium, quàm per adolescentiam, præstare hortos conseri: quia, cum senescentis lunaris luminis languidior calor humorque, gemina nempe generandarum rerum initia, terræ seminumque tenuissimos meatus, quos poros vocant, lentiùs relaxent ad germina; cumque naturalem plantarum calorem humoremque parciùs augeant, atque inanem foliorum luxuriem retardent; prior impetus genitalis in altissimas firmissimasque fibras abit, quarum numeroso largoque suctu ad floridam quæque radix alitur feracitatem. Verùm enimvero experientissimos colonos diuturna secus docuit experientia. Hi tandem felici periculo didicere cum augescente Luna, tum præcipuè præeunte

te & consequente plenilunium quatriduo utiliùs deponi radices, quæ deinde in flores densitate, amplitudine, numeroque præstabiles exeant; floridæque præstantiæ magno fœnore cultores abundè remunerentur. Per id enim tempus lunaris potestas caloris humorisque fœcundissima, luce auctior & potentior innatam radicibus calidam humidamque vim sic exanget & fœcundat; ut eædem & fibris diffundendis, & implendis, amplificandis, multiplicandisque floribus abundè generosæ & succosæ sint. Hæc ergo hujus sententiæ summa est: Florum sationi Lunam adolescentem, & globosam eligito: senio corniculatam (cornu ferit illa) caveto. Aliorum & quidem nobilium cultorum nonnihil diffidens usus ita monet: Radices & bulbos crescente Luna, semina verò minuente deponito. Neque tamen una satis est curiosis cultoribus citimi sideris notatio. Etenim penetrales quoque cœli fulgores florum genituræ propitios conjunctim observant. Hinc Accius in Praxidico (ut ex Plinio accepimus) serendum ait, cum Luna est in Ariete, Geminis, Leone, Libra, Aquario. Cum eadem commoratur in Tauro, Scorpii partes duodenas Sole transgresso, tempestivè seri existimat Zoroastres. Unum ego aliquem nostra ætate novi domi forisque prudentissimum virum, qui consimili cœli observatione felicissimè serit. Non enim unicum lunare lumen, sed orbis quoque *Natur. hist. l. 18. c. 24.*

quoque

quoque ſigniferi, quem Lunæ menſtrua volubilitas totum permeat, ſationi commoda aut certè non incommoda ſigna obſervat. Proſpera comperit Piſces, Arietem, Taurum, Virginem, & Libram, ea ferè nimirum, quæ cum verno atque autumnali Sole conjuncta ſementinam tempeſtivitatem afferunt. Unam Geminorum extremam partem inimicam expertus eſt; reliqua media atque indifferentia.. Animadvertit præterea ex prædictis ſignis ea ſationi feliciora eſſe, cum quibus Luna creſcens aut plena congreditur; horum verò aliqua in Lunæ auctum ſemper incidere, cum partim verna, partim autumnalia, id eſt, adverſa inter ſe ſint. Igitur cum augeſcens Luna felicium ſignorum cuicunque ſubjicitur, ille ſemine ſerit; cum Taurum eadem aut Virginem ſubit, radicum bulborumque tempeſtivam juſtamque ſementem facit. Quanquam autem iſtum creſcente Luna ſerendi morem potiſſimum ducit; eadem tamen ſub auxiliaribus aut ſaltem indifferentibus ſignis decreſcente, rectam ſementem fieri poſſe affirmat. Quare ſi laxior hortus diuturniorem ſationem exiget, quàm quæ intra lunaris adoleſcentiæ curriculnm perfici poſſit; nobiliora ſemina adoleſcente, vulgaria ſeneſcente ſidere deponentur. Quærenti demum utra ſit ſatio commodior, an quæ creſcente Luna ſub indifferentibus ſignis, an quæ decreſcente ſub propitiis ſit, ſecundam utiliorem eſſe reſpondet. Ut

autem

autem Lunæ cum ſideribus cæteris ſtatas congreſſiones exploret; mathematicæ perſpicacitatis cœleſtes ephemeridas conſulit, aut Chriſtophorum Clavium, ad inveniendos Chriſtianos faſtos cœli numeros, ordinatoſque lunares errores computantem legit. *Comput. Ecclesiast. c. 12. & 13.* Lubet hic (ne quid indictum prætеream, quod expedire floriferæ ſationi videatur) alias in obſerendis hortis nonnihil diverſas cœli notationes attexere. Qui tantidem facit floſculi ſatum, quanti principis viri genitura fieri ſolet, ut feliciſſimum horoſcopium minutiùs & ſcrupuloſiùs inſpiciendum putet; is unumquenque morem periclitetur, optimum perſequatur. Sunt igitur, quibus authoribus ſerere atque plantare oportet à quarta ante plenilunium die ad vigeſimam uſque Lunam, præcipuè verò cum orbe prope jam pleno Luna ſupra terram eſt. Etenim per eos dies ſidus tum incitatum tum lumine auctum obruta ſemina feliciter evocat & fovet. Servandum præterea eſt, ut nocentiſſimus Martius fulgor infra terram ſit: ut ex errantibus beneficæ ſtellæ, Jovis præſertim & Veneris, ſupra terram extent, Lunamque ipſam felici poſitu aſpiciant. Proderit quoque ſtellæ Saturni amicus aſpectus: nam præeſt ea plantis, atque à corruptione & vermiculatione ſemina tutatur. Sit denique Lunæ ſtella in eorùm aliquo ſignorum, quæ Terrea nuncupantur ab aſtrologis, in Tauro ſcilicet, in Virgine, in Capricorno. Quanquam

P Tau-

Taurus duobus reliquis minùs creditur salutaris: quòd fixa stabilique efficacitate posita semina rarefacit. Quare sub illo copiosa sementis facienda est, ut modicè metas. Fortunata demum habentur & Piscium totum signum, & postrema Sagittarii dimidia pars. Nonnulli laudant consitos hortos Luna obeunte Arietem ab ejusdem Arietis parte decima tertia usque ad vigesimam sextam, Taurum ab octava ad vigesimam primam, Cancrum à sexta & vigesima usque ad Virginis decimam septimam, Scorpium à nona ad quartam usque Sagittarii. Infelices hortorum consitiones fiunt silente Luna, vel eadem & Sole deficiente: item cum Luna erraticis à stellis aut retrogradis aut noxiis, privatimque à stella Martis aspicitur; sive cum ipsæ noxiæ stellæ supra terram agunt. Alii denique vetant deponi semina, cum Luna est in Cancro à parte prima usque ad tertiam decimam, in Virgine à decima septima ad ultimam, in Libra à tertiadecima ad sextam & vigesimam, in Capricorno à vigesima sexta usque ad extremam, in Aquario à prima ad vigesimam secundam. Usque adeo Genethliaci cum stellis errantibus discordi sententiarum vertigine aberrant. Ut, qui in flosculorum natalitia forte è cœlo ducenda opinionum caligine cæcutiunt, quantùm in hominum libera conditione stellarum habenis frænanda hallucinentur, judicemus. In tam dubia

bia fallacique longissimè affulgentium siderum luce caligantibus incertisque cultorum sententiis, decrevit olim Flora prudenter maximam rerum terrenarum arbitram & præsidem, Lunam adire atque consulere; ut multa nocte nigrantem, nempe ambiguam, necdum satis perspectam exploratamque veritatem in lunari lumine intueretur, optimumque tempestivi satus consilium deligeret. Uno igitur Achate Zephyro, ardui laborem itineris eventilante, florumque omnium tributarias delicias in cistellam bellè congestas præferente, imis raptim è terris gradum facit ad cœlum. Quà propero gressu anhelat cor, afflatur ver: quà solum premit pes, assurgit flos: pedis vestigium rosa est. Jucundissimæ adventu hospitæ ipsum didicit, veluti lucis hortus, vernare cœlum: lætiore siquidem lumine perfusa sidera floruerunt. Est in orbe Reginæ noctilucæ via patentissima planéque regia, signifero circulo subjecta, sed Solis itinere tum in Aquilonem magis elata, tum in Austrum magis dejecta, assiduique curulis cursus vestigio signata. Hoc ingressa curriculum Flora Lunam habuit obviam in argenteo curru noctuabundam. Jam enim Lunæ amica Nox, non sine Somniis somnifica papavera spargentibus, citimo mundo incubabat. Lunare vehiculum antecibat volaticus puer Hesperus fronte splendida tenebrarum prænuntius: si-

Floræ Lunam consulentis fabula.

quidem hæc cœlestium flammarum extincta die interlucentium primam scintillam, Vesperum nempe sidus præferebat. Currum trahebant sublustri colore noctis albentes equi, volucri celeritate in Olympico stadio victores. Adductis habenis rapidissimam frænavit, Hespero etiam adnitente, incitationem Lunæ, substititque in occursum Floræ: ac perhumaniter arridens, Quæ potuit, *inquit*, adeo premens & cogens causa inveniri, tuos ut hortos, Flora, pulcherrimorum florum multicolore luce stellatos nostro, quod minùs tibi renidet, cœlo mutare volueris? Tum Flora. Meorum te florum altricem, meam te moderatricem colere potior & suavior est mihi cura, quam floreum negotium insistere. Utque tutelæ tuæ, quam culturæ meæ, plus tribuere flores intelligas; en ipsi te mecum tributarii conveniunt & venerantur. Debeo inquit illa, plurimum humanitati tuæ, cujus beneficio flores in cœlo colligo, unoque meum sidere sublustrem orbem stellulis novis hortensibus illustro. Gratam equidem hortensi rei polliceor operam opemque meam. Istam nunc enimvero, subjecit Flora, è tua non modò luce, sed voce quoque atque oraculo ut exorarem, arduum mihi huc iter fuit. Magna inter mites florum cultores, & quidem adhuc sub judice, lis est, quo videlicet mense, qua menstrui cursus tui die, quo cæterarum

rum* cum tua ſtellarum congreſſu florei ſatus faciendi ſint. Tuum jam eſt, quæ hortis è cœlo præes, judicium ferre: meum erit, quæ hortenſem diſciplinam trado, cœleſte decretum evulgare. Hic exporrectæ dexteræ indice digito duodena inter aſtra fulgentem Libram & Scorpium demonſtrans Luna, Ab adulto, inquit, Septembri diem ac noctem æquiſſimis lancibus librante ad extremum uſque Octobrem ſtellati Scorpii ſplendido aculeo morientem hortos feliciter conſeres. Mei ſideris adhuc adoleſcentis felices numeros obſervabis; ſi cum totum, quod ab octava die ad quintamdecimam intercedit intervallum, tum præcipuè duodecimam diem hortenſi deliges conſituræ. Cæterorum minuta nimis, necdum ſatis comperta mortalibus ſiderum obſervatio ſpinoſis in animo curis, quàm ſuavibus in hortulo floribus ſerendis utilior eſt. Aſtra reliqua remotiora, ut hortos vix aſpiciunt, ita non magnopere curant. Meam ergo ſtellam unam, terris citimam, & familiariſſimam, atque adeo rerum ſpiritum univerſa potiſſimùm germina animantem attendere ſatis habeto. *Plin. l. 2. c. 9. & 99.* Jamque vale: ſalutarem enim curſum diutius interſiſtere publica mundi cura non patitur. Floreo denique commeatu inque ſinum congeſto, perque currum diſperſo recreata, laxatis decoram in fugam habenis, velociore volucrum pennis curru volubiliter avolavit. Flora verò exoptati compos

 ora-

oraculi felici comite Zephyro dilectos ad hortos facilè redux ſativam tempeſtivitatem cœleſti reſponſo monſtratam, proſperoque deinde periculo comprobatam univerſis cultoribus promulgavit.

Ante-

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III"
NAPOLI

Antequam præmollito soli strato semina committas, veteres ipsis fibras (si quæ, cum effoderes, te fortè latuerint) eximito, aridas inutilesque membranas, seu potius exuvias bulbis detrahito: at verò Tulpis intimam tunicam, adversùs cœlo terraque invecta incommoda tanquam præmunientem interulam, ne subducito. Jam verò floriferæ radices, formosæ prolis delicatæ matres, ne abortent, mollissimè cubent. Igitur duum palmorum egesto (si quod fortè in areis obduruit) denso crudoque solo; eoque, quod subjacet, brevi bipalio, aut majore trulla cautè, ne tutelarium laterculorum compago luxetur, pastinato; olitoriam terram cribro rariore succretam ea, quam exigunt ponendæ radices, altitudine substernes: tum levi manus trullæve ductu exæquabis. Ut autem in solo æqualiter substrato certas radicibus sedes, ac debita interordinia describas; sulcos imprimes cancellatos vel arundine pressè applicata, vel certè resticula in amussis intentæ modum adducta remissaque: singulos deinde bulbos, & quidem generis omnes ejusdem, si separatim serere mavis, in quaque decusse collocabis. Sin autem cuipiam lubeat areas transalpino more quadrangulas de unoquoque florum genere distinctè conserere; is ad radicum deponendarum æqualia intervalla citiùs ac certiùs præfinienda Gallicam cratem singulis areolis æqualem, & aptam, adeoque dupli-

Radices ut purgandæ.

Ut inhumandæ.

duplicem triplicemve adhibeat, quæ ſic fieri conſuevit. In triangulum dedolati è materia adversùs cariem curvationemque firmiſſima, præſertim ex abiete buxoque, aſſerculi ita conſertè junguntur; ut ſingulorum bini anguli porrigantur in latera, unus verò angulus promineat, ſpatiis quadratis intervacantibus, quæ loci laxitatem cuique radici debitam relinquant. Decuſſata iſta crates depreſſæ, quemadmodum docui, æquatæque terræ eo ſitu ſuperponitur, ut plana pars ſupina ſit, extante angulo deorſum verſo: tum eatenus apprimitur, quoad ſui veſtigium ſulcatim imprimat. Ubi ſeſe cancellatim ſulci decuſſant, radices locantur; humoque, ſicut mox dicam, ſuperinducta obruuntur. Alio clathratum hoc inſtrumentum artificio compingitur è quadrangulis aſſerculis, quorum ſingulæ decuſſes affixis ligneis bullis tumidæ modico preſſu ordinata bulborum cubilia præformant. Hoc igitur ordine arborum ſymmetriam æmulati flores decoro utilique quincunce, in quancunque partem ſpectaveris, recti ſunt, ac terræ ſuccum æqualiter trahunt. Cæterùm ſi miſcellaneus, qui variam inæqualemque ferè poſtulat altitudinem, perplacet ſatus; duplicem habeo monſtrare viam, longiorem alteram, alteram breviorem, utranque verò cultorum veſtigio & conſuetudinis ſatis tritam & celebrem. Ut priorem inſiſtas; in ſolo itidem coæquato, & arundine ſeu reſticula cancellatim

Satoria crates duplex.

tim ſignato bulboſas priùs radices, quæ debent altiùs infodi, depones: tum juxta depoſitos bulbos defixis ad lineam teſſeris, quæ ſuperiores radices ab inferioribus juſto diſtineant intervallo, æque minuti ſoli tantum ſuperſternes, quantum minùs altè ponendi bulbi poſtulabunt; idemque ſolum decuſſatis ſulculis præſignabis, & ſimiliter conſeres. Pari ratione tertium ſolum, ſive ſoli tabulatum minimo ſpatio à ſummis laterculis diſſitum impones, ubi anemonas & bulbulos minore menſura demergendos interſeres. Ut autem altera expeditiore via utaris; ad prædictam mênſuram bipalmem exinanitas areolas recenti cribrataque humo uſque eò replebis, dum eadem pariter æquata, cancellatimque diſtincta palmi dimidio à ſummo laterculorum ambitu ſubſidat. Poſtea radices, prout exigent, ita diſtribues, ut earum alias in præparata mediocris altitudinis planitie ſiſtas; alias vel ſcrobiculis manu ante excavatis, vel digitis aſſiduo ſoli repulſu viam pandentibus deprimas; excitatis denique terræ cumulis alias exaltes. Ubi ad præſcriptum, & ritè ſeveris; conſimili humo poſitas radices ſic operies, ut hæc areolarum oras non adæquet modò, ſed paulò etiam cumulatior media extumeſcat: tum quia medius tumor undique devexus, derivato percolatoque ad extremas pulvinorum quaſi colliquias. pluviali humore, ſicciorem tutioremque à putredine ſedem radicibus

bus

bus nondum solo hærentibus præbet: tum quia leviter superingesta humus suo ipsa paulatim pondere, caducoque imbre depressa summis areolarum marginibus coæquabitur. Quòd si magis in areis ab ipso statim satu inoffensa æquabilisque planities delectat; debet aggerata supra lateritias areolarum tutelas terra lignea regula radiove præradi, atque, ubi desederit, semel aut iterum lacuna suppleri. Debent etiam summæ laterculorum oræ, si quæ pulvisculo aspergantur, periculo detergi; ne per imbrem lutescant. Illud hìc habeo præterea præmonendum, advenas Indiæ bulbos, quorum non pauci narcissini generis sunt, nostris in hortis florem non edituros, nisi parum altè adobruantur. Etenim, antequam transvehantur ad nos, in Bataviæ Galliæque aquilonares oras translati altiùs infodiuntur, ut à penetrabili frigore vindicentur; illic verò, dum solis calorem quærunt, vim floris fertilem in productius collum exhauriunt. Propterea frequenti compertum experimento est, florem tunc extitisse, cum, obruto bulborum ventre, collum extaret; quo sensim exarescente magis compactum bulbaceum corpus ad floreum partum convalescit. Quare curandum est, ut parco in sole ipsa cervix apricetur, dum exarescit; ne totum bulbum diuturnior insolatio perurat. Hæc est nata cum hortorum cultu, ac peritorum usu colonorum ad nos usque transmissa vetus ponendorum in areolis seminum consuetudo.

Alia

Alia eſt conſitionis ratio recentior, quæ, citra laborem convehendarum in cellam radicum, per æſtivos menſes eaſdem ſimul effodit, detractiſque adultis nepotulis ſimul infodit. Verùm id ego ſationis genus (niſi hortorum poſtulet amplitudo) utpote periculoſum atque incommodum non uſurpaverim. Periculum imminet vel ab æſtivis imbribus, quibus inſuccata ſemina revaleſcente mox æſtu frequenter ad tabitudinem inferveſcunt; vel à reſiduo poſt imbres tridui quatriduive nubilo, quod è plantis, quæ primæ florent, fibras elicit, redeunte deinde intempeſtivo calore non ſine frequenti plantarum ipſarum exitio perurendas. Neque verò par ſubeunt non eruta ac recens adobruta ſemina diſcrimen. Ab illis enim requieti ſoli denſa ſoliditas æſtivi humoris caloriſque penetrabilem noxam nonnihil excludit: ad hæc autem emotæ terræ laxa mollities peſtem utranque tranſmittit. Huc adde non levem illam incommoditatem, quòd, ſi qua inter effodiendum corrupta ſemina offenduntur, in illo tumultuario ſatu apta ſubſtitui ægrè poſſunt. Quare incogitatæ conſituræ flos inordinata plerunque confuſio eſt. Antequam teſtas conſeras, tum ipſarum tum radicum deponendarum numerum ſubducito: ſingulas cuique teſtæ radices (niſi cujuſpiam amplitudo exigat plures) cum peculiari teſſera deſtinato: iſta, ne animo excidant, in albo, qua præſcripſi ratione, deſcri-

Fictilium conſerendorum ratio.

ſcribito. Teſtas autem ad ſatus accipiendos ſic præparato. Imum foramen minutis potiùs glareis, quàm teſtaceis fragmentis (ut vulgò ſolent) obſtruito. Illi enim ob globoſam figuram minùs invicem cohærentes conceptam aquam ex facili tranſfundunt: hæc autem planioribus corpuſculis inter ſe apta modico terræ illapſu ita coëunt & coaleſcunt, ut ſuperfluum humorem ægrè parcéque tranſmittant. His aliqui excreta cribratæ terræ duorum triumve digitorum alta in eundem uſum ſuperaddunt. Quem ego morem non improbaverim, niſi periculum fuerit à formicis, quæ per imum foramen adrepentes inter excreti ſoli minutulos aridoſque calculos libentiſſimè nidulantur. Quamobrem expediet excretorum loco glaream aggerare. Ubi craſſiore materia ima fictilia conſtraveris, tum cribrarii pulviſculi tantum ingerito, quantum ſubſterni deponenda ſemina poſtulabunt. Ubi anemonas & ranunculos, molles nempe radiculas, aut lectiſſimos bulbulos collocare velis; ſubſtratum ſolum, mollique manu depreſſum ab ipſis teſtarum oris ternos quaternoſve digitos diſtet: ſin autem majuſculi bulbi ſerendi ſint, ad quinos ſenoſve digitos ſubſidat. Ita molliſſima conſtratas humo ſingulas teſtas unica media radice conſerito. Si quam pluribus deſtinaveris; ſenos illæ ab ambitu vaſis, quaternos minimùm inter ſe digitos diſtent. Sic enim maternum terræ gremium lactentibus

ribus fibris complexæ, quam à satu minimæ, largiore tamen suctu paucos intra menses ad uberrimum florum puerperium adolescent. Sed, ne plures in unico vase radices permistæ confusæque secernentis cognitionem fallant, generis omnes ejusdem sint. Post singulos satus suam cuique testæ vel plumbeam, vel arundineam, vel surculaceam tesseram, supra ejusdem testæ labrum nonnihil extantem à tergo defigito. Ita positas radiculas humo itidem tenuissima cumulatim contegito; ut media humus paulò extumida consistere non patiatur aquam, sed molli undique devexitate diffundat. Nonnulli satores primùm testas humo cumulant, summis deinde digitis comprehensa semina usque eò mergunt, dum ad primos articulos terra perveniat. Sed vulgaris ista satio non admodum placet: tum quia cæca ipsa collocatio nec præstituta seminibus loca, nec apta vel inter se vel à summis fictilibus intervalla exquisitè custodire potest; tum quia incauta sæpe digitorum depressio sobolescentes radices infringit; ac parentibus utiliter hærentes, necdum à materno lacte removendos fœtus cum utrorumque pernicie, vel certè non sine magno vulnere avellit ac distrahit. Hæc autem fœta floribus vasa, si nondum abunde autumnus calores temperarit, loco subdiali quidem, non tamen aprico, tantisper hospita, dum folia exire cœperint, asservato; ne radices ab humido terræ complexu,

plexu, antequam comprehenderint, turgescentes nimiis caloribus in tabem sufferve fiant: sin æstus remiserit, solibus expositas in sedes, ubi tamen apricis areolis non officiant, ad ornatum apta serie digerito: eadem singulis binisve stratis æqualiter laterculis, nisi lapideæ bases itidem scabræ suppetant, superponito; ne, imo foramine fumo subjecta præcluso, ubertim concepta, nec facilè transfusa obrutas radices aqua corrumpat. Per eosdem autumnales dies minutis hiemalium vernorumque florum seminibus seminarium sic obserito: E tenerrima terræ farina palmi dimidium alta sub ipsas pulvinorum oras mollissimum cubile substernito: eam terram levi manu coæquato: illic suis singula notis sedibusque discreta semina collocato modicè rara, ut inoffenso incremento feliciùs convalescant: prætenui cribro terram dimidiatum digitum altam incernito: eandem radio, seu manu leviter complanato: areolas, quæ hiberno soli ostentæ non sint, æstivorum atque autumnalium florum vernæ satione reservato: minutiora semina æquè, ut jam monuimus, depressa spargito: grandiuscula in scrobiculos unum alterumve digitum altos raris intervallis demittito, eodemque cribrati soli polline obruito: donec egerminent, superpositis pensilibus cratibus, aut ramusculorum umbraculis (si fuerit opus) æstum defendito: si quando non pluet, ne terra sitiat, præscripti hortensis Aqualis, vel fi-

Minutorum seminum satus.

l. 1. c. 5.

cti-

ctilis vel cuprei, angustiùs pertuso tubo sive scopula aspergìnem irrorato potiùs, quàm affundito: pro incremento terram identidem aggerato. Henricus Corvinus, experientissimus herbarius, antequam contumacis lentæque duritiæ semina solo committat, aquam defundit in catinum: nitri modicum superfundit, ac distabescere sinit: in eam nitratam aquam semina immittit: duodenas horas pro varia duritie plus minusve macerari & medicari patitur: exinde serit: eandem aquam inspergit, ut nitrum ex igneo terræ halitu concretum seminalem contumaciam ad uberem germinationem proritet. Breviore alii via, salubrique vulnere prædurae grandiorum seminum morositati medentur. Illis enim forcipe apprehensis, à tergo adversaque oculo parte corium præacuto cultro dissecant, limave deterunt; aut eadem non satis matura, & proinde molliora, legunt, & rite conserunt. Ita humore terræ penitùs pervadente intra paucos dies turgescunt, citumque germen emittunt. Si agri modus angustior laxam aream seminario negat; fictiles catillos eadem ferme ratione, qua testas supradictas parandas esse præcepimus, intra ipsos hortos præparato: ad eundem seminarii modum conserito: humoque subinde nascentia semina tegito: per æstum, donec germen existat, à Sole distineto: per siccitates aspergine tenuissima irrigato. Semina, quæ probabilem florem ediderint, præ- Henricus Corvinus.

ſignata in hortos admittito: quæ degeneraverint, rejicito: quæ nondum effloruerint, ſi perpetuis radicibus nituntur ſolo, ad floris experimentum intacta reſervato: ſin fibras quotannis deperdunt, ubi illæ exaruerint, curiosè refoſſa, cribroque, ne aliqua prætereantur, à ſolo diſcreta poſt æquinoctium autumnale rariùs diſſerito, nequaquam, niſi probata per floreum tirocinium indole, ad patritiorum florum conſortium admittenda. Placet altera ſeptentrionalis induſtriæ conſitura, frigidæ videlicet plagæ opportuna. Congeſtitii lætaminis quadrata moles excitatur: huic æqualis menſuræ figuræque ex aſſerculis compactilis, quinos ſenoſve digitos altus margo imponitur: media capacitas de more minutim ſuccreta humo repletur, quæ uſitato ſatu gravidata inuſitata felicitate parit. Nam ſubditi fimi ſuffitu adversùs abortiva frigora vaporatur, ipſique partus pinguiſſimi ſoli ubere nutricantur.

Lex

Lex floris servandi.

CAPVT II.

NUnc alia Floræ lex æquiſſima promulgetur. Sicut florum parens, & altrix terra eſt; ita colonus ſator ſimul, ac tutor eſto: hortenſis enim familiæ infirma teneritudo non ubere ſolùm indiget, verùm etiam tutela. Prima igitur coloni cura ſit, ut ſubinde naſcentes malas herbulas floribus defendat. Quoniam verò inutilibus ac voluntariis herbis aſſiduè ſubnaſcentibus areolæ, ac ſemitæ, atque adeò teſtæ ipſæ facilè ſilveſcunt; ideo totus omni tempore hortus exherbandus eſt, præterquam tellure vel gelicidiis obdurata, vel imbribus madente. Concreta enim tenaxque durities, quamvis avulſis foliis, hoc eſt filiis, extrahi non patitur parentem radicem, mox ab injuria incremento vaſtiore regerminaturam. Mador autem incommodè liberalis multum altricis terræ noxiis cum radicibus diſtrahendum agglutinat. Porrò facili feliciq; opera herbæ eximentur ex humo aut hibernis frigoribus, aut æſtivis ſolibus ſoluta, aut etiam humida, non tamen madida. Sed cuſtodiendum eſt, ut infra herbaceum capillamentum depreſſis digitis arreptum radicis caput, digitorum, impulſu laxata in orbem humo, recto conatu educatur: ſic enim ſcitè trahentem radix integra ſequetur. Hic autem hortenſes runcatores admonitos vo-

Modus exherbandi.

lo, tunc esse runcationi tempestivas herbas, cum illæ mediocriter adultæ manu eligi facile possunt: perniciosè verò runcationem procrastinari, donec eædem altè latéque diffusæ alendis floribus paratum terræ uber emungant, inextricabili fibrarum nexu florea semina cancellent, irretiant, atque adeo strangulent, multiplicique lapsu solum complexæ contra vellentem pertinaciter obnitantur, aut etiam (quod nocentissimum est) arefactis caducisque seminibus sese latiùs reseminent. In eam denique providi cultores curam incumbant, ut, quoad fieri possit, areolas ante interpurgent, quam floreant; ne florum teneritudo runcantium fortuita offensione lædatur. Verùm quid prosit nocentes herbas extirpare, nisi nocentiores bestias extermines? Hoc longioris orationis argumentum in proximam dispositionem, bipartitò & secretiùs pertractandam, reservamus. Nunc alia florum incommoda propulsemus. Sæpe fit, ut posita semina vel sponte sua super terram emergant, vel fortuitò detegantur. Ea, si nondum radices egerint, altiùs defodito: si fibras miserint, aggesta humo accumulato.

Detectas radices operiendi.

Eodem aggerati soli remedio iisdem seminibus consulito, ubi non satis altè depressa fuerint. Indicio autem erunt imæ foliorum partes, sive extantes petioli lacteo candore notabiles, utpote maternis terræ uberibus proximi. Non placet contra gelicidia plantis circunspergi aut comminutas paleas, aut fimum, aut facilè vermiculantia cornuum ramenta,

Frigoris arcendi.

ta, ſordida nempe remedia. Nonnulli teſtas intra tectum, quod ſolem largiter admittat, tantiſper, dum terra regeletur, continent. Alii floribus apricatione gaudentibus noxiam tecti opacitatem rati vel ad parietem ab aquilonio averſum frigrore ac meridiano tepori adverſum eaſdem admovent; vel noſtratis plagæ mitius gelu nihil veriti nullo munimento defendunt. At verò ſeptentrionales coloni adversùs ſæviora frigora hortenſes pulvinos arboreo muſco ad palmarem altitudinem inſternunt: quòd is æquè contra brumam, atque contra calorem tùendis floribus opportunus & beneficus eſt. Nec minùs eorundem ſolertia colonorum nobilioris notæ ſerotinis floribus æſtivos cavet ardores. Nam, ne brevis ævi floſculi ab æſtu præmoriantur, è tenuiſſimis abiegnis tabulis ad areolarum pretiosè conſitarum commenſum compactis & circunſectis, aut certè è lino textili umbracula ſic obtendit, ut inæqualium pedum fulcris innixa vel alligato devexo varioque ad ſolis curſum oppoſitu ſolem arceant. Si per æſtivam hibernamve citra gelu ſiccitatem vel in fictilibus vel humi ſitiant, quæ rigatione proficiunt, ſemina & radices; ſecunda poſt exortum hiemalem ſolem hora, eodem æſtivo jam occidente aut occaſo irrigentur: ne veſpertina per hiemem nocturno frigore conglaciet, matutina per æſtatem diurno æſtu infervefcat aqua, utraque verò bibu-

Caloris defendendi.

Irrigandi.

la semina perurat. Debet præterea nec nimia lento infusu propinari, ne plus æquo potæ atque inebriatæ plantæ marcescant; nec largior uno impetu affundi, ne temere ingurgitatæ, non in omnes æquè partes transfuso madore, inæqualiter alantur: sed cupreo fictilive aquario vase, minutis foraminibus pluvio, irrorari, ut paulatim perfusæ æqualiter bibant, & feliciter vivant. Quòd si consitum fictile ab diuturna humoris inopia siccissima squaleat siti; tamdiu in aqua demersum habeatur, donec undique bibulum largiter immaduerit. Indicio erit penitùs extinctæ sitis tum lætior plantarum viriditas, & florum velut ridibunda formositas, tum ex imo testarum foramine liquoris emissa satietas.

Terræ cutis non scalpturienda. Summa terræ cutis, quæ crustulam duxerit, nunquam per hiemem ligneo ferreove scalpello (quod inconsultè nonnulli faciunt) incidenda, nec lacerandа est: ut affusus humor quò lentior & moderatior, eò innocentior & salubrior humum radicemq; perfundat ac permeet. Eam ob causam ante hiberna frigora internascens inutilis herbula maturè vellitur. Ita in gelicidiis minimè herbescentia vasa evulsione non indigebunt, quæ solum dimoveat, aditumque ad radices noxio frigori patefaciat.

Aquæ irriguæ delectus. Irriguus autem humor è puteo, qui profundi haustus sit, quoad ejus fieri poterit, hauriendus nequaquam est: quia nunquam incoquente sole rarefactus ac tenuatus, ideoque pertinaciter gelidus insuccatas radices

non

non refovet ad alimentum, ſed frigefacit ad exitium. Quare, niſi ſalubrioris aquæ ſuppetat facultas, antequam putealis affundatur, ſub dio exponenda, aut etiam inſolanda eſt, ut intepeſcat. Maximè probabilis atq; utiliſſima riguis hortis haberi ſolet, tum quæ profluit; quia curſu percuſſuque ipſo extenuatur & incaleſcit: tum quæ cœlo delapſa ciſternis concipitur; quòd ignis potiſſimùm atque äëris vitali halitu fœta hortenſem mirificè auget fœcunditatem. Propter hanc elementorum beneficam temperiem cenſentur imbres agris maximè ſalutares. Aqua ſtagnans & pigra damnatur, ut quæ putri craſſitudine ægerrimè penetrans, tetroque ſpiritu promptiſſimè nocens vermibus procreandis, quàm floribus alendis, præſentior eſt. Rigationis modum rigandarum ſtirpium ætas & ſanitas temperabit. Novellæ tenera atque humida ætatula, minimo etjam corpuſculo, ut minùs ſitiunt, ſic parciùs bibunt. Confirmatis jam viribus adultæ, utpote calidiores ſicciòreſque, innocentiùs, quàm viri, bibaculæ ſunt: fontes enim, non dolia, exhauriunt. Quæ præterea conſuevere, liberaliter potari deſiderant. At verò quas caries, aut ſenectus, rerum omnium morbus, infeſtat, ne præmaturè corrumpas, cautè parcéque adaquabis. Ex veteri denique admonitu floream hortis feracitatem tuſa lotos & in aquam conjecta, aut fœnum græcum in aqua tritum medicata irrigatione conciliabit. Si pluvius ventus magnis im- *Conſtant. Pogo de Agric. l. 12. c. 6.*

Vasorum inclinatio ad evitandos imbres. bribus terram alluat; testarum in latus acclinatarum ora, ab ipso vento aversa in oppositam plagam expedit obvertere: ne tum defossæ maternæ radices, tum prominuli florei partus in solo nimis madente naufragium faciant. Caduci floris fultura. Si floris cujuspiam, qui præsertim inani scapo sit, statura procerior violento turbine everberetur; surculi adminiculo statuminanda est, aut fictili tubo circunvallanda. Vitiosæ radicis curatio. Si radix intra testam condita decoloratis, aut marcentibus foliis ægrotare deprehendatur; testa in latus inclinata, Aqualis tubulo aqua superfundatur, donec, innocenter excavata proxima humo, radicis oculus atque adeo totum latus citra fibrarum injuriam diluatur ac renudetur: corrupta pars ferro ad vivum recidatur: integra, dum affusus humor paulisper exiccetur, per semihoram detecta sit: tum, cera terebinthinæ resinæ admista obducto vulnere, arida & macra humo fossula repleatur. Si defossus bulbus de indicio eodem vitiosus esse intelligatur; terra, quæ circunfusa est, cautè subducta, ligneo cultello vitium vivo tenus abradatur: vitiatæ tunicæ detrahantur: macro itidem siccoque solo scrobiculus expleatur. Sin autem sive bulbi, sive radicis ima morbus infestet; penitus erui debent, & curari, & etiam terra modò præscripta obrui. Si circa folia floresque summum solum albido, araneoso, aut roscido, nec non fungum olente mucore obducatur,

tur, quo tanquam ferrô succisa germina cum radicibus contabescunt; existimandum est, illic aut corii resegmen, aut clavum, aut aliquid tale infuso vitio nondum in terram computruisse. Quare, vitiata statim humo, quæ circùm supraque est, citra radicum contactum & noxam egesta, recens innocens & macra sufficiatur. Sunt, & quidem insignes, hortorum cultores, qui flores florumque caules innocenter attrectari putent: eos verò, qui tactionem damnant, superstitiosè meticulosos vocitent. Si tamen res ad philosophicam trutinam expendatur, damnificam esse floribus contrectationem diffitendum non est. Flos enim, floreusque cauliculus dum contrectatur, mollissimi corporis quà distenti, quà contracti, quà distorti naturalis constitutio violata luxatur; adeoque flos ipse læditur, ut sæpe gracilescens extabescat. Usque adeo vita floris est esse intactum. Quanquam florei partus jam hominum voluptati, ornamentoque, nec non suæ ipsorum gloriæ adulti distrahi debent à materno radicum ubere, vel ungue vel potiùs ferro succisi; ut etiam à vulnere formosissimi brevem quidem, at gloriosam vitam vivant inter gestantium complexus, inter odorantium oscula, inter plausus admirantium: ut in ipsa morte risu discolore renidentes mortalitatem exhilarent: ut iisdem expirantes legentibus odoratam animam mortalibus vitam inhalent: ut denique

Florum contrectatio cavenda.

Recisio usurpanda.

nique

nique jam enixæ radices diuturniore nutricum officio liberatæ ad pulcherrimæ fœcunditatem sobolis perennent. Flores autem sparsim decerpere oportet, ut in singulis areolis æquè rarescant; floridos quoque plerosque caules citra subnascentium florum vulnus paululum supra terram subsecare; ut ipsius proceritas caulis flori formam exaugeat, & radici uberioris alimenti absumendi materiam subtrahat. Est, qui jam desitis bulborum floribus folia solo tenus intondeat; ut, quando florei cirri defluxerunt, abraso foliaceo capillitio glabellus hortus minùs horridè calvescat, hoc est impubis atque imberbis exhausta in senectute juvenescat. Istam equidem violentam calvitiem nobilium hortorum nulli suadeam: quòd attonsarum è vulnere plantarum vitalis ac genitalis vigor tenuissimus evanescit; radicesque vel enectas, vel ad alios fœtus relinquit effœtas. At verò cum supervacaneus tantùm & crassior succus in foliorum luxuriem abeat, hortum præstat capillatum habere, quàm calvum. Huc adde, quòd per germinis plagam frigoris calorisque penetrabilis inclementia proximam radicem non raro vel enecat, vel emaciat. At enim rei rusticæ nobiles magistri affirmatissimè docent floriferis bulbis affines cæpas, foliis detractis, magis fieri capitatas, & convalescere. quid ergo detractio eadem tanquam perniciosa damnetur in bulbis? Quia nimirum,

Folia post flores non detrahenda.

Plin. l. 19. c. 6. Constant. Pogonat. Agric. l. 12. c. 31. Pallad. tit. 24. Februar.

rum, qui porrigi ſolet in folia, concoctus leviter ſuccus craſſior & lentior ex anguſtis attonſi bulbi meatibus effluere non poteſt. Quare ad inferiora contractus bulbum ipſum & largè nutrit, & mirificè amplificat. Verùm, qui pulchrè pullulat in flores, humor, quia tenuior & purior eſt, utpote magis concoctus, è ſpiramentis vulneris facilè interſpirat & vaneſcit. Argumento ſit delicatæ atque evanidæ tenuitatis florum vita breviſſima. Huc accedit, quòd eodem humore ſuperfluente, quo bulbus violentam in pinguedinem, ſeu potiùs in hydropa diſtenditur, genitalis calor, ac vivida vis in florem eruptura ſic opprimitur ac reſtinguitur; ut una exiſtat ex ignava obeſitate ingrata ſterilitas. Parem ſcilicet natura legem plantis dixit atque animalibus, ut præpinguia minùs fœcunda ſint. Fatendum igitur eſt craſſitudinem bulbis faciente tonſura non magis foliorum comam, quàm fertilitatem recidi. Quòd ſi narciſſinorum præcipuè foliorum incommodè diffuſa magnitudo diſplicet, laxiorem in nodum molliter ſubſtringatur. Sic enim, ſucco ad ima leniter coacto, plenioris craſſitudinis bulbacea capita fiunt. Cæterorum autem folia bulborum tum brevia, tum lata, tum fragilia, nodo videlicet inepta, quæ tamen non geniculatim ſeu gradatim adnata caules altè conveſtiant, ſed à radicibus humiliter aſſurgant, ſi Plinii conſilio deflexa obruantur; ipſa

Quæ cura iiſdem foliis adhibenda.

l. 19. c. 5.

ſa ſucco in ſeſe contracto capita excreſcent. Eadem poteris areolarum folia æſtivo ſole ſiccata vel eximere, ut etiam ſine floribus niteat ſimplex munditiis hortus; vel utiliùs relinquere, ut obrutas illa radices à calore ſolis excuſent. Cæterùm

Vaſorum poſt flores cuſtodia. teſtæ, amiſſis floribus, ne vehementi ſole igneſcentes incluſa ſemina perurant, appetente jam æſtate in ſubdialem locum, qui tamen non inſoletur, transferantur, ubi emeritas radices mitior æſtus paulatim atque innocenter arefaciat. Si ver extremum, aut æſtas nova largis atque hiemalibus imbribus diffluat; ne radices jam enixas corrumpentem humorem nimium fictilia vaſa concipiant; aut humi (quemadmodum modò præſcripſi) reclinentur, aut intra porticum aliudve ſub tectum aëri patentiſſimum comportentur: in clauſo enim adhuc humida ſemina muceſerent.

Exemptio bulborum noſtratium. Si bulbos ſoboleſcere velis; vel altero, vel tertio quoque anno extrahes: ſin ad unicam florum ubertatem reſervare mavis ſingulis annis effodies. Hoc tamen conſilium ad complures inferiùs percenſendos duntaxat referes, non promiſcuè ad univerſos. Sunt enim nonnulli rariùs eruendi, quorum unumquenque ſuis nominatim locis excipiemus. Poſſumus quoque cum experientiſſimis cultoribus & ſentire prudenter, & feliciter periclitari; qui cum ad copiam, tum ad pulchritudinem florum pleroſque rariſſimè bulbos effodiunt. Sed illud quo-

quotannis custodiunt, ut adnatas soboles à matribus avellant; ne maternum illæ succum, in flores cæteroqui abiturum, in sui nutrimentum incrementumque prælibent. Igitur post octavum calendas Julias subducto solo adhærescens bulbaceæ matri bulborum pullities cautè detegitur, clementerque revellitur: subtractæ jam effœtæ recens ac fertilis terra sufficitur: eruta soboles opportuno in loco mox repangitur. Pari fermè ratione, si quando immotæ bulbiferæ matrici differendam, aliove mittendam sobolem subtrahere voles, sic facies. Sobolescentis bulbi situm, nisi memoria tenes, aut nisi præfixa tessera jam animo infixisti, memoriali codice, tanquam Sibyllino volumine, consulto investigabis; illic terram usque adeo subduces, quoad imam parentem cum adjuncta posteritate retegas: tum altera manu matrem ipsam retinebis, altera, quos cupies, posteros leniter innocenterque revelles; terram denique in effossum scrobiculum revocabis. Quoniam verò æstivis quà caloribus, quà imbribus obrutæ radices sæpe marcescunt; idcirco expedit palmum altam pulvinis humum superingerere, quæ medio tumore in omnem partem æqualiter devexo utranque seminibus defendat injuriam, donec autumni benefico tepori humorique excipiendo aggerata humo exoneratæ areolæ detumescant. Peregre allatos & adhuc hospites loci cujuspiam bulbos, si hospitale Externorum.

ami-

amicumque solum nacti fertili semel successu floruerint, loco movere non expedit: quia nostro tum cœlo, tum solo nondum assueti translatione sterilescunt & pereunt. Commodum satisque diuturnum effodiendis bulbis bimestre spatium est, humo sicca per æstatem ab extremo Junio in extremum usque Augustum, cum folia & fibras æstiva jam insolatio siccavit. Præcoces tamen bulbos, præsertim vero narcissos præmaturè præstat eruere; quòd Augusto mense nonnunquam pluvio novellas illi citare radiculas incipiunt. Solo à recenti pluvia madido cessandum; ne præconceptus humor effossas bulbosas radices corrumpat. Sic autem effodito. Ab extrema qualibet areolæ parte trulla seu manu leviter demissa solum in semitas progerere incipito: proximos bulbos diligenter pervestigato: subducta circunfusa humo extrahito; vel certè lanceæ cuspidi non absimili, quod supra descripsimus, ferramento infra radices adacto humum paulatim suffodito, interque manus identidem caducos educito: caveto autem, ne incauta ferri manusve impressione vel parentes vel pullos saucies, aut se jungas: sic ad reliquos ordinata fossione progreditor, donec omnes effoderis. Antequam ad areolam aliam perscrutandam rimandamque, transeas, priorem recognoscito ac retractato: solent enim minutiores præsertim bulbi cum ipsa terra subtracti conniventem latere

l. 1. c. 5.

scru-

ſcrutatorem, qui cum eadem regeſti præpoſterè confuſéque regerminant. Ad hæc egeſtum ſolum regerito; ne naturæ artique inimica inanitas in lacunoſis areis lateritium ſepimentum incommodè ſubſidere & collabi faciat. Seorſum conferendos, qui leviter matribus hæreant, adultos bulbulos innocenter ſeparato: ſiquis bulbus cariem vitiumve aliud ſentiat, exacuto in cultellum ſurculo bene purgato: ſabulo vulnus inſpergito: ſingulos vix erutos bulbos indecoro noxioque pulvere ſordidos (tulipas tamen excipio) præſcripto peniculo detergito; ſiccis radiculis liberato; exterioribus tunicis quamvis aridis ne ſpoliato, nam illæ opportunam vitio protegent nuditatem; ſuas in claſſes diſtribuito; ſub dio ne relinquito, nam illos cum imber & ros, tum maximè Sol corrumpit; ſed aut loco nonnihil calido, qui tamen Soli obnoxius non ſit, priùs per biduum aſſervato, ut bene ſiccescant; tum in ſiccæ frigidæque cellæ pavimento deponito; aut certè ſtatim comportato intra tectum in conclave iis aſſervandis accommodatum, quod nempe à Sole aversum, Auſtro impervium, Aquiloni feneſtratum ſalubriter inſpiretur, in ſumma quod frigidum ſiccumque, muribus denique inacceſſum ſit. Super cellæ hujuſce pavimentum ſuos in ordines digeſta, inſcriptiſque ſchedulis notata ſemina expandito, illic per dies quindenos aut vicenos aura frigida perflari & ſiccari ſinito; deinde

Adnatorum.

Erutorum cura.

Reponendorum cella.

in

in arcas ad ſeminum diſcrimen loculatas, ſive in alias thecas papyraceis involucris præſcriptiſque nominibus diſcreta recondito. Ego ſingula bulborum genera ſingulis penſilibus caniſtris, quæ raro textu ſalubrem ſemper auram admittant, utiliùs incluſa diſtinxerim. Ad hunc eundem modum anemonas tum in areis, tum in fictilibus poſitas erues & repones. Hoc tamen à bulbis anemonæ diſcrepant, quòd illi rariùs erui poſſunt; hæ (quicquid alii ſentiant) quotannis debent: cum diutius obrutæ vitio atque exitio, ut ſæpe comperimus, opportuniſſimæ ſint. Niſi ranunculum, ob compluſculos pediculos Polypum inter flores, protinus à foliorum caſu extrahas; ultro ipſe more ranarum ſupra ſolum reſiliet, à Sole plerunque periturus. Ut autem ſoboles parenti arctiſſimè implicatas explices extriceſque, in umbra priùs aſſicceſcere ſinito: ubi enim conſerta cruſcula detumuerint, faciliùs atque innocentiùs extricabuntur. Nihil nimirum temerariæ feſtinationi tam impeditum eſt, quod canta cunctatio non expediat. Hæc ſervandorum florum ratio eſt, quorum fibræ cum foliis æſtate areſcunt, & pereunt. Aliæ verò plantæ, quæ radices æternas habent, ſub ipſum ſerendi tempus erutæ, aut protinus aut mox obrui debent; dum tamen interim in ſupradicta cella incolumes conſerventur. Sed juxta ſalutaris, ac formoſa Pæonia vel ſubterraneo loco; vel intra te-

Quando, & quemadmodum anemonæ eximendæ.

Ranunculi.

Plantæ immortalium radicum.

testam superingesti soli cumulo custodiatur à sole. Eodem terræ frigido humidoque operimento quæ tenerrimè carnosa sunt, velut fritillariæ sive meleagrides, defendantur; ne insepulta rugas trahant ac penitùs exarescant. Denique silvestria vel montana lilia, simul ac defloruerunt, effodiantur, viridisque caulis cautè eximatur. Hæc enim radiculis carent, dum vernant, quas, deperditis floribus, agere incipiunt. Usque adeo quod in terris pulcherrimè floret, radicatum ac stabile sæpe non est.

Bulbi teneri carnosique.

Lilia silvestria.

Contra majusculos hostes hortense bellum.

CAPUT III.

Non in theatrali tantùm, sed in hortensi quoque arena hominibus cum belluis bellum est. Adeo ab ipso theatro voluptatis optatissima pax exulat. Utque minimè nos esse tutos, cum maximè securi sumus, admoneamur: ipsa sæpe hortos custodia infestat. Quis autem hoc injuria credat? hortensem elegantiam & munditiam ipsi corrumpunt in primis atque contaminant domestici fidelissimique custodes, canis & felis. Uterque videlicet ab acri bile inquies, atque agile, ideoque venaticum & ludibundum animal, in tenera resolutaque humo vel subterraneam præ-

Canis & felis agilitas unde.

dam, laterculos & musculos facili fossione vestigans, vel belluinam pyrrhicam exultim ludens, concinnam soli æquabilitatem iniquat, utilesque nonnunquam radices effodit. Quin etiam felis præposteram & posticam sementem faciens delicatos hortos odiosè stercorat; suique fœdum ac fœtidum indicium ipso, quo contegit, circunscalptæ cumulo terræ detegit. Quamobrem cautè colonus observet, ne qua id genus bestia per hortos recèns consitos evagetur, priusquàm cœlestibus aquis densatum fuerit ac solidatum solum. Per eos dies hortensem canem domi solutum, ne tabescat in vinculis; per eas noctes intra ipsos hortos catenatum contineat, latratu satis insidiatores proditurum. Domesticam felem à noxio excursu arctior custodia cohibeat. Externos quà canes quà feles tum probè obseratum ostium, tum edita munimenta vel cæmentitia, vel saltem (ut antè
l. 1. c. 3. dixi) spinea distineant. Multi, quibus hortuli modus non ita magnus, facilisque tuitio est, mollissima humo fartos pulvinulos superinjectis asperant spinis, donec illi contra injuriam obduruerint. Ego verò satius esse duxerim sepibus dumeta relinquere, plantarumque rarissimis duntaxat ac præstantissimas præacutis arundineis paxillis præfixis obsepire, ne cui noxæ obnoxiæ sint. Cæterarum siqua radicum eruta fuerit, suam in sedem, quam suffossa monstrabit fossula, reponatur;

tur; siqua vallecula defossa, siquis monticulus excitatus sit, leni trullissatione complanetur; siqua felis adobruit excrementa, ea procul trulla projiciantur, ne rursus excreturam eodem odor invitet. Quanquam istis incommodis opportuni non erunt horti, quos præscripta modò munimenta tueantur. Sed gravior imminet radicibus à talpis muribusque, hoc est, à clandestinis hostibus pernicies. Adeo vel humatas sepultasque florum parentes & perspicacitas, & cæcitas pervident, ut lædant. Ac talpæ quidem ad nocendum satis oculatæ, quòd inquietis ingratisque unguibus hospitalem terram vellicant & lacerant; quòd hærentes nutrici optimæ innocentes radices longè lateque actis cuniculis oppugnant ac subruunt; quòd nocentissimis furibus, muribus volui dicere, occultas ad corrodenda semina vias aperiunt; justo cæcitatis supplicio, ut locuples author Stesimbrotus ait, ab ipsa terra damnatæ sunt. Sed cum severa non revocet animadversio à cæca magis, quàm sint oculi, nocendi libidine; tum veteres, tum recentes coloni communem in hostem ultione multiplici conspirarunt. Sotionis antiquissimi scriptoris præsentissimum contra talpas remedium est; ut veratrum album & cynorrhodi cortex contundantur, cribrentur, cum polenta & ovis ex vino & lacte subigantur, & plures in offulas coacta ipsarum foraminibus talparum inferantur. Facilio-

Talpæ cur hortis noxiæ.

Apud Suidam in voce τυφλὸς πηρός.

Ut insectandæ.

Apud Constant. Pogon. de Agric. l. 13. c. 7.

Apud eund. ib. Pallad. l. 1. tit. 35.

ri quoque tormento cunicularium & cavaticum hostem Græci debellabant, suffitu fumoque victores. Nucem, sive aliud quodcunque pari duritia pomum utrinque perforatum enucleabant: nuclei loco paleas, cedriam, seu ceram, & sulphur includebant. In eundem usum vas angustum usurpabant; spiramentis exiguis, ne quà interspirarent, præclusis, nucem intus accensam, seu quod aliud suffitionis instrumentum in aditu laxiore sic aptabant, ut acceptum forinsecus afflatum intima penitùs in latibula diffunderet; utque, oppletis tetro fumo cuniculis, talpæ protinus fugerent, vel necarentur. Contra bestiolas easdem proderant frequentes felium excubiæ, dum tamen satis duratum solum suffodientium seu ludicra, seu fœda vestigia non ita facilè admitteret. Ea gratia mustulas habebat nonnemo mansuetas, quæ suis in latebris incautos grassatores jugularent. Erant, qui foramina ipsa succo silvestris cucumeris, & rubrica opplerent. Plerique in aditu pendentium setarum laqueos disponebant. Nonnulli circa talparum cubilia plures cavos aperiebant; ut quamvis orbi tenebriones immissam inimicam lucem sentirent, longéque diffugerent. Istæ in talpas veterum inermes pugnæ; hæc recentium ferrea expeditio rusticorum. Eorum aliqui bipalio, aut ligone, rastrove armati loca talpis infesta vigilanter observant. Ea plerunque sunt areæ,

prata,

prata, hortique, ut quæ lumbricis pingui ſolo gaudentibus, jucundiſſimo nempe talparum pabulo, abundant. Ubi ergo terram in tumulos exaltari ſuſpendique lento ſpeculatu cognoverint, eò ſtatim levibus tacitiſque veſtigiis, ne ſtrepitu territus terga vertat hoſtis, accurrunt; & bipalio, aut ligonis raſtrive acuta parte cum ipſa terra ſubterraneum vaſtatorem effodunt; aut certè retuſa aſſurgentem humum validè contundunt, unáque ſuffodientem beſtiolam vel exanimant, vel obſtupefaciunt. Alii verò exarmatis manibus ſic expugnant. Ubi excitatus cæſpes emotæque terræ cumulus intumeſcit, effoſſum à talpa ſcrobem, remota utrinque, terra detegunt; inde cuniculum plerunque ramoſum ad cubile uſque latebramque beſtiolæ, humo penitùs egeſta, veſtigant atque aperiunt, Verumenimvero, quia, quàm hebeti eſt viſu, tam acuto eſt auditu talpa, foſſionis etiam remotæ ſonitum tenuiſſimum ſub denſo ſurdoque elemento liquidè exaudit; atque, antequam in anguſtias adigatur, novas ad fugam vias ungue roſtroque ſcalpens humum regerit in ſummum aggeratque. At, cum prope à præda venatorem eſſe ex emoto ſolo percipit, protinus diuque conſiſtit; ne ſcalptura capturam pariat. Ea re callidi venatores unam ſæpe alteramve horam immoti ceſſant, ut diuturna quiete abſentiam ſimulent. Decepta demum longa ceſſatione

bestiola suum properè opus adurget, rostroque suffossam irrequietis pediculis terram ejectat in cumulum. Tunc enimvero insidiatores subita manuum impressione emoto mollique cum solo talpam extrahunt; arreptaque ipsius cervice, aure, caudave, prædam, ne se mordicus ulciscatur, pedica impediunt; captivamque in herile Capitolium referunt mercenarii triumphatores. Ipse præterea villoso holoserico mollior animalis hujusce villus, inter pellitarum vestium delicias vendibili mollitie ac nigritia expetitus, opima victoribus frequenti quæsticulo spolia repræsentat. Ita bellui-no bello lentè profligato rustici Fabii, fabis utique victitantes, agrestem nobis cunctando restituunt rem. Hìc & placet, & decet laborioso parabile, permolesto jucundum attexere inventum. Ollam fictilem, palmos binos, aut unum & semis altam loco talpis obnoxio summa tenus humo, aut paulò inferiùs totam infode; vivam talpam in eandem ollam demitte. Illa, ubi diuturnæ lucis intolerans neque latibulum fodere præ vasis duritie, neque præ altitudine ac lævore ulla ex parte potest evadere, tinnulo grunnitu calamitatem dequesta finitimas talpas ad commiserationem opemque penetralibus è cavis contrahit. Videas non sine risu totum subinde agrum scatere nigellis tenebrarum sororibus, quæ, quò nota vocat querela, cæcitate duce perreptantes in lubri-

cum

cum decipulum alia ſuper aliam incidunt, atque identidem creſcente cadentium ſtridore, cæcarum captivarum atratus chorus tragicam intra ollæ caveam diſſona grunnit ſymphonia. Nec ante iſti cæculi Homeri ſuorum Iliada malorum flebiliter canere deſinunt, quàm penitùs oculos in vindicis mortis æterna nocte præcludant. Diceres canoros in funere cycnos, niſi ſtridor & color obſtaret. Vernis hæc menſibus tempeſtiva præſertim captura eſt; cum genitalis annus ad ſocietatem animantes extimulat; cum cæcus amor cæcos aſſeclas facilè in præceps trahit. Quanquam ex facili talpæ totius quoque anni ventoſo ſtatu capiuntur, quo frequentiùs & cuniculos agunt, & humo egeſta cumulataque ſe produnt. Quòd ſi cæca feritas adeo nocet; quid faciet oculata? Quamobrem adversùs nocentiſſimè fœcunditatis mures implacabile bellum ſuſcipiendum eſt; ne, ſicut agreſtes prædantur fruges, ita urbanos populentur flores; neve ſicut olim Gyari Troadiſque incolas fugarunt, ita nunc hortorum colonos exterminent, ut impigro ipſi dente hortos colant. Si tanta ipſis furandi dulcedo eſt, ut apud Chalybas duriſſimum ferrum furtim arrodere ſuave ſit; quidni teneræ radices, fœtæ floribus matres, furaciſſimam ingluviem timeatis? Atque utinam, ſicut in aurariis fodinis iſtos auri voraciſſimos Craſſi nepotulos juſtiſſimi exactores tanquam repetunda-

Plin. l. 10. c. 65.
Id. l. 8. c. 29.
Id. l. 8. c. 57.
Id. ibid.

rum reos exenterant, ut illuſtre furtum repetant; ſic nobis liceret alvo diſſecta corroſæ floriferæ radicis integrum furtum educere. Sed hæc vindicis auri prærogativa eſt, ut nimis avida viſcera dilaceret. Age igitur veteres novaſque machinas contra mures, hortorum lemures, adhibeamus. Quoniam verò murium alii urbani, quos oculorum, auriumque, atque adeo totius corporis menſura liberalior, caudæ quoque longum ſyrma nobilitat; agreſtes alii, quorum cum reliquum corpuſculum, tum præſertim oculos, aureſque necnon caudæ appendiculam inſigni brevitate diſtinxit curta ruſticitas: ab utriſque floriferæ radices defendendæ ſunt; ab illis, quas domus; ab his, quas humus occultat. Domeſticos mures, id eſt, familiares fures, apud eundem Conſtantinum Cæſarem gravis author, & ultor Paxamus hiſce ſuppliciis mactat, pœnis multat, terriculis fugat. Polentam ſemine ſilveſtris cucumeris, helleboro nigro, & colocynthide, aut certè helleboro ſolo medicatam offert. Murium cavernulas querneo cinere ſaturat, ut nocenter aſperſos ſcabies occuper ac perimat. Ferream ſcobem fermento admiſcet, qua devorata diſpereant. Adeo ferrum vel ſine vulnere interficit. Eoſdem perdit rubi radice cum butyro, pane, caſeoque commiſta. Idem ex veteri uſu album helleborum, & cynocrambes corticem tuſum cribratumque cum polenta,

Mures ut profligandi. *De Agric. l. 13. c. 4.* *Pallad. l. 1. tit. 35.*

lenta, & ovis, & lacte confundit ac subigit, eamque intritam in ipsorum foramina immittit. Ubi moderatiùs punire libet, tythymalum contusum cum polenta ex mulso propinat. Ita vel in tenebris ad furtum perspicaces excæcat, hoc est, lepido miraculo è muribus talpas facit. At verò suis è latibulis relegat ac fugat, quos simul chalcantho, origano, apii semine, ac melanthio, vel seorsum hæmatite lapide, aut viridi myrica suffumigat. Sed efficaciùs territat abigitque universos, cum captum quempiam detractâ capiti pelle demittit, timent enim reliqui, ne sibi quoque cum charissima cuticula muris facies exuenda, & ridiculè recutita Marsyæ larva induenda sit. Horum contra mures medicamentorum pleraque docet Anatolii quoque, ac Tarentini de horreo liber. Illud præterea affirmatissimè scribit Anatolius, cui Didymus subscribit, si spissam amurcam in æream pelvim infundas, atque mediis in ædibus noctu constituas, omnes tum incolas tum accolas mures & conventuros, & adhæsuros. Agrestium murium contactum radicibus defendes, si easdem, antequam obruas, Apuleii consilio felle bubulo contingas. Multò tamen præstat per caniculares dies cicutæ semen cum helleboro polentaque miscere, aut anguini cucumeris, vel hyoscyami, vel amygdalæ amaræ, atque hellebori nigri æquas partes contusas ex oleo subigere,

Apud Const. Pogon. de Agric. l. 13. c. 5.
Pallad. l. 1. tit. 35.

re,

re, atque ita intritas in cavos murium indere: hæc enim eſca ocyſſimum eſt veſcentibus venenum. Qui verò vetuſtiſſimum in Bithynia rei periculum fecerunt, pro certo affirmant roſei nominis rhododaphne murium aditus tam nocenter occludi; ut ipſi mures, dum in exitu nituntur, admorſis iis, quæ obſtant, miſerè moriantur in roſis. *ibidem.* Exitialibus hiſce medicaminibus addit Palladius agreſtis cucumeris & colocynthidis æquè noxiam ſuffuſionem. Cæterùm gnarus cum primis ac prudens naturæ Plinius vel herbaceis vel aliis parabilibus armis murinum bellum ita profligat. *l. 21. c. 21.* Denticulatos hoſce furunculos helenio herba, & nomine pulcherrima, & re alioqui ſaluberrima, *l. 22. c. 18.* contrita enecat. Chamæleone, ſive ixia, addita aqua & oleo, eoſdem contrahit ac ſimul exa- *l. 22. c. 22.* nimat, niſi protinus aquam ſorbeant. Simo itidem herba vel fugat, vel caverna præcluſa extin- *l. 20 c. 2.* guit & ſepelit. Decocto anguino ſive erratico cucumere ſparſa ſemina ab ipſo liberat noxio conta- *l. 18. c. 17.* ctu. Cinere muſtelæ aut felis diluto, vel decoctarum aqua ſemine conſperſo muſculos procul abigit. Adeo furti reos vindicis vel extincti ſolus odor *l. 30. c. 16.* externat atque exterminat. Unum denique ſoricem caſtrat & emittit: ut unus emaſculatus complures in fugam vertat maſculos muſculos. Adeo brutæ quoque, omniſque grammaticæ indociles animantes odere neutrum genus. Sic antiquitas

pro-

prolusit in mures; sic posteritas debellat. Muscipulas instruit multiformes. Inter has ea præstantissima habetur, quæ gemino artificio utrinque captiosa est. Liceat hic citra curiositatis affectatæ notam rem hac ætate notissimam particulatim describere, cujus artificium reliquis adversùs mures excogitatis machinis decet anteferri. Tabellis plerunque fagineis curiosè lævigatis in capsulæ seu domunculæ oblongæ modum compingitur facie quadrangula. Tabellarum altera pavimenti loco supposita ternas suffulcit erectas in parietes, & nonnihil prominet in gradum; altera lacunaris instar superposita modicè porrigitur in subgrundas. Ostiolum claudit cataracta sive foris pendula, quæ geminos utrinque ferreos annulos tenuissimis è ferro clathris infertans brevi lino de longiusculo vecte, ceu tollenone suspenditur. Vectis hic ab ea parte, qua cataracta adnectitur, crassior paulatim ita gracilescit, ut in mucronem desinat. In media superiore tabella defixus eminet cuneus bifurcus, qui vectem ferreo filo trajectum ideo intercipit; ut ille susque deque versatilis cataractam attollat ac dejiciat. In eadem extrema tabella sub extremo vectis mucrone foramen ferream lineam transmittit transversæ foraminis ferreæ lineolæ ad retinaculum circumvolutam, nec non summa parte reduncam, imà hamatam; ut superior uncus extremo vecti cataractam attollenti leviter hæreat, Muscipula.

infe-

inferior hamus escam tenaciter teneat, quam ubi subrepens musculus avidè ac mordicus arripit, repentè reducto superiore retinaculo cataractam in suam dejicit ruinam; incautæque gulæ reus popinam sibi vertit in carcerem, mox, geniali ac ludibundo carnifice fele, ridiculum salutatim supplicium luiturus. Posticum decipulum quò simplicius, eò funestiùs est. Unica laxior à tergo affixa tabella capaci murini capitis humili foramine in orbem fenestratur. Satis intus insidiis patet non ita magnum angulare spatium, quod in obliquum statuta muscipulæ anterioris tabula relinquit. Ima foraminis ora ternis eminulis ferreis aculeis armatur. Extimus itidem ex ferro radius partim à summa tabella ad imam latè recurvatus affigitur, partim iisdem aculeis transversus libero ductu protenditur, cujus apex paulùm ultra foramen porrectus ferrea linea supraque infraque foramen reflexis apicibus tabellæ infixa cancellatim includitur. Funiculus ligneum cuneolum radio adnectit; quo violenter ad summam usque ferreæ lineæ curvaturam in nervi morem adducto, altera cunei extremitas tenui lino alligata summæ tabellæ imponitur, unco supponitur altera ejus simillimo, quem in priore muscipula descripsimus. Hic etiam inferiùs hamatus subdolam escam offert, qua vixdum avido dente contacta emotaque, cuneus repente lapsus ex unco radium laxat: ille magno impetu

petu

petu ruens interceptum lucronis caput & subjectis aculeis affigit, &, supra quàm aviditas cuperet, infelici epulo sistit. Sed, quoniam prodigiosæ fœcunditatis bestiolas muscipulis fallere anceps ac lentus ludus est, ipsa sub esculentis illecebris latentia præsentissima venena in perniciem irritantur; in quibus auripigmentum sive arsenicum, utpote parabile, usitatum admodum est. Equidem venenata ista remedia iis relinquo usurpanda, qui non metuunt, ne gulosi prægustatores mures tum esculenta tum poculenta contagioso contactu halituque suos ulturi venenarios inficiant. Tutius ego medicamentum suaserim, vitrum modicè tusum, aut gypsum recens in farinam solutum, utrunque verò cum caseo, sive cum alio quopiam muribus expetito cibo subactum, ac per infesta loca in pastillos digestum. Illud enim angulosis asperisque pulvisculis mollissima viscera erodit, insanabilique dolore lancinat; hoc celerrima concretione lapidescens præcluso spiritu strangulat; neutrum autem contacta cibaria venenat. Sed cur domesticas venatrices, feles indictas prætcrimus? Præ cæteris probantur colore leucophææ, pallida fuscaque varietate virgatæ, prædatricibus nimirum tigribus, ut forma, sic indole simillimæ, quæ à Syria originem & nomen trahunt. Istas enim, utpote calida è regione propagatas, temperatior sanguis ad mansuescendum dociles, ad venandum sedulas facit. Legendæ

Optima felis forma.

Carda. De rer. variet. l.7. c.33.

gendæ

gendæ sunt ore torvæ, pectore torosæ, pedibus amplæ, toto corpore grandiusculæ, hoc est, leoninæ magnitudinis generosa breviaria, ut sesquipedales hostes aggredi, ac frustillatim comminuere ne pertimescant; natura mares, ut viriliter vim audeant in mures; arte feminares, ne foris amicas sequioris sexus feles, quàm domi infensos musculos, avidiùs consectentur; docilitate cicures dominisque tractabiles, non efferæ atque uncinatis unguibus sanguinariæ nimæ; assuetudine in ipsis procul excretis sordibus mundæ, non in mediis ædium munditiis spurcificæ; educatione vigilaces, non solidum diem noctemque stertentes; fidelibus excubiis totam domum perlustrantes, non latentis sub cinere igniculi fessiles custodes, Vestalis nempe superstitionis hæredes; parco denique vilique cibatu ita famem tolerantes, ut hostilibus rapinis emeritæ vescantur, non herilibus damnis inexplebiles ventres immeritæ distendant. Sin autem juvat lepido facilique miraculo furacem murem transformare in vindicem felem, sic facito. Denos duodenosve majusculos mures vivos capito; captos in amplum, atque ab esculentis prorsus vacuum vas, seu fictile seu ligneum, includito; idem vas, ne quod pateat effugium, probè operculato; unum tamen exiguum relinquito spiramentum; unde, quid intus rerum agatur, arbitreris. Et rabidi quidem fame stimulante captivi mutuo se morsu

su absument. Tu vero subinde quot supersint exploratos, ubi unum reliquum esse compereris victorem, & consanguineæ carnis Thyesten, continuò per ædes liberum emittito. Is enim murina efferatus carnificina nihil tale suspicantes cognatos mures ad unum omnes fele felicior, quia fallacior, brevi jugulabit ac perdet. Ades fames degenerat in furorem. Ita ultimo supplicio multatis domesticis latrunculis, ipsum iterum capito atque occidito carnificem; ne, qui generi suo non pepercit, in rem tuam escariam insaturabili voracitate, grassetur. Post tragicam Thyestæ carnivori fabulam ab uno musculo cum plausu datam, nascentis è dentium satu armatæ multitudinis, mutuis sese vulneribus concidentis, cruenta spectula ferro concolor murina natio instaurabit; si scobem æris Cyprii cum fallaci pulticula devorarit. Mox enim in rabiem acta è satis dentibus extitisse videbitur, velut olim armis pugnans fabulosa terræ filia juventus; quia sese morsibus invicem lacerabit. Denique, ut universi domestici mures domi naufragium faciant, oris angusti turgidique ventris vas oblongum & peramplum aqua ita oppleto, ut à summo labro palmum circiter distet; aquæ summam partem fluitante acere, sive supernatante gluma integito; triticeam farinam, caseique frustula vel scobem inspergito. Tum verò mures odore pellecti, ac solidam aquæ superficiem

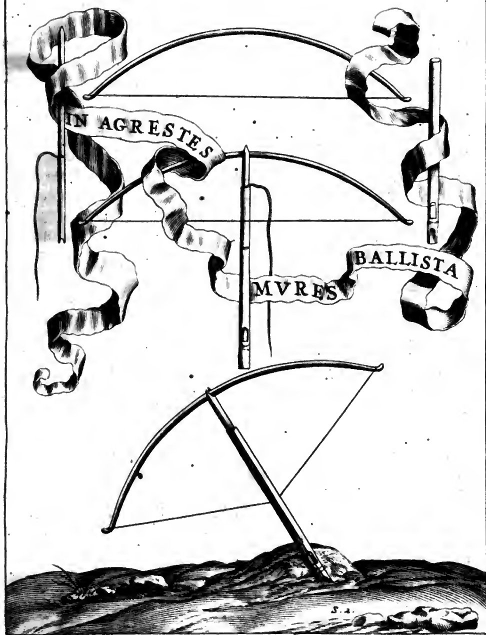
ciem rati pronò impetu saltuque in escam ferentur: sed incautis exitiali syncopa caseus vertetur in casum, liquido elemento gravia non suspendente vestigia. Ades jam animo genialis hortorum colone, & aure facili risuque liberali lepidissimam rusticorum murum capturam accipe. Circumvoluta membrana, quam Pergamenam appellant, plurimos turbinetur in cucullos; circumplicatæ partis oræ conglutinentur, vel consuantur; pars verò ad hiatum eminentior pro murini capitis magnitudine in orbem æqualiter attondeatur. Hi cuculli, demissis ad imum casei nucisve juglandis frustulis, summisque lateribus intrinsecus visco circunlitis, in scrobiculos paulò laxiores, propter murium foramina sparsim effossos, sereno cœli, arido terræ statu ore tenus defodiantur: Fiet enim, ut escaria illecebra decepti vaguli mures tota capita induant in cucullos; ac tenacissimè adhærente visco, dum cæco ingressu perreptant, virgarum ictibus debilitati à vestigatoribus, nullo negotio capiantur chartacei monocerotes, sine vulnere capite diminuti. Jam verò tempus est, quamvis pusillos, agrestes hostes arcu petere ac ballista. Et hic sanè arcus arcuatæ pedicæ, qua ficedulæ falluntur, non absimilis tum maximè vulgatus est, tum minimè operosus. Ut autem majoris operæ ballistas conficias, virgas duriusculas in complures arcus recurvato; lineum nervum singulis prætendito; graciles arundines duode-

Ballista in mures.

duodenos quindenosve digitos longas in geminam cuspidem ordine opposito bifurcam exacuito: supra cuspidem alteram ad quinque digitorum intervallum arundinis utrinque perforata crassitudine ita funiculum trajicito, ut alterum laxius foramen funiculi nodum extremum intra inanitatem ipsius arundinis admittat, ex angustiori altero funiculus totus propendeat. Ad hæc laxioris arundinis, quæ gracilem priorem cum funiculo capiat, palmare internodium sub ipsis nodis præcidito, ut summa pateat pars, imam genicularis cartilago tenui ligno inarescens penitùs occludat: ab ipso statim geniculo binas è regione fenestellas musculis pervias aperito: supra istorum foraminum alterum à summo arundinis ore quaternorum intervallo digitorum transversam crenam altè imprimito, inserendum intenti arcus nervum excepturam: in laxiorem arundinem eundem gracilem calamum sic demittito, ut trajecta funiculo pars imo sit propior internodio, ipse verò funiculus ex ore summo laxæ arundinis cum gracili calamo simul emineat: arcum gracili præfigito: nervum crenæ inserito: funiculum elato intentoque arcu eò usque adducito, donec ima calami cuspis ad fenestrati foraminis, quod ille obstruebat, summam partem revocetur: funiculo ipsi, ubi foraminis initium attingit, herbaceam tæniam adalligato: eandem ante medium foramen recto objectaculo ductam sub imum latæ

arundinis nodum reflectito: muſcipulam hanc ſic aptato, ut modicè prono depactoque in terram cum herbeo vinculo arundineo nodo, quà liberum eſt ab herbulæ mora foramen, agreſtis muſculi cavernulæ continuetur: ne quis autem hinc atque hinc exitus pateat, utrunque latus aggerata humo ſaxuliſque congeſtitiis obſtruatur. Ita muſculus egreſſum obnitens, extrinſecùs objectæ herbulæ retinaculo præroſo, in ſuum caput jam arundinis cavo inſertum cuſpidem biſulcam arcu premente ruituram laxat; ſibique, dum maximè conſulit, minimè cautus vitæ filum cum herbula recidit.

Ne

IN AGRESTES
MVRES
BALLISTA

Ne principis horti funeſtiſſimo exemplo hortis omnibus execrabilis anguis in herba ſubdolè lateat, ſicut olim in pomo, ita nunc in flore crudeliter niteat; cum floriferis radicibus ſeſe importunus defodiat, calida in latebra hibernaturus; cum germinibus horrendus erumpat; tepido ſub cœlo vernaturus: uramus galbanum, cervi capræve cornua, caprinas quoque ungulas & pilos, juniperum, radices lilii, ſtyracem, naſturtium, & rutam ex veteri; at ex recenti conſuetudine corium vetereſque calceos, ranas quoque luridas rubetaſque fugaturos, & quicquid odoris gravitate diſpellit, accendamus: tribulum herbam ex aqua tritam immittamus in latibulum: inimiciſſimam ſerpenti fraxinum, ſi locus ferat, afferamus: amiciſſimam hederam, & ſalviam diſtineamus. Ne rei hortenſi etiam improbulæ aviculæ, dum ſeſe ſicco pulvereoque à longa ſerenitate ſolò perfundentes plumam pennaſque emundant, atque (ut Epheſius Heraclitus ait) dum pulvere lavantur, ſuffoſſis ubique foſſulis hortorum plana ſubvertant, neve teneros florum thallos defringant: allium ſponte naſcens in arvis, quod Alum vocant, ne regerminet, incoctum, ſicut priſci ſolebant, in hortis exponamus; ut quæcunque devoraverint aves, continuò ſtupentes & conſopitæ manu capi facilè poſſint. At eundem ſtuporem capturamque lappæ ſemina ingeramus: herbæ quinquefolio ſimillimæ, quam à foliorum nu-

Remedia in ſerpentes, & rubetas.

Conſtant. Pog. De Agric. l. 13. *c.* 8. *Pallad. l.* 1. *tit.* 35. *Plin. l.* 8. *c.* 32. *l.* 28. *c.* 10. *l.* 24. *c.* 8. *l.* 12. *c.* 17. *l.* 20. *c.* 13. *l.* 16. *c.* 13. *&* 34.

In aviculas.

Apud Colum. l. 8. *c.* 4.

Plin. l. 19. *c.* 9.

Ioan. Bapt. Porta Mag. natural. l. 15. *c.* 8. *Apul.*

numero heptaphyllon, novoque vocabulo tormentillam nominant, valido vino incoctæ frustula cum esculentis seminibus per hiemis præsertim frigora nivesque objiciamus: cum hordei granis pultem ex hordacea farina, hyoscyami seminibus, & felle bubulo temperatam apponamus: hordeum itidem cum hyoscyami seminibus & muscariis fungis in pulticulam permistum offeramus: triticum, aliudve avibus expetitum semen cum aqua seu vino stillatitio, cum quorum alterutro priùs aut simul nigrum helleborum inferbuerit, infervefactum assiccatumque spargamus: avesque obstupefactas aceto rostris affuso, si libuerit, excitemus: easdem (quod rustici nostrates solent) ingrato sulphuris suffimento abigamus; vel prisco novoque more mortuarum avium nobile terriculum suspendamus, ut vivæ metuant, ne sibi quoque ipsis pendulo supplicio vacillandum, hoc ést, sine vita volitandum sit.

Contra minutos hostes machina.

CAPVT IV.

HUc recidit humani fastigium dominatus, ut præstantissimum hominum genus cum belluinis Pygmæis, & quidem ancipiti infelicique nonnunquam exitu, belligerare necesse habeat. Hinc, tanquam cum Gigantibus de-

præ-

prœliaturi, pro pulcherrima chariſſimaque florum natione contra vermiculos operoſas naturæ artiſq; machinas expedimus. Adeo quodcunque monſtrum, quamvis exiguum, ad injuriam magnum eſt. Te verò manet in primis eruca, te limax, inexplebiles florum paraſiti, par ſceleri ſupplicium; ut unde innoxiæ apes delibant vitale mel, vos feri fures lethale fel deguſtetis. Et erucam quidem *In erucas.* avido morſu folia floreſque abſumentem, ſubterraneo ingreſſu hærens radicibus ſolum ſubvertentem, venenato contactu plantas adurentem ſic arcebat antiquitas. Spargenda ſemina herbæ, quæ ſedum appellatur, ſucco, vel ipſarum erucarum ſanguine madefaciebat: frequentiùs tamen, utpote paratius remedium, adhibebat pulverem, qui ſupra cameras invenitur, vel etiam fuliginem, quæ ſupra focos tectis inhæret. Pridie igitur, quàm ſatio fieret, alterutrum cum ſeminibus commiſcebat, & aqua conſpergebat, ut ſuccum tota nocte combiberent; ſic macerata poſtero die ſerebat, ac plantarum incolumitatem percommodè tuebatur. Sin erucæ natæ jam eſſent, decocti abſynthii, ſedi, aut marrubii ſuccum inſpergebat: palo imponebat in hortis equæ jam fœtæ, aut etiam aſinæ calvariam: fluviatiles cancros pluribus in locis intra hortos vel ſuſpendebat, vel clavis configebat: ſcillæ bulbis aut ſuſpenſis, aut conſitis minutas haſce peſtes avertebat: ſanguineis virgis ea tangebat, quæ nollet ob-

Colum. l. 10. & 11. c. 3. Pallad. l. 1. tit. 35.

Plin. l. 19. c. 10. Colum. ibid. Pallad. ibid.

noxia erucis esse. Cæterùm locuples inter Græcos author Anatolius bestiolas eosdem fugat vitigineo cinere aqua triduana insuccato, plantisque hortensibus asperso; vel bitumine, ac sulphure, aut etiam fungis sub nucis arbore nascentibus suffumigat; vel ficulnei cineris lixivio semina præmacerat; vel alterius horti captis erucis, & aqua cum anetho decoctis refrigeratisque hortos inspergit: sed attentè cavet, ne aqua illa malefica faciem manusve contingat; vel certè urinam bubulam, & amurcam pari mensura mistas fervefacit, atque, ubi mox refrixerint, medicato imbre germina omnia irrorat; vel tandem vespertilionis fimum, atque allii fusticulos per universa horti spatia comburens erucas latè diffuso nidore præfocat. Virides erucæ sunt, quas cum Hesychio doctissimo grammatico, atque cum Ulysse Aldrovando græcas Theophrasti prasocurides esse conjicimus, hoc est porricidas, nec non floreæ pulchritudinis parricidas. Dira hæc animalia ita veteres coloni Diophanis consilio insectabantur. Vervecis recens occisi ventriculum suis adhuc sordidus plenum eo in loco, qui bestiolis istis maximè scateret, humo leviter obruebant. Post biduum ubi animalia hæc aliaque gregatim coacta reperiebantur, quæ vel aliò deportabant, vel eo ipso in loco, ne rursus erumperent, altissimè defodiebant. Hoc bis vel tertiò cum fecissent, nocentium bestiolarum genus

l. 2. de Insect. c. 4.

Pallad. ibid.

nus omne pessundabant. Verùm de veterum tam multis unum posteritas in primis probat, usurpatque remedium; manu videlicet erucas colligit, vel matutinis horis hortenses frutices succutit: ut, dum adhuc nocturno frigore torpent, facilè decussæ protritæque frigida penitùs morte torpescant. Poteris quoque galbanum, aut caprarum ungulas, aut cornu cervinum à secundo flatu aversus incendere, ut abigas; vel florum cæspites ac thyrsos intortis paleis coronare, quibus, velut objectis laqueis, subrepentes erucas implices, atque à cœpta via revoces. Debes præterea, quæ poteris investigare, folia in sese convoluta, atque intus araneoso lanugine obducta comburere, quippe quæ erucarum ova concludunt, verno Martii mensis tepore noxios fœtus exclusura. Si consitum fictile ex humo perforata, ex ambesi folii florisve accisis reliquiis verminare, atque erucis infestari animadvertimus, pigeatque intestinum hostem non sine radicis incommodo curiosè pervenari; in amplum vas, quod frigida oppletum sit, ipsum fictile quaternos infra aquam digitos demergimus, atque ad quartam horæ partem insuccari sinimus. Mox insusi humores intolerantes vermiculi plerunque emergunt; quibus occisis vas educimus, conceptam aquam paulatim transmissurum. Illud autem periculo ipso exploratissimum est, circunluente humore non modò radices non lædi, verùm etiam co- Colum. 11. c. 3.

eodem dilapſo emotam ſuſpenſamque ab intimo erucarum reptatu atque cuniculis humum ſalubri-
In limaces. & cochleas. *Pallad. ibid.* ter denſari, & foramina connivere. Adversùs limaces & cochleas olim vel amurca recens, vel ex cameris petita fuligo ſpargebatur; nunc ipſas, ubi vel humida nox, vel antelucanus ros, vel auſtrinus dies, vel amicum ſubſtillum ad pabulum evocat, lentus noſtrorum colonorum ſpeculatus veſtigat, ac deprehenſas opprimit, ſive (quemadmodum
l. 1. cap. 4. præmonui) deliteſcentes quà limaces, quà erucas relicta per veſtigia indagat, humumque cautè ſcalpit ac rimatur, ut citra plantarum injuriam nocentiſſimas beſtiolas intercipiat. Neque enim tanti putatur eſſe (quanquam eſt, qui diſſentiat) obductam terræ cuticulam interſcindere, fibramque aliquam intercidere; ut vulnuſculis iſtis nocentiorum beſtiolarum interitus redimendus non ſit. Huc adde, ſub tellure ſumma plerunque defoſſas levi atque innoxia foſſione refodi: nec poſſe radicibus conſitas areolas, quemadmodum fictilibus medemur, circunfuſi humoris alluvie ab infeſtiſ-
In lumbricos. ſimis vermiculis liberari. Ne lumbrici, ſordida terræ inteſtina, excitato egeſtoque ſolo nitidiſſimis in hortis turpiter exiſtant, neve æquiſſimas areas terebrent ac ſubruant, aut infelici complexu radices enecent & putrefaciant; humum fuge (ut priùs
l. 1. c. 6. docui) humidam, ſtercoroſam, ac pinguem, vermium feraciorem, quàm florum: mediocrem ve-

rò

rò elige, cujus è cribraria farina perraros vermiculos (siqui tamen fuerint) & angustum incerniculum, antequam transmittantur, & fortè transmissos cauta incernentis manus excernet. Si quos autem largior pluvia procreaverit; pluvio cœli statu nonnihil extantes, humentique auræ obvios penitùs extrahes atque mactabis. Nonnulli ante sationem exitiali lumbricis vulgari lixivia solum insuccant. *Vlyss. Aldovr. De insect. l.6.c.6.* Sed istam arborum consitoribus medicinam relinquimus, florum cultoribus minimè necessariam, ut qui cribro manuque hortensi vermiculationi feliciter medentur. Ne quod tamen è validissimis tormentis intactum indictumque prætereatur; falsa omnia atque odorata sic odit fugitque insulsum hoc fœdumque animal, ut ad ipsorum contactum contrahatur ac pereat. Aqua etiam cannabinis foliis ac seminibus incoctis medicata si terræ affundatur, lumbricos ad superficiem evocat, sive odoris illecebra obvios, sive odio fugitivos. Sed nihil æquè fugat, ac vivæ calcis infusu effervescens aqua. Hac ergo ex hortensibus semitis (neque enim expedit areolas floribus obsitas præfervido liquore contingere) reptantia monstra non sine risu ita exterminabis. In lumbrici foramen recens immissa macerataque calce effervescentem, & venenatam aquam per infundibulum transfundes. Statim ille liquidam pestem odoratus per aliud, & quidem dissitum, foramen evadet. Ita reliquos

mea-

meatus si potentissimo liquore perfuderis, totum latè hortensium viarum solum citra sumptuosam artificum operam opere vermiculato ridiculè distinguetur. Ut è consita fictilis humo abditum & penetralem lumbricum elicias; in dehiscens foramen surculum immittito, levique percussu idem vasis latus aliquandiu tundito: mox alia ex parte

Id. ibid. lumbricum erepere videbis. Terrestres ascarides, id est, subteraneæ pestes, ac brevius alterum quà candidi, quà lutei, quà nigri coloris lumbricorum genus, quòd subsectis fibris plantas enecant, prioribus lumbricis nocentiores sunt. Omnium vero vermium, ut maximus, ita nocentissimus est cucurbitarius vermis, qui cucurbitarum semen arrodit, nomenque surripit; ut nostrate vocabulo latinis auribus peregrino Zuccarola nominetur. Utrique occulto malo sic medere. Ubi plantam demisso capite languidam, amisso virore pallidam ægrotare animadverteris; humo ad radices usque cautè curioséque effossa, edacem morbi causam, ne illic ultrà sæviat, aliove serpat, extingue. Ut

In vermiculos bifurcæ caudæ. vermiculos, quos à cauda bifurca Forficulas appellamus, simul plurimos excipias, humi surculum offigito; hircinum cornu, vel suillam ungulam, vel arundinis laxum internodium suo supernè tantùm modo distinctum præclusumque, nonnihil à solo sublime imponito: vermes enim latebricolæ in eam se confertim latebram conglobabunt.

Jam

Jamverò cuniculatim ducta circunfossura suspensis, frequentique morsu excesis seminibus perniciosissimas formicas (ut Theocritus ait) numeroque modoque carentes quis qua potentia in singulis agminibus exterminet universas? Ipse bellicosus Imperator Constantinus Pogonatus, terra marique victor, post Arabes Sarracenos debellatos formicinum bellum suscipere, tanquam principes Myrmidonas expugnaturus, sibi censuit gloriosum. Igitur ex Bithyni Diophanis rusticæ rei consultissimi consilio hisce præceptis posteros colonos veluti conductos milites armat in istas exiguas quidem, pugnacissimas tamen levis armaturæ bestiolas. Si captas, inquit, formicas aliquot usseris, reliquas fugabis. Quanquam ego ignem, belli terrorem maximum, atque adeo unum renascentis hydræ domitorem, ad fœcundiores hydra formicas penitùs fugandas profligandasque invalidum esse frequenti periculo comperi; quippe qui torre ac face non semel armatus quò plures perurerem, eò pluribus solum scatere cernerem. Quamobrem ideo contempto igne cæterarum generosissimas Romanas esse formicas existimavi, quòd popularem suum Scævolam æmulentur. Præcipere pergit Imperator: Formicas è cavernulis exturbabis, si cochlearum vacuas testas cum styrace ustas comminutasque ipsarum agmini aspergas. Peræquè abiges, si contusi origani sulphurisque pulvisculo foramina oppleas. Si formicam

In formicas.

In Syracusan.

De agric. l. 13. c. 10.

Pallad. ibid.

micam

micam è gregalibus unam ſuſtuleris, reliquæ ultro latebram relinquent; Græculæ fortaſſe: noſtrates enim adeo meticuloſæ non ſunt, ut unius exitio vertantur in fugam; nec adeo modeſtæ, ut loco decedere, & concedere dominis velint. Si cedria exteriores cavos circumleveris, hortenſes areolas formicæ non ingredientur. Si Cyrenaicum ſuccum, ſive laſer oleo dilutum ipſis affuderis, omnes ad unam interimes. Si radicem ſilveſtris cucumeris, aut ſilurum, præcipuè Alexandrinum, lento vapore ſuccenderis, inimica ſuffitione mactabis. A floriferis verò fruticibus arbuſculiſque audaculas prohibebis, ſi trunculos alba terra rubricave circunſcripſeris; ſi lupinis amaris in aqua tritis aut incoctis, vel felle taurino & pice cum amurca temperatis, vel certè confuſa pice cum rubrica, vel permiſto laſere cum aceto illeveris; aut ſi poſtremum hoc medicamentum in foramina ipſa condideris; ſi præterea caudicibus ſilveſtre origanum circumpoſueris; ſi albam lanam circundederis; ſi coracinum piſcem de arbore ſuſpenderis, quo juxta in unum locum congregantur. Atqui ſi denſa hedera caudices obligaveris, poſt paulò formicas; imò & ſcarabæos hederacea ſub umbra torpidos ſupplicioque opportunos invenies. Ita magnus contra formicas militat Imperator, cui priſci ſapientes haſce ſuppetias ferunt. Limo marino, aut cinere formicarum foramina obturant, efficaciſſima

Plin. l. 17. c. 28.

Plin. l. 19. c. 10.

ſimâ heliotropii herba, aut rubrica & cinere in aceto intritis formicas ipſas enecant; aquam diluto latere crudo iiſdem ingratam affundunt. Si foramen habent in horto, cor noctuæ admovent; ſi foris irrepunt, totum hortenſe ſpatium cineris aut cretæ candore denotant. Ne floriferas in arbuſculas conſcendant, rubrica & pice liquida imos caudices perungunt, quibus alii butyrum admiſcent, vel unica perfundunt amurca; lupino trito cum oleo fracibuſve radices obliuunt; vel bitumen cum oleo incoquunt, eoque truncos tangunt: ſuccum portulacæ cum aceti dimidia parte permiſtum, aut vini fæcem, peculiare ceraſo remedium ad floriferos caudices medicandos traduci poſſe oſtendunt. Ætas noſtra ſemeſo oſſe, ſive quo alio eſculento illicio ſæpius in unum coactas toties fallit, donec omnes aqua vel igne perdat. Cum præterea ſollicito excurſu recurſuque it nigrum campis agmen, & multijuga ſcaturigine ebullit, è ramalibus ſtipuliſve parabili face occupat, iteratoque aliquoties ſupplicio tandem conficit univerſas: penetrales ipſarum cavos origano minutatim detrito implet: ſulphure ſuffumigat: tithymali cujuſcunque decocto utiliter inſpergit: papaveris lacryma aceto diluta perfundit, aut florum ſtylos inungit: ſulphuris ſelibram terreno in vaſe ad ignem liquefacit; adjicit ſalis factitii ex fæce vini concreta, quam Tartarum vocant, aut ſalis cinerum quadran-

Pallad. l. 1. tit. 35.

Plin. l. 17. c. 28.

Pallad. mart tit. 10.

Colum. l. de arbor. c. 14.

Pallad. octob. tit. 12.

Petr. Bellon. l. de neglect. ſtirp. cul. c. 10.

Alexius Pedemont.

drantem vel trientem, hoc est, ternas uncias aut quaternas; diu peragitans bene commiscet, donec ea mistura subrubeat; tum ab igne subtractam supra tabulam aqua madentem defundit; ubi jam induruerit, minutim conterit; ipsique in vitreum vas conjectæ, quantum aquæ fontanæ sat est, affundit, eamque patitur aquam colorari; hoc denique veneno floriferarum stipites arbuscularum circunlinit, aut ipsa formicarum agmina conspergit; importunasque bestiolas vel interitu vel fuga exterminat. Curiosa quoque minutaque demolitione latibula & nidificia subruit, atque ova cum matribus vel protinus exurit, vel procul exportat. Nova denique forma fictile vas excogitavit, medio foramine supraque infraque pervium, in extremo autem ambitu canaliculatum. Intra hoc mediam ferit arbusculam; oppletoque aqua orbiculato canali, tanquam militari fossa, formicinas distinet aggressiones. Sed argillaceum hoc propugnaculum (pace recentis industriæ dixerim) mihi non probatur. Quænam enim ista calliditas est, ut hostem arceas, liberam plantarum adolescentiam coctili carcere, & figulari compede impedire? hortensis æquoris inoffensam speciem testaceis offendiculis asperare? cuniculis oppugnantes bestiolas extimo munimento distinere? Quare positos in areolis flores præscripta satis remedia defendent: quos autem in testulis collocaveris, ipsarum in pedibus, aut sup-

Benedict. Curt. de Hort. l. 14. c. 5.

suppositis basibus excavati canaliculi abundè præmunient, in quos, velut in elices sive sulcos aquarios, aqua vel pluvia vel irrigua confluet, minutulis animalculis Oceanus insuperabilis. Si volatilis *In locustas.* hortorum pestis, locustæ in flores inviolent, hortatore Democrito, amaro lupino, aut silvestri cucumere in muria fervefacto conspergantur: è vestigio enim morientur. *Constant. Pog. l. 13. c. 1.* Complures captæ urantur: statim enim reliquæ à nidore vertiginosæ & caducæ partim occident, partim demissis alis venatorem expectabunt; vel, hic si deerit, à sole corrumpentur. *Pallad. l. 1. tit. 35.* Confecto ex iisdem liquamine, & quodam veluti garo effossi scrobes madefiant: brevi enim in scrobibus sumno sepultæ, funeri videlicet proludentes reperientur. Suspendiosi vespertiliones de celsissimis loci arboribus pendeant: & illo terriculo fugatæ minutæ harpyjæ procul avolabunt. Absynthio, aut porro, aut centaurea in aqua tritis plantæ contingantur: & contactu edacissimæ bestiolæ abstinebunt. Denique matutinus indagator colonus nocturno adhuc frigore pigras ac torpidas invadat: & citra veterum arma & machinas in exarmatis manibus volucri de hoste victoriam positam esse fatebitur. Cantharides non *In cantharides.* hominum modò igneum, sed florum etiam edax venenum (si Pamphilum audiamus) vel galbano cum veteri bubulo fimo, vel silvestris cucumeris radice suffitas fugabimus. *Apud Const. Pogon. l. 13. c. 16.* Quanquam recentium

rusticorum experimento docemur, ne fugatæ redire ad injuriam possint, callidè comprehensas utiliùs interimi. Sub hortensibus testis defluente earundem humore concreti, juxta floribus indecori, atque cultoribus periculosi scorpiones sæpe stabulantur. Humidis opacisque locis gaudentes igne persequere: unius exusti nidore cæteros exturba: latibula sulphure, galbano, asinique ungula, vel unico serpyllo, serpentibus etiam atque scolopendris infesto, suffumiga: ipsos præterea scorpios alligata imis fictilibus nuce avellana è Plutarchi monitu distine; ex recenti verò usu ad patinam frigida oppletam allice, ut perdas: aut identidem testas loco dimove, ut latitantes proteras. Virides pulices, qui roseti teneros asparagos, & virentes rosarum alabastros confertim obsident, nocentique attactu arefaciunt, atque adeo perurunt, acre acetum hyoscyami succo admistum, pulicosis olim oleribus præscriptum remedium, enecabit. Eandem operam præstabunt sinapis, & rhododaphnes semina, si confervescant, &, cum refrixerint, affundantur. Sunt, qui doceant, floris odoratissimi parricidas olei graveolentis illitu, quòd à saxo nomen habens Petrelæum sive Petroleum vocant, velut justo supplicio esse multandos. Aliqui sabulonis, aut cineris injectu dejiciunt ac dissipant. Alii tandem summa mollitie animalcula levi digitorum pressu frictuque graviter opprimi-

In scorpiones.

Id. l. 13. c. 19. Plin. l. 20. c. 22.

In virides pulices.

Pallad. l. 1. tit. 35.

primunt & elidunt. Fœdi vermiculi ſeu blattæ bulboſa radice formoſis liliis quà ſativis, quà ſilveſtribus, quà noſtratibus, quà externis degeneri partu innaſcuntur. Hæ rubent ab ortu: ſed poſtquam folia floreſque cum ſcapis eroſere, nigreſcunt; ac ſemeſum liliaceæ plantæ cadaver tetra ventris proluvie inficiunt, depaſtoſque caules turpi facie relinquunt. Id ne fiat, ſuppoſito plantis linteolo recentes beſtiolas decute; atque, ne adoleſcendo convaleſcant, extingue naſcentes. Hiſce potiſſimis armis (nec enim omnia poſſumus, nec probamus omnes) majorum minorumque, gentium incommodas hortis belluinas nationes ſingillatim vel ulciſcimur, vel depellimus: generatim verò atque universè omnia reptantia monſtra ſic inſectamur, & proturbamus. Opium Cyrenaicum, ſive laſer, melanthion, galbanum, hyſſopum, pyrethrum, peucedanum, ſulphur, cervi cornu, & capræ ungulam unà contundimus: aſperrimo aceto perfundimus: in pilulas conglobata ſuccendimus, cruciabilemque fumum excitamus. Omnes itidem repentes humi beſtias galbano, ſandaracha, & butyro, ſive adipe caprino ſuffitas procul à floribus amovemus. Inter odorata unum ſtyracem adhuc invenimus, cujus deuſti odore acerrimo univerſa ferme animalia, quæ vocamus ab inciſuris Inſecta, vaporemus ad fugam. Ne ſuam ipſi calamitatem, infeſtas nempe beſtio-

In blattas balbaceorum liliorum.

In omne genus beſtiolas.

Conſtant. Pog. de Agric. l. 13. c. 8.

Id. ibid. c. 9.

Card. de rerum variet. l. 7. c. 30.

Pallad. l. 1. tit. 35.

las horti progenerent, deponenda ſemina in teſtudinis corio ſiccamus; aut mentam olitorio more interſerimus. Ne floriferis ſatis arbuſculiſque hortenſis ulla beſtia noxæ poſſit eſſe, ex Democriti præſcripto cancros fluviatiles complures, vel marinos, quos paguros nominant, decem non minùs intra fictile vaſculum in aquam conjectos tegimus, atque ſub dio ſtatuimus; ut decem diebus ſole vaporentur: ea deinde aqua, quæcunque illæſa volumus, aſpergimus; atque octavo quoque die aſperſionem iteramus, dum, quæ ſevimus, adoleverint. At verò ſi Africani conſilio paulò antè ſationem ſedi ſucco, quemadmodum tradidi, ſemina madefiant; non modò adversùs infeſtas beſtiolas medicamentum, verùm etiam ad præſtantiſſimos flores producendos valetudinem combibent. Perinde ſalutaris deponendis ſeminibus erit aut pridie immiſta, quæ focis hæret, fuligo, aut protulacæ aqua ſic affuſa, tota ut nocte ſorbeatur. Nonnulli contuſa cupreſſi folia; ſiccum alii & conciſum, ſive etiam elimatum cervi cornu, aut elephantis dentem cum ſeminiis commiſcent: alii medicata prædictorum infuſu oſſium aqua ſemine irrorant, ut noxiis animantibus nullis obnoxiam ſementem faciant. Proderit etiam aqua & amurca eadem ſemina macerare. Genialis medicus Apulejus, ut minùs ægrotent, vino ſerenda præmunit. Uſque adeo, quæ aqua lactantur, medicinæ

Id. ibid.
Conſtant. Pog. Agric. l. 5. c. 48. & l. 10. c. 89.
Idem de Agric. l. 2. c. 16.
Id. ibid.

cinæ nomine vinum ſitiunt. Invenio etiam à quibuſdam urina veteri, & canino fimo unà confuſis affuſiſque contra noxam quancunque ſemina defendi. Eadem hyenæ pelle ſi contegantur, poſt aliquot dies metuendæ feræ odore penitùs imbuta noxias hortis animantes deterrebunt. Solent præterea, quæ dimidiata luna ſeruntur, illæſa ſervari. Ut omnem præterea floribus nocentium beſtiarum defendamus ac propulſemus injuriam; aceti, fellis taurini, decocturæ anguinei cucumis, hellebori albi, colocynthidis; & lupinorum amariſſimo ſapore; aut ſulphuris, chalcanthi, florum, & foliorum utriuſque ſambuci, coriandri, rutæ, cornuum, & ungularum graviſſimo odore; aut demum ignis intolerando contactu abſterremus. Duplici antiquitas præſidio (utrunque poſteritas oblita eſt) pice videlicet ab aëris, amurca ab animantium noxa omnia tutabatur. Adeo, niſi nos antiquæ ſimplicitatis puderet, parabilis atque obvia rerum tutela eſſet.

Colum. l. 2. c. 9.

Cardan. ibid.

Id. ibid.

Lex floris propagandi.

CAPUT V.

FAvete linguis, imò & manibus favete impigri coloni, provida fautrice veſtra, hortorumque magna moderatrice Flora, ter-

tiam legem, emolumento principem, sic ferente. Qui floreas opes nativo fœnore fructuosas non amplificas, ab hortensi cultura tanquam profanus, nempe ignavus exesto. Quoniam verò domi forisque opportunitas est horti locupletandi: propterea duplex in propagatore industria requiritur, ut flores domesticos augeat, externosque conquirat. Quamobrem non omnes indiscriminatim ac temere flores tuis in hortis demetes; sed ex lectissimo quoque genere nonnullos, qui magnitudine ac foliorum densitate speciosissimi primò existant, ad semen reservabis. Prior enim ille partus adhuc integris nondum effœtæ plantæ viribus effusus cum vegetior sit, generosius luxuriabit in semen. Quin etiam proderit seminalibus folliculis onustos bulborum scapos decacuminare, simul ne bulbi complurium educatione seminum fatiscant, simul ut pauciora liberaliùs educata semina colonorum votis fœcunditate respondeant. Et seminum quidem plurima bulbis rotunda, & nigra; pauca plana, & rubida, ut liliis non paucis, & meleagridi sive fritillariæ; utraque autem folliculis involuta; aliqua oblonga, & fusca, nec non siliquis inclusa, ut acaciæ, Indicæ arbusculæ; multa longiuscula, rubella, atque in lanuginem conglobata, ut cuilibet anemonæ. Ea omnia jam aridis cum folliculis, aut siliquis, aut certè cum lanuginosis pappis vixdum hiascere,

Flores industria duplici propagandi.

Qui reservandi ad semen.

re incipientibus colligantur, priusquàm spontè caduca, aut vento decussa temere dissipentur. Conducit autem ea legere interdiu, cum pluvius aut irroratus mador efficaci sole siccatus est. Permagni quoque interest hortensis rei optimorum seminum habere delectum. Præstant, quæ propter magnitudinem ac pondus in imo subsederint: quia vis major, & succus densior inest ad uberem germinationem. Ad hæc indubitato fœcunditatis argumento plena & solida seligantur: at verò tanquam infœcunda & inutilia rejiciantur, quæ senio sint exucta & leviora, contusa & rugosa, emaciata & languida, permista & propter similitudinem adulterina. Altera est, & ea quidem compendiaria propagatio; cum bulbus aut radix incohærentes bulbulos aut radiculas extuberat, quæ celeriùs, quàm lecta de bulbis aut radicibus minuta semina, in idoneam ferendis floribus maturitatem adolescunt. Quanquam illud à seminum satu jucundissimum emolumentum provenit, ut floris moram coloris formæque non rarò degenerantis mirabili novitate compensent. Luxuriant autem numerosam in sobolem bulbi & radices, quæ post alterum tertiumve (uti jam docui) à satu annum refodiuntur. Sed intelligant nimis avidi sobolis coloni adnascentium fœtuum copiam florum officere formositati: primo enim in partu exhausta mater facilè abortat in altero. Quare quem plusculum

Quo semine serendi.

Colum. l. 2. c. 9.

Constant. Bog. Agric. l. 2. c. 14.

Varronis rust. l. 1. c. 40.

E bulbis ut multiplicandi.

laboris non deterret, singulis hic annis, quæ id exigunt, effodiat infodiatque semina, ut parciùs enixa vividæ pulchritudinis plenissimo flore colorentur. Quòd si bulbus frequenti etiam inter homines infelicitate quàm nobilis, tam sterilis est; eum probè maceratæ resolutæque pinguedinis solo, ad nucleos sive spicas eliciendas efficacissimo, committito; aut imam sessilis partis coronam, unde fruticant fibræ, ungue leviter incidito, minimasque decidito particulas: ne vulnus noxæ sit, macro aridoque pulvisculo insperso medicinam facito. Quot enim vulnera feceris, in totidem fœtus vigor genitalis erumpet. A mollioris tamen ingenii bulbis violentam hanc fœcunditatem exigere abstineto; ne, antequam pariant, vitæ faciant abortum. Cæterùm cui cordi est hortensem quotannis fundum præstantissimorum florum accessione ditare, is debet florida tempestate nominatissimos alienos hortos frequens adire: quos in suis desiderari animadvertit insignes flores, aut gratuitò accipiendos, aut pretio aliorumve seminum merce permutandos cum domino pascisci: ferreo tubo, vel imbricata pala sive extractorio imbrice, quem supra descripsi, dum adhuc illi vigent ac vernant, transducere, aut saltem denotare; ut, ubi penitùs aruerint, certa manu eruat. Multiformes excogitari notæ possunt: nos usitatas & parabiles, id est, arundineas, surculaceas, & plumbeas

In alienis hortis ut eligendi, & præsignandi.

l. 2. c. 5.

beas tum in colono instituendo, tum in hortensi *l.1.c.4.c 5.*
supellectile numeranda præmonstravimus. Sin autem suspicio est, incertæ fidei promissorem impositam placito flori notam ad simillimi vultus vulgarem plantam translaturum, tibique vafrè impositurum; poteris è Belgio in Galliam transfusa callida cautione sic obsignare. E crassiore alearum, aliave illiusmodi papyro latum circiter digitum amplas tesserulas facies. Easdem medias per geminum foramen acu factum inducto lineo filo sic trajicies, ut in eandem partem utrunque fili caput promineat. A tergo, ubi filum papyro adhæret, liquefactam miniatulam Hispanam ceram adjungas, & confestim sigillo consignabis: tum utrunque lini caput utraque manu comprehendes; ac, tessellæ signatura extante, imum floris caulem citra noxiam incisionem innodabis: quod superierit filum, sub ipsum nodum succides, ne, vinculo enodato, supposititiæ plantæ per dolum adalligari tesserula possit. Cavebis autem, ne demutilato caule summum florem, aut media folia demas; ut obice illo supernè clausum nulla fraus alligatum extrahat signum. Quod si demesso flore thyrsi cacumen præcideris; eundem cum foliis aliquot substringes, quæ connexæ tesserulæ lapsum exitumque remorentur. Denique, ne electè notata in hortis improvidè obliteres in animo, in hortensis rei rationarium codicem, hoc est, in album memoriæ

moriæ delectorum florum genera, numerum, situs, notasque impositas referes. Ita, cum tempestivitas advenerit, pactas radices sinceras atque integras fide certa effodies. Unas tulipas, si libeat, licet (quod transalpini aliqui coloni solent) adhuc florentes eruere: dummodo statim sicco sabulo in frigida cella substrato bulbos obruas, ipso etiam in sabulum prono germine. Fiet enim, ut, quà floribus, quà foliis sensim assiccatis, solidas, succique plenas, atque incolumes bulbosas radices invenies. Quoniam verò terræ omnes ferre omnia non possunt, debemus hoc etiam hortis, ut suavissimo florum commercio, tanquam floreo nexu, dissitæ non minùs moribus, quàm regionibus gentes arctissimè conjungantur. Igitur ubi peregrini floris fama florere externum quempiam colonum cognoveris, inita per ingenui officii promissique plenas litteras amicitia, pretiosas horti longinqui merces pari permutatione, pretiove mercaberis. Quòd si displicet remota ista, semper cæca & sæpe fallax mercatura; exiguum patere, dum aliorum curiosa festinatione colonorum translatum in proximos hortos advenam florem in tuos oculata fide, minimoque labore ac sumptu admittas. Curabis præterea, cum, soluto remotoque tristi nivium sipario, infinita, eaque versicolore florum multitudine frequentari cernuntur solitariæ camporum ac montium scenæ, ut, qui generis aut formæ novitate

E longinquis ut accersendi.

vitate ſpectabiles emineant flores, eos in hortos ferreo tubo transducti ex agreſti vita in floreæ urbanitatis convictum evocentur. Fit enim ſæpe, ut, ſicut hominum, ſic florum pulchrè degenerante genitura, ex agro civitate donanda egregia indoles exiſtat. Sed & illud cuſtodiendum eſt, ut ſalubrius, aut æquè bonum, aut certè non admodum deterius in ſolum hortenſia ſemina transferantur, ne nocentium reorum inſtar in oram peſtilentem damnata & relegata vel præmoriantur, vel emacientur: ea enim præpoſtera mutatio imbecillo cuique facilem morbum creat, vel interitum: atqui ſemen eſt aliquid imbecillum. Verùm enimverò bulbos ſiquis peregre mittat, in capſulas aut pyxides debet condere, ut in frigido ſiccoque ſtrato meliùs iidem perennent: arboreum muſcum alterna ſerie ſubſternere, ne commiſtio vel ſimilitudo allucinantem colonum decipiat: unumquodque genus præſcripto nomine numeroque diſtinguere, loco diſcludere, aut etiam papyraceo involucro penitùs ſeparare, ne concluſi bulbi vectione agitati atq; inter ſe colliſi & confundantur, & corrumpantur: in arculas aut pyxides ſatis refertas ſuperpoſitum muſcum infarcire: tum eaſdem probè operculatas craſſiore lino diligenter circunligare, nodoque nectere: nodum ipſum, ne is dolo malo diſſolvi poſſit, miniatula cera Hiſpana perlitum obſignare: fronteſque capſularum vel pyxidum

Theophraſt. De cauſ. plant. l. 3. c. 6. Conſtant. Pog. Agric. l. 2. c. 46.

Ut procul mittendi.

xidum illi, cui res destinatur, inscribere: aquis tandem tum pluviis, tum obviis impenetrabili cerato linteo insuere; extimamque inscriptionem intimæ geminam adjicere. Sunt qui prudenter astuti, ut quorundam alienas exteras merces explorantium, optimasque captantium hamatos ungues viscatasque manus impunè ludant evadantque immunes, inclusos bulbos non per adjuncta nomina, sed per certas numerorum notas, aliasve per arbitrarias formas distinguunt, quas cum ipsis nominibus conjungit explanatque data seorsum interpres epistola. Si bulbi longiùs missi aut accersiti vel itineris diuturnitate, vel quo alio incommodo situm contraxerint, exuctoque succo peraruerint; vitiosis omnibus tunicis denudentur: fiet enim non rarò, ut intimus saltem nucleus incorruptus ab interitu vindicetur. Supradictam pyxidum tutelam cautionemque desiderant longinquas in oras mittendæ floriferæ radices, quas tamen pro musco emporeticis sive inutilibus chartis obvolvere abunde est. Verùm anemonas, in graciles lingulas ocellosque tenuiter porrectas stupa, vel gossipio molliter prætegi, deinde etiam chartulis involvi convenit. Vivi radices sive plantas radice aliqua fibratas diu peregrinaturas illitus melle muscus ad medium usque convestiat: mellis enim illitu perennat humor, peregrinantibus plantis dulce viaticum. Quòd si viæ mora octo die-

dierum ſpatio brevior futura ſit; muſcus frigida madefactus ſatis illas præſtabit incolumes. Nonnihil diſſimilis ratio eſt in præmuniendis taleis ſive ſurculis tranſmigraturis. Nam vel illos in melle ſubmergimus: quia mellis humor neque pinguis, neque corruptioni obnoxius; ſed tenuis, dulcis, ac temperatus teneris germinibus à materno lacte avulſis vicaria ſuavitate alendis tuendiſque accommodatus eſt: vel figularem cretam ex melle ſubactam in Calabri limonii mali formam & magnitudinem conglobamus. In hujuſmodi argillaceo globulo quatuor aut quinque ſurculorum imas craſſioreſque partes defigimus: extantia cacumina, ipſamque argillam muſco involvimus: in capſulas aut pyxides, muſco alio (ſi opus ſit) undique denſato, includimus. Pari præſidio delicatiſſimæ indolis plantas contra itinerum incommoda tutamur. Nonnunquam etiam ſurculorum extrema ſuccoſis malis utrinque infigimus: in pyxide componimus: inſuccatam denique aqua ſpongiam imponimus: atque ita floriferæ ſoboli exiguo ligneo vehiculo peregre transferendæ vitalis commeatus, nempe humor in ſicco non deerit. Illud autem cavemus, ne minuta ſemina, quæ quàm ſicciſſima mitti debent, cum ſurculis, aut radicibus humida integumenta poſcentibus componamus. Quare bulbis, aliiſve ſiccam vecturam amantibus radiculis bene chartulis concluſa, ſuiſque nominibus

Cardan. de ſubtil. l. 8.

bus

bus discreta adjungimus: aut certè cautiùs in pyxidiculas seorsum recondimus. Ut enim hominum, sic seminum tenera indoles à pernicioso consortio periclitatur.

Narcissorum cultura.

CAPVT VI.

ENucleata florei cultus disciplina postulat, ut propria communibus præcepta subjiciantur. Neque verò plantarum omnium satus singulos persequi est animus, sed earum duntaxat, quæ nostratibus, & præcipuè Romanis, hoc est, nobilissimis in hortis curiosiùs coluntur. Satis enim habui ex infinita florum silva lectissimos cultissimosque seligere pertractandos. Interim ad aliorum culturam præcepta generatim tradita conducent. Narcissus, nimiùm sibi placentibus fabula salutaris, sive ingenio, sive artis mangonio in plura speciosè genera degeneravit, quæ tum frequenti scriptorum descriptione, tum quotidiana cultorum observatione jam vulgatissima percensuimus. Duos ex immani numero narcissos, eosque plebejæ in hortis notæ ad medicos usus recepit antiquitas, calice alterum purpureo, alterum luteo, candidis foliis utrunque. Et priorum quidem ab inspersa per oras calicis pur-

Diosc. l. 4. c. 155. Plin. l. 21. c. 5. & 19.

purpura purpureum, pósteriorem fabulosa mutatione inclytum à medio croceo flore albis foliis coronato croceum, sive luteum appellarunt. Narcissorum plerique macro, soluto, ruderato, arenoso, atque aprico lætantur loco. Id satis ipsi colonos admonent, dum voluntarii sabuletis, & montibus innascuntur. Bonum tamen requirit solum, qui foliosior effloreſcit. Pingui penitùs abstinendum: quia sessilem bulbi verticem ex facili corrumpit. Hæc autem folioso conveniunt cum simplici narcisso, ut sole gaudeat uterque velut ad ostentandam etiamnum in flore manentem pristinam venustatem: ut ad quinos senosve digitos defodiatur: ut palmaribus intervallis, præcipuè luteus, collocetur. Est præterea, qui affirmet, narcissinum bulbum in flores non exiturum, nisi raró, nempe tertio quoque anno refodiatur, aut disraretur, cum videlicet adnatæ numero sobolis exugitur. Simplici flore narcissi, qui semen soli reddunt, levissimæ varietatis inutili lucro frustra feruntur. Narcissum, cui nitidus candor aut languidè luteus pallor toto non solum flore, verùm etiam calice diffusus argenteæ, sive sulphureæ pateræ Italicum nomen inscripsit, summæ apricitatis, mediæque macritudinis solo infodies, quale est, quo nullus æquè atque hic bulbus gaudet, olitorium. Depressionis, atque à cæteris bulbis intervalli modus erit, quem in aliis usurpan-

Narcissi plerique.

Dioscor. & Plin. ibid. Ioan. Bapt. Porta Villæ l. 9. c. 13.

Narcissus totus candidus, totusque sulphureus flore simplici.

pandum esse narcissis paulò antè monuimus. Nonnulli sunt densissima serie foliosi narcissi, velut Byzantino vulgatiore major, qui albida inter folia luteo calice sinuosa à monstratioris coagmento Boncori cordatum nomen nostratibus in hortis refert; velut etiam planè candidus, qui nitidam argenteo nomine pateram, non vino, sed flore plenam oculis propinat. Hi quàm pulchrè florescunt, tam ægrè dehiscunt: in florem enim turgentis membranæ involucro hibernis quà nebulis, quà frigoribus flaccescente, atque in rugas contracto, flos, antequam oriatur, aboritur. Quamobrem obstetrice hac arte floreo fœtui opem feres. Extremo Januario bulbos serus adobrues: cum illi turgidos flore scapos impellent, vesperi bene operculatos à nocturnis pruinis nebulisque vindicabis: mane (si dies tepeat, & insoletur) operculo remoto apricari patieris. Proderit etiam interdum thecam ipsam duriusculam, & dehiscere contumacem leviter citra conclusi floris injuriam incidere, viamque partui vulnere aperire; ne is tanquam in uteri membranacei angustiis præfocetur. Ipsos verò bulbos quotannis tempestivè erutos in siccissima cella custodies: quia in humidiore thallos citarent, vimque genitalem omnem, flori etiam reservandam, in folia profunderent. Et hi reliquam culturam superioribus debitam desiderant. Ampli floris & calicis junceis narcissis congruit mediocris olerum terra, &

Narcissus foliosior.

Narcissus juncifolius major.

& loci poſitio modicè aprica. Amant iidem quaternis ſubeſſe digitis, ac totidem inter ſe aut paulò pluribus abeſſe. Superioribus minor juncidus tum odoratus luteus, tum albus, tum foliis reflexis pallidus narciſſus in fictilibus, quàm in areolis, lætior provenit: locum exigit ſoli obnoxium, Solum, quod infra ſupraque eſt, olitorium & bonum: idem tamen digitalis craſſitudinis macriore humo proximè circuntegi vult, ut minimè in ſobolem exhauſtus profusè luxuriet in florem, utque à pingui humore ſæpe manans vitium devitet: frequentem verò, ac tempeſtivam, quoad folia exaruerint, amat irrigationem. Hac ergo cultura compertum habemus; tum ſimplici, tum pleno flore, junceoque folio Hiſpani narciſſi bulbos mirè craſſiores fieri, ac fœcundiores. Si rotundus eſt bulbus, terni digiti depreſſioni dantur, intervallo totidem aut ſaltem bini. At oblongus digitali, aut paulò majore altitudine defoditur, ne ſolis appetens incommodam in longitudinem excreſcat. Eſt etiam qui ſuppoſita, cum is conſeritur, teſtula longulum facilè rotundet. Rarenter, ac circumacto minimùm triennio eruitur adnatam ad fœturam ſegregandam, ſive etiam ad vetus effœtumque ſolum recenti fertilique commutandum. Supra quatuor ſexve dies inobrutus eſſe non debet: quia puſilli corporis & roboris bulbus à vitali matris amplexu diutius diſſitus æſtivis præſertim calori-

Narciſſus Juncifolius minor luteus, albus, & pallidus foliis reflexis.

bus emaciatur. Semine satus narcissus hic in bulbulos floribus fœcundissimos proficit. Duplex denique in juncei folii narcisso, eoque potissimùm qui foliosior floret, cura atque opera impendenda est: altera, ut florem citò legas, cum exiguo corpori par, nempe imbecilla bulbuli vis citra interitus discrimen flori diu alendo non sit: altera, ut, postquam idem narcissus defloruit, obsitum illo vas sub tectum referas, pluviæque subducas; ne per bibulum scapum infusus humor totum bulbulum permeet, ac putrefaciat. Ejusdem à junceo folio nominis Narcissus albus autumnalis amat locum à Sole summotum, terram levem & raram; trium altitudine digitorum demergitur, duorum intercapedine dissociatur: perrarò effoditur: aggesto per æstatem solo ab æstu defenditur: ubi remisit calor, eodem exoneratur. Languidi odoris flore viridi stellatoque, per autumnum ante folia itidem juncea emergente subsimilis priori, crassiore tamen ac proceriore caule ternos quaternosve flores efferens dispar narcissus humo gaudet mediocri, & parum aprica: in tres digitos demittitur, parique spatio disjungitur: vix unquam exeritur. Similis cultura, quæ superiori luteo Hispano narcisso adhibetur, bulbulo similem educat junceo folio pseudonarcissum. Silvestris narcissus Dodonæi, sive pseudonarcissus Hispanus major & minor Clusii, qui simplici senum foliorum textura stellatus

Narcissus juncifolius autumnalis albus.

Viridis.

Pseudonarcissus juncifolius.

Pseudonarcissus Hispanus.

velut

velut in tubam tabulato fimbriatoque calice grandioris tubæ ſibi appellationem vendicat, ſeu flaveſcat, ſeu palleat, ſive albeſcat, mediocre ſolum, ac ſatis inſolatum ſitum, nec non quaternos in depreſſionem digitos, in intervallum verò palmi dimidium requirit. Qui folioſa denſitate ſtipatus minùs expreſſa tubam promit imagine, quique conſimili facie narciſſus Roſeus major appellatur, imò (ut quidam exiſtimant) à proximè ſuperiore pſeudonarciſſo non diſtinguitur, eodem cultu lætantur: jamque in florem turgente membranæ vagina ab aqua pluviatili, quàm maximè poterit, abſtinendi ſunt; ne largiùs inſuccati, ac plus æquo tumefacti dirumpantur, enormiterque fatiſcant. Idcirco mobili præſtat eoſdem fictili, quàm ſtabili areolæ, committere. Parem ferme culturam quærit minutulus pleno flore pſeudonarciſſus. Peculiare tamen hoc poſcit, ut minùs altè, tres nempe digitos loco magis humecto deponatur, & raró aut nunquam eruatur; quia noſtro cœlo non admodum gaudet, crebraque tranſlatione vexatus maligno reſpondet eventu. Non diſpar debetur cultus geminis pari brevitate narciſſis, nempe ſilveſtri Stellato, & Roſeo minori. Narciſſus quoque, cui ſingularis, & conſpicua magnitudo nomen dedit Incomparabilis, in terræ delectu cæteris comparatur: olitoria enim contentus eſt. Modicè apricari ſatis habet; quia diu- *Narciſſus incomparabilis.*

turno sole flaccescit. Vult à summo solo quaternis digitis, ab assitis bulbis palmi dimidio propter sobolis numerositatem distare. Is autem narcissus, qui virentis cerviculæ deflexa & rigida longitudine prolixum cameli collum in similem flosculum, atque flosculi nomen contraxit; quique ab aurea calicis corona coronario nomine decentiùs insignitur, quærit humum pinguissimam, quæ tamen bulbi verticem, unde fibrarum capillitium fruticat, non attingat; ne vitiet, neve corrumpat: id quod in cæteris quoque bulbaceis radicibus consimile solum postulantibus custodiendum est. Amat idem narcissus aversum à Sole locum; quòd incalescente jam anno serotinus floret, ac, veluti candidum hortorum sidus, clarior in opaco nitet. Potest ad palmi dimidium demergi. Quanquam sæpius utiliusque breviore quatuor digitorum mensura deponitur; quia foliosiores & plures ab uno caule sic flores trudit. Eodem digitorum totidem, aut paulò laxiore intervallo ab aliis plantis commodè distinetur. Par adhibetur cultura Narbonensi, & Anglico narcisso, cæterisque, qui serò vernant.

Narcissus longa cervice.

Narcissi Indici.

Solent Indici narcissi, antequam nostro tum cœlo tum solo assuescant, ad intimum usque nucleum lenta macie tenuari ac tabescere. Horum plerique, quòd hospitari nesciunt, paventque novitatem, penitùs intereunt. Nonnulli sensim repa-

reparatis tunicis viribusque non sine spe florei partus in molem pristinam turgescunt, & reviviscunt. Verùm, ut in exteris hortis longinqui hospites incolumes perennent, atque ad florem & sobolem usque proficiant, ferè sabulosa humo excipiendi sunt. Virginiensis narcissus vult intra terrenum vas in olerum solo duum digitorum altitudine deponi, mediocriter apricari, nunquam refodi, nisi ad sobolem sejungendam. Apud nos non sementat. Affinis lilio narcissus Indorum è rubro croceus, duodecim ante annos Jacobei narcissi nomine ad Romanos Farnesiorum hortos missus, diu sterilis & inglorius in folia tantùm egerminavit. Sed nova jam industria, seu potiùs injuria colitur & juvatur. Etenim bulbosa mater macerrimo in solo ad binos ternosve digitos mergitur: ut eadem alimentum incrementumque capiat, felicique sobole se propaget, ad mensem usque Novembrem eatenus irrigatione atque insolatione fovetur, quoad primis folia frigoribus exaruerint. Tunc enim obsita hoc bulbo testa in locum subducitur imbribus quidem & gelicidiis inaccessum, sed tamen aëri pervium, placidoque spiritu perflabilem. Hic ad medium usque Majum paulatim inarescere ac sitire sinitur. Eo demum tempore superposita bulbo humus diligenter scalpitur atque egeritur: donec mater cum sobole denudetur: tum eidem matri ad-

Narcissus Virginiensis flore purpurascente.

Narcissus Indicus è rubro croceus, flore liliaceo.

adnati bulbuli seorsum serendi subtrahuntur, radicibus, quæ semper terræ inhærent, immotis intactisque; ipsa verò superinjecto solo, quod modò subductum fuerat, operitur. Principiò potest siticulosum fictile fontanam in aquam demitti, donec bene penitus humescat: in solem deinde pluviamque producitur, atque, cum res poposcerit, irrigatur. Quanquam aliis colonis annua monstravit experientia, nullis ab intacto incultoque bulbo blanditiis provocatum florem faciliùs existere.

Narcissus Indicus liliaceus tum saturo, tum diluto colore purpurascens.

Indicus uterque liliaceus narcissus, tum saturo, tum diluto colore purpurascens, in olerum raro arenosoque nonnihil solo ad binos ternosve digitos depressus, & apricus prosperè solet efflorescere. Quòd radicibus nititur immortalibus, nisi sobolis avellendæ causâ, nunquam eruitur. Nostris in hortis nondum exit in semen.

Narcissus Indicus flore liliaceo Sphæricus.

Sphæræ hortensis artifex numeroso flore, narcissus Indicus communem Indiæ narcissis culturam quærit. Nimius illi humor omni cura defendendus est; ne calor, quo maximè gaudet, aut extinguatur, aut refrigescat.

Narcissus Indicus gemino latiore folio, flore puniceo.

Indicum, seu Suertium narcissum gemino latiore folio, & flore puniceo sic tutò feliciterque feres. Bulbum amplo fictili cautiùs concredes: macra & sabulosa humo adobrues, ne pinguioris habitudinis præcrassa & squamea bulbacea cutis cum terrestris pinguedinis præfervido humore tabem combibat: in tres digitos

tos pones: in aprico ſtatues. Quoniam verò ſquamoſus hic bulbus nimio inter ſquamas humori vitioque concipiendo eſt opportunus; à foliis Majo menſe, aut paulò priùs amiſſis, quod circunſtat, ſolum inareſcere ſines: tum eundem bulbum, ſi terreno vaſe incluſeris, in locum ab imbribus quidem tutum, at ſolibus expoſitum recipies. Sin hortenſi areolæ commiſeris, arida recenti terra aggeſta pluvialibus ab aquis, atque ab æſtivis fervoribus unà corrumpentibus vindicabis. Ineunte Septembri, cum germinationis tempeſtivas appetit, ab areola ſublato, quod in cumulum tumebat, ſolo, fictili autem in apricum producto, profuſiſſima ſemel irrigatione ſiticuloſum bulbum recreabis, ut ad germen incitetur. Hæc Tranquilli Romauli, experientiſſimi cultoris, induſtria florem quotannis elicuit. Inexploratum adhuc eſt, utrum ſemine ſatus colorem variet. Illud autem compertum habemus, avulſis depactiſque in terram ſquamis ſimilem in ſobolem eum facilè propagari. Cavebis denique, ne unquam eundem effodias: quia narciſſis Indicis univerſis antiquiſſimum, hoc eſt, ut inſigniter lædantur effoſſi.

Tranquillus Romaulus.

Croci, Colchici, Coronæ imperialis, ac Tuliparum cultura.

CAPUT VII.

Crocum silvestre.

SIlvestri croco tum verno, tum autumnali solum convenit citra vermes pingue, ac modicè insolata positio. Sationi dantur in altitudinem digiti tres, totidemque in intervallum. Eodem quoquoversus interposito spatio, & paulò altiore quatuor ferè digitorum mensura Colchicum feres bono in solo, & satis aprico. Vastæ rotunditatis bulbus, cujus aurei flores in orbem nutantes Imperialis coronæ splendidum nomen retulere, mediocriter macro apricoque olitorio solo ad quinque digitorum altitudinem, & palmari intervallo infodiendus est. Quoniam verò idem, tenerrima nudaque carne cum sit, incommodè abest à terræ gremio; transmoveri non debet, præterquam si satis adulta subtrahi postulet fœtura. Septembri mense eruitur, & reseritur. Nulla à satu seminis vicissitudo provenit coloris. Observatum est, ab eodem hoc bulbo præsagiri & præmonstrari temporum vices. Ubi enim is caulem trudit, desiisse frigora significat: erutus quoque siccoque in loco sepositus, ubi fibras mittit, imminentes pluvias, frigidioremque tempestatem prænuntiat. Illud etiam habeo longo compertum periculo

Colchicum.

Corona imperialis.

riculo affirmare, flores hosce maternam plantam pronis velut gratum in obsequium verticibus coronantes transalpina inter frigora, quàm in Romana temperie, florentis auri numerosiore ambitu splendescere. Tulipæ familiari eximiæ pulchritudinis arrogantia cæterorum florum odere consortium. Ternos digitos in depressionem exigunt, in distantiam quinos. Mediocritate lætantur Solis, & soli: hujus, ut bulbi tutiores; illius, ut flores diuturniores fiant: ne scilicet hujus pinguedo teneros vitiet; illius fervor serotinos adurat: ne denique necesse sit obtentis velut castrensibus velis cum cœlo & sole pugnare. Tutissima satio est, quæ cum totum bulbaceum corpus, tum in primis aversam, quæ fibris fruticat, sedem jejuno infodit solo; leve deinde, ac validum ternos circiter digitos altum superinjicit. Experimento didicimus in ea fimosa terra, quæ superiore anno in anemonarum alitura fervidioris pinguedinis uber nonnihil emunxerit, tulipas & mirificè adolescere, & magnificè efflorescere. Quin etiam amœnissimi flores hi maximè lætantur aluntur que ad amœnitatem insolitam eo terræ flore ac polline, quem è declivi loco delabens aqua delibat, ac devolutum in imo sistit. Lectissimarum præcipuè, pulcherrimisque coloribus distinctarum bulbi grandiores à foliorum jactura quotannis erui statim debent; ne diutius obruti decrescant, aut mirabili latebrarum Tulipæ.

amore

amore descendentes pessum eant, aut etiam tunicis, velut in calcis concretionem, obdurescentibus lapidescant, aut demum æstivis quà pluviis, quà caloribus suffervefacti exputrescant. Quæ simplici probabilique colore vernant minùs nobilium tuliparum bulbosæ radices, continenti biennio humatæ utiliter interquiescunt; dum tamen, ubi folia evanuerint, aggeratâ quaternos in digitos humus æstivas propulset injurias. Priore autem anno illæ pariunt, altero partum amplificant; tertio, nisi educantur, fœtus adhuc invalidi nova minutula prole superfœtant, exhaustique attenuantur: quinetiam complusculis simul involuti membranis ab incluso superfluo humore sæpe tabescunt; id quod exinde malignus florum proventus ostendit. Quam nonnemo laudat atque usurpat lateritii pavimenti moram, ne depositæ tulipæ sese altiùs demittant, à summa humo interstitio palmari substratam, & supervacaneam puto, quia vix in palmi dimidium solent hi bulbi descendere, neque nobiliores tulipæ quotannis refodiendæ in altiores latebras abeunt: & præterea noxiam, quia intervallis, quæ lateres angustè distinent, paulatim densata humo expletis obturatisque pluviatilem humorem transmittens via sic præcluditur, ut eo largiter concepto mollissima hæc bulborum natio plerunque marcescat. Si tuliparum bulbis extra terræ gremium quàm maximè consultum

velis;

velis; eoſdem cohærente cum ſobole, cum univerſis membraneis involucris, atq; adeo cum ipſis aridis fibris, concretoque cum ſolo erues: tum aperto, non tamen aprico loco per quatriduum, ut ſicceſcant, expones: in ſicca denique frigidaque cella papyro involutos habebis: cum tempus referendi fuerit, adhæreſcente humo, extimis exuviis, fibriſque detractis, iidem bulbi cum adnatis nucleis incolumes integrique reperientur; quos, ſi vixdum erutos improvidus cultor tutelaribus iis ſordibus liberaſſet, facilè durior inſtar calcis concretio corrupiſſet. Cavendum verò eſt, ne nobiliſſimi generis matri adhærens puſillus hæres exteriore arida membrana denudetur; quia nudulus noxam ex facili contraheret. Quoniam præterea frequenter eſt, ut appendix illa nervoſa, & candida, quæ bulbulos gignit, emergens in apricum, ſummoq; ſolo natans rubeſcat ac vitietur; diligēter aggeſto ſolo adobrui debet, ut feliciùs fœtificet. Et quanquam ſolent inanes tunicarum exuviæ inveniri, exhauſtis matribus, quæ tam profuſo ſeſe partu eviſcerarunt; nonnullo tamen interdum reſiduo ſucco concreti, & poſthumi bulbuli inter membranaceas veluti ſecundas deliteſcunt, cautè ſecernendi. Jam verò ſeminis optimi feraces tulipæ ſeligēdæ ſunt. Id è ſerotinis, quàm è præcocibus, utilius, quippe magis varians, colligitur. Solent in hunc uſum præferri tum candidæ, nigris; aut violaceis, aut cæruleis unguibus infuſcatæ: tum coccineæ, ungui-

bus

bus ex cæruleo in violaceum inclinatis, alboque circulo coronatis rariores. Utraque enim floreum genus discoloribus maculis decenter aspersum seminabit. Verùm siquis versicoloris picturæ rariore gloria flos inter cæteros excellat, in semen abire permittendus non est, sed maturè legendus; ne bulbacca mater exhausta vel decrescat, vel præmoriatur. Adde, quòd ab istiusmodi flore, in quo ungues internigrare minimè solent, inutile semen existit, in unius nempe coloris flores sæpius degenerans. Folliculo sponte sua jam dehiscente semen legitur: ubi primoribus imbribus September immaduit, intra fictile in olerum bono minutoque solo dimidiatum altè digitum de more deponitur. Nisi circumacto biennii spatio prognati bulbuli non effodiuntur: grandiusculi à minusculis segregati in seminarii pulvinis, aut certè in fictilibus referuntur. Ita consiti quarto demum quintove anno flores non paucos decoris maculis conspicuos dabunt. Compertum verò est, in pingui solo seminibus satas tulipas eodem in bulbos adultas velle nutriri. Persicæ tulipæ pusillus bulbus brevi duum digitorum mensura mergitur, trium intervallo se jungitur. Omnibus annis refoditur; alioqui sese altè illatebrat. Nequicquam semine seritur, quia colorem non variat. Reliquam culturam exigit cæteris parem.

Fri-

Fritillariæ, Iridum, Liliorum, Orchis, atque Ornithogali cultura.

CAPVT VIII.

FRitillariæ, non palato, ſed oculis gratæ Meleagrides, ſoli pinguitudine, ſitus opacitate ac frigore; nec non tempeſtiva per æſtivos fervores irrigatione delectantur. Fictilibus malunt, quàm areolis, infodi; ut ab intempeſtate cœli tuta in loca ſubducantur. Digitorum trium demiſſionem, ac totidem intercapedinem amant. In floribus legendis quàm minimum cauliculorum decerpatur: quia nocentiſſimum id bulbis eſt. Hoſce ſæpius refodi non patitur parvitas & nuditas. Septembri menſe (ubi res poſcet) eruentur, ſi tamen annus refrixerit; continuoque ſatu recondentur. Niſi ſtatim referi poſſint, diu ſaltem inobruti ne ſint: quia parentis altricisque telluris exules mœrore ſenioque rugati perniciosè exareſcunt. Semine ſati florum colore à parentibus non degenerant. Irides, quarum bulbuſa radix, mediocri ſolo ternos in digitos; quarum durata in tuber, ſive (ut vulgò dicitur) tuberoſa, macro ſiccoque merguntur in binos. Illæ quaternis digitis; hæ palmari ſpatio diſterminantur. Illæ ſolem ferme fugiunt; hæ quærunt. Bulboſæ demum, itidemque tuberoſæ tertio quoque anno ſub extremum Julium men- In bulboſa, ac tuberoſa.

men-

Iris prima Clusii, & Persica. mensem eruuntur, Septembri referendæ. Iridem Clusii priorem, alteramque Persicam in olerum temperato solo, & aprico loco tres altè digitos depones: crassas bulbi radices bene divaricabis: ne quam incautè revellas perfringasve, custodies; quia gravissimæ id noxæ est: palmaribus interstitiis separabis: è terræ sinu non educes, nisi ut prolem subducas: utranque operam Septembri mense præstabis: è semine nequaquam degenerante discolores vices non expectabis. Lilia Silvestria. Silvestribus, sive montanis, atque adeo peregrinis liliis, quibus martagonum nomen ætas recentior imposuit, amica est olerum subpinguis levisque terra; solibus parum ostenta, & frigida, non tamen humori nimis opportuna positio, palmaris deniq; tum descensio, tum distantia. Bulbi, nisi ad sejungendos fœtus, emovendi refodiendique non sunt. Tempestivè transponuntur, cum prope jam defloruere: tunc enim veteres fibras amiserunt. Ipsæ quoque humi positæ bulbaceæ squamulæ tandem adolescunt, & rotundantur in bulbulos. Semen jacitur citra spem varietatis. Æstivus fervor frigore gaudentibus exitialis est. Hic ergo ipsis aggesta humo, aut quo alio diligenter obice defendetur. Veruntamen hæ frigidioris Germaniæ peculiares & vernaculæ plantæ nostrorum ægrè ferunt hortorum teporem; intimamque ægritudinem parco flore significant. Orchis. Orchis, & Satyrium in humidis atque opacis ad

ad quinos digitos deponuntur. Vulgare ornithogalum narcissi culturam desiderat: Peregrinum, quod & Indicum vocant, Romæ in pretio habetur, ac studiosè colitur. Solem amat è patria solis oriundum nostratis plagæ frigora pertimescit. Ea re in fictili intra bonum & validum solum Hispani odorati junceo folio narcissi ritu custoditur, ad binos digitos Septembri mense defossum. Ab asperrimæ hiemis intemperie sub tectum ac tutum locum revocatur. Frequenter effodi non vult. Si quando tamen effosso fuerit opus, id fiet dilapso jam flore, maturoque jam semine: statim enim recentes agere fibras incipit. Ornithogalum.

Hyacinthorum cultura.

CAPVT IX.

HYacinthus utpote genere multiplex, colore varius, florum ubertate diversus, præcox, tempestivus, serotinus, debet hortis infodi numerosus; ut in species renideat universas. Huc adde, cohærentibus eundem spicis, quæ nisi bimæ trimæve copiosè non efflorescunt, adeo sobolescere; ut ad florum segetem plerunque sterilescat. Quare seri plurimus debet, ut nonnullus uberrimè floreat. Apricissimum Hyacinthus quilibet.

mum

mum locum plerique hyacinthi quærunt. Hyacinthios bulbos à bulbosis aliis radicibus utiliùs segregatos inter palmaria spatia disponemus, itidemque palmari altitudine deponemus. Hæc tamen iis convenit bulbis altitudo, qui justa magnitudine sunt, quique scapos multo flore convestiunt. Cæteri pro corporis mole ad senos, quaternos, binos etiam digitos descendent. Universi verò, nisi fatiscant in sobolem, intra quadriennium non effodientur; quòd extra terræ gremium sterilitatis, & corruptionis discrimen subeunt. Sic autem rectè seritur in primis & simplici & multiplici flore cæruleo polyanthes. Solum gracile, non ita leve, nec ubertate nimia defatigatum effœtumve, sed satis robustum, imò etiam antea rude immotumque, quamvis exile, mirabili proventu bulbo substernitur, & circunfunditur. Utiliter deinde bonum & pinguius superingeritur; ut illud nimiam fœturam tabemve prohibeat, hoc temperatæ pinguedinis instillatione abundè nutriat ad floream fertilitatem. Quoniam verò senio, partuque fatigatur humus; junior identidem, & vegetior substituetur: adhærescens matri soboles non annicula, sed bima subtrahetur; quia materno feliciùs ubere adolescet, ac tertio demum anno fertilem in ventrem rotundata numeroso flore luxuriabit. Hyacinthus præterea candido flore præcox, quia priore post sationem anno minutissimos

Cæruleus polyanthes.

Albus brumalis.

simos

ſimos bulbulos ſeſſili per ambitum vertici hærentes denticulata ſerie prodigioſè ferax profundit circumacto biennio cum adultiore ſobole eruendus eſt. Cæterùm bulboſas hyacinthorum radices, qui ſingulis in ſcapis plurimi ſerò candicant, qui diluto colore ſubrubent, quique ſecundùm violaceos flores longas foliorum tæniolas porrigunt, macriore humo circunteges; quaternos in digitos tantummodo demittes: ubi folia exaruerint, quotannis refodies, ne dulci teneraque carne delicati ab imo vertice fibris comante vitium capiant, vermiculentur & computreſcant. Herbeo virore florentem hyacinthum ab aſſiduo ſole ſalubriter diſtinebis, ne diuturno calore peruſtus viror in triſtiorem palloris colorem cinereſcat. Racemoſus hyacinthus macra humo, aprico poſitu, quinos ſenoſve digitos alta depreſſione lætatur. Debetur hyacintho botryodi inodoro, Belgico, Hiſpano ſerotino, atque obſoleto bonum ſolum & parum apricum, trium digitorum altitudo, par aut digito majus intervallum. Stellatis Peruanis hyacinthis olerum ſubpinguis & robuſta humus, nec non à ſole nonnihil averſa poſitio commoda eſt, ut caulis deſiderio ſideris procerior ac decentior excitetur. Quoniam autem bulbi oppidò capitati ſunt, nucleoſque grandiuſculos procreant; palmo laxiora per intervalla diſponuntur: quaternis digitis ſubſidere ſatis habent: Julii menſis exitu effodiuntur. Spurius ille hyacinthus, quem Byzantii cultores ſuavi

Albus ſerotinus, ſubrubens, & violaceus caule foliato.

Subviridis.

Racemoſus.

Botryodes inodorus, Belgicus, Hiſpanus ſerotinus, & obſoletus.

Peruanus.

Botryodes odoratus.

vocabulo *Muſcari* appellant, loco eximiè pingui modicéque aprico, inter palmaria interordinia, in palmi dimidium depreſſus ponitur. Perrarò idem eximitur, cum videlicet ſuæ ipſe numero ſobolis opprimitur; quòd æternis humus radicibus complexus à matre ſimul vitalique profectu incommodè avellitur. Neque verò ſtatim, atque ipſum effoderis, radices adhuc ſuccoſas carnoſaſque extorquebis, ne vivida vis è vulneribus expiret; ſed aridas tandem atque emortuas ſubtrahes innocenter. Quanquam refodere Septembri menſe præſtiterit, eodemque mox detractis fibris attonſum inhumare: quia, ſi diutius abſit à terra, noxam ex facili capit. Proderit etiam quotannis, cum prima exire folia incipiunt, intactis tenus radicibus veteri effœtaque terra ſubducta, recentem fertilemq; ſufficere. Hyacinthum in lugubris cupreſſi conum turbinati feſtivâ imitatione cupreſſinum, mediocris apricitatis peramantem, & propter ramoſum ſilvoſumque florem ab aliorum conſortio florum palmari divortio ſegregem, quatuor altè digitos demerſum olitoria ſubpinguis humus utiliter excipiet; nec, niſi revoluto triennio, amovendæ ſobolis ergo remittet in lucem. Hyacinthus, ſeu potiùs aſphodelus tuberoſa radice Indicus polyanthes, odore jucundiſſimo, bonum, leve, robuſtumque ſolum, apriciſſimum locum, liberalem tota æſtate irrigationem poſtulat. In fictili, quàm in areola, eventu lætiore reſpondet; quòd in hujus laxitate nimium fœtificat:

Cupreſſinus.

Tuberoſus candidus.

cat:

cat: in illius angustiis parciùs propagata tuberculorum posteritate, vegetos conatus effundit in florem, ac tempestatum injurias gestatorio declinat hortulo. Solitarius, aut sociatus palmaris latitudinis cubile desiderat: in tres quatuorve digitos deponitur: ingruente jam frigore in contectum quidem, at perflatilem locum recipitur: quotannis decrescente Martii mensis luna eruitur: peregre mittendus etiam dimissis foliis, tutò effoditur: adultior, & facilis revelli soboles abjungitur: prolixum fibrarum capillamentum ad arbitrium strictim summatimve attondetur: idem tuber præscripta ratione reseritur: fibrarum coma excitato terræ cumulo circunfunditur. Semen, quod floris colorem non variat, nostratis more seminis hyacinthi differitur. Ut autem nostrorum mirè degeneret hyacinthorum color & numerus, hac arte semen leges, hac infodies. Ex eo bulobo cujus vires nulla soboles adnata delibet, plurimis convestitum floribus primigenium caulem reservabis: altero tertioque loco genitos succides: ubi flores prope jam evanuerint, caule decacuminato, summos ac plerosque amovebis: tres quatuorve imos relinques, in quos vigor omnis uberrimè confluat: à maturitate jam fatiscentes folliculos, & nigella seminum grana præmonstrantes colliges: in Septembrem, vel Octobrem usque proximum opportuna in cella repones: alterutro è prædictis mense in altis & peramplis fictilibus, bona alitoria humo repletis, semen rarissimè

Hyacinthini seminis delectus, & satio.

differis; quippe toto biennio, donec in grandiusculos bulbos adoleverit, transmoveri non postulat: cũ opus fuerit, irrigabis: à frigore in aprico, ab æstu in opaco tutaberis: ab amissis foliis, curabis, ut semper humus nonnihil humeat, ne perparum succosi recentes bulbuli arido in solo penitùs exucti arescant: pinguem anno exacto humum superingeres, ut, quæ subjacet, ob diuturnam alituram exhausta pinguioris accessione revalescat: elapso biennio erutos bulbos, cum ad juglandis magnitudinem excrevisse solet, in seminarii pulvinis inter laxiora intervalla paulò altiùs mox inhumabis, ne tenera parvitas diu inobruta lædatur. E primi rudimento floris, quem tertius à satu annus plerunq; citare solet, specimen indolis capere non satis licet: id autem annus insequens palàm faciet. Primum deinde triennium ostendet, ad quem florum numerum singulis in scapis eniti fœcunditas possit. Quos igitur bulbos intra id tempus bellè copioséque florere animadvertis, retinebis; degeneres exterminabis. Neque enim uberior in posterum proventus, aut flos numerosior sperandus est.

Cyclamini, & floris Indici è violaceo nigricantis cultura.

CAPVT X.

Cyclaminus. VTraque cyclaminus, tum verna, tum autumnalis intra testas ampliores inhumari vult, ut uberior floreat, utque tutior perennet. Levi quoque, non tamen effœto, sed pingui solo

ſolo auctior extuberat in ventrem, & pulchrior capillatur in florem. Binos altè digitos deponitur; ne altiùs obrutus tuberis oculus, dum lucis deſiderio nimis aſſurgit, vim floris procreatricem longum abſumat in incrementum. Flos, & folium hiberno frigore infeſtatur. Autumnalis in umbra ſubluſtri, dubioque ſole floridior nitet: ipſo enim adhuc fervido anni tempore ſatis caloris habet etiam in opaco ad florum citandam uberem parituram. Verna loco gaudet apriciore: quia extrema vernare incipit hieme, cum ſol adhuc remotior plantas languidè fovet, ac leviter ad floreum partum extimulat. Tunc autem tranſponenda ſolùm eſt, ubi jam adultior alimentum ac feracitatem ultra non ducit à terra, & fictilis anguſtiis compreſſa ſtrangulatur. Argumento erit foliorum ſilvula denſior, ipſoque fictili diffuſior. Illud extrahenti cautè cuſtodiendum eſt, ut, quæ concrevit adhæſitque fibrarum capillamento humus, ne decutiatur, neve excidat. Alioqui enim creberrimæ capillaceæ fibræ novo ſatu explicari non poſſent; impexæ verò confuſæque ex facili putreſcerent, ipſumque tuber corrumperent. Ad hæc circùm fibras inarefacta eadem vetuſta humus ab recentis circumfuſa & contigua uligine ſenſim humeſcit, elicitque vires alendo tuberi pares; quod, cum ſuapte natura humidum ſit, magis uliginoſam recentiorem terram non ſine contagionis periculo con-

bum degenerante. Indici floris è violaceo nigricantis tuber terreno in vaſe ad binos ternoſve digitos depreſſum, & mediocri ſolo adobrutum lætius provenit, ſole gaudet, frigore contriſtatur. Flos Indicus è violaceo fuſcus.

Anemones cultura.

CAPVT XI.

Anemone latifolia, utpote exiſtere, floreré, ac ſoboleſcere contumacior, quàm quæ tenui folio eſt, maturiùs, nempe triduo ante plenam Septembris lunam ſeritur. Anemones lato ac tenui folio ſerendæ tempus. Atverò tenuiore folio anemones, hieme præflorentis, ac præmaturè defloreſcentis; aut ſæpe etiam à frigore abortivæ ſationem Octobri menſe tempeſtivam in primis eſſe, diuturna docuit experientia. Quin etiam violacea, atque albo rubroque pictuṙata, quippe quæ vernare præfeſtinant, Novembri menſe utiliùs inhumantur; ut clementiore veris tempeſtate ſeriùs quidem, at pulchriùs effloreſcant. Utranque tum tenui, tum lato folio anemonen ad radicis diligentiorem tutelam, ad uberiorem & ſobolis & florum proventum, in fictilibus deponimus: Locus. cribrariæ quoque olerum terræ præſcripta ſuperiùs ratione committimus. Terra. Ea tamen in primis placet ponendæ anemones forma, quàm Tranquillus Romaulus, Romanæ amœ- Modus. Tranquillus Romaulus.

 nita-

nitatis cultor & propagator eximius, feliciſſimè uſurpat. Is enim vetuſtiſſimum fimum, qui penitùs in terram abierit, pinguem, levem, ac probè maceratam, nec malè olentem, nec igneo halitu vaporantem prætenui cribro ſuccernit ſubſternitque in fictilibus: ipſas inſuper radices ad craſſitudinem duum digitorum macra tenuique humo circuntegit: cribarium denique ejuſdem generis fimum ſuperingerit; ut & contigui ſoli frigida macritudo ſtercorarium, nempe humidum calorem ex facili corrumpentem à turgeſcentibus radicibus diſtineat ac temperet, & remotioris fimi maximè alibilis pinguitudo radicum aviditatem per exporrectas fibras expleat & fœcundet. Illa denique anemonen feliciter educabit, & liberaliter amplificabit humus, quam (ſicut in tuliparum cultura præmonui) pluvia in proclive decurrens, utpote leviorem molliotemque, devexerit. Neque

Collocatio. verò una eademque radicum omnium debet eſſe collocatio & ſitus. Nam quæ ab omni vitio innoxiæ ſunt, ſupinis oculis pronoque ventre ſtatuuntur; quòd magnam terreni humoris vim cœleſti calore extenuati elatique integris viribus validè trahant, ac pulchrè concoquant in abſolutum ſui alimentum incrementumque, atque adeo in tuberculorum florumque ſobolem numeroſam. Lingulæ autem, ſumma parte oculatæ, non directò deorſum, neque in latera, ſed latiorem in partem,

quæ

quæ tamen oculum deorſum non invertat, leviter inclinatæ collocantur. Etenim, ſi, qua ſunt parte latiores, humi nonnihil pronæ inſideant, plus è terra vitalis genitaliſque ſucci recto itinere tranſfuſi exugunt & combibunt: ex quo fit, ut ad vitam fœcunditatemque & enutriantur, & convaleſcant. Is autem ſuccus calida vi evectus, niſi radicum latas offenderet moras, magna ſui parte per tenuiſſimos terræ meatus inutilis evaneſceret. Cur igitur (dicat aliquis) non præſtiterit anemonarum lingulas æqualiter humi fuſas jacenteſque deponere, ut quò largiùs, eò fœcundiùs humeſcant? Equidem iſtam eſſe ajo ejuſmodi radicibus incommodam & noxiam poſituram: quia ubertim hauſtum humidum nutrimentum in floream luxuriem digeri ſatis effundique non poteſt ex oculis in tranſverſum jacentibus, qui ſupinum exigunt ſitum, ut ſurſum versùm amore ſolis adnitentia germina feliciter profundant. Quamobrem ut homines, ſic plantæ, ipſo, quod non perficiunt, alimonio necantur. Quòd ſi ſubſectarum radicum ima pars deſecto vitio cicatricoſa ſit; non debet omnino recta, ſed quadantenus obliqua deponi. Etenim vulnere læſa, atque etiam ſemimortua vitalem vim non habet ad uberem terræ humorem concoquendum, qui, cum ſemper in ſublime feratur, à ſole vaporatus, iis præſertim, quæ habitu ſunt imbecil-

lo

lo maloque, corruptionis origo est. At verò humi acclivis non corrumpitur portio vulnerata: quia plurimus, qui rectà sustollitur, vapor inoffenso transitu per soli spiramenta transmittitur; parcior autem, quique ab infirma ægrotaque radice in alituram fœturamque digeri possit, sensim atque innocenter eidem sese insinuat. Mirificè quoque convalescet & proficiet anemone, sive ætate, sive morbo imbecilla, si fictilium cretæ coctili contigua inhumetur. Quæ justum cepit incrementum, in palmari seritur intervallo, & in quaternos digitos demittitur: quia, summo paulatim solo subsidente, in trium digitorum congruentem altitudinem decrescit altior demissio. Minusculæ radices minore altitudinis intervallique mensura disponuntur. Solem omnes quærunt, præcipuè hibernum, quo floreos ad partus incalescunt. Spatiosum quoque cubile, apertamque loci positionem, & liberum cœlum postulant: quòd hæ complurium dissimiles plantarum & multis in latitudinem fibris capillantur, & humilem foliorum silvam latissimè spargunt. Quòd si præfocantibus loci angustiis in sublime nitentia, atque officiente opacitate solem quærentia folia valde sustollant; emaciatos, abortivos, rarosque flosculos dabunt: procerissimos verò cauliculos mordentia frigora succident, everberantia flamina prosternent;

Intervallum.

Apricatio.

Loci positio.

nent; quibus cauliculis brevi areſcentibus, radices ipſæ notabilem noxam concipient. Quanquam autem frigidas hiemes non reformidant anemonæ; ſiquando tamen bruma præter morem nivalis & prægelida ſæviat, non ab re fuerit in locum ab aquilonio frigore averſum, unique ſolis tepori patentem conſita vaſa tantiſper recipere, dum glacialem rigorem clementior aura regelaverit. Rigatio miniſtrabitur eo, quem ſuperiùs tradidi, more; cum tellus minimè nigrabit, ſed ſolutior pulverabitur. Horæ rigandi matutina hieme, veſpertina vere. Cæterùm, etſi mobilium teſtarum tutioribus in pulvinis molles anemonarum plerunque radiculæ deponuntur, non rarò tamen, quæ præſertim robuſtiore ſunt habitu, bulbis interſitæ ſic digeruntur; ut illi medias, extremas hæ areas atque angulos occupent, ne folioſiore bulborum nemore obruantur: ut certè per anguſtiores hortorum oras, & veluti faſcias, quæ cæteras ambiunt ac definiunt areolas, ſic ſeorſum tribuuntur; ut cujuſque generis ſingulæ, binæ, ternæ, aut quaternæ, alia diſcoloris floris radice diſtinctæ, colorati diſcriminis ordinata ſerie interiorem hortenſem amœnitatem elegantiſſimè coronent. Diuturno autem experimento comperimus, anemonas humida hieme in fictilibus, ſicca in areolis meliùs provenire: quia ſuperfluentem pluviæ hiemis humorem fictilia facilè tranſmittunt, atque intra tectum

Tutamentum.

Rigatio.

Locus in areolis.

ſub-

ſubducta, ſeu tantùm acclinata nimium imbrem declinant; areolæ verò per ſicca etiam frigora propter laxiorem profundioremque humum ſatis hument. In areolis poſitæ anemonæ olitoriam itidem terram, exiliorem tamen minuſque minutam, quàm in fictilibus humatæ, deſiderant. Ad binos digitos demerguntur; palmari ſpatio diſtinentur. Præcipitis impetu imbres nudatæ iterum ac diligenter adobruuntur. Quoniam verò radices eædem frigoris humoriſque temperiem requirunt; idcirco definientibus areolas laterculis proximæ & prope contiguæ utiliter aſſeruntur. Placet nonnemini fugacis quà nominis, quà floris anemonas, quippe quæ ventum ſonant, ac vento facilè difflantur, toto anno vernare. Idcirco radices illarum quotquot menſibus obruit, foliiſque fibriſque poſtmodum arefactis, eruit: atque, ut annuæ tempeſtivitatis conſtantes vices cuſtodiat, quo menſe radicem unamquanque ſemel ſeverit, eodem ſemper in poſterum reſerit. Verùm authore me nemo iſtud aſſiduum ver à delicatis radicibus extorqueat: quòd præpoſtero, atque intempeſtivo ſatu ſæpe abortiuntur; ac ſæpius etiam, ſuas violari leges indignante natura, non pariunt, ſed pereunt. Solent minutim confertimque ocellatæ radices, ejus præſertim anemones, quæ Perſicæ arboris flori concolor ſubrubet, aut quæ ſordido pallore albicat, in denſiſſimam folio-

rum

Satio crebrior noxia.

Sterilitas emendanda.

rum ſilvulam, ſine floribus inamœnam evireſcere. Sic nimirum ſperata mortalibus felicitas ipſo frequenter flore fraudatur. Quærenti quid ſit, cur folia pro floribus exeant, hanc habeo ſubjiciendam cauſam, quòd illiuſmodi radicum oculi ſpiſſa genitura indiſtincti conglobatique nequeunt fertili terræ complexu commodè foveri, purioremque ſuccum exugere, quem efferant in flores. Quare, quæ craſſiori alimento congruat, fuſca foliorum viriditate ſilveſcunt. Sic igitur haſce radices ad bonam florum frugem revocato. Confertos oculos dejungito, ut efficacem ſinguli fundendis floribus tenuem humorem trahant. Seriſſimè ſerito, ut, qui ſolis acceſſu jam probè concoctus attenuatus eſt, terræ ſuccus ſeſe faciliùs in radices inſinuet, atque inde in flores egerminet. Illud autem in ea, quæ lato eſt folio, anemona peculiare ac mirabile monſtrum ſæpe viſitur, ut ex eadem radice flores tum folioſi, tum ſimplici foliorum orbe degeneres exiſtant. Abortus iſtius origo eſt ipſa radix multorum incommodè fertilis oculorum. Genitalis enim ſuccus & vigor, dum in plures latè oculos diſſipatur, in ſingulis parcus & invalidus frequenter in abortivum & mancum germen evaneſcit. Qui verò numeroſa foliorum ſerie confertiſſimos fundit oculus flores, hic & plus elicit humoris, & ea tenacitate pollet, quæ vim incluſam, floris feracem,

Abortus impediendus.

aliò

aliò diſtrahi non patiatur. Quamobrem idem & circunligante pediculum filo præſignandus, & à cæteris deinde ad optimam ſationem dejungendus eſt. Hieme præproperæ degeneri plerunque abortu orientur anemonæ. Quare, ſi quæ macie tenuatæ exuctæque appareant, ſolo tenus amputabuntur; ut retardata fœcunditas tempeſtivos abſolutoſque

Luxuries coercenda. in partus vegetior erumpat. Neque verò expedit in floream fœturam exhauriri delaſſarique radices: ſed ultra duodenos fœtus attondenda luxuries eſt. Flores forficulis utiliùs ſucciduntur, quàm ungue demetantur: quia ipſe demetendi niſus radicem ſo-

Exemptio, & cuſtodia. lo leviter hærentem ſæpe revellit, aut luxat. Quotannis, aut altero quoque ad ſummum anno diſtrahendæ ſobolis ergo emeritæ radices refodiuntur: aggerato interim ſolo ab æſtivis fervoribus, pluviiſque vindicantur; eoque poſt imbres autumni primores ſubducto exonerantur. Quanquam æſtatis caloribus imbribuſque defendendis cumulatim aggeratum ſolum areolis quidem peropportunum, at fictilibus prope irritum munimentum eſt. In anguſtiora enim atque extantia fictilia nimius & calor, & humor ſe penetrant. Unum ergo potiſſimum tutamentum eſt receſſus. Quapropter, ubi conſitæ jam teſtæ defloruerunt, in locum recipiantur Solis radiis, humorique pluvio ſubductum, animabili tamen ac ſpirabili elemento pervium apertumque, & ſalubri aura perflabi-

lem.

lem. Id enim temporis ab æſtivo ardore quà foliis exuctis exuſtiſque, quà ſubeunte ad eadem folia humido alimento, in parentum ſinus refuſo repulſoque, radices quàm maxime humeſcentes infervеſcere atque interire periclitantur. Quas effodi non placet, Septembri menſe ſuperinjecta digitum alta pinguior humus refovebit. Extremo Junio cum concreto & cohærente ſolo fibriſque refoſſæ ſicca in cella reponuntur. diebus octo exactis tempeſtivè repurgantur, adnatæque ſoboles, utpote à recenti terræ complexu tenerrimæ, faciliùs dividuntur, quàm cum arefactæ penitùs obduruerunt. Ad hæc teneriorum vulnus contra vitium tabemque occalleſcit; aridarum plaga neque callum, neque cicatricem ducit. Diſſociabiles aptè concinnéque culter intercidet. Iſta verò cura & procuratio anticipata atque præpropera vixdum erutis noceret. Ex humentibus quippe terræ latebris in lucem caloremque remiſſæ rugarent; rugiſque novo deinde ſatu diſtentis, aquoſo tabificoque humore turgeſcerent. Neque verò plures in partes comminui radicem ullam expedit, niſi facilè dividua ſit. Illud ergo cuſtodiendum eſt, ut nati circùm vetulam parentem oculi, qui vix hæreant, detrahantur; intacti maneant, qui tenaciùs copulentur, ne magno vulnere divulſi vitium exitiumque concipiant. Solet etiam anemones ima radix, ubi ſatis adolevit atque conſenuit, exedi carie, ſituque mar-

Diviſio.

Caries eradenda.

tem ob eam ipsam causam quærunt radices, quæ, licet incorruptæ sint, senio tamen laborant. Discolor & planè admirabilis anemonarum varietas jacto semine comparatur. Semen optimum inter anemonas latifolias, quæ foliosior floret, plerunque dabit. Ex iis verò, quæ tenui folio sunt, simplici flore vernantes solæ feliciterque sementant: earum enim semen in flores nonnunquam degenerat colore varios, foliisque multiplices. Geminam ex ejusmodi satu anemonen insignitè conspicuam nuper suscepit Joannes Baptista Martellettus, qui Janiculi montem cognomento Aureum cultissimis hortis nitidiorem facit. Altera oriunda è pallido flosculo rubris maculis guttato paleæ pallorem suavi rubore virgatum circunfusis explicat in foliis, eundemque densa surrigit in coma. Candidam alteram purpureis unguibus bicolorem, duplicique lacinoso apice tum xerampelino humiliùs, tum subrubente celsiùs cristatam mater peperit filiæ quidem concolor, at simplici foliorum ornatu ignobilis. Meridianis horis tempestivè legetur, dehiscente jam lanuginoso globulo, siccissimum semen cum exiguo cauliculi, ut meliùs maturescat. Rectè spargitur vel Augusto mense, ubi jam Leonem lustravit sol; hoc enim anticipato satu intra octo menses properus plerunque flos indolem præmonstrabit: vel certè duodecima Septembris luna, nempe ea die, quæ triduo

Sementem pestivè colligendum & serendum.

Joan. Baptista Martellettus.

duo plenilunium antecedit. Sic autem deponitur. Præpinguis, levis, maceratique ſoli cribraria farina in fictili catino ſubſternitur. Super eadem lanuginoſi ſeminis congeries tenuiter latéque explicata digeritur; aut certè utiliùs eadem ante ſationem cum prætenui ſolo in aveolo, vel in patina confunditur & permiſcetur, donec, invicem diſcretis penituſque cum terra confuſis minutis ſeminibus, unus & unicolor terræ acervus appareat: ea deinde miſtura rariſſimè diſſeritur. Ejuſdem generis ſolum ſupercernitur cultri craſſitudine. Binæ, ternæve matutini ſolis horæ, dum exeat in herbulam ſemen, indulgentur. Aquulæ prætere a minutum ac lene ſtillicidium identidem irroratur, ne leviter obruta ſementis guttis grandioribus denudetur. Hæc autem uſque adeo miniſtrabitur irrigatio, quoad ſingulis è ſeminiis terna folia exierint; quibus pro incremento humus eadem anguſtiſſimo incerniculo tranſmiſſa inſpergetur, donec digitali radices altitudine obruantur. Cæterùm, ne hibernis algoribus nocturniſque gelicidiis inflata & fermenteſcens terra ſummo tenus ſolo depreſſas, & raris brevibuſque fibris inhærentes radiculas ſuſpendat, ac regerat in apertum, ejectaſque diſperdat, ipſis conſitum vas apriciſſimo loco, qui gelida tepeat hieme, ſtatuetur. Ubi folia inaruerint, à pluvia & ſole intra frigidam porticum revocabitur. Nec ante medium Septembrem cædem radiculæ

diculæ refodientur, ne ſolis halitu exuctæ ac retorridæ diſpereant. Mox adultiores ſeparatim humi deponentur; minuſculæ in catillis humabuntur. Sic tum probabili flore eligendæ, tum degeneri rejiciendæ internoſcentur:

Ranunculi cultura.

CAPVT XII.

Ranunculus radiculis in grumum acervatis.

RAnunculus Byzantius, ſive Aſiaticus, radice in grumulos coagmentata veluti multipes (hic enim præcipuè in hortis colitur) antequam terram ſubeat, natare vult, donec per ſolidas quatuor & viginti horas frigida inſuccatus & præmollitus ad facile germen intumeſcat: ut in humore terraque vivax rana in florem tranſiiſſe, nec tamen indolem nomenque amiſiſſe videatur. Septembri menſe ante plenam lunam, triduo intercedente conſeritur. Ex hominis reſoluto fimo concreta humo præpingui humidaque nutritur. Summa tellure lætatur in binos digitos demittendus, anguſto intervallo in quaternos ternoſve diſponendus. Diverſi generis floribus inſociabilis ſolitario ſatu deponitur: aſſitos enim igneo frequenter veneno exurit & eneceat. Primò expetit ſolem, qui florem ardentiſſimè coloret; deinde umbram, quæ diutius eundem tueatur. Ea

re commodiùs in fictili deponitur. Siquando irriguam aquam in sicco sitiat, adaquandus: siquando familiari ranis inconstantia exiliat, aggesto solo tegendus est. Ut primùm folia caulesque inaruerunt, effodi statim debet; quòd æstivis tum imbribus humoris avidus prosilit è terra, tum fervoribus retorrescit & corrumpitur. Hujus persimiles acervatis in grumum radiculis, at simplici flore dispares ranunculos in olerum terra pinguiore à sole nonnihil aversos ita obrues, ut eadem binis digitis altè superveniat, quaternis intercedat: quotannis erues, ac superioris instar custodies: ut citra spem foliosi floris colere degenerent, semine seres. Qui rutæ folio viret, foliosoque flore flavescit ranunculus, quærit vas fictile, bonam olerum terram, apricam positionem, digitorum in satu duum altitudinem, trium intercapedinem. Radice molli nudaque cum sit, diu inobrutus noxæ obnoxius est. Septembri mense eruitur, &, sobole subtracta, reseritur. Quare ubi foliorum viror exaruit, frigidum in locum recipitur, ac Sextilis mensis imbribus, ne novas citet fibras, subducitur: aut certè utiliùs amissis foliis statim effossus, iterumque consitus in averso ab æstivi sideris radiis angulo delitescit; ut æstatis imbres, fibrarum illices, in eundem bellè depositum innocenter, atque adeo salubriter incidant. Non absimilem cultum desiderat nemorensis fibrata radice, alboque

Flavus multiplex folio rutæ.

Fibratus flore pleno candido.

que

que flore multiplicis Ranunculus. Terra enim pariter olitoria humectaque, vase fictili, duum digitorum depressione, post amissa demum folia subdiali opacitate lætatur: mediocri verò apricatione contentus est; nec extrahi vult, nisi ad sobolem secernendam, ineunte autumno, statimque adobrui postulat, discretis passisque capillaceis fibris; quemadmodum Iridem Clusii priorem serendam esse monstravimus, & Pæoniam deponendam pluribus trademus. Glomerato quoque flore globosus exigit in bona riguaque olerum terra, & positu mediocriter aprico, nullo testæ vel areolæ discrimine, minutum fibrarum capillitium diffundi: radicis oculum in digiti altitudinem demittit, ut is deinde conspicuus à terra extet: nunquam refodi, nisi cum fœtus numerosior à matre fuerit separandus: extrema hieme simul effodi, simul inhumari. Tuberosus in quaternos digitos deprimendus, & palmi dimidio intervacante distinendus: ejusdem soli bonitate, solis mediocritate assiduoque terræ latibulo gaudet, præterquam si adultiorem à parente prolem abjungere opus sit. In hanc opportunitatem exitu Augusti refossum tuber illico recondatur. Globosus. Tuberosus.

Asphodeli, Pæoniæ, Lilii convallium, & Iucæ Indicæ cultura.

CAPVT XIII.

Asphodelus.

ASphodelo tres altè digitos deponendo, palmarique mensura sejungendo attribuunt solum pingue, humectumque, ac modicè apricum: alternis quoque annis eximunt, quò adnatam sobolem subducant. Ex opacis montibus silvisque accita medicatissima Pæonia sublustrem opacitatem amat. In olerum pinguiore humidoque solo defoditur, ipsius radicis oculis ternos tantùm in digitos depressis, triumque circiter palmorum quoquoversus interstitio relicto. Translatione non gaudet, præterquam tertio quoque anno, cum subterranea radicosorum oculorum sobole, conspicuoque ramosorum foliorum nemore partes in omnes nimia diffunditur. Si quando igitur eam refodi transferrique oporteat, Novembri extremo id fiat: quia, cum fibras nondum egerit novellas, exempta non læditur. Citra vulnus fracturamve diligenter eruta plures in plantas sic dividitur, sic divisa repangitur. Quoniam præcrassa radicis crura multiplici dubioque flexu implicat; intra magnam aquæ vim perbene prius agitatur ac diluitur

Pæonia. Plin. l. 25. c. 4. & l. 27. c. 10.

luitur, ut, hærentis terræ detersis sordibus, deprehensi facilè nexus extricentur, aptiorque sectura locus dispiciatur. Ad hæc ipsum radicis caput in oculos ternos quaternosve, aut etiam singulos cultro conciditur: in excavato scrobe medius congesti soli turbinatus cumulus excitatur: eidem radix ita imponitur, ut oculi ternos in digitos subsidant, crura verò per excitati monticuli ambitum bellè divaricentur; quia, si mutuo implexu inter se contingerent, minus è terra pabuli haurirent, facilique negotio corrumperentur. Admoto demum solo eadem circuntegitur, utque illud arctiùs hæreat, etiam irrigatione juvatur. Fortè divulsi balani depangi debent; quia justam sobolescent in radicem. Lilia convallium geniculatis internodiis confertè contextéque colligata & cohærentia in ipso satu non extricamus atque distrahimus; sed à materno cæspite oculis confertissima, & radicum nexu ferè inextricabili catenata cultro discindimus: mense Novembri, aut etiam Decembri non amplius tres digitos obruta in pinguibus umbrosisque statuimus, ne videlicet patrias convalles mutasse videantur: irriguam siticulosis aquam ministramus: vix unquam loco movemus, quia in angusto spatiosè uberriméque florent. Summam prædictis mensibus per annos singulos effœtam humũ cautè scalpendo subducimus, recentem aggeramus; quia numeroso fœtu densissimè propagata prosiliunt. Juca Indica

Lilium convallium.

Juca.

ad nostratis oleris altricem, validam humum libentissimè divertit: nostra frigora tolerat: apricitate etiam lætatur: infœcunda seminis adnatis oculis sese propagat, ut arundo, similique cultu sata digitali solo tegitur, subinde altioris aggestu soli, prout exiget usus, obruenda. Ea propter quatuor à summo scrobe digitos primò depacta distabit. Verna temperies hæredibus à matre vulsis prosperè transponendis tempestiva est. In fictilibus positi maturiùs adolescunt, servanturque curatiùs. Modico per æstatem tum sole, tum humore proficiunt. Possunt autem jam satis adulti è fictilibus in hortenses pulvinos cum suo cæspite differri. Sed matrem ac sobolem areolis inhumatas transmovere non expedit.

Trachelii Americani, Lychnidis Byzantinæ, aliarumque consimilium herbarum cultura.

CAPVT XIV.

Trachelium Americanū.

AMericanum indolis mollissimæ trachelium declinandæ multiplici noxæ idoneam testam desiderat. In olerum bono, bene macerato, & nequaquam verminante solo proficit: ab erucis enim & limacibus ob teneritudinem avidè appetitur. Frigoris tolerans tepido cautiùs loco hiemare debet. Caloris peramans irriguam aquam sitire non debet. Annua translatione

peren-

perennat: quia densiùs sobolescens, nisi sæpe rarefiat ac differatur, ipsum seseopprimit & marcescit. Februario mense, aut primo Vere tutò transponitur, & sobole seritur; cum scilicet, hiberno frigore coërcita florea luxurie, maxima incrementa viresque cepit materna radix, adnatique pulli, matris ubere saginati, complexuque defensi validè convaluerunt. Avulsi oculi passis, ut uberius alimentum trahant, fibris in binos digitos, sive summo vitore tenus demerguntur: illico irrigantur, ut solum adhærescat; & proferuntur in solem. Id enim plantæ genus opaco aversoque à radiis loco facilè putrescit. Sed, ne delicatum flosculorum ver ab æstu præmaturè deflorescat, à diuturna insolatione avertatur. Semen aviti coloris in flore tenax citra spem jacitur varietatis. Eodem propemodum cultu Lychnis Byzantina testæ committitur. Hoc autem distat, quòd resecta radicis portione ternis quaternisve minimùm fibris crinita propagatur: cum Americani Trachelii fœtus à matre sine vulnere separetur. Terram pinguem, tempestivam irrigationem, tepida & ab Aquilone aversa quærit hibernacula. Editiore in loco vegeta viriditate juvenescit, ac diu vivit; in imo pallida senescit, brevique interit. Ubi florum pila prope jam globata ex toto est, à sole destinetur; ut floreus fructus & voluptas diuturnior sit. Cum sitit, irrigatur. Plures in plantas dispertita ita differtur.

Lychnis Byzantina.

fertur. Ineunte vere ocelli cum radicis particula ſejunguntur, atque ad virentis uſque germinis initium inhumantur. Cæterùm, ut feliciſſimè ſoboles proveniat, novellus oculus cum exigua materni corporis portione, quamvis non fibrata, revellitur: dimidio germinis defoſſo, vulſuræ plaga vaſis lateri applicatur: invulneratæ parti ſolum bellè apprimitur. Ita radix celeriter comprehendit, ac ſpecioſam in plantam feliciter adoleſcit.

Fibratæ plantæ. Auricula urſi, atque Lichen ſive Hepatica multiformi genere conſpicuæ, aliæque hujuſmodi fibratæ gelidiſſimi Septentrionis plantæ bono licet in ſolo apud nos minùs incommodè hoſpitentur, vitales tamen non ſunt; quia frigoris peramantes noſtro tepore triſtantur & contabeſcunt. Noſtrâtes verò, quarum pleræque ſemine conſeruntur, per æſtum florentes herbæ pinguibus, riguis, apriciſque delectantur.

Caryophyllorum cultura.
CAPVT XV.

Caryophilli ſatio duplex. CAryophyllus vernaculus & ſemine & ſurculo ſeritur. Ad optimam fœturam bini circiter flores è magnò numero in ſemen exire permittuntur. Maturitatis indicium eſt hiatus aridi folliculi, & ſeminis nigritia. Imum in unoquoque folliculo fœcunditate præſtat: id enim,

pro-

propiore alimento liberaliter hausto, generosiùs majorem foliosi floris numerum procreabit. Ex albi caryophylli semine multiplex varietas provenire solet. Inter maculosos fuscis miraculis distinctus utiliter sementat ad progignendos insolita decentium macularum varietate perpictos. Denique saturo colore fulvus pulchrè variéque degenerem, atque adeo candidam frequenter prolem seminat. Sementem autem non Octobri mense, sed collecto statim semine facies, ut intra annum florem legas. Ut autem prodigiosè foliosis ac peramplis floribus abundes, quartadecima luna caryophyllum, Zephyro aspirante, seminabis. Quòd si genitalis & felix aura prædictam proximi mensis diem non sospiter; satio erit procrastinanda, dum fertilis ventulus incidat in alterius mensis similem diem. Semen fictili catino, præpingui minutimque succreta terra instrato, committes, in digiti dimidium demittes: loco per æstatem mediocriter aprico statues, qui ternis tantùm matutinis horis insoletur: crebrò irrigabis. Ita intra dies octo primulam viriditatem citabit. Ubi quaterna foliola emiserit, diuturnum promovebis in solem: ut frequenti humus irrigatione semper humeat, curabis: exitu Octobris teneras plantas differes. Ita proxima flos æstate properabit. Idem prætereà caryophyllus avulsione felicissimè conseritur. Avulsi enim ab radice pulluli, sive ramuli, vetustam partem aliquam

Serendi tempus.

Educatio.

Propagatio per surculos.

è ma-

è matris corpore referentes, & rite depacti, licet à materno colore vultuque non degenerent, nec æquè, ac semine consiti, florea segete luxurient; hæreditariæ tamen pulchritudinis certissima laude probabilis varietatis incerta decora rependunt. Quarto nonas Octobris, caryophyllorum surculos, tanquam certò comprehensuros, depangere mulierculárum cultura est: hordei verò semina, tanquam alienas fibras insito humore citatura, substernere supervacanea liberalitas. Feliciter panguntur à mense Februario ad medium usque Martium, nempe sub ipsum germinandi tempus. Decacuminatis foliis summatim attonsi, fictilium lateribus contiguo compressoque satu applicati, atque ita depressi, ut oculi emineant, fideliùs comprehendunt. Non est, cur ima pars intorqueatur; aut bini ponendæ sobolis extremi vetustique cum intercepto internodio articuli cultro diffindantur. sed utiliùs ultimum geniculum circulatim medium dissecatur, aridæque foliorum exuviæ detrahuntur. Terra congruit nonnihil effœta. Situs requiritur apertus, nec tamen apricus ad vicenos tricenosve dies; atque usque eò, dum media foliola incipiant adolescere: tunc enim apricatio assidua indulgetur. Utque inter diuturni solis incendia illæsæ tenellæ plantæ proficiant, frequens humor affunditur. Ita eædem exitu feliciore, quàm si Octobri mense positæ fuissent, ino-

inolescent, ac florem inducent. Eximiæ indolis caryophyllum nactus ita curabis. Ubi annus algere incipit, totum cæspitem è prono fictili leviter concusso demissum eximes: tum implicitas terræ fibras extremas in duum digitorum crassitudinem circuncides; cavebisque diligenter, ne cohærentis glebæ pila comminuatur, neve intercidat. Glareolis deinde rite obstructo fictilis imo foramine, unum alterumve digitum altam mediocrem terram substernes: ad quaternos quinosve digitos bubulum aut vaccinum sanguinem superfundes: trium digitorum exile solum adjunges: circuntonsum denique cæspitem impones, humoque pingui reliquam inanitatem explebis: in solem proferes: ut usus veniet, adaquabis. Verùm, sæviente jam brumali algore, in vase peramplo gallinaceum aut columbinum fimum aqua bene macerabis: eo medicato liquore consitum fictile rigabis. Ita, licet sub hujus cœli clementia caryophyllus hiberno frigore non admodum infestetur, magna tamen eidem hoc fiet cultu vigoris & fœcunditatis accessio, ut foliosiores vegetioresque flores eliciantur. Exacta jam hieme vulgarem aquam affundes, ubi devexior dies deferbuit; ne cum irriguo per æstum effervescente humore radix pariter infervescat. Ut assiduo grandioriq; caryophyllo vernet annus, complures eodem tempore calyces dehiscere non patieris; sed, summis & primoribus relictis, detergebis adnatos.

Cura.

Florea continuatio.

Ut

Ut hibernis floribus abundes, æſtiva, dum calyculos inducunt, germina præcerpes: ſic enim nova, quæ trudentur, ſeram maturitatem ad hiemem uſque retardabunt. Quin etiam frigidioris oræ coloni conſitas teſtas aut lætamine munitas, aut in loca tuta receptas ab injuria gelantis anni aſſerunt; ubi verò tepidiore tempeſtate conſerenavit, in apricum revocant: ubi nubilavit, aquis cœleſtibus exponunt. Ne pinguioris terræ lætitia, uberiorisque pabuli ſagina tam lautè cultos dirumpat flores; cum ſatis turgidos calyces intra biduum oſcitaturos animadvertes, lineo filo bis terve circunducto medios religabis: ac denticulatum oſculum levibus æqualibuſque inciſuris librario ſcalpello factis laxabis; videbiſque ad voluptarium prodigium profuiſſe vulnera; ut è calycum ſingulorum tubulis totidem quaſi florea nemora extitiſſe videantur.

Alligatura, & inciſio.

Tranſlatio. Illud autem in primis cuſtodiendum, ut hæc ſæpius planta deplantetur, putrique ſenio amputato tranſponatur. Tranſlatione enim mirificè proficit & perennat: diutius relicta & reſes folio ſilveſcit, flore minuitur, odore degenerat.

Putatio. Debent ad hæc, ubi defloruerunt, nuduli cauliculi plerique imo tenus geniculo ſuccidi, paucis admodum relictis; qui geniculatim & ſubinde floreant; dum attonſi & recalvaſtri ramuli nova germinantium foliorum juventute repubeſcunt.

Locus ſativus. Eadem utiliùs planta inter fictilis anguſtias alitur, quàm in area paten-

patentiore: quòd in hac aut largioris alimenti nimia ſatietate dirupti calyces enormiter hiaſcunt, aut neſcio quo lòci tædio flores maceſcunt. Solis, quem unicè amat, largior copia facienda eſt; niſi tamen æſtivis floribus vernet. Tunc enim vel tecto, vel inumbrante velo, vel ſubducto radiis loco fervidior apricitas defendi debet: ne florea ſeges, verſicolori amœnitati nata, vehementi ardore præuſta miſerè flaveſcat. Inſolatio.

Granadillæ cultura.

CAPUT XVI.

OCcidentalis Indiæ miraculum, occidentis Dei cruciatibus floridum, Granadilla noſtrorum olerum pingui glebæ ſic inſuevit; ut inexpugnabili propagatione jam ubique luxuriet. Tres altè digitos toto corpore proſtrata deliteſcere vult; quia ex omnibus geniculis geniculata radix emittit. Solis atque humoris appetentiſſima eſt. Felciùs pangitur radix junior; quia vernat uberiùs. Quam latiùs proſerpere nolumus, in fictili ſerimus. Ne per imum foramen clandeſtinum exitum inveniat, neve per poſticum fugitiva ſubjectum ſe penetret in ſolum; obſitam teſtam ſuper laterculum ſtatuimus: an captiva ſurreptitiam libertatem attentet, identidem exploramus:

mus: foras eminentem, jamque deprehensam servili more demutilamus. Ne vasis angustiore ergastulo elisa spatium quærat apertius; jam adultiorem diffusioremque plures partimur in plantas, separatim ac dispersim inhumandas. Emicanti jam germini è cancellatis funiculis, vel arundineo virgeove textu scansilis ansa præbenda est. Nisi enim divini funeris efferendi pulchrè ambitiosa hæc planta adminiculum habeat, quo in excelsum evadat; brevi parcoque germinatu velutipudibunda sterilescit, humique latè procumbere, longéque proserpere dedignatur.

Gelsiminorum cultura.

CAPUT XVII.

Gelsiminũ agreste.

SUa est & agresti candidi floris gelsimino digna patritiis cultoribus, digna cultricibus curis amœnitas, ipso, quamvis fero, tum virore tum odore amabilis, nec inutilis. Ut enim sileam topiarias hortorum scenas hoc sequaci lentoque frutice speciosè textiles; siquis præterea velit eximium voluptatis fructum è vulgari flore colligere, virgas recentes, læves, teretes, digitum crassas, & bene fibratas vere, sive etiam autumno fictilibus infodiat: duobus digitis, nec amplius, è terra

emi-

eminere paſſus ſupra imam gemmam recidat: in ſilvulam prope bipalmem jam adultos ramulos circuntondeat: regerminantem luxuriem frequenti cæſura coërceat. Proveniet enim, ut pila tonſilis denſiſſimam viriditatem ferè denſioris floris odorato candore formosè conveſtiens cum ſplendidas ædium, tum lautas conviviorum delicias exhilaret. Eadem planta pingui ſolo pabulanda eſt, ac liberaliter adaquanda, aſſiduo etiam in ſole habenda; ne in materiam frondemque penitùs abſumatur. Mediocrem quærit apricationem ſilvarum gelſiminum flavum atque inodorum: reliquam culturam ſuperiorem ſimilem deſiderat. Hiſpani ſeu Laletani gelſimini, quod à Catalonia vernaculum nomen obtinuit, nulla ſatio felicior, quàm inſitio. Silveſtris igitur novellas, nitidas, minimè ſcabras nodoſaſve, mediocrem digitum craſſas, & frequentibus fibris comoſiſſimas plantas mediæ magnitudinis fictilibus de more committito. Et quanquam ſunt, qui vix dum tranſlatum ſilveſtre gelſiminum inſerant; tu tamen annuo ſpatio cautiùs aleſcere & convaleſcere ſinito; aut, ſi libet, autumno tranſponito, ut ſemeſtri quiete ſatis virium recipiat, atque inſitione magiſtra celeriùs feritatem dediſcat. Menſe Martio luna decedente inſerito. Illud autem antiquiſſimum tibi ſit, ut ſilvatici ſtylum quam proximè imum nodum ſupernè præcidas. Ita enim inſitus ſurculus faciliùs

Hiſpanum ſimplex.

liùs coalescet: quia omne virentis alimentum, quod quasi quædam anima per medullam trunci, veluti per fistulam, naturali spiritu trahitur in summum, in ipsa nodorum densitate diutius hærens atque consistens augescit, nec angusto meatu contineri facilis complures per oculos vehementissimas in materias exuberat. Quare uberiori succo proximum insitum citissimè inolescere necesse est, si præsertim, subinde coërcita detersaque silvestrium germinum luxurie, in unum adoptivum surculum fertilis humor transcurrere atque confluere cogatur. Ubi quintam gemmam truserint germina, decacuminanda sunt, densiore ut ramulorum silvula, plus florum inductura, fruticentur. Alternis minimùm annis ineunte vere solidus cæspes debet eximi è testa, idemque ad binos digitos cultro circunsectus pinguiore humo adjecta suum in vas restitui. Quotannis primo itidem vere ipso tenus insitionis capite id fruticis angustè deputatur. Nam, si virgæ sic præcidantur, ut unus alterve oculus relinquatur, rara paucis ex oculis flagella pullulabunt, maligno fœnore verratura. Sin autem caput insiti strictiùs attondeatur; germinatu densissimo utiliùs capillabitur, & perennabit. Non possum hìc eos in re florea satis callentes existimare putatores, qui fruticem altiùs vulnerare metuentes sic amputant, ut citra imam gemmam ramorum aliquid extare patiantur; quod aliquandiu,

dum

dum viret, nova in germina abiturum alimentum inutiliter avertit in ſeſe; ubi verò exaruit, viridiſſimam plantæ juventutem intermiſto ſenio inhoneſtat. Crebras idem frutex amat irrigationes. Orientem ſolem ſpectare mavult, quàm occidentem: alioqui florum ſterilis foliorum infelici feracitate luxuriabit. Æſtivis menſibus, ac Junio potiſſimùm Julioque non incommodè inoculatur. Atque hoc ſanè cultu fictilibus rite concreditur, & curatur. Sed elegantiùs multò virentia hortenſium parietum aulæa opere topiario prætexit, & numeroſis grandibuſque floribus jucundiùs diſtinguit. Hunc in uſum ſilveſtris gelſimini plenioris plantæ humi panguntur, quæ ſpatioſa in area largioribus ſatiatæ alimentis inſitivo è ſurculo productiſſimas citant virgas, prædicto putationis tempore parciùs amputandas, ut in propaginem ſubmittantur. Propagationum autem duo maximè genera ſunt in uſu: unum, quo editæ à matre virgæ ſulcis mandantur: alterum, quo mater ipſa proſternitur, atque in plures plantas per ſuas virgas dividitur. Sic igitur à matre virgæ deprimuntur in terram. Appetente vere ſecundùm matrem ſcrobes fiunt: in eoſdem virgæ proximè maternum caudicem modicè contortæ, ut radices faciliùs citent, atque arcuatim recurvatæ demittuntur: quaternis circiter adobrutis gemmis ſic retorquentur, & ſupra terram eriguntur, ut, cacuminibus deſectis, una, aut

ut maximè altera gemma relinquatur. Ita recentes propagines quà radicis, quà telluris, geminatum nempe matrum ubere tutelaque pinguiter ac feliciter enutritæ ingens robur & vires capiunt: quin etiam inhumatæ renaſcuntur ex ſeſe; quæque modò filiæ fuerant, fiunt repentè matres. Circumacto anno actis jam radicibus à materna ſtirpe amputantur, &, quò libuerit, differuntur, ſuis jam viribus pituræ. Haſce tamen flori ferendo minùs utiles experimur: tum quia parcè florent, tum quia ocyſſimè evaneſcunt, utpote fibrarum penuria laborantes, gracilique corpore imbecillæ. Quare utilior eſt propagatio, qua (ſicut in vite fieri conſuevit) ipſa ſternitur mater, ut propagata ſoboles uberiore alimento vegetior aſſurgat; cum ſcilicet juxta imum fruticem ita, ne radicem lædamus, curiosè fodimus: ita in excavatum ſulcum leniter proſtratam matrem ſupplantamus, ne radicem eandem abrumpamus: cum deinde ex eo ſulco veluti ramoſas foſſas deducimus, per quas, uti quæque virga poſtulaverit, nonnihil intorta propagetur; atque (ut paulò priùs docui) humo propagines, operimus, & ad unam alteramve extantem gemmam præcidimus. Ubi radicibus emiſſis virgæ comprehenderint, transferuntur. Quanquam hæ quoque minùs fertiles vivaceſque ſunt, quàm quæ ſilvatici gelſimini robuſtis radicibus adoptivæ inhærent. Sativa hæc periſtromata orienti meliùs, quàm meridiano,

diano, vel occidenti ſoli advertuntur; ut primæ lucis flos matutino candore ſimiles amico frutici floſculos appingat. Humor eidem irriguus ubertim affunditur: nives & gelicidia caventur. Quapropter hibernis menſibus in opertum obſita fictilia revocantur: plantæ verò ſubdiales canneis aut ſcirpeis tegetibus proteguntur. Par ejus cultio gelſimini, quod, ejuſdem generis cum ſit, duplici foliorum textura denſiùs floret. Quanquam propagatione atque inſitione ſæpe tentatus omnem eluſit induſtriam, fortaſſe ut minore ſui copia, quò rarius, eò præclarius habeatur. Et hoc in fictilibus cautiùs cuſtoditur. Alterum gelſimini genus, quod lato Medicæ mali folio, folioſoque miræ ſuavitatis flore Alexandrinum, ſive Arabicum appellatur, præterquam quòd ſolo lætatur itidem pingui, multùm irriguo, aperto inſolatoque; frigoris & caloris adeo intolerans eſt, ut frequenter utroque peruſtum intereat. Quare in fictili obſeri debet, ut gelido anni tempore in opertis ac tepidis locis hibernet. Maturè, ubi primulo rigore inalgeſcit annus, recipitur in locum contectum eum quidem, non tamen undique præcluſum, ſed patentem & utiliter perflabilem, velut in porticum peramplam, quæ hibernum ſolem accipiat, & auſtrinis afflatibus latè oſcitet, impervia & impenetrabilis Aquiloni. Diuturnum verò periculum docuit, in occluſa cella repoſitum hunc fruticem foliorum defluvio non

Hiſpanum multiplex.

Arabicum.

ſine noxa calveſcere. Debet idem præterea cæteris gelſiminis ſeriùs vere jam adultiore in ſubdialem aream promoveri, atque, cum ſitiet, ita rigari, ne folia madeſcant: quia ſolent irriguis guttis, quaſi brumalibus pruinis, contacta dilabi. Per æſtivos tamen fervores minuta aſpergine, quam ſcopulæ irrorabunt, mirificè recreabuntur. Hoc iſti etiam convenit frutici cum ſuperiore, ut in ſilvaticum inſeratur: veruntamen, ligno, folio, & flore cum valde diſcrepat, difficiliùs coaleſcit. Paucis culturam colligam univerſam. In ipſa ſcabritia duritiaque novo more delicatus frutex ipſo, quo colitur, obſequio ſæpe læditur, & blanditiis necatur. In eo putando diſcordes putatores & ſententiis inter ſe, & ferro cum eodem digladiantur. Etenim verno (ut mos eſt) alii quotannis amputant in palmum. Nimis crudelem alii omnium annorum trucidationem rati, leviore tonſura ſumma tantùm cacumina diſtringunt. Alii, ſilvoſa denſitate interlucata, ramulos reliquos intactos relinquunt. Ab aliis denique duro tenus ramoſa teneritas reciditur. In re adeo controverſa & plena diſſenſionis meam equidem ſic interpono ſententiam. Nonnullam ſinguli, univerſam putationis diſciplinam complectuntur omnes. Primo alteroque ab inſitione anno inſitum anguſtè, imoque tenus oculo deputabitur: ſic enim ille fiet craſſior, & plures ex ſe, vehementioreſque ramos ejiciet; qui, cum inſtar qua-

tuor

tuor digitorum erunt, Hiſpani more gelſimini nonnihil mutilabuntur, ut cum ipſi, tum maximè gemma craſſeſcat. Tertius annus palmares virgas in arbuſculæ ſpeciem indulgebit. Ita quotannis paulatim excitatus frutex in trium circiter palmorum altitudinem latitudinemque arboreſcere permittetur: atque hanc in poſterum ſtaturam annua putatio tuebitur. Quare gracilioribus, deorſum ſpectantibus, diſtortis, aridis, & ſupervacuis ramulis deciſis, puſillum arbuſculæ lucum collucabit: vegetos, nitidos, proceroſque relinquet, ubi prædictum exceſſerint modum, leviter attondendos. Ita fruticis incolumitati & pulchritudini, ſublata inutili ſobole, conſuletur, idoneique inſitioni ſurculi comparabuntur. Ad extremum ſtirpitus detrahetur, quæ ſolet ab ima ſtirpe identidem pullulare, matrem prælibans, mitibuſque ramis alimentum præripiens, ſilvatica progenies. Operoſiorem poſtulat culturam rubrum Americæ gelſiminum annuum, quod barbaro vocabulo Quamoclitum appellant. Moroſa naſci ſemina in aqua, & in ſole ipſam tepefaciente habentur eatenus, quoad præmollita turgeſcant: aut ſingula, aut bina in ſingulis fictilibus pingui humo repletis duos altè digitos demerguntur: ſol, & humor affatim indulgetur: ventus immodicus evitatur. De tempeſtivo ſatu diſſentiunt ſententiæ colonorum, aliis Junio menſe, maturiùs aliis, aliis verò ſeriùs ſerendum

Americanum.

dum esse firmantibus. Ego satis habebo non ignobilis cultoris prosperum cultum proponere. Hic ergo Majo aut Junio mense, lunaris curriculi quarta extremaque parte, bina seu terna semina conserit in fictilibus: quotidie meridiana irrigatione madefacit, & intra dies octo properato germinatu in lucem evocat. Ubi quatuor digitos à terra extiterint; unica in singulis testis relicta planta, reliquas cum adhærente solo in singula fictilia transducit, parique irrigat sedulitate. Sumit sibi deinde capaciora vasa, & aquâ replet: consitas in hæc testas undique potaturas immittit: humoris exhausti damnum crebro rependit infusu. At si exuperans æstus humum arefecerit, irrorato manibus imbre æstivus Aquarius humectat. Quoniam verò convolvulus hic ambitione reptitia summa rerum affectat: arundinibus cancellatim fictili circuntextis, intentisve funiculis duum cubitorum commodos illi gradus offert. Ramulos quoque succrescentes, siqui vaguli vacillent, arundineo septo, lineove adminiculo applicat implicatque: ubi tortili reptatu arundinum & funiculorum fastigia superant, cacumina demutilat, ut majore conatu luxurientur in flosculos. Monet hic etiam, semina, ubi vix maruerint, diligenter esse legenda: quia frequenter è folliculis dilapsa minutulis nigellisque corpusculis vestigatorem fallunt. Testatur denique, eadem, nisi largo humo-

re

re ac ſole ſolicitentur, unum, alterum, tertium quoque annum ſub terra ſilere, antequam progerminent. Recens & rarum Romæ, phœniceo flore gelſiminum Indicum, ſive Canadanum, præter ſolum pingue, exhalato pinguedinis vapore bene maceratum, felici poſitu apricum, radicibus ramiſque fundendis vacuum apertumque, deſiderat etiam cancellatim ſcanſile adminiculum, ut amœniſſimam prætexat viriditatem; aut certè pedamentum procerum, contra imbres pervicax, decorticatum, & ſcobina exaſperatum, ut articulatim radicoſa fruticis brachia ſtatumen adjunctum arctiſſimè pertinaciſſiméque complectantur, atque ambitioſo reptatu in arboream altitudinem evadant. Debet autem à parietibus nonnihil diſtineri, ne floribus onuſta pendula cacumine incurſantibus ventorum furiis allidantur. Hiberna frigora non ita multùm reformidat. A primo vere in extremam uſque æſtatem rigari vult. Seminis, quod hoc prîmùm anno apud nos protulit, adhuc intentata ſatio eſt: necdum inſitio cæſione ac vulnere peregrini fruticis cum vernaculo adoptiva fœdera ſancivit. Una proſpero uſurpata periculo cultura ita ſingularem ſtirpem docet eſſe multiplicandam. Verno, priuſquam oculi fruticis intumeſcant, trigemmis ramulus præcidatur: ejus caput cultro diffinditur, ac depangitur binis obrutis gemmis, ut tertius nodus extet. Sic ex facili

Indicum maximum flore phœniceo.

ca-

capit & germinat, humore præſertim adjutus, & ſole.

Roſarum cultura.

CAPVT XVIII.

ROſa, riſus anni pulchrior, & princeps hortorum purpura, ut antiquitatem hilaravit ornavitque, ita exercuit & pupugit cura magis, quàm aculeo. [Roſæ cultura vetus.] Sic igitur ipſam curavit & coluit antiquitas. Fidiculæ veſperi occidentis noviſſimis diebus, menſe ſcilicet Februario, ubicunque [*Plin. l. 18. c. 26.*] patiebatur cœli ratio, terram ad roſæ ſatum bipalio vertebat. Hoc eodem tempore, ſive inter Virgiliarum occaſum & brumam roſaria nova ſemine aut virgultis conſerebat, vel antiqua curabat: [*Colum. l. 11. c. 2.*] ſarculis enim, aut dolabris circunfodiebat, univerſamque ariditatem reſecabat. [*Pallad. Febru. tit. 21.*] [*Varro de re ruſt. l. 1. c. 35.*] Eadem à Favonio fodiebat, iterumque ſolſtitio. Sed locis calidis, apricis, atque maritimis Novembri etiam menſe [*Plin. l. 21. c. 11.*] roſeta inſtituebat. [*Pallad. Novem. tit. 11.*] Satio multiplex erat. Alii enim ſemina ponebant, quæ ſeriùs eveniunt. [*Plin. l. 21. c. 4.*] Ob id potiùs caule conciſo inſerebant, & ocellis radicis, ut arundines. Alii caules aut in propaginem deprimebant, [*Conſtant. Pog. Agric. l. 11. c. 19.*] aut radicitus reciſos in virgulis palmares intervallo cubitali adobruebant, & frequentibus [*Theophraſt. de hiſt. plāt. l. 2. c. 2.*] irrigationibus juvabant, factas deinde viviradices trans-

transferebant. Ex horum numero Pangæi montis *Plin. ibid.*
accolæ adeo translatione profecerunt, ut numero-
sis foliis pusillas rosas in amplissimas explicarint.
Erat præterea, qui non absimili more ante calen- *Colum. l. De*
das Martias, sive post Vergiliarum occasum ro- *Arbor. cap. 30.*
sam fruticibus, & surculis quaternum digitorum *Plin. ibid.*
longitudine, aut etiam ampliore pedalia per inter-
valla disponeret: omnibus annis per idem tempus
circunfoderet & recideret, ut quàm diutissime
conservaret. Neque verò exputabant solùm, ve- *Theophrast. De hist.*
rùm adurebant etiam nonnulli: quia succi copia *plant. l. 6. c. 6.*
in foliorum ramorumque silvosam atque inanem *De caus.*
luxuriam nimia fundebatur, nisi ferro atque igne *plant. lib. 3. c. 24.*
in brevissimi ramuli utiles angustias coërcita, spa- *Plin. ibid.*
tiosoque exitu prohibita & repercussa, diuturnio-
re mora satis concoqui & perfici cogeretur, ut am-
plè foliosos erumpere posset in flores. Fossio altior
quàm frugum erat, levior quàm vitium. Pange-
batur nec pinguibus, nec argillosis, nec riguis lo-
cis, sed raris, & præcipuè ruderatis. Quanquam, *Constant.*
ut assiduè vernaret, singulis mensibus serebatur, *Pog. ibid.*
atque stercorabatur. Ad hæc ponebatur calido,
prono ad meridiem, & sicco loco, magno naturæ
documento, tum quòd Carthagine Hispaniæ hie- *Plin. ibid.*
me tota præcox purpurat: tum quòd arida & siti- *c. 4. 7. & 11.*
culosa Cyrene odoratissimos flores, nebulosa &
roscida Ægyptus procreat inolentes. Jam verò Cultura
florum callida ita posteritas rosas colit. In solo recens.

quo-

quolibet feliciter, at feliciùs in præpingui & ad solem reclivi, palmari altitudine tria cubita aliam ab alia depangit, per autumnum effœto senio reciso stercorat: arundineis parietibus, cancellata structura excitatis, applicitas implicitasque adminiculat ac nodat: capita quoque deorsum versùs curvata substringit; quia ipso flexu retardatus, qui fruticem permeat alitque, terrenus humor adeo coquitur ac digeritur, ut numeroso & conspicuo flore tandem exuberet. Italicam superiori persimilem, nobiliorem tamen, ac diligentiùs colendam semper virentem, perpetuam, sive omnium mensium rosam appellant: quòd ea sæpius amputata primùm fasciculi aspectu confertissimos calyces simul promit, quos deinde paulatim atque per partes ad alteram usque putationem floreum recludit in partum; ut ipsos singulis mensibus unà cum floribus inducere videatur. Isto autem densiore calycum numero, florumque prope continuato vere maximè distat hæc à superiore, quæ minùs dives floridæ purpuræ rariores aperit virides alabastros. Ut igitur omnibus, aut certè plerisque mensibus perpetua vernet, sæpè intra annum, ac bis minimùm deputanda est. Exitu Octobris superficies omnis solo tenus angusta putatione succiditur, ut è duro repullulet: ita enim citati calyces numerosiores florea fertilitate perhiemant. Mense iterum Martio exputatur, uno aut altero ramulis articulo relicto.

Rosa Italica flore pleno perpetua.

ɛto. Verùm, ut ſerotini calyces tota æſtate vernaturi ſubnaſcantur, tempeſtivi, dum connivent, verno tempore detrahuntur. In altiore ſolo depactam putator minùs compeſcet, quippe plus humoris trahentem, quàm quæ in fictili poſita ſit. Putationi dies aptiſſima cenſetur, quæ triduo quatriduove plenam lunam præcedit. Quindecim ſpatio dierum ante ipſam putationem aqua non miniſtrabitur. Ubi jam ſiti nimia laborare plantam animadverteris, priùs circunfodies, vetuſtæque terræ ſubductæ vice vel hominum attonſo capillo, vel equino fimo jam putri lætificabis, bono ſolo conſitæ ipſæ teſtæ ſuperinducto: tum crebris eandem irrigationibus refocillabis, ſalubri apricatione refovebis, à frigoris inclementia tecto tepidove loco tutaberis. Eadem ferè cultura convenit iis roſis, quas pulvinis hortenſibus commiſeris. Sed, quoniam illæ ad incommoda temporum declinanda citra noxam tranſmoveri nequeunt, averſo à Septentrionibus loco depangi debent; cum hieme progerminaverint, impoſitis tegeticulis à nocturni frigoris injuria protegi; & iiſdem remotis diurnæ apricitatis beneficio foveri. Quanquam optimus magiſter uſus jam docuit, id genus frutices, præſertim robuſtiores, citra frequentem putationem intonſos pleraque anni parte vernare; dum tamen & pinguis terræ pabulum, & irriguæ aquæ poculum frequenter

ter & affatim administretur. Ut autem dapsilem florum proventum habeas, ipsa fruticum brachia (quemadmodum in proximè superiore rosa monuimus) præcipitabis. Cæterùm eosdem frutices multiplicare promptissimum est, si de more propagentur in sulcos: si autumnali putatione resectæ virgæ modico inclinatu statuantur, ac strictim attonsæ duos de terra digitos extent: hac enim ratione radices & germina vehementiùs impellent. Sationi huic tempestivus October aut November est. Batavæ centifoliæ robustum solum, frigidus modicéque apricus locus destinatur. Virgarum aritudinem & senium tantummodo exputare convenit: quia raros in ramulos hæc planta dispergitur. Pullulans ab imo stirpe soboles fibris nonnullis capillata differtur. Parem cultum deposcit nomine specioso par, flore minùs amœno dispar centifolia inodora. Vario rubore maculosa, odore ac magnitudine vernaculæ subrubenti persimilis, ligno durior, ramis fruticosior, florum mediocriter ferax quærit aperta, aprica, & rigua: solo gaudet robusto. Flos adeo mollis est ac delicatus, ut nebulas reformidet. Putationis vice summa ramorum teneritudo decacuminatur. Fœcundissima radix latè spargendam fruticat in familiam. Damascena jucundi spiritus rosa, modò aureis crocis odoratior, modò argento tantùm foliosiore minùs odora, humore, sole, liberoque lætatur cœlo. Frigoribus

Centifolia Batava.

Centifolia inodora.

Variegata.

Damascena.

ribus non affligitur: imò etiam toto ferme anno germinat ac vernat. Vetuſtiorum virgarum, quas ætate duratas ægrè tranſcurrit humidum alimentum, anguſtam trunco tenus cæſionem per divortium veris atque hiemis amat; ut novella virgea ſilva integro, ac nuſquam intercepto ſatiata ſucco lætiorem ſe vegetioremque profundat: atque ipſa materni trunci revireſcens & juveneſcens anilitas florida fœcunditate luxuriet. Junioribus verò caulibus idem frutex unam vel alteram gemmam relictam vult: quòd illorum teneritas ubertim tractum facilè admittit, atque æqua portione diſpenſat humorem: & paucos in exitus compulſa germinandi facultas vehementior aſſurgit, ſilveſcitque diffuſior. Roſa hæc ſurculo, & viviradice frigido in ſolo poſita feliciter celeriterque capit & proſilit. Obſoleto colore alba roſa, operi topiario denſa & flexibili viriditate perutilis, validum ſolum, liberum ſolem, & uberem aquam expetit. Putationem recuſat, præterquam ſi quis ſenio defectus ramus exaruerit. Vegetas, hortorumque textili ornamento commodas, recentes virgas antiquioribus, proùt res feret, adjungi adnectique poſtulat. Uberrimè ſuccreſcentibus ab imo virgeis nepotibus genus amplificat. Lutea roſa, quæ foliorum denſiſſima flavet coma, frigore delectatur. Idcirco felicior in Tuſculano, quàm in Romano, provenit ſolo. Illic enim plerunque folioſior flos mature-

Albicans flore pleno.

Lutea maxima.

turescit ac dehiscit: hic inani florum spe sæpe turgidi alabastri sensim corrugati languent. Robustum solum, vacuumque ramulorum libertati cœlum appetit. Quare arundineis cancellis implicari alligarique formidat. Tonsuram odit, quia summatim floret. Inutiles tamen, malè nati, aridique ramuli utiliter interputantur. Florum plerosque deturbare ante maturitatem expedit, ut reliqui suis absoluti numeris eleganter vernent. Quæ pullulat ab radice densior virgea soboles, primo vere avellitur, ac transponitur. Cinnamominam educat humus valida, irrigua, non admodum soli ostenta luteæ rosæ communis parca putatio conservat: propagat etiam revulsus à materna stirpe pullus nonnihil fibratus. Inter purpureas princeps habetur, quæ quamvis leviter odorata plurimis tamen foliorum versibus ornatissima, impulsoque altero flore è medio sinu, velut apice regio insignis, superbit. Quanquam decora hæc non semper illam crista honestat: sive quòd solito foliosior prior flos genitalem succum absumpsit: sive quòd eundem florem nimius imber, & nebula corrupit; aut nativus, & familiaris vermis exedit. Luteæ rosæ debita huic etiam cultura debetur. Ita in vario rosarum genere variat hortensis disciplina. Nostratibus autem rosis reliquis præcepta generatim tradita satis consulent. Illud habeo extremo subjiciendum loco, sic esse rosei fruti-

Cinnamomina flore pleno.

Rubra flore pleno.

Arborescens.

fruticis, quem volumus arboreſcere, incrementa formanda; ut, imis mediiſque nepotibus ſæpius detractis, ſuccus omnis partim implendæ caudicis craſſitudini ſerviat, partim ad ſumma germina evocetur, quæ putatoris artificio in ramulorum ſpeciem fingenda ſunt.

Floridarum ſtirpium arboreſcentium cultura.

CAPVT XIX.

VNis ferè florum deliciis inclytæ arboreæ ſtirpes, quarum pauciſſimas adhuc Romani educant horti, peculiari diverſaque cultura vix indigent. Olitorium enim ſolum, uliginoſum, & apricum vel omnibus, vel pleriſque prodeſt. Peregrinæ atque hoſpites eo cœli terræque poſitu excipiendæ ſunt, qui loci natalis ingenio reſpondeat. Earum verò hæreditariæ poſteritati continuandæ latéque ſpargendæ conſulit ſeminatio, inſitio, propagatio, talearum poſitio, fibratæ ſobolis tranſlatio. Supereſt jam, ut publicæ privata præcipuarum cultura ſubjungatur. Arbor Perſica folioſo roſeo flore roſarum æmula à vulgari cultu pomiferæ non abhorret: bono in olerum ſolo, humecto, apricoque proficit: inſitione ſoboleſcit, quæ creſcente luna fieri debet; quia flos for- *Arbor Perſica flore multiplici.*

mosior, non fructus uberior exigitur. Februario mense arida senectute recisa, novo cum anno juvenescit Eadem alit cultura Cerasum, pleno in flore impolluti candoris, alioqui rari, feracem. Et hæc rectè inseritur in alias Cerasos, cum genus, tum decus propagatura. Candida Genista pangitur in olitorio solo non ita pingui, moderato soli objicitur, æstivis irrigationibus confovetur, semine seritur; quod, cum prædurum sit & natu morosum, præmollita vel tenuata cute (sicut edocui) urgetur ad germen. Latifoliam flore multiplici Myrtum non humo pingui duntaxat, verùm etiam sole multo, humoreque nutrimus: parte aliqua exarescentem interputamus: in eam, quam volumus, formam artifici tonsura componimus: depacta fibrata sobole ampliamus. Indica sive Americana Laurus libenter in terra pingui riguaque hospitatur: solem ab eadem expeti, calidissima docet patria; & sanè in solis regno nata, non minùs quàm nostra laurus, Apollinea est. Angustè, ipsoque tenus trunco inutilium ramorum amputationem timet: quia paulatim patescens à contiguo vulnere ad medullam intimam foramen aditum ad noxam & necem aperit. Baccarum satu, sobolisque translatione dispergitur Exoticum Oleastrum optimè recipiunt loca pinguia, uliginosa, & aprica: more salicis rami panguntur, & pullulans ab radice soboles radicosa differtur. Sambucum roseam

Cerasus flore multiplici.

Genista flore albo.

Myrtus latifolia flore multiplici.

Laurus Indica.

Oleaster exoticus.

Sambucus rosea.

ſeam caulibus vel in propagines depreſſis, vel ſeorſum depactis facilè capientem humido ſolo, & parum aprico excipies: ſi lubeat, in arbuſculam leviter attondebis. Potes non diſpari cultu nutrire geminas vulgatiſſimi nominis notiſſimæque formæ Syringas, alteram candidis breviq; ſerie ſpicatis, alteram cæruleis & longiore panicula racematis floribus viſendam. Malus Punica ſilveſtris bono, irriguo, & aprico ſolo, grato videlicet blandimento, ad uberrimum florum fœnus manſueſcit: inſitis ſurculis, defixiſque ramis, quibus pars aliqua materni corporis hæreat, coaleſcit: plantis quoque conſeritur de matrum radice divulſis: inchoante vere inutile ſenium interputata deponet. Rhus peregrina, ſive Sumachus Indorum optimum ſolum, tempeſtivam irrigationem, aſſiduamque apricationem diligit: putationem recuſat: Italicam hiemem non reformidat: adnata ſobole ſeſe diſpertit. Indicam Acaciam externis hortis aſſuefaciunt pinguis humus, humor, & ſol: frigoris metuentem Aquiloni ſubducta loci poſitio præmunit: tempeſtiva quoque putatio ſparſim areſcentem ſeneſcentemque ſalubriter vulnerat, & renovellat; vel nimia fruticatione ſilveſcentem compeſcit, &, ſi lubeat, in arbuſculæ ſtaturam extollit: ſemina verò, quamvis duriſſima, prædicto more præmedicata, vel è ſiliquis nondum planè nigrantibus ante maturitatem lecta, deficientem rarioremque

Syrinx alba & cærulea.

Rhus peregrina.

Acacia.

Mollè. *Thesaur. Rer. medic. nova Hisp. l. 3. c. 15.*

reficiunt atque multiplicant. Molle, arbor Indorum, quam nostris libuit Lentiscum Peruanam, sive angusti folii Terebinthum appellare, amat calidum cœli statum, bonamque humum, singulis alternisve annis sufficiendam: aridis resectis ramis interpurgari vult: propagari debet, pullis, qui nascuntur ab arbore, de more in terram depressis, ac triennio pòst è matre decisis, quia lentas illi radices mittunt: si qua parenti adnascitur, utilius planta transfertur: tenera & adolescens viriditas rigationibus adjuvatur.

Aquaticorum florum cultura.
CAPVT XX.

Nymphæa duplex, Alba. *Plin. l. 25. l. 7.*

FLoridæ aquarum plantæ, veluti natantes hortorum Nymphæ; dilectis in undis demersæ memoriam prope suffugerant. Sed age jam adhuc in tempore memores à terrestri cultu ad aquaticum transeamus: ut hoc etiam hortorum cultores gloriari possint, sese amphibios esse, felicique labore à se aquas conseri. Nymphæa, non solùm forma, verùm etiam nomine inter flores Nympha, gemina est. Altera Heraclion dicitur, quia Nympham erga Herculem zelotypiæ fabulosus ardor in frigidam aquarum herbam deformavit, radice nigra, scabra, & clavam referente, unde Rhopalon aliqui vocant; foliis ferme orbiculatis, lævibus, herbaceis in aqua sum-

ſumma natantibus; flore candido, compluribus foliolis oblongis & acuminatis compactili, mediis laciniis flavente, per Majum Juniumque menſem vernante; cum defloruit, capite papaveris, in quo ſemen pullum, ſplendens & milio majus. Altera radice alba, folio oblongo, flore luteo, capitato & roſam æquante, ſemine ſuperioris inſtar ſubnigro ſplendidoque, ſed paulò majore, quia Peneo innaſcitur in Theſſalia, Theſſala nuncupatur. Utraque verò conſeritur in fictilibus ternos minimùm palmos altis, fundo minimè pertuſo aquam non tranſmittentibus. In binos palmos humus pinguiſſima, penituſque putris ſubſternitur: ibi radix bellè collocatur: deinde trium altitudine digitorum ſimilis humus adjicitur: aqua demum ſuperfunditur ita, ut oras vaſis exæquet; cumque illa ſubſederit, ſubinde recens infunditur. Reſecandæ tranſponendæque, cum opus eſt, radici, necnon demutandæ terræ Autumnus tempeſtivus eſt. Paluſtrem Caltham flore pleno luteo, in ſemen non exeunte; caule inani, palmari, obliquo, in alas diviſo; folio ferè Nymphææ, rugoſiore, rotundo, ſuccido, venoſo, leviter ſerrato; radice multis candidiſque capillamentis fibrata, cultus educat non abſimilis. Requiritur enim vas humori continendo non pertuſum in imo, & ſummæ maceratæque pinguedinis ſolum. Hoc tamen reliqua cultura diſtat, quòd in digitum radix deponitur, quòd aqua

Lutea.

Io. Ruell. de Nat. ſtirp. l. 2. c. 67.

Caltha paluſtris flore multiplici.

ſupernatare non debet, cum inſuccatam limoſamque eſſe humum ſatis ſit. Licet autem hæc planta hiemem non reformidet, à gelido tamen Septentrionis afflatu eam avertere præſtiterit. Vere floret, interdum etiam autumno. Ut autem ſeneſcentibus novos flores continues, plura de illis vaſa conſeres: cum unum aliquod prope jam flores amiſit, humi acclinatum ſiccari ac ſitire patieris: deinde aridam ſuperficiem attondebis, terræ præpinguis exiguum adjicies, & aquam ſuperfundes: ea induſtria flores alieno tempore evocabit, atque ita per vices vaſa vere perpetuo lutei floris aureſcent. Cum radicem voles eximere, ſobolemque transferre; tum vere, tum autumno id facies. Communis eſt cum Calthæ ſuperioris cultura cultio Trifolii paluſtris, geniculata radice latè proſerpentis; terna folia, ovata, glabella, & carnoſa ſingulis in pediculis ſurrigantis; floſculos hyacinthi effigie albos, denſis albidiſque ſtaminibus inſtar Capparis capillatos, à medio ferè bipalmi caule ſurſum versùs palmari ſpica extollentis; folliculos denique parvos & rotundo rufo, miliique perſimili ſemine implentis. Sicui præterea ſuppetat in hortis commodi fontis, aut lacuſculi, aut piſcinæ oportunitas; is meliùs poterit in imo ejuſdem labro, prædicta terra conſtrato, & has, & alias aquaticas florum feraces plantas eadem ratione conſerere, hoc eſt, in aquis hortos inſtituere.

Trifolium paluſtre.

Indicæ

Indicæ ſtirpes in hortis Barberinis.

CAPVT XXI.

INdia quoque ut opum, ſic florum prædives expolitiſſimos Barberinos hortos ſingularium admirabili munere plantarum exornavit; ut illi ſuo ſimiles Principi longè inter cæteros eminerent, ut Romanarum deliciis Apum India Romæ vernaret, utque Numæ Capitolium vetus in Quirinali, poſtquam in dominatricis familiæ viridarium refloruit, amœnitatis Indicæ tributariis floribus coronaretur. Ea igitur ornatu barbara, ingenio amœna, manu Pallas, vultu Venus, quàm ſtrenuè pugnaci arcu, tam formosè feroci ſupercilio ſagittifera, ut appoſito regnantes Apes dono cultuque demereatur, florum ſemina quæſitiſſima defert ad littus. Inde Neptunum per liquida regna natante curru non ita procul aurigantem brevi ſermone compellat. O fluctuantis imperii tranquille moderator, qui per infidas & naufragas vias tenui ligno linoque orbem terrarum ultro citroque portas: denique diſterminatas immenſo elemento gentes, ventis licet reclamantibus, undis licet obluctantibus, mutuo commercio miſces, atque unum alteri mundum admoves, age, Apibus mellea ſuavitate amabiliter dominantibus remotiſſimæ Indiæ gratum obſequium ſiſte. Quid autem mellificas Apes oblectet magis, quàm florei delectus amœnitas?

Caſſiod. in Chron. Marlian. l. 4. c. 22. Lipſ. de Magnitud. Rom. l. 3. c. 5.

India Barberinis hortis tributaria.

Ita prævia Indicæ ſtirpes Barberinos ad hortos feliciter appulſæ ſunt; atq; inter mellitas advolantium Apum blanditias feliciùs hoſpitantur, totas floridæ Indiæ ſilvulas felicitatis illecebra mox evocaturæ. Longiſſimè remotis, necdum à patrio ſolo digreſſis præire cœperunt exemplo proxima ejuſdem Indiæ plantaria, quæ non ita pridem Romanos ad cultores diverterunt: cum certatim cupidéque ad Hyblam properent Barberinam. Et adhuc ſanè properarunt è narciſſis qui florem ampliſſimum liliaceum rubente ſaturat croco, qui lilio itidem ſimilis primitivum candorem levi paulatim rubore confundit, quique puniceis foliis denſiſſimam ſtaminum cæſariem coronat. Neque narciſſo ſegnior venit, ut formæ, ſic officii æmulator, hyacinthus, cui candor atque odor famam, tuberoſa radix nomen dedit. Craſſis quoque raptabunda geniculis Indica Juca lentè feſtinavit. Canadana pariter inſolitæ magnitudinis fraga adrepſere. Tenuiſſimis leviter nixum fibris Americanum Trachelium facilè ſolutis retinaculis accurrit; Dominoque concolor Purpurato, flos Barberinus, & planta Cardinalis evaſit. Ipſæ altiùs ac pertinaciùs humi hærentes plantæ, revulſis prælongis radicum digitis, adfuerunt, Indicum ſcilicet flore phœniceo Gelſiminum, Granadilla, Vitis Canadana, Indica Laurus, Oleaſter exoticus, Arbor vitæ, Acacia, Sinenſis Roſa. Indica præterea peramplo folio, eleganti flore, fructuque prædulci Muſa, quam Plinii Palam eſſe,

Narciſſus Indicus è rubro croceus flore liliaceo.

Narciſſus Indicus liliaceus flore purpuraſcente.

Narciſſus Indicus flore puniceo.

Hyacinthus Indicus tuberoſa radice.

Juca Indica.

Fraga Canadana.

Trachelium Americanũ.

Gelſiminum Indicum maximum flore phœniceo.

Granadilla.

Vitis Canadana.

Laurus Indica.

Oleaſter exoticus.

Arbor vitæ.

Acacia.

Roſa Sinenſis.

Muſa.

Nat hiſt. l 22. c.6.

Pa-

Garzias ab Horto Plant. Hist. l. 2. c. 10. apud Clus. in exot.

Palan appellatio Malabarica prope eadem persuadet, quo congruentiùs in Parnasso vernaret, quàm ubi, Musarum volucres, Apes sibi nidificant, Musis mellificant? Addidit se stirpibus Indicis

Papyrus.

Ægyptia Papyrus, victuro in chartis Principi decora planta. Verùm hæ stirpes rarum, illæ decus afferunt singulare, quibus unos India Baberi-

Tobias Aldinus. Arbor Coralii. *C. Clus. Appen. ad hist. plant.*

nos hortos herbarum scientissimi Tobiæ Aldini manu conserit & condecorat. Prior Americana Coralii arbor bono minutoque in solo intra testam semine sata nostratis phaseoli simillimo, splendidè tamen rubente planèque coralino visendam in altitudinem exiit, pluribusque ab radice stolonibus fruticavit. Medius & crassior caudex tres digitos biennio implevit. Palmari supra terram intervallo patulos dissipatur in ramos. Cortex per adolescentiam lævior viret: in senecta rugosior ficulnei facie pallet. Raris idem, brevibus, pallidis, hamatisque sentibus armatur. Folia, ut in silvestri Siliqua, nullis incisuris interrupto, sed æquabili & prope rotundo ambitu circinata leviter fastigantur: ipsius etiam hederæ rotunditatem, amplitudinem, crassamentum, duritiamque referunt. Singulos hinc & illinc porrectos nervos brevi pediculo nixa in triangulum terna sempiternò convestiunt; ac temperato lætoque virore spem colorant coralini ruboris in floribus legendi, non inter naufragia expiscandi.

Flo-

ARBVSCVLA CORALII

Flores per arbusculæ immaturitatem Romæ nondum tempestivi, coralium æmulaturi, pulcherrimique nominis fœnus maternæ stirpi repensuri expectantur. Deflorescens deinde arbor in concolores floribus phaseolos creditur siliquatura. Hæc interim peregrinorum ritu pomorum, quæ ab acore nominantur, satis irrigata, largiter insolata, in primis autem inimico frigori subducta pulchrè valet & convalescit. Brasilicus Phaseolus è subnigro semine, lupinum æquante, atque umbilicum leviter lunante, propter coctilem laterculum in bonam succretamque eorundem acidorum fructuum terram deposito tam feliciter extitit, ut intra annum quindenos in palmos adoleverit. Simplici, tenui, caduco, & vitigineo assurgit caule, instar vitium statuminando. Dextro lævoque latere alternantibus è gemmis, quadruplici digito intervallatis quaternum itidem digitorum ramuli erumpunt, mali Cydonii latiore folio triplici aut quadruplici semper virentes; indidemque virgulæ, duplo longiores porriguntur, primùm flore fabaceo quà candido, quà subrubicundo, siliqua deinde (quanquam hæc nondum evenit) fastigiatæ. Indicum hoc legumen à frigore tuta & aprica positione, aquæ præterea tempestiva ministratione in extero solo libenter didicit hospitari.

Phaseolus Brasilicus.

Se-

PHASEOLVS BRASILICVS

Moringa. *Christoph. à Costa l. Arom. c. 35. Apud Clus. in exot.*

Præſentiſſimis par antidotis, Malabarica Moringa, ſemine conſita Erui ſimillimo, eodemque cultu educata, in fictili vegeta, laxiore loco vegetior, jucundiſſimi floris vice hilarem explicat viriditatem. Caule ramiſque nodoſa ſimul, & fragilis ad Lentiſci naturalem ſtaturam incremento jam cubitali contendere videtur. Minutis & lentiſcinis foliis raram ſterilemque adhuc, dum iſta ſcribimus, obtendit umbram, quippe fructus pedalis & octogoni, craſſitudine raphanum æquantis, nondum ferax.

Cajus ſive Cajous. *Id. c. 24 apud eund. Garz. ab Hor. Arom. hiſt. l. 1. c. 30. apud eund.*

Cajus quoque ſive Cajous, ac Tamarindus primulo germine præmiſerunt exiguum ſui tenerumque rudimentum. Illius arbor malum Punicam, hujus Fraxinum aut Juglandem apud nos etiam æquatura creditur. Cajoi nucem leporini renis figura, & colore cinereo in rubrum inclinante, vas excepit, humus bona nutrivit. Menſe Martio poſita extitit Majo: Septembri quatuor digitos eminebat. Lauri regiæ folio minutiore viret: viget autem apricatione aſſidua, irrigatione ſedula, cautaque frigore declinatione. Florem candore formaque mali Medicæ flori conſimilem, folioſiorem tamen, nec ita odoratum; itidemque fructum grandiori malo æqualem, flavum rufumve, bene olentem, ſpongioſum, ſucci plenum, cum aſtrictione ſubdulcem, è prominula nuce, ſuo ſcilicet ex ubere, alimentum incrementumque ſugentem, accuratiſſima educatio pollicetur.

Tamarindus.

Tamarindi ar-

arborem è ſemine, lupini ferè gemello, ſed fuſco, cura prope par, & cultura in duos jam extulit palmos, rufa & ramuloſa virga ſurgentem, ramulis utrinque alterna ſerie digeſtis, & minutim folioſis; foliolis, veluti pinnulis, in alas è regione geminatis, diluto colore virentibus, acidulo ſapore jucundis, & acrem herbaceum intinctum concinnantibus, ſub noctem velut in ſomnum conniventibus, bene mane velut ad vigiliam grato ſpectaculo ſeſe pandentibus. Nec vana præterea ſpes eſt, alibi neſciam hoſpitari plantam in Apum ac mellis amœniſſima Regia flores citaturam, qui candido colore, ſuavique ſpiritu cum ipſis Medicæ mali floribus certent, octo foliorum majore numero victores: medicatiſſimum quoque fructum addituram, qui Græcæ Siliquæ more proveniat.

Fla-

CAIOVS MORINGA

TAMARINDVS

Bb 2

Flavum Gelſiminum, Sinenſis Orientis, ſive (ut alii malunt) Indici Occidentis delicium, ac noſtratis orbis miraculum, nullo meliùs in theatro, quàm Barberinis in hortis ſuſpiceretur, quibus Urbanus Sol, Vaticano tum rubore tum candore nitidiſſimus, nempe Alius & idem beatiſſimè affulget. Acceſivit ad Romanam amœnitatem Eques Caſſianus à Puteo, ad quem cumulatiſſimè ornandum & animi,& generis, & opum decora difficili alioqui fœdere conſpirarunt. Miſit Aquis Sextiis Salyum Nicolaus Fabritius Peireſius Senatorii cum ordinis tum conſilii vir; cujus prudentiſſimis in Republica tuenda curis fructuoſus labor florei cultus laudabili voluptate coronatur. Hic ergo frutex Romam tranſlatus in duo ferme cubita attollitur. Lævi cortice, amaranthum referente, purpurat. Ab imo caule ramoſus pluribus virgis, itidem in ramulos brachiatis, fruticat. Foliis viret ſaturato ſplendidoque colore conſpicuis, oblongis, Punicæ mali foliorum inſtar duriuſculis, denſis, non inciſis, non deciduis, quinis terniſve in ſingulos ramulos coëuntibus, alarum aſpectu per virgarum latera explicatis. Floribus autem flavet omnino aureis, vulgaris gelſimini ſimillimo pediculo innixis, per ſumma ramorum in umbellam diffuſis, Hiſpano gelſimino minoribus, diutius vernantibus, invaleſcente cum ſtirpe majora quotannis incre-

Gelſiminum Indicum flavum odoratiſſimum.

Caſſianus à Puteo.

Nicolaus Faber Peireſius.

menta capientibus, ejus floris, quem vulgò Saponariam vocant, facie retusis, suavissimè olentibus, arido etiam è cadavere odoratam animam spirantibus. Post florum gemmas baccis gravescit, minusculas oleas magnitudine primoque virore exæquantibus, à maturitate deinde liventibus, maturæ instar uvæ translucidis, inclusumque nigellum & longulum, quale pyra includunt, semen indicantibus, hìc præterea solitariis planéque unionibus, illic gemellis & cohærentibus. Culturam exegit cum Hispano communem. Humorem in primis amat, & solem. Gelidam Septentrionis animam odit: imò etiam quodcunque hiemale frigusculum in tantum reformidat, ut viridissima folia luteo pallore tingat; corticem lævore, ac rubore decorum minutim granosa luridaque scabie asperet, ac decoloret; proserpente demum aritudine citò senescat, & pereat. Sed hiberno frigore infestari publica multarum stirpium calamitas est. Ille fruticis hujus teneritudine peculiaris, ut, per æstivos fervores sitientibus herbis cæteris expetito guttatimque propinato rorantis cœli nectare lædatur. Etenim floris folia vel levissimo roris aspersu pallescunt, assiduo etiam infusu exalbescunt. Hac autem feliciter industria propagatur externus frutex. Virga ab exteriore

par-

parte, qua vix latum unguem diſtat à matre, ſurſum versùs obliqua plaga in tranſverſi digiti longitudinem ad medullam uſque inciditur: inciſuræ leviter diductæ lapillus inſeritur: ſabuloſa terra, vel argilla nonnihil humecta plagæ illinitur: obſitum deinque vas in altiorem laxioremque teſtam demittitur: & inhumandæ inciſæ parti humus ſuperingeritur: aut certe anguſtius, ac dividuum ſine fundo fictile utrinque admovetur, & modicè deprimitur; ut ad obruendum propaginis vulnus ſatis emineat, nec nimio deſcenſu matris radices convulneret. Niſi verò id vaſis ſuppetat, teſtaceis fragminibus circùm oras fictilis defixis aggerando ſolo, tegendæque inciſuræ parabile vallum excitatur. Sunt, qui cæſpitem eximant è fictili, & ima parte ſubſecta, reponant: ſubſidentem autem inciſam propaginem humo adobruant. Hoc alioqui percommodum inventum eo nomine videtur incommodum; quia dum ſupernè prodeſt, inferiùs nocet. Subducta enim, quæ imam plantam alebat & fovebat, humus quidni noxæ ſit? Ergo per vulnera impetratis radicibus, anno jam exacto ſecundùm matrem abſciſſa virga transfertur: & Indicum aurum flavos in flores liberaliter egerminans noſtro etiam in orbe propagabitur, hoc eſt (ut illuſtris poëtæ ferme eadem aurea ver-

ba in rem meam usurpem) floridam parentem æmulata, simili florebit virga metallo.

FLO-

GELSIMINVM INDICVM FLAVVM ODORATISSIMVM

FLORUM USUS ET ADMIRANDA
LIBER QUARTUS.

Florum structura multiplex.

CAPUT I.

EO potissimum spectat universa florum cultura, ut messem variè voluptariam faciamus, sive ut eosdem demissos flores multiplici serie velut arctiores in hortulos disponamus. Novo igitur more, singularique felicitate hortensis messor præmaturum gaudii fructum in flore legit; ac tempestivè metit, dum adhuc messis in herba est. Voluptatis enim seges tum maximè maturuit, ubi non-

ma ſtructura flores diſpones prælongo caule præditos, ut ad imum faſciculi manubrium, quoad poterit, porrecti, altricem in vaſis aquam exorbere poſſint. Duplici fuſciculum ratione obligabis. Aut enim unumquenque florum ordinem bis terve, aut ſæpius circumducto nodatoque, ac deinde ad extremum uſque faſciculum gradatim demiſſo longiore lino devincies: aut certè, ubi ſummam ſeriem linea ſpira ſine nodo ſubſtrinxeris, floreum orbem alium ſubjicies, ſuperioris fulcimentum, ad quem pariter illigandum ſpiram eandem cautè deduces: eodemque ſingulos orbes modo continebis, donec ad ultimum deveneris, quem lini volumine multiplici aſtringes, non ſine magno vinculi compendio. Perfacili etiam opera floribus in vaſculo bellè diſpoſitis, ac demum ſubligatis, vario faſciculos artificio compones. Illud autem universè curabis, ut artifex collocatio diſcolori ſtructura naturam imitetur grata varietate conſulentem voluptati. Cæterùm capulus ipſe narciſſinis foliis in longitudinem demiſſis, conſertèque compoſitis veſtietur: ſumma & ima pars lineo nexu coërcebitur: linum autem circunvoluto narciſſino folio utrobique, ſi libeat, protegetur: ad octo digitos producta longitudo æquali cæſione terminabitur. Ut autem ſtructilis hæc florum congeries diſcolorem vivacitatem proroget, reſupinato capulo frigida identidem

dem infundetur. Sic enim cum proximi & conſpicui, tum fortè remoti abditique ſcapi utiliter potabunt. Quin etiam proderit flores ipſos levi aſpergine irrorare. Placet hìc florei faſciculi exemplar proponere, ut etiam oculis flores olfacias. Illud addo præterea, faſciculum exhiberi potuiſſe florum varietate locupletiorem concinnioremque; ſed uni ſtructuræ in breviſſima pagina indicandæ minùs miſcellaneum typum perinde viſum eſſe idoneum.

Com-

FASCICVLVS FLORVM ARTIFICIOSVS

Commonſtrare præterea convenit Romanam, id eſt, pulcherrimam florum architecturam, quam principum virorum animis parabili ſpecioſoque tributo demerendis Tranquillus Romaulus, laudatiſſimorum gloria hortorum florentiſſimus, paucos ante annos excogitavit. E delibratis viminibus calathus aut rotundus, aut ovatus, prona concava parte gibbus, ac teſtudineatus hoc authore contexitur. Media pars nonnihil editiore textura infixorum, hiſpidaque ſegete extantium, necnon gradatim ad umbilicum uſque aſſurgentium viminum corona minimùm triplici vallatur. Et laxioris quidem coronæ ambitus ab ipſius calathi ora quatuor circiter digitos diſtat: unaquæque verò inter ſe binis terniſve digitis ſeparatur. Vimineum ſolum, tum quod extra vallum porrigitur, tum quod interjacet, variis florum ordinibus, diſtincta generum & colorum ſerie in ambitum diſpoſitis, ſic inſternitur, ut ipſis in extimam partem floribus obverſis, in intimam caules inter extantia vimina porrigantur. Ipſe autem calathi umbilicus ſupinis floſculis, quorum cauliculi priùs detruncandi ſunt, confertim integitur. Surrecta denique vimina ordinatis floribus perornantur. Id autem ut pulchrè fiat, in ipſorum ſcapos, ſi vacui ſint, eadem immittuntur: ſin autem duriuſcula medulla pleni; debent ipſi florum ſcapi modice demutilati concavos alios in ſcapos ex

Calathus florifer triplex.

Tranquillus Romaulus.

Calathus primus.

altera parte inſeri, ex altera verò vimina immitti. Quin etiam cuſtodiendum eſt, ut illa, quatenus extant, vel uno caule, vel pluribus conveſtiantur. Ita florea ætate aridæ quoque virgæ ſeſe induent in florem. At verò tulipis, quæ concavo ſcapo non ſunt, ordinatè ſtatuendis, peculiarem calathum, modicè cavum, calathiſcis compluribus quatuor digitorum altitudine intextis peropportunè capacem, eodem authore Tranquillo, comparabis: calathi hujuſce fundum myrtaceis ramuſculis floſculiſque præſternes: eodem ornatu conveſtitos quaſillos lectiſſimarum manipulis tuliparum, &, ſi collibitum fuerit, humilioribus quoque florum ramulis infarcies, ut eorum ſilva multicolor excitetur. Concinnior alia, & frequentiùs uſurpata florum diſpoſitio ea eſt. Vimineus orbis peramplus, quantus in dulciariis placentis, quas Martios panes vocant, circunferendis adhiberi ſolet, comparatur. Quatuor in ipſo æquali craſſitudine ac longitudine arundines, pro viminei orbis amplitudine proceræ, in ſummo æquabiliter circunſectæ, in imo bifurcæ, paribus à medio atque inter ſe intervallis, in quadrum, necnon ad lineam defiguntur; tranſmiſſoque per ſingulas inferiùs efforatas lineo vel ferreo filo ſubſuuntur. Arundo cæteris modicè prolixior ad eundem modum media depangitur. Diffiſſis deinde arundinibus, aut len-

Alter.

Tertius.

lentis ramusculis, aut funiculis præfixarum quatuor arundinum, ima, media, summa pars in orbem trajicitur, aut circunligatur: atque huic etiam ad commensum circulus interior adjungitur, ne stabiliti extrinsecus arundini calami summa intrinsecus parte impelli & nutare possint. Qui circumjacet planus ambitus, myrteis ramulis confertim assutis ita contegitur, ut, crassiore extremitate sub imum arundineum circulum nonnihil immissa, ultra viminei orbis oram aliquantulum cacumina exporrigantur. Exterior quoque arundineæ turriculæ pars myrti ramis, recto positu per ipsos circulos insertis, æqualiterque circuntonsis, convestitur: interior concisis minutisque foliis, tres circiter à fastigio digitos subsidentibus, oppletur. Ad hæc super substrata prominente myrto multiplex & multicolor florum series multiplici ea lege degeritur, nimirum ut unaquæque corona unius & generis & coloris sit: ut, qui pulcherrimè inter se diffident colores, componantur: ut infimus ordo ultra myrtea cacumina flores porrigat: ut superior series summis floribus ad inferioris extremos pertineat, donec introrsus recedens gradata structura ad imam usque turriculam pertingat: ut florum scapa supra subsutam myrtum extendantur, aut etiam (si per proceritatem liceat) sub imam arundineam coronam recondantur: ut præterea jacentium inter ordines florum alii nobilioris notæ for-

mæque ſtantes flores ordinato reſponſu collocentur. Cæterùm media turrita machina ordinatim diſcoloribus florum faſciis ornatiſſimè diſtinguitur, inſertis ipſorum caulibus & in conveſtientem arundines myrtum, & in penetralis turriculæ congeſtitiam viriditatem. Poſſunt autem flores, qui circulis firmiùs innituntur; decorticatis viminibus in ſcapos (ut ante diximus) immiſſis, tremulo luſu audaciùs prominere, cæteris floribus per anguſtiores circuitus verecundiùs corridentibus, & myrto cohærentibus. Hìc mihi ſtructor præmonendus eſt, ut grandiuſculos ſatiſque conſpicuos flores ſimplici, minutulos & parum ſpectabiles geminata ſerie diſponat. Sed amœniſſimè vernare debet in florea ſtrue faſtigium. Ergo & frondeo farto flores vario ad arbitrium ordine infiguntur, & in ſummis arundinum internodiis fabrè compacti florei faſciculi, ſive triumphantis in urbibus Floræ vexilla formoſiſſima attolluntur. Licebit præterea ipſas arundines arte multimoda collocare, ut innumerabiles formæ ac gentilitia ſæpe inſignia exprimantur. Uſque adeo floribus ædificare plauſibile eſt. Id ædificii præmaturè ne corruat, aquulæ frequenti aſperſione ſuſtentabitur.

Alias

FLOREAE POMEAE FERCVLVM TVRRITVM

Alias quoque perelegantes admirandasque moles opere nonnihil diverso è floribus quà colligatis, quà solutis, quà integris, quà etiam concisis excitare cœperunt Fabritius Sbardonus, & Joannes Baptista Martellettus, cultorum par, floris non serendi modò, verùm etiam concinnandi peritum in paucis. Uterque igitur è tabellis virgisque rudem compagem præmolitur: tum singulas ejusdem partes apto flore (sive illæ minutum exigant, sive grandiorem) ita convestit; ut idem illic non apponi, sed nasci debuisse videatur. Vidimus nuper novitate spectaculi Argo vetustæ non cencedentem, fabricatam è floribus Navem, cum minimè raptura vellus aureum, sed obsequium auro pretiosius delatura ad meritissimum Principem, Carolum Cardinalem Pium, per Urbem vela faceret, secundissima potiùs aura cum admirantium; tum plaudentium, quàm manibus provectam esse gestantium; cui florum genitor Zephyrus libentiùs, quàm cymbis ligneis, aspirabat. Verumenimvero hæ moles operosæ ac peramœnæ, quia citra copiosi assiduique humoris opem facilè arescente strue consurgunt, mox elanguescentis atque dilabidæ floreæ pulchritudinis ruinosa sepulcra, & brevia Mausolea fiunt. Quare, ut recisus atque structilis flos, nempe caduca res, ubi vis locatus aquam potet, ac diutius duret, novo artificio & opportu-

Aliæ moles è floribus.

Fabritius Sbardonus.

Jo. Baptista Martellettus.

Vasa floribus immittendis perforata.

nam & lepidam excogitavit machinam noſtro ex ordine fertilis ingenii vir, Horatius Graſſius; non in mathematico tantùm, ſed in hortenſi quoque pulvere Archimedes. Hoc enim invento in quancunque figuram poſſunt vaſa deformari, quæ toto licet corpore perforato ſint, nulla tamen ex parte aquam effundant. Age ſubjiciat oculis ipſa deſcriptio, quod animo fortaſſe incredibile videatur. Placet in primis ejuſmodi vas, cujus pars ima in patentis polubri planam capacitatem explicata ſtructuræ ſuperioris planitiem, denſiſſimo ad hortorum invidiam flore diſtinctam, repræſentet; editior verò pars turritum illud pegma, opere itidem floreo exornatum, forma lepidiore victrix æmuletur. Hujuſce igitur vaſis penetrale arcanumque artificium illud eſt, quod pars diſſecta clarè patefacit. Totum enim interius vas quinque vaſculis, ſive conceptaculis, aut infundibulis, & quatuor aut rectis, aut in latus inclinatis ſiphunculis, ad aquam ſenſim transfundendam utrinque perforatis, coagmentatur. Et ſinguli quidem ſiphunculi ſub ima cujuſque vaſculi foramina, ne humor effluat, porriguntur. Poſſunt minore negotio ſummæ vaſculorum oræ ſingulis grandiuſculis crenis ſic demutilari ſimul, & perforari: ut ſuperiore parte inhærens, inferiore verò in labrum ſquamamve porrectus obex prohibeat, ne defluens aqua exteroria per foramina exundet. Aqua è ſummo vaſis ore

Horatius Graſſius.

defuſa

defusa prius vasculum replet ad summam usque fistulam vel ad crenam, per quam transmissa secundum, parique ratione reliqua opplet conceptacula; donec ex imis humilioris vasculi foraminibus exundans indicio erit, vas totum idoneo alendis floribus humore abundare: qui tamen è toto foraminibus pervio vase non elabitur, quòd ad foramina non pervenit, quæ inditur, aqua; sed, ad summum usque tubulum crenamve repleta superiore conceptaculo, quæ superfluit, per eosdem exitus in subjectum vasculum defluit, ac deinceps in reliqua, usque dum ad infimum descendat; unde tantùm, si nimia transfundatur, redundabit. Ipsi autem flores ita collocantur, ut, qui foraminibus inseruntur, perparum emineant; ne conspicui vasis formam adventitius abscondat ornatus. At verò in exporrectis quatuor conchis, quas totidem larvales vultus suffulciunt, singuli florum fasciculi lepidè compacti pulchriore candidis unionibus discolore fœtu decenter extabunt. Media in ore summo amplior & procerior silvula ludibundum in tremorem latè nutantibus floreis capitibus gestit, suæque ipsa celsiori ac triumphali formositati plaudet. Ejusmodi vas quò grandius, eò fuerit etiam hunc in usum opportunius: florum enim densior collocatio, ac diffusior porrectio partium decora singularum non adobruet. Quare palmorum minimùm quatuor altitudinem requirit,

quirit, quemadmodum ſatis edocet ſeorſum addita dimetiens. Illud habeo præterea ſubjiciendum, idem vas; quia & molis magnitudine, & inditi humoris copia, & florum additamento maximè ponderoſum, & caſui obnoxium erit; providentiſſimè factum iri, ſi minimè circunferatur, ſed apta in ſede, unde commodè circunſpici ſuſpicique poſſit, immobile ſtatuatur.

Pate-

AD IMVM EXCIPI ENDIS FLORIBV
VAS A SVMMO RFORATV

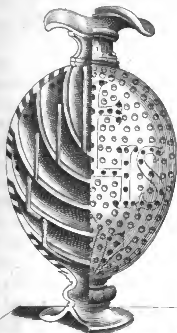

Patefacta superioris vasis arcana structura intestinum columnæ artificium aperit, quo totam triplex foraminum spira convulnerat, florea fascia suaviter medicandam. Eadem poteris arte obeliscum pulchriùs, quàm Ægyptiis notis, insertis floribus inscribere. Neque verò minore cum admirabilitate, tum voluptate scatebit vas; quod undequaque perforatum plura, quàm ipsa vocalis Fama, pandit ora, ut, quæ volumus, insignia seu notas floreis vocibus eloquatur. Tria hìc observabimus: primùm, ut in foramina flores immittantur, qui solitarii funduntur è cauliculis: cujus generis sunt anemonæ, caryophilli, rosæ; nequaquam autem adhibeantur, qui singulis è scapis multiplici germinatu pendent, ut videre inter cæteros est in hyacinthis narcissisque. Illi enim, quòd presè adhærent, quæ cupimus, distinctè notant: hi, quòd immodicè prominent, notata confundunt. Alterum, ut apto ad ea, quæ destinavimus, discriminanda & exprimenda discolores flores ordine collocentur. Postremum, ut summo ex ore densior atque explicatior florum copia sic emineat, ut subjecta formositas pulcherrimè capilletur. Superest jam ferme omnibus id genus vasis commune, triplex artificium explicandum: ut videlicet, si velis conceptaculis singulis cum aquæ, tum scaporum facilè putrescentium sedimentum situmque posse detergere, tota vasculorum serie extimæ dimidiæ

midiæ

midiæ parte hærente, pars altera dimidia (ſi tamen ea lignea ſeu metallica placeat) adapertilis, conſertiſque fibulis nexilis fiat: aut eadem vaſcula medio tertio ſtylo continuata in extimi vaſis theca utrinque ſejuncta, & bipartitò diviſa, itidemque nexili claudantur: aut certè (quod in obeliſco tantùm & columna locum habet) integra pars extima vaſculis inanis elaboretur, deinde vaſculorum ſeries thecæ inanitati par medio perpetuoque ſtylo nexa diſponatur. In adapertili autem vaſe citra ſiphonum crenarumque uſum vaſcula ſingula ſeorſum aqua poterunt repleri.

At

VAS ALIVD PARITER FORAMI
NIBVS PERVIVM FLOREIS
NOTIS INSCRIBENDVM

COLVMNA FLORIBVS IN SPI
RAM INFIGENDIS PERFORATA

At verò ſiquem magis delectat, in ſimplicioris artificii vaſe digeſtis floribus, ſub tecto, atque adeo intra ipſum conclave parabilem & tranſlatitium hortulum alere; nova forma fictile hic uſurpet, quod & animo primùm mihi finxi, & re ipſa deinde in hunc eundem uſum percommodè uſurpare cœpi. Argillaceum vas placuit. Hoc enim meam mihi originem ſuggerit, ex argilla oriundo: hoc addecet parvo bene viventem, tenuique ditiſſimum. Poteſt argentea, vel aurea locupletiorum efficacitas artificioſo teſtæ hujus imitamento pretioſum illud exhibere prodigium, ut argentum aurumque floreat. Pes modico gyro circunſcriptus nonnihil extuberat: hunc trochilus, ſive canaliculatus orbiculus anguſtat: ſummum trochilum torulus, nempe circulus eminulus coronat: inde uterculus brevi aſcenſu extumeſcens laxiorem tranſit in uterum: amplior trochilus, ſive collum quadantenus introrſum agitur: os prælargum, uteroque ſuppar in labrum nonnihil exporrectum reſupinatur: binæ anſulæ in geminorum anguium ſpiras innocentes minaces retorquentur, quorum capita tortili lapſu labrum, caudæ uterum complectuntur: medios angues ſinuato penduloque tergo in ſpeciem lubricos vario circumplicati volumine anguiculi coërcent. Dicas, appoſitè ſpiris anguineis anſatum eſſe vas, immiſſis floribus exornandum; ut in florida quoque ingenuæ amœnitatis herba anguem latere

 intelli-

intelligas. Operculum in aliquam hemiſphærii ſeu tholi formam ad excipiendos habilem flores incurvum, grandiore foramine in ſummo vertice, minoribus autem in reliquo ambitu alternantibus foraminibus undique pervium eſt floribus inſertandis. Arriſit id genus operculi, quo ad arbitrium detracta, & aqua, ne ſitu computreſcat, vetere universa effuſa, recens identidem altero vel tertio quoque die infundi, & extremi florum ſcapi ab humore jam tabeſcentes, nihil prorſus mutata florea ſerie, attonderi poſſunt. Tota verò teſta intus foriſque lævi ac polito albario inducta, extrinſecus Arabum folioſa pictura, quæ veris cum floribus de venuſtate certet, exornatur.

Sed

VAS OPERCVLO MVLTIFORO
AD FLORES ORDINATE CONTINENDOS

Dd 3

IDẼ VAS ORDINATIS FLORIBꝰ CONSPICVVM

Sed ista florum gloria mutila est, ut integri decori sint: ut turmatim in fasciculos, tanquam ignobilium vulgus herbarum, colligantur. Nobiliores ad usus imminuti concisique traducuntur: perque ingeniosa damna, & artifices injurias nova musivi operis æmulatione illustrium virorum vel insignia, vel etiam facta floridis sanè coloribus ad urcundam fallaciam emetiuntur. Tertio decimo abhinc anno floream hanc picturam exhibere cœpit Benedictus Dreus, Vaticanæ fabricæ utensilibus præfectus, cumque optimæ indolis filio Petro Paulo hac arte quotannis exhibet. Pictam graphidem ad commensum operis præparat, ut fieri solet in emblemate vermiculato: deinde magnitudinis ejusdem papyrum oleo, quod è lini semine fuerit expressum, inungit: eamdem siccato jam unguine translucidam ipsi graphidi applicat: corporum lineamenta innocenter impresso stylo circumducit, & acu spisse trajecta minutim perforat. Æquali præterea telæ, quæ benè intenta & compactis in quadrum asserculis affixa sit, eam papyrum aptè imponit: atri Carbonis pulvisculum in raræ texturæ linteolo conglobatim illigat, & presse affrictum per foramina transmittit: sublata papyro, punctim notata in linteo lineamenta penicilli ductu continuat. Ad hæc multicoloris florei paratus quà integris, qua confectis, prout usus exiget, foliis artificiosè digestis umbram operis, lineis circumdu-

Musculum opus è floribus.

Benedictus Dreus: Petrus Paulus ejus filius.

ctam, ad expictæ graphidis imitamentum colorat. Ita, propter exemplum oris humani temperatum ruborem cariophyllus ex albo subrubens appingit: genas rosa suo jure occupat, ut eas vere roseas appellemus: oculorum pupulas cærulens ille, sive subniger flos infuscat, quem alii hyacinthum botryodem silvestrem, alii comosum minorem vocant, in agrorum marginibus & secundum vias nascentem. Quin etiam idem qui lumen geminat in capite, toti umbras inducit corpori. Flavet capillus in genista: nigrat in cæruleo hyacintho botryode: canet in candido cariophyllo: illuminatur umbraturque eorundem apta permistione florum. Vestes nobilitat & opulentat colore cœlesti flos regius, qui ab equestris calcaris imagine vulgare nomen sortitur: purpureo silvestre floris rufi papaver, aut ruber cariophyllus: auro genista: viridi myrtus. Usque adeo ambitioso labore quæsiti expressique in Urbibus colores in agris obvii parabilesque sunt. At verò cœli serenitatem cæruleo aspectu simulat prædictus regius flos: pallido nubeculas suspendit rosa Damascena, & gelsiminum. Multiplex in hoc opere faciundo provisio ac diligentia est. Locus enim deligitur frigidus & opacus, qui nativos florum colores tueatur. Tempus destinatur exponendæ picturæ proximum, spatioque circiter bidui brevissimum, ne minimè vitalis floreus decor ante gloriæ plausûsque fru-

fructum evanidus consenescat. Discolor è floribus tectorùm digiti ferè crassitudine inducitur, ne tenuius dilabatur. Ubi fuerit opus, flos elanguescens aut dilapsus recentatur. Æquali demum libramento supina destinatam in sedem transfertur uno leviter juncta congestu structura, ne devergentia illam confundat ac destruat. Hoc igitur artificio fabrefacta solemnibus Divorum Petri & Pauli feriis suspiciendarum rerum florea simulacra in Vaticani sepulchri ornatissimo pavimento spectanda proponuntur. Et alii quidem anni gentilia Pontificum insignia tergemino diademate ac pontificiis nominibus insignita: tyrannicarum alii pœnarum etiam in floribus crudelia instrumenta: triumphales palmas & coronas alii: cœlestium alii legatorum par nobile, Petrum scilicet Divina potestate clavigerum, & Paulum penetrabili eloquio ensiferum, ab ultimo complexu ad supplicium digredientes: alii demum eosdem uno tumulo compositos ea structilis floris arte repræsentarunt; ut in Vaticanæ majestatis obsequium citra ullam artem admirabili spontis suæ pictura pavimenti marmora ipsa vernare viderentur. Postremus hic tandem annus eidem Petro arcanam Christi Divinitatem submissè adoranti, desertéque profitenti solidam beatitatem oris divini oraculo rependit. Et licet utriusque diverbium dociles flores grandiore subjecta litterata pictura eloquerentur; ipsa tamen corporum

florea

florea conformatio tam arguta erat, ut in eadem animi sensus vocesque sentires. Videt igitur jam omnibus annis, & obstupescit sapientissima miratrix Roma feliciter artificiosam audaciam: quando sine fabulosis præstigiis & offuciis licet floribus in Heroas Divosque transformari. Fuit etiam nuper in celeberrimo confluentium spectatorum concursu, qui sic plauderet, nostra, quam prisca, elegantiùs & efficaciùs ætate sepulchra floribus conspergi, quorum vegetis coloribus extinctorum majorum non modò decora, verùm etiam ora reviviscerent: nec alia decentiùs posse, quam concisorum purpura florum, Christianæ religionis principes propugnatores, illustri cæde purpuratos, expingi: ut piè fortiterque fusum cruorem vel à funere vernaturum interpretemur. Illud præterea decorum gratumque spectaculum eadem nupera solemnia exhilaravit, ut flores in amicas Apes, Barberinum insigne componentes, reformarentur. Hæc autem fuit visendæ rei structura facillima solertis invento juvenis Stephani Sperantii, qui sub inclyti nominis equite Joanne Laurentio Bernino egregiam navat operam statuariæ. In duobus perpictis vasis regiæ lauri trunci singuli sic depacti sunt, ut aliquantulum prominerent. Geminæ utrinque generis ejusdem foliosæ virgæ ad alligatæ connexis cacuminibus ovatum in orbem coive-

Apes è floribus.

Stephanus Sperantius.

Jo. Laurentius Berninus.

runt.

runt. Ad hæc alios è cera, ex herbaceis fasciculis alios Apum typos, dimidiatum ferè palmum longos gummi Arabica bene perlito, genistæ folia ordinatim adjuncta contexerunt: fusciores alvi lineas circulatim intercurrentes flos Africanus minur, supernè in fulvo rubens, mollique holoserico villosus coloravit: capita minutatim incisus asphodelus liliaceus obsoleto rubore distinxit: oculos rotundavit saturo colore purpurea scabiosa, quæ fortasse Ætii psora est: membranaceas alas ejusdem asphodeli rigida folia porrexerunt: surculaceos pedes itidem genista calceavit. Ita floridæ ternæ Apes tum imo trunco, tum porrectis hinc inde geminis interioribus ramulis in triangulum, ut in insigni Barberino visuntur, insistentes si non palato, at certè oculis animisque spectatorum nova voluptate mellificarunt. *Matthiol. in Diosc. lib. 4. c. 11. Ruell. de Nat. stirp. l. 3. c. 82.*

Jam verò multiplex evulganda solertia est, qua delicata & obnoxia florum missilia etiam ad oras longè remotas citra corruptionem vitiumque spargimus. Minimi laboris, tutelæque magnæ prior est, quam non semel à me laudatus adhibet Fabritius Sbardonus. Hujus igitur exemplo capsula paratur palmum alta, palmum cum dimidio longa. In ea myrteis ramulis rotulentis, leviterve madidis tenuis torus insternitur. Super hoc mane lecti cum longis cauliculis, roscidi, necdum satis hiantes flores ita deponuntur, ut ore om- *Ad flores longè mittendos capsula multiplex.* *Fabritius Sbardonus.*

omnes resupino cubent, utque singulorum capita pedesque alterno positu adjaceant. Interjectum spatium breviores flosculi complebunt. Ne bellè depositi flores vecturæ quassu emoti agitatique subsultent & collidantur; proximè florum scaporumque juncturas utrinque foratis trajectisque binis adversis capsulæ asseribus transversi surculi induantur, qui floribus sub jugum missis modico innocentique pressu evagandi coërceant libertatem. Hoc artificio è myrto floribusque alterna tabulata usque in summum disposita superpositis myrti ramusculis conteguntur. Operculum denique, minuto nonnullo foramine salubrem auram transmissurum, imponitur. Non placent myrti loco à nonnullis adhiberi solita brassicæ folia: quia paucos intra dies mucida & olida suum inclusos in flores vitium utriusque transfundunt. Paulò alii operosos flores in fasciculos, ima summaque parte prorsus æquatos, componunt: caules in capulum coactos, & arborum musco involutos colligant: binos deinde ternosve fasciculos, alterno (uti jam diximus) ordine collocant, infixisque in transversum viminibus modicè interstringunt: simplici multiplicive serie disponunt: intervacantes lacunas musco explent: eundem etiam, seu myrtum superinducunt, & capsulam benè operculant. Franciscus Castellus Mantuanus, florea

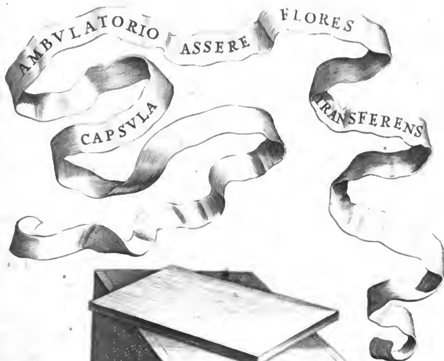
Franciscus Castellus.

rea in re vir exercitatiſſimus, ita flores peregrinari docet. Fagineis aſſeribus modicè craſſis capſulam, prout uſus poſtulat, latam & oblongam, altero anguſtiore latere operculandam, compingi jubet: illud etiam præcipit, ut è quatuor, qui porriguntur in longitudinem, aſſibus adverſi duo vel medio utrinque intercurrente ſectili ſulco, vel binis affixis ligneis regulis canaliculati alium inſertum ambulatorium aſſerem, ſingulari multiplicive grandiore foramine, immittendis floribus idoneo, pervium excipiant. Poſt hoc flores nondum planè maturos vel pridie, vel exiguò antè, quàm mittantur, in unum pluresve faſciculos colligit, &, ſi expedire videatur, aliquandiu habet in aqua, ut humidum bibulis caulibus alimentum trahant. Faſciculi cujuſque capulum plurimo acidorum fructuum circundato duriuſculo folio præmunit, ne lini arctior nexus penetret atque inſecet caules. Eundem capulum pro capſulæ latitudine æqualiter attondet. Ipſos denique faſciculos in foramina ſic inſerit, ut alterius faſciculi flores capulo alterius è regione reſpondeant; ne inter ſe contingant, neve mutuò allidantur. Operculum tandem clavulis configit, mandatque tabellario, ut ipſam capſulam ex ephippio ſuſpendat in longum; eandemque ſtantem pervehat, non jacentem.

Sic

Sic ille flores inconcuſſos atque incolumes hiber-nis potiſſimùm menſibus, quò fuerint deſtinati transmittit.

Florum

AMBVLATORIO
ASSERE
FLORES
CAPSVLA
TRANSFERENS

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III"
NAPOLI

Florum ſiccitas vivax, & veriſimile mendacium.

CAPUT II.

ET hoc poteſt induſtria, ut floris, nempe diurnæ caducæque rei aridum ipſum cadaver, atque adeo mendax umbra diurnet ac perennet. Si velis igitur diurnos floſculos nullo negotio facere diuturnos, reſectoſque à vitali radicis nexu ad ſimillimam vivorum faciem condire; novam diſce paratioremque unguentis Ægyptiacis condituram, quam paucos ante annos in Germania ex parte uſurpatam ita perficies. In labrum fictile cupreumve, ſive in alveum ligneum cribratæ arenæ tantum conjicies, quantum ad vaſis dimidium perveniat: deinde aquam illimem & liquidam uſque ad ejus fauces infundes, & lignea rupicula peragitabis miſcebiſque, ut, ſiquid ineſt fimi pinguioriſque terræ, eluatur: cum arena ſiderit, è declivi vaſe obturbatam aquam effundes: ſic toties arenam lavabis, donec aqua limpida & pellucida ſupereemineat. Tum emundatam elutamque arenam in ſole tandiu patieris eſſe, dum, quiſquis ex aqua remanſit humor, aſſiccetur. Cum hoc modo emundaveris, ſuum cuique flori vas longitudine ac latitudine congruenti

Florum conſervatio ac arena.

Ioan. Rudolph. Camerar. Sylloges Memorabil. medic. & mirabil. nat. arcan. cent. 9. part. 95.

Ee præ-

præparabis vel ex argilla, vel certè è ferri ſtanneo tectorio dealbati prætenui lentaque lamina. Flores deinde leges abſoluta maturaque formoſitate præſtantes, humore nullo perfuſos, prolixis, ut voles, caulibus manubriatos: eoſque altera manu ſummatim ac leviter prehenſos ſuſpenſoſque; in vaſa ita demittes, ut infra eorum oras binos ternoſve digitos eeſcendant, utque ipſi nulla ex parte vaſa contingant: manu verò altera paulatim arenam ingeres eatenus, quoad totos caules obtexeris: tum ipſos flores aptè compoſitos, modicéque diductos leni arenæ injectu cautè adobrues. Unam præterea tulipa exigit operam, ut, quod è medio extuberat triangulare caput, præcidatur: ſic enim floris folia ſcapo pertinaciùs hærebunt. Ita oppleta vaſa ſub inſolata porticu per unum alterumve menſem habebis: floreſque tandem eximes viridi ſiccitate recentibus non abſimiles, uno tamen odorato halitu, ſuavique anima deſtitutos, quibus ad arbitrium ſolutis connexiſque alieno etiam tempore perfrueris. Brevior alia florum conditura. In aquam è ſalibus acerrimam, quam chryſulcam vocant, intingitur flos, adeoque innoxius & vegetus conſervatur, ut, ſi prior maneret mollities, recentiſſimus videri poſſet. Jam verò ut librorum monumentis citra ſcriptionis laborem flores ipſos æternes, Adrianum Spigelium, hiemales hortos, ſive ſtirpibus agglutinatis quovis tempore ver-

Id Camerar. ibid.

Congluti-natio.
Iſago. in rem herbariam l. 1. c. 58.

vernantia volumina instituentem audi: cujusque generis unum, aut pro colorum macularumque varietate plures flores unà cum scapa, adnatoque foliorum aliquo, necnon maturo cum semine (si possit id colligi) succide: succisos pro naturali situ inter offensi lævoris paginas bellè colloca. Emporeticam enim bibulamque chartam licet hunc in usum plerique adhibeant, minùs tamen utilem ostendit experientia: quòd exucti humoris herbacei apprimè tenax interpositas plantas ægrè siccat, inductoque sæpe mucore corrumpit. Idonea papyro inclusas herbas in volumen insere compluribus paginis crassum & peramplum, quod videlicet chartæ easdem herbas includentis magnitudinem exæquet. Pondus præterea superimpone, quo, tanquam torculari, paulatim urgente innocenter planta comprimatur. Quare premendis herbis validum & prægrave pondus cavendum est, priusquam aquosior humor herbaceus magna ex parte exaruerit. Subinde autem plus ponderis adjcietur. Et primò quidem minimo, dum plantæ flavescant (quod æstivo tempore triduo vel quatriduo contingere consuevit) deinde graviore, ad extremum gravissimo pondere opus erit, ubi prope jam arentibus humoris perpaulum superfuerit. Illud etiam curiosè curandum est, ut nullo non die easdem inspicias versesque: & plicaturas, si quæ appareant, explices: floresque & folia ita con-

ſtituas, ut conſpici utrinque poſſint: chartam præterea mutes, uſque dum peraruerint. Aridæ jam plantæ paginis interjectæ ſicco loco ſervabuntur, donec aridarum numerus admodum excreverit. Hac arte ſiccatas, atque interpreſſas papyro agglutinabis. Aptiſſimum gluten ita conficitur: Glutinis taurini pellucidi, quod Germanicum vocant, uncia ſex aſperrimi aceti unciis maceratur noctem unam: tum igne lento liquatur: igne ſubductum nonnihil refrigeſcere ſinitur: ſtatimque adjiciuntur aloës hepaticæ drachma dimidia, & aromatici caryophylli in pulverem contriti ſcrupulus; ac probè miſcentur. Ad hæc variæ magnitudinis penicilla pro magnitudine ſtirpium in promptu erunt. Plantam igitur agglutinandam ſuper viliorem chartam expandes: glutine oblines: ſublatam deinde candidæ paginæ impones: aliaque ſuperpoſita papyro arctè atque æquabiliter affricando premes, ut ex toto adhæreſcat. Eandem præterea plantam binas inter paginas libro habebis incluſam, prægravi pondere ſuperaddito, donec ipſa penitùs aſſicceſcat: id autem unius aut alterius horæ ſpatio eveniet. Mox ad volumen conficiendum inde auferes. Scire hic licet non eundem agendi tenorem cum qualibet eſſe ſtirpe promiſcuè ſervandum. Quædam enim ſunt, quæ propter ſucci aquoſioris copiam difficulter areſcunt, ex facili putreſcunt, & folia dimittunt, aut

ea

ea decolorant corrugantque: quo in genere sempervivum ac telephium reponitur. Ejusmodi herbas, dum virent, glutino chartis adjungere satius est: priùs tamen oportet geminis interſitas paginis in volumen indere, ac temperato pondusculi pressu leviter calcare, quoad flaccidæ flexilesque fiant, & facilè possint agglutinari. Sua singulis jam agglutinatis herbis nomina præscribantur: utque singularum expedita inventio sit, elementario literarum ordine digestæ apto volumine coagmententur. Id ego voluminis curiosè pervolutavi Palatinorum inter librorum erudita spolia, quibus tam felix, quàm pius, Bojorum Dux, & Romani Septemvir Imperii, Maximilianus à Pragensi atque Heidelbergensi victoria Vaticanam bibliothecam, nempe Sapientiæ Capitolium, locupletavit. Maximilianus Bojorum Dux. Visuntur quoque Bononiæ nobilissima in bibliotheca, amplissimis magistratus ædibus adjuncta, lectissimis plantis glutino sociatis compacti libri complures, quos cum cæteris ingenii sui monumentis literatæ hæreditatis nomine sapientissimæ patriæ legavit vir optimis disciplinis ornatissimus Ulysses Aldourandus. Ulysses Aldourandus. Visuntur Neapoli, codices permulti consimiles in Ferdinandi Imperati herbarum peritissimi musæo, peregrina planéque admirabili rei naturalis & medicæ supellectile instructissimo. Ut arefactæ in paginis, quàm virentes in hortis, plantæ diutius ac feliciùs vernare

Usus in mensis.

videantur. Juvat nonnullos in ipsa mensarum dapali messe ver istud arido flore immortale ad voluptatem geminandam aliena tempestate repræsentare. Quare accommodatos potissimùm flores in umbra siccant, flavam nempe genistam, puniceum balaustium, & cæruleum delphinium: ut inter palati gaudia oculis quoque pulcherrimi colores epulandi exhibeantur. Sed mortalium delicatæ aviditati parum fuerat floreas delicias delibare aspectu, nisi etiam ore devoraret. Igitur in sacchari vernaculo nectare conditi flores quàm facili, tam suavi mutatione demigrant in fructus, salubrem amaritudinem nimis fastidienti posteritati dulcissimè medicatos. Et sanè decuit, flores dum viverent, mortalibus liberaliter melleos, post interitum dulci sepulcro condi pariter, & condiri. Quin etiam ipse didicit ignis è floribus, quos exiccat & perurit, aquam fundere odorato spiritu vitalem: cumque stillatitiis florum lacrymis mansuram voluptatem eliquare. Jam verò, quòd ætate florea nobilium pictorum vernante artificio perbellè colores transeunt in flores, delectant alios colorata florum mendacia, quæ gratum oculis fucum faciunt, dum vel egregiè depictis vasculis manipulatim adjuncta multiplicium tabularum pensili spectaculo ædes perornant, vel punctim illito membranis colore singulatim elaborata hortensi volumine, sive horto plicatili continentur.

Margin notes: Condìtura. — Aqua stillatitia. — Imitatio multiplex.

tur. Sed nullus magis conſpicuis florum characteribus circunfertur inſcriptus liber, quàm qui Eyſtadienſis horti pulcherrimas plantas ad naturalem magnitudinem affabrè inciſas repræſentat. Ut illæ in chartis, hoc eſt in ſolo gloriæ, quàm in gleba Germaniæ, perenniores longè ſpecioſiùs efflorescant. Quòd ſi quamvis pingendi rudis plantas, quæ tamen aſperæ, ſpinoſæ, prædurævе non ſint, velis ad vivum expingere atque adeo exprimere; ſic facito. Aſſeri probè lævigato atramentum typographorum leviter ac ſummatim illinito eorundem pulvillo manubriato. Super hunc aſſerem plantam aut virentem, aut arentem; aut integram, ſi par excepturæ paginæ ſit, aut diſpertitam, ſi major, expandito. Deinde chartam ſuperponito, validèque defricato, donec atramento planta ſatis imbuta ſit. Ab aſſere ſublatam ipſi paginæ, in qua effigies imprimenda eſt, imponito: aliaque ſuperimpoſita papyro, manu linteoque confricato, uſque dum ad imaginem imprimendam exprimendamque ſatis eſſe videatur. Sed coloribus vivos flores mentiri vulgare miraculum eſt. Illud potiùs mirari decet, veris floribus florea mendacia eleganter colorari. Recens & lepidum inventum eſt, ut ſe ipſi flores expingant. Coloris igitur florem imitaturi vice floreum ejuſdem coloris folium, pro picturæ inducendæ magnitudine figuraque vel integrum

Eyſtadienſis hortus.

Adrian. Spigel. ibid. c. 57.

vel dissectum, Arabico gummi expingendæ tabellæ seu pagellæ agglutinatur. Eminentiæ, umbræque, atque adeo reliqua picturæ parerga colorum artificioso ductu tam bellè adjunguntur: ut non facilè arbitreris, utrum ars, an potiùs natura debeat operi subscribere, *Faciebat.* Ejusmodi ego picturam biformi artificio formosam, & commoliti auri ductili nitore insuper collustratam vidi apud equitem Cassianum à Puteo, virum inter cætera ornamenta tum clarissimi generis, tum ditissimæ domus, tum lectissimæ bibliothecæ, tum locupletissimi musæi, tum cultissimi animi, singulari quadam ad omnes homines demerendos benefica suavitate conditum. Ut minimè mirum sit, nobilissimi viri suavissimam virtutem Barberinis Apibus esse charissimam, quibus cordi est quicquid mel sapit. Ipsi, meus labor, flores hortenses regnatricum Apum mellificam benevolentiam eidem conciliatrici acceptam referunt comitati, quæ meis floribus potuit efficaci commendatione suæ illecebram suavitatis afflare. Ejusdem non dissimulanda silentio est prolixa liberalitas: ut in florifero cultu arcana atque inprimis admiranda experimenta mecum communicata maluerit prodesse palàm ac delectare, quàm eruditionis suæ splendida latebra avarè occultari. Convertit jam in se oculos plaususque nostros Belgicæ solertiæ in re florea naturam provocans arti-

Cassianus à Puteo.

artificium: flores enim, quos indoli suæ amœnissimæ simillimos in hortis curiosè colit Belgarum natio cultissima, tam decora fraude concinnat è serico; ut putes, non ingeniosi hominis manu, sed solertissimi serici vermis naturali opificio contextos: ut idem habeat, ubi tandem in papilionem conversus decenter insideat. Sericum igitur non intortum, sed flaccidum, pro flore foliove imitando varium, approbè pexum explicatumque, limpida gummi oblinitur, ut rigescat. Exinde ad commensum exprimendarum partium plures in partes conciditur. Quas crispari oportet, illæ prius humefactæ tepido calamistro vibrantur. Aptæ demum inter se felicissimo dolo coagmentantur, serico villo floream lanuginem Americani potissimùm floris ac tulipæ simulante.

Arcana florum cultura.

CAPUT III.

INertem esse artem censeo, aut certè victricis palmæ jactura minùs laudabilem, quæ naturam sic æmuletur, ut pari gradu grassari ad laudem, non autem prævertere contendat. Quamobrem florum est, quæ hominum ore frequenter effunditur, justissima querela, cultorum scilicet plerosque novis quotidie floribus comparandis invigi-

vigilare, in iis verò, quos comparaverint, ingenioso artificio perficiendis connivere; hoc est in vulgari cultura satis solicitos, in præstantissima esse penitùs incuriosos. Et sanè, si pulcherrimum in hoc studium incumberemus, florea miracula, quæ magno foris impendio conquirimus, paratiora domi ac præstantiora inveniremus. Quòd si cultrix industria à durissimo arborum ingenio insitivos alienosque fructus feliciter exegit: quidni eadem à mitissima florum indole novas oculorum nariumque delicias exoret? Libet igitur florei decoris mangonem agere, ut hortenses ephebi decentioris formæ insolito lenocinio in admirationem amoremque sui vel ipsam criticorum effascinent severitatem. Libet supra naturæ vernantis morem artificiosa miracula audere: ne voluptariæ culturæ pars jucundissima desideretur. Tempestivas commendabili audaciæ suppetias fert, quæ chymicam sapientiam ab eruditis latibulis hortensem educit in lucem, Andreæ Capranicæ cum genere, tum eruditione nobilissimi, planéque Romani viri academico in consessu cum plausu audita vox. Cum tria sint, inquit ille, naturalis commistionis elementa, nempe Mercurius, sive glutinosus terræ humor, quem Chymici passivum dicunt; sal, sive semen actuosum, naturamque constituens; sulphur denique, hoc est sulphurea quædam vis præparans atque conjungens: imitatrix natu-

Arcana florum cultura miraculorum ferax.

Andreæ Capranicæ hortensis disputatio.

ræ ſolertia in hortis ingenioſa miracula triplici pariter,, eoque parabili præſidio efficiet. Nam interfectarum pecudum ſanguine Mercurium ſupplente, ac Mercurialem terræ ſuccum minùs validum adjuvante florum corpuſcula mirum in modum amplificabit; hircino tamen, utpote nimia ſiccitate inepto, abſtinebit: cineribus, tanquam fœcundo ſalacique ſale, cum ipſo ſanguine commiſtis numeroſos partus excludet: fimo tandem ſulphur æmulante cum celeriter maturabit, tum variè colorabit. Verùm, ut à minutioribus initiis major exiſtat admiratio & voluptas, prædictorum medicaminum vires, ſive quintas (ut vocant) eſſentias, aqua vitis præmacerante atque exugente extractas, ac diſtillarii fervida opera in anguſtum contractas, adeoque vehementiores adhibere præſtiterit. Attentiſſimè tamen cuſtodire oportet, ne perurentibus hiſce medicaminibus radices ipſæ contingantur; ſed ut interjecta modica humo innocenter ad partum incaleſcant. Cum autem pro caloris omnia temperantis gradata temperie ipſorum portio & menſura medicamentorum adhibenda ſit; dimetiendo lætaminis potiſſimùm calori perutilis fuerit productiſſimo collo, & occluſo penitùs oſculo ampulla, quæ variatim calido contactu incluſam aquam gradatim aſcendentem deſcendentemque demonſtrat. Sic ille. Sic autem teſtes oculati complures: In Hetruriæ Confitio mira.

op-

oppido celebri, cui vernaculum nomen Aquapendens, ingeniosus hortuli cultor, aurifex, ut in auro, sic in agro splendidus faber, jucundissimum illud prodigium arcanis elementis conflat, ut in angustissimam glebam, calice modico, aut ejusdem amplitudinis fictili vasculo, aut etiam cochleæ testa inclusam depactus arboris frugiferæ surculus terna minimùm vel quaterna justæ magnitudinis, & nativi saporis poma inducat, ac decennium circiter duret: quod agreste miraculum (nisi fallit fama) ad floriferos surculos facilè videtur posse transferri. Sic præterea in hortensi re multùm callentes alii: Ut plantæ lætiores prosiliant ac vernent; sui generis cineribus terræ permistis; aut certè columbino fimo cum aqua in sole tepefacta pabulandæ sunt. Quanquam posterius hoc pabulum bulbosis tuberosisque radicibus, vitio & corruptioni opportunis, periculosè apponitur. Sic demum ego: Quoniam artis hujus mangonicæ atque ornatricis arcana medicamenta & adhuc multa excogitata sunt, & plura in posterum excogitari possunt; non est mihi propositum rem infinitam æquare velle dicendo, sed aliquá præmonstrare, tum ut cupidis facem præferam, tum ut desides ad curam pulcherrimam incendam. In floribus hæc amamus amœna prodigia, tempestivitatis vices arbitrarias, coloris nitelam novam, odoris gravitatem emendatam aut insolitam suavitatem conciliatam, & multi-

Lætificandi plantas ratio duplex.

In floribus admiranda.

ti-

tiformem formæ varietatem. Quadripartitæ hujusce artis secretiora præcepta, seorsum & capitulatim tradenda, jam accipe.

Arbitraria florum tempestivitas.

CAPUT IV.

QUod summa in animis virtus, hoc imitatrix in hortis cultura perficit, ut sicut vir, sic flos omnium horarum sit; sive ut, modò anticipata, modò dilata, modò continuata cujuslibet floris tempestivitate, vere arbitrario perfruamur. Igitur si rosam exempli causa (quod enim uni convenit flori, transferri commodè ad plures potest) vernare temporius voles: properato circa extremum Octobrem satu, intra fictile solo succreto, & fimi admistione tenero humectoque inhumabis: calidabis quotidie rigabis, & fovebis: ventosis, nimiumque pluvialibus diebus intra tectum subduces: pernoctare sub dio non permittes: ubi gelicidia hibernique imbres desierint, ac diei apricitas invitarit, vitalem solis in lucem proferes: ubi verni teporis prima illecebra germinum primitias evocarit, calidiorem affundes aquam. Ita fiet, ut veris florum novissima rosa prior efflorescat. Unum imminere periculum monuit experientia, ne, violenter præfestinato fœtu, mater effœta præmoriatur. Tanti tamen fecere culturam Flores properati.

istam

iſtam veteres magiſtri, ut eam litteris commendatam poſteritati præmonſtrarint. Effoſſa igitur circa radicem (ut Plinius docet) pedali (ut Didymus & Palladius) bipalmi ſcrobe; & matutina veſpertinaque calidæ irrigatione quotidie iterata ſerotinus roſæ flos ſolicitabitur. Si præterea cupis Tiberii præmaturum auguſtum cucumerarium nobili, mobilique, atque adeo ambulatorio roſeto æmulari: confecta bruma ſtercoratam terram cophinis aut fictilibus inditam roſarum radicibus obſeres, modicumque præbebis humorem. Eodem obſita vaſa tepidis & inſolatis diebus juxta ædificium promovebis in ſolem, ut ab afflatu noxio protegantur: frigidis autem, & procelloſis, necnon in veſperam inclinatis ſub tectum referes: quin etiam per ſerena frigora intra ſpecularium minimenta recipies, quæ ſalubres radios admittant, gelidam uredinem excludant. Ubi ab æquinoctio verno planè annus intepuit, totos cophinos aut fictilia ſummis tenus oris infodies: fontanam aquam ſitientibus irrorabis. Quòd ſi reſectam è roſæ frutice gemmam hiulco amygdalæ cortici uſitata inſeret emplaſtratio; præflorens arbor floreas gemmas, roſas, verno per hiemem fœnore repræſentabit. Si more majorum Quiritum placet, natalitio anni menſe Januario iniri à roſis conſularem ac regium inter flores purpuræ magiſtratum; Democritum audi docentem, roſarum ſtir-

Nat. hiſt. l. 21. c. 4.

Apud Conſtant. Pogo. de agricult. l. 11. c. 19.

De re ruſt. Februar. ſive l. 3. tit. 21.

Apud eund. Conſtant. ibid.

ſtirpe æſtivis menſibus bis eſſe per dies ſingulos irrigandas. Cæterùm vernos æſtivoſque flores hieme citabunt quæ calida ſunt, & pinguia, nec non tenuia, velut detractis folliculis vinacea, exemptis oſſiculis olivarum recrementa, & fimus, præſertim equinus, identidem ſuffectus. Ita ſi ſub Octobris calendas caryophyllum, violam, ac generis hujuſce plantas, detruncatis ſubinde germinibus mutilas, cum racidibus, in harum aliqua efficacium ſordium obrues: è vitali ſepulcro inter nivalem brumæ ſqualorem vividus ac nitidus florum partus exiſtet. Quaquam exhauſtis minima fœcunditate viribus floridæ cum fœtibus matres frequenter intereunt. Denique quodcunque ſemen inditum ſcillæ fuerit, acerrimo bulbi calore feracitatem proritante, celeriùs germinabit. Ut autem ſeram inter nives colligas roſam, ipſos frutices, cum primùm egerminant, in aliud ſolum modò ne incommodum, transfer: nam primam illi confirmandis viribus, ultimam fundendis floribus operam dabunt. Ut ſuis cum pomis ſerotino roſarum vere bis fertilem ſe malus demiretur; roſeis eam oculis callidus inſitor Florentini monitu inoculet. Sed leviore opera roſam præſertim & caryophyllum ſeros cogit ad flores vulgaris induſtria, dum prima germina in calyculos extuberantia digitis decutit: plantaria ipſa æſtivum producit in ſolem: crebra etiam rigatione fovet, ne perareſcant.

Card. de Variet. l. 13. c. 66.

Retardati‹

Io. Bapt. Porta Villa l. 9. c. 5. Mag. nat. l. 3. c. 10.

Apud eund. Conſtant. ibid. Porta Magn. nat. ibid.

Re-

iſtam veteres magiſtri , ut eam litteris commendatam poſteritati præmonſtrarint. Effoſſa igitur circa radicem (ut Plinius docet) pedali (ut Didymus & Palladius) bipalmi ſcrobe ; & matutina veſpertinaque calidæ irrigatione quotidie iterata ſerotinus roſæ flos ſolicitabitur. Si præterea cupis Tiberii præmaturum auguſtum cucumerarium nobili, mobiliſque, atque adeo ambulatorio roſeto æmulari : confecta bruma ſtercoratam terram cophinis aut fictilibus inditam roſarum radicibus obſeres, modicumque præbebis humorem. Eodem obſita vaſa tepidis & inſolatis diebus juxta ædificium promovebis in ſolem, ut ab afflatu noxio protegantur: frigidis autem, & procelloſis, necnon in veſperam inclinatis ſub tectum referes: quin etiam per ſerena frigora intra ſpecularium minimenta recipies, quæ ſalubres radios admittant, gelidam uredinem excludant. Ubi ab æquinoctio verno planè annus intepuit, totos cophinos aut fictilia ſummis tenus oris infodies : fontanam aquam ſitientibus irrorabis. Quòd ſi reſectam è roſæ frutice gemmam hiulco amygdalæ cortici uſitata inſeret emplaſtratio; præflorens arbor floreas gemmas, roſas, verno per hiemem fœnore repræſentabit. Si more majorum Quiritum placet, natalitio anni menſe Januario iniri à roſis conſularem ac regium inter flores purpuræ magiſtratum; Democritum audi docentem, roſarum ſtir-

Nat. hiſt. l. 21. c. 4.

Apud Conſtant. Pogo. de agricult. l. 11. c. 19.

De re ruſt. Februar. ſine l. 3. tit. 21.

Apud eund. Conſtant. ibid.

ſtirpe æſtivis menſibus bis eſſe per dies ſingulos irrigandas. Cæterùm vernos æſtivoſque flores hieme citabunt quæ calida ſunt, & pinguia, nec non tenuia, velut detractis folliculis vinacea, exemptis oſſiculis olivarum recrementa, & fimus, præſertim equinus, identidem ſuffectus. Ita ſi ſub Octobris calendas caryophyllum, violam, ac generis hujuſce plantas, detruncatis ſubinde germinibus mutilas, cum racidibus, in harum aliqua efficacium ſordium obrues: è vitali ſepulcro inter nivalem brumæ ſqualorem vividus ac nitidus florum partus exiſtet. Quaquam exhauſtis minima fœcunditate viribus floridæ cum fœtibus matres frequenter intereunt. Denique quodcunque ſemen inditum ſcillæ fuerit, acerrimo bulbi calore feracitatem proritante, celeriùs germinabit. Ut autem ſeram inter nives colligas roſam, ipſos frutices, cum primùm egerminant, in aliud ſolum modò ne incommodum, transfer: nam primam illi confirmandis viribus, ultimam fundendis floribus operam dabunt. Ut ſuis cum pomis ſerotino roſarum vere bis fertilem ſe malus demiretur; roſeis eam oculis callidus inſitor Florentini monitu inoculet. Sed leviore opera roſam præſertim & caryophyllum ſeros cogit ad flores vulgaris induſtria, dum prima germina in calyculos extuberantia digitis decutit: plantaria ipſa æſtivum producit in ſolem: crebra etiam rigatione fovet, ne perareſcant.

Card. de Variet. l. 13. c. 66.

Retardati[o] *Io. Bapt. Porta Villa l. 9. c. 5. Mag. nat. l. 3. c. 10.*

Apud eund. Conſtant. ibid. Porta Magn. nat. ibid.

Re-

Retardatus enim collectusque genitalis humor novis identidem cauliculis floribusque, alieno tempore jucundioribus, vehementiùs atque uberiùs eluxuriabitur. At verò (ut author est Anatolius) flores cum cæteri, tum lilia nominatim variis subinde temporibus existent; si radicum alias in duodenos, in octonos alias, alias demum in quaternos digitos deponamus. Eadem quoque lilia commodè perennabunt; si, dum adhuc occluso foliorum osculo silent, suis innixa scapis colligamus, atque in recentia fictilia non picata imposito diligenter operculo recondamus. Cum enim interjecto tempore è tenebris promentur in solem, optatam quasi lucem salutatura, pulcherrimè oscitabunt. Non invidebunt liliis rosæ vegetam perennitatem, si Didymum audiamus, qui mensibus eas omnibus sub cœlo clementiore promittit; dum tamen singulis pangantur, stercorentur, irrigentur. Non absimilis cultura toto floridas anno (ut præmonstravi) anemonas feret. Sed brevissimi flosculi violenter diuturna voluptas carè, nempe radicum vel exitio vel macie stabit. Rosam, quæ, licet materno hæreat frutici, cum sole nascitur occiditque, varii, quamvis recisam, vario artificio annuam faciunt. Didymus in amurcam usque eò mergit, ut liquor supernatet. Alii adhuc herbescentem hordei segetem cum radicibus evulsam in labrum fictile non picatum demittunt, roscosque

Continuati.

Apud Constant. Pog. l. 11. c. 21.

Apud eund. l. 11. c. 19.

cap. 11.

Apud eund. Constant. ibid.

que

que calyces ſuperingeſtos eadem herba protegunt ac tuentur. Alii virens hordeum pavito loco ſubſternunt, roſaſque ſuperinjiciunt. Sunt, qui turgentes alabaſtros in viridis hærentiſque ſolo arundinis cavum internodium diffiſſo nodo concludant: & papyro fiſſuram leniter obſtringant, ut ſit, quà theca arundinea interſpiret: ubi verò libitum fuerit, ex eadem reciſa arundine roſeum partum excludant, & aqua egelida foveant, ut dehiſcat. Sunt præterea, qui ſucciſos, linoque circunligatos calyces, ipſo reciſionis vulnere liquida pice illito, immittant in arundinem, eamque, ore cerâ obſtructo, aut potiùs bene picato, ſub dio in declivi ſolo defodiant, ne penetrans pluvia corrumpat. Tu verò ſic præterea roſarum conſulito diuturnitati. Flores ſemhiulcos ſub veſperam ferro præcidito: manu ne tangito: ſerena nocte ſub dio habeto: mane in fictile, cremati redactique in pulverem plumbi atque argillæ intrita perlitum, & incoctile, atque adeo madori nimio impervium, condito: idem obturato: ſicca in arena obruito. Aut certè ſiccatas roſas roſa ſtillatitia madefacito: tum in fictili labello diebus quinque defoſſas conſervato. Proderit quoque roſas in ollam rudem abdere, eandemque bene operculatam ſub cœlo inhumare. Proderit vas querneum cum floribus cæteris, tum præcipue roſis, quæ nondum oſcitent, opplere: probè operculare & picare, ne qua rima humori pateat: putealibus

Apud eund. ibid.

Pallad. Majo. ſive de re ruſt. l. 6. tit. 17.

Card. de Variet. l. 13. c. 66.

Id. ibid.

Ff dein-

deinde, aut cisterninis, aut potiùs profluentibus aquis, utpote minùs vitiantibus, immergere, atque ita perdiu incolumes flores asservare: ubi verò eductos dehiscere volueris, malo pediculum infigere, vel ipsos aceto perfundere, solique ostendere. Vegetas denique ac recentes rosas hoc modo custodies. Vini & salis quantum sat est in ollam infundes: eandem rosis nondum hiantibus implebis: opericulo adoperies: in cella repones: cum voles, ollares rosas eximes: in solis aut fornacis tepore expones, ut diducantur. Illæ autem perinde formosæ recentesque videbuntur; quasi tunc hortensis terra, non coctilis argilla peperisset. Atque sic demum inter ollas versari decorum est. Amaranthus, inter caducos flores immortale miraculum, aqua madefactus reviviscit, & hiberna serta contexit. Recisus etiam, & lento furni vapore siccatus coronarios in usus reponitur. Usque adeo vivax est, ut & nominis & pulchritudinis immortalitatem demersus ambustusque tueatur. Verùm ut hujus disciplinæ capita ipsa summatim ac distinctè complectamur: aliena flores tempestate vernare cogemus aut germinis retentione, aut loci calore, aut alimenti pinguedine, congruentique temperie. Cita enim retentio tempestivam fœcunditatem seros reservat & laxat in partus: penetrabilis calor meatus aperit, ac præcocem elicit amœnitatem: alibilis pinguedo, atque temperies ad veris

Plin. l. 21. c. 8. Ioan. Ruel de Nat. stirp. l. 2. c. 20.

Arbitrariæ tempestivitatis ratio multiplex. *Cardan. ibid.*

veris intempestivi floream luxuriem vires impetumque sufficiunt. Ea igitur est hortensis artis potentia, ut mortalium, usitatas delicias fastidientium, delicatæ voluptati consulens constanti lege naturæ constitutas temporum vices, annuasque tempestates libero vagoque vere permutet. Placet jam decoram voluptatem hanc jucundiorem facere condimento salis factitii, statim eliciendis alieno etiam tempore rosis præsentissimi, quem ego salem è Petri Joannis Fabri, Monpeliensis medici, Palladio, & Myrothecio Spagirico in Floræ meæ beneficium deprompsi. Principiò compluribus rosarum fruticibus crematis & cinefactis, residuus cinis ad quindecim aut viginti libras colligetur. Ex eodem cinere, cum roris aut imbris cœlestis aqua infervefacto, lixivium fiet. Tum è lana coactæ tæniolæ, altera quidem parte in ejusdem lixivii vas demissæ, altera verò in vas alterum propendentes, ductum ad se lixivii liquorem ad liquidum percolabunt: aut certè laneus lineusve pannus percolantem consutus in saccum, sive emporetica & bibula charta in cucullum convoluta, velut colo transmissum, defæcabit. Ut autem totus unica opera sal eliciatur, in singulas cineris libras denæ vel duodenæ humoris ejusdem adjicientur. Ad hæc in aheno lixivium sinetur exhalare usque adeo, donec sal incipiat apparere: qui cum lixivio trajicietur in vas vitreum, seu terrenum, fi-

Sal Chymicus arbitrariis floribus eliciendis.

Petr. Ioan. Faber.

Pallad. c. 3.

Myroth. l. 2. c. 3.

guli tectorio lævigatum; ne ſicceſcens in æneo ſal vitioſo metalli odore imbuatur. Transfuſus lento igne, aut æſtatis igneo in ſole bene ſiccabitur. Siccatum ſalem oportet iterum in fictili fuſuræ catino temperato vapore ad inſtar calcis excoquere, ac ſedulò cuſtodire, ne liqueſcat: quia vis ejus omnis evaneſceret. Debet igitur validè incandeſcere: tum aut rorato aut pluvio humore macerari, & ſupradicto more percolari, ut liquidior fiat: deinde vel in unum vitreum vas, vel in plura defundi, atque in ſole, ſeu lenta pruna ſiccari. Idque ſepties aut octies opus iterabitur, quoad ipſe ſal candidiſſimus & limpidiſſimus reddatur. Exinde roſtrato è diſtillarii vaſe, vitreo tamen, non autem plumbeo, quod ab Arabico fonte derivata voce Alembicum appellant, ſtillata roſa in tabem liquandus eſt, tum lentè ſiccandus: denique igneo roſarum vapore ſtillatitio, qui vulgò ſpiritus dicitur, reſolvendus. Hanc verò quintam è roſis naturam ſic exprimes. Roſas compluresin vitreum œnophorum peramplum communi aqua roſacea ſemiplenum conjicies: ſummum vaſis os operculo itidem vitreo bene obſtrues: in fornaculam condes: omnia lento cinerum tepore quinque vel ſex horas inſervefacies: extillantem humorem ſubdito excipulo colliges: eundemque in vas primum refundes, cum illud refrixerit. Roſarum prætereà tum florem, tum liquorem eodem ex œnophoro educes,

om-

omnemque vehementi preſſura ſuccum elicies: eum in idem vas defundes, recenteſque roſas adjicies: ut ſimul omnia quinquies aut ſexies infervęant, facies: tum prædictum ſuccum eodem vaſe probè operculato conclusum quinquaginta aut ſexaginta dies fermenteſcere patieris in cella vinaria. Lento denique cinerum calore igneus atque æthereus vapor, ſive ſpiritus ardentis aquæ modo ſtillatim elicietur odoratiſſimus, & veluti liquato in aquam igne vim habens adurendi. Hoc ardentiſſimo liquore ſal ſupradictus reſolvetur an diſtabeſcet. Ut igitur extemporalis roſa quidvis anni ad arbitrium exiſtat: ejus potentiſſimi medicaminis aliquantum ipſis fruticis radicibus affundetur: perfuſa pars communi cinere cum terra commiſto coaggerabitur. Neque verò adeo medicatus liquor unis evocandis roſis, ſed multis quoque cum totius corporis, tum præcipuè capitis morbis depellendis opportunus eſt, ſi ſorbeatur cochlearis menſura. Et adhuc quidem luſit in roſa: majore nunc miraculo, quos enecat, ad vitam revocat flores, quæ Naturæ à ſecretis eſt, innocens & ingenua Magia. Etenim quancunque virentem vernantemque ſtirpem ſeminis fertilem radicitus revellit: concrematam in cinerem, nitroſumque ſalem peritè redigit. Ejuſdem præterea plantæ ſemina bono in ſolo nova luna deponit: mox emiſſis primulis germinibus ad partum jam incitata

extrahit: cum prædicto sale conterit & commiscet; atque ita macerat & putrefacit. In salis hujus unciam duas adjicit uncias quàm mundissimæ virginisque terræ: abstinet autem à stercorosa, sive animantium purgamentis olida sordidaque. Humum, quæ propter fontes nonnunquam lutosa & pinguis invenitur, hunc ad usum aptissimam deligit & adhibet; priùs tamen bene repurgat. Utranque deinde rem conjicit in vas terrenum, haud quaquam lævi tectorio incrustatum, atque in hortis expositum esse patitur sub dio: ne tamen in illud impluat, cavet. Cremata jam & humata planta triduo reviviscit ac regerminat vegetior; excelsior, atque formosior. Tunc eadem ars, rerum admirandarum solers, pro germinis incremento ipsum fictile patentiori loco paulatim subducit: in subdiali denique ac perflabili fenestra, locat. Eidem fictili opertum foculum supponit, indita ardente lucerna vaporantem; idemque operculo claudit, tuendæ stirpi idoneo, summa parte perforato. Exinde novendialem flammam minutatim & gradatim exauget. Nonum circiter diem, cum operculi summo è foramine flos incipit existere, testam ita operculatam (operculum enim removere nefas est) in frigidam humidamque cellam subterraneam recondit. Ibi quatridui spatio, sale jam in tabem resoluto, flos evanescit, & planta subsidens recedit. Hic

ex-

extrema ſolertia prædictam cum ſale confuſam terram è fictili vitreum in vas peramplum trajicit: idemque ſigillo Hermetis obſignatum frigido humidoque loco aſſervat. Ubi novo miroque ſpectaculo cùm oculos, tum animos paſcere collibuerit, in ſolem profert: ſi ſol languidè calefaciat, ſubditi cineris addito tepore ſolicitat. Ecce autem inter vitreas anguſtias ingens miraculorum congeries: excitante calore paulatim aſſurgens, modò ſopita, planta proſilit: floreus Phœnix intra horæ dimidium ſuis è cineribus renaſcitur: è terræ tumulo vernam redux ad vitam flos mortalibus ad immortalitatem ſurrecturis proludit: in aprico ſine opaco floris umbra porrigitur: ſatoque ſale non decantata ſterilitas, ſed mira ſola ſalacitas ad extemporalem partum conciliatur. Quis jam inſulſam eſſe inſipientemque florum culturam putet, cui ſubeſt arcanæ ſapientiæ ſal? Nec minùs, quàm reparabilis vita fuerit, in arbitrario flore admirabilis eſt alterna mors. Subducto enim calore umbratilis flos in ſuos cineres relabitur, ſuumque chaos ſenſim repetit evaneſcens. Licet nimirum ad voluptatis arbitrium renaſcentem inuſitati veris, vitro incluſi, formoſitatem ſine cadaveris deformitate denaſci. Sed ne quis à me bellam, & jocoſo circulatorum ſalillo conditam fabellam ad præſtigias & offucias animis offundendas enarrari exiſtimet, teſtes

habeo ſalis hujus efficaciſſimi cum graves Philoſophos Chymicoſque complures, tum in primis Joſephum Quercetanum; qui licet arcanum experimenti pulcherrimi artificium non evulgent, id eſſe tamen exploratiſſimum affirmant. Et Quercetanus quidem ingenuè fatetur, nullis precibus aut promiſſis effici à ſe potuiſſe, ut Polonus medicus experientiſſimus opertam ſpectaculi hujus artem aperiret. Is autem ſtirpem quanlibet ſcitè ac philoſophicè ſolvebat in cinerem: apparatoſque ampliùs triginta ſtirpium cineres ſuis quenque in vaſculis, Hermetis ſigillo conſignatis, & peculiari ſtirpis cujuſque nota inſignitis aſſervabat; ut, cum popoſciſſet uſus, lucernæ igniculo cineribus admoto repentinam eliceret viriditatem. Neque verò, ut res ipſa, ita cauſa compertu difficilis eſt. Etenim, ſi chymica eam ſcruteris in latebra, manet occultum quoddam ſtirpium in ſale ſemen, quod illico exit in opus vividi caloris acceſſu. Sin autem eandem cauſam Lycei mavis in luce cognoſcere; præparantes qualitates, quæ vel ad excitandam, vel ad regenerandam vim ſeminalem, in ſeminibus vigentem, animatique corporis membratim effectricem, requiruntur, in hujuſcemodi ſalibus partim remanent, partim calore adventitio reparantur: ipſa verò ad corpus ex diſſimilibus rebus temperandum initia ſive elementa ſatis commiſcentur. Nam in cineribus

Hermet. diſcipl. defenſ. c. 23.

ribus ſalibuſve latens ignis & aër cum additæ humidæ materiæ aqua terraque efficaciter confunduntur. Quare facili celerique negotio exiſtere poteſt vulgari ſatu editæ gemella quidem planta, ſed tamen propter imperfectiorem gignendi facultatem, tenuitatemque materiæ minus vitalis, & receſſu caloris evanida. Sic æſtivæ pluviæ ſubitarii filii, ranunculi, aliique abortivi vermiculi, quibus putris materia mater eſt, quàm facilè naſcuntur, tam celeriter occidunt. Ex earundem qualitatum fœcunda permiſtione pullulavit geminum illud oculis jucundum prodigium, in urticæ videlicet combuſtæ conglaciato lixivio concreta ejuſdem urticæ imago, & in aqua ſtillatitia repentè nata & innatans planta: illa Quercetano, hæc alio ſcriptore celebrata. Illud hìc ad extremum habeo ſubjicere, chymicum iſtud in re florea ſpectaculum, quod ſibi ſpectatum permulti conteſtantur, mihi nec experimento, nec aſpectu eſſe compertum: ſed, ſi naturæ viribus exhiberi poſſit, ob eam, quam expoſui, cauſam non improbabile videri. Quòd ſi quis obſtinatè perneget, nullius fidem extorqueo.

Indu-

Inducti floribus colores.

CAPUT V.

Rationum colorum inductio.

TRiplex vel universis vel plerisque floribus insolens color in hortis magis expetitur, quàm inveniatur, niger videlicet, qui lugubri facie arrideat: viridis, qui, dum floret, herbescat, oculosque pascat: cyaneus, qui cœlum coloret in terris. Squamosus alni fructus in ipsamet ultro inarefactus arbore, ac tenuissimam in farinam contritus nigrum, rutæ succus viridem, cyani flos in frumentariis agris passim obvius, itidem arefactus, atque in pulvisculum resolutus cyaneum sive cœlestem colorem dabit. Usus autem hic esto. Fimum ovillum, utpote humida levitate misturæ alibili aptiorem, sumito: ex aceto bene subigito ac deposito; eo enim crassiusculum ovis excrementum idoneam ad commistionem extenuatur: exiguum quoque salis adjicito; nam eodem & aceti astrictoria vis emendatur, & ad radices acriùs pervadendas via medicamento aperitur. Ad hæc vel expressi è ruta succi, vel prædicti pollinis alterutrius tertiam circiter præ fimo partem cum ea massa confundito & permisceto: scrobiculũ bono in solo, quod intra testam extrave sit, excavato: em massam in eundem demittito: in ipsam medicatam intritam colorandæ plantæ radicem defigito: deinde irrigato, curato, colito, ut mos est. Illud autem

autem ſedulò curato, ut albi floris radiculas hoc artificio deligas medicandas. Ita, propter exemplum, candidi caryophylli ſurculus efficaci fimo infoſſus peregrino facilè colore vernabit. Candor enim, docilis nimirum color, cum perſpicuus & pellucidus ſit, colorati alimenti particulas radicitus hauſtas, totoque probè corpore permiſtas expicto in flore, tanquam ingenuo in ore, manifeſtat. Quid, ſi multicolor iſte fucus in una eademque prædicti maſſa lætaminis confundatur? Equidem cum Joanne Fabro, Lyncei judicii viro, à quo totum id florei medicaminis præſcriptum accepi, fieri opinor poſſe, ut natura, quæ ſuopte ingenio frequenter ludit in floribus verſicolore pictura, colludentis artis invitamento laſciviat audacior. Quin etiam probabili conjectura & ratione idem Faber affirmat, florum villos ac ſtamina &, qualia videmus in croco, capillamenta, quia floreæ concretionis purior ſuccus, & veluti diſcolor ſanguis ſunt, efficaciſſima pollere tinctura, ut floſculis aliis, candidis tamen, multiplicem atque adeo amabilem fucum faciant. Neque verò illa in floribus pulcherrimè inficiendis experimento frequenti explorata præſcriptio reticenda eſt, quæ ſic præcipit. Solum pinguiſſimum deligito: id eòuſque in ſole ſiccato, dum prætenuem ſolvatur in pulverem: eo pulvere teſtam rite oppleto: mediam candidi floris plantam aut ſurculum depangito: ne quid infuſi humoris, aut inſtillati roris ea humus

Florum pars tincturæ aptiſſima.

Colorans irrigatio.

hau-

hauriat, ne quid ipſe, præterquam colorati liquoris, affundas, caveto. Quare ipſum fictile nocturno pluvioque cœlo ſubducito, aprico tranquilloque die in ſolem efferto. Si regum æmulos purpurare placeat flores; Baſilicum lignum, cujus roſea ſanie offectores lanas imbuunt, minutatim in taleolas vel ſegmenta concidito, atque in aqua decoquito, donec ad tertias quartaſve coctura ſubſidat: eo purpureo decocto, cum jam deferbuerit, matutinus ac veſpertinus pocillator bibulum ſolum inſuccato. Si candidas hortorum gemmulas pretioſo raroque miraculo ſmaragdinam in viriditatem gemmaſcere delectet: ejus rhamni ſeu ſpinæ, quam Petrus Andreas Matthiolus Infectoriam appellat, vulgò Spinum cervinam dicimus, maturiſſimas baccas, modicè diductas, in aqua incoquito, præſcriptaque ſolum forma irrigato. Sin autem floreum argentum in aureum florem chymica æmulatione flaveſcere laudabiliter avara cupido eſt: baccas eaſdem nondum ſatis maturas itidem apertas excoquito, flavoq; terram ſucco ſaturato. Si denique diurnæ lucis candorem vultu præferentes floridulas terræ ſtellulas triſti nigritudine nocteſcere voluptas eſt: minorem gallam & chalcanthum in atramentum infervefacito: eo ſi radicem intingas, floris cacumen inſcribes. Aut meminiſſe aut prædiſcere hìc debes, adeo naturam non exui vel expelli, quin ſubinde illa recurrat. Quare de ſua ſe removeri ditione indignans, nativus identi-

In Dioſcor. l. 1. c. 102.

identidem refloreſcet color; ut naturæ cum arte ſuper unica planta concernatio voluptatem pariat bicolorem. Quòd ſi audere non pigeat, etiam triforme leges ab una ſtirpe miraculum. Nam ſi diſcoloribus ex aquis alteram mane, veſpere alteram utrique ſtirpis lateri ſic affundas, ut quotidie latus unum diſtinctis temporum intervallis duplicem fucum ebibat, colorumque vices alternet irrigatio præpoſtera, matutina nunquam ejuſdem coloris aſpergine in eandem partem ſub veſperam refuſa: & nativo, & adventitiis effloreſcentibus coloribus jucundè prodigioſa planta trium colorum ore triplici ridebit. Audio rem felici periculo comprobatam, atque equidem credo quia phyſica ratio perſuadet. Cum enim ſingulæ diverſorum colorum irrigationes, utpote non universè, ſed particulatim irroratæ, totam ſimul plantam alere, atque adeo colorare non poſſint; multicolor alimentum non ſatis ubique commiſtum multiformem proditin florem. Huc accedit, quòd naturalis color; ab artificioſis non planè victus, ex parte aliqua eminet, floreumque triplicat cum voluptate diſcrimen. Si candida lilia roſeo rubore tingere, hoc eſt, ſi vulgarem candorem decenti pudore pingere volueris; monente Anatolio, Cajoque Plinio ſubſcribente, floreſcentes liliorum ſcapos menſe Julio colligito: denos, duodenoſve in faſciculum colligatos in fumo, ſuſpen-

Tinctura liliorum.

Apud Conſt. Pogon. de Agr. l. 11. c. 21. Nat. hiſt. l. 24. c. 5.

pendito: fumidi temperatique vaporis efficientia ſparſim extuberantibus nodulis ſive bulbulis, ſcapos ipſos in fæce vini vel nigri vel Græci menſe Martio macerato, donec tibi eoſdem extrahenti purpureo colore planè ſaturi appareant: deinde, in ſcrobiculis affatim circunfuſa fæce, ſerito: videbiſque adeo multum eſſe à teneris conſueſcere, ut in extremum germen tranſeat prima ſeminis tinctura. *Apud eund. ibid.* Cæterùm Florentini conſilio lilia facilè variatimque expingemus, ſi citra vulnus intra liliacei bulbi ſquamas cinnabarim, aliumve pro arbitrio colorem infundamus. Tuliparum. Tuliparum quoque flores arbitria pictura variabit, ſi biduo triduove bulbi habeantur in aceto, donec tenereſcant: deinde eximantur, ut acetum nonnihil expiret: exinde colores minimè acres edaceſve innocentibus bulborum inciſuris ex vino ſtillatitio inducantur: colorati demum bulbi elapſo menſe inhumentur.

Roſarum. *Ibid. c. 29.* Ipſa, purpureum formæ compendium, roſa, ſi Didymo magiſtro, cum primùm dehiſcens in folia cœpit evolvi, ſulphuris nidore ſuffumigetur, exalbeſcet: ſive quia ſulphureus albor, igne extenuante atque rarefaciente penetrabilis, tenuis roſæ meatus pervadit & inficit: ſive quia juxta delicatus, atque odoratus roſæ flos olidiſſimi ſuffitus horrorem inſolito pallore teſtatur: ſive tandem ne formoſo colori nimiùm credas, qui fumo leviſſimo decoloratur. Idem roſæ flos peregrinos

nos facilè induet colores; si, solertissimo virô Joanne Baptista Porta suadente, juxta radicem diffissum in caulem, itidemque fissos in ramulos aut æruginem, aut Indicum, aut crocum, aut cæruleum lapidem, aut alium quemlibet fucum tenuissimè comminutum largiter ingeras: si, plaga deinde bene circunligata, fimum adaggeres. Observabis tamen, ne, quæ plantas adurunt atque enecant, coloratura venena, cujusmodi habetur auripigmentum, applices. Quòd si cœlestis pulchritudinis versicoloribus imitamentis flores in Irides aëria feliciores transformare placet: complura generis ejusdem, at non ejusdem coloris florea semina in ovillam caprinamve pilulam defixa, vel in gracilem arundinem inclusa, vel in laciniis colligata serito. Corruptis enim vaginis & involucris, è seminibus varia permistione adulteratis discolor florum soboles existet, quæ non pluviæ nubis lacrymis, sed gestientis naturæ risu expictam Iridem serena fronte præportabit. Jamverò, ut peregrini colores pertinacissimè, ac tanquam jure hæreditario hæreant, è pomariis ad floralia callidam conciliatricem insitionem traducamus, cujus artifici dexteritate mansuefactæ stirpes ignotis foliis, & non suis se floribus operiri demirentur. Atque ut in auream flavæ pulchritudinis hæreditatem genista insitivam rosam & gelsiminum adoptet, primùm immittendas plantas, cum genita-

Discolor seminum permistio. *Matthiol. in Dioscor. l. 2. c. 153.* *Io. Bapt. Porta Mag. nat. l. 3. c. 5.*

Insitione adventitii colores.

Porta ibid. c. 15.

nitali terra tranſlatas ad geniſtam aſſeramus, quòd illæ materno meliùs, quàm novercali, ſuſtinebuntur ubere, dum inoleſcant: geniſtam deinde terebrâ, ſeu potiùs peracuto cultello, qui ſcobem minimè faciat, nec perurat, obliquè mediam perforemus; ut naturali contentione in ſublime feratur cum à ſtirpe ramus immiſſus, tum ab radice humor affuſus. Ad hæc roſæ vel gelſimini veluti traducem ramulum, quàm latè inſeri & circundari trunco debet, ſummo leviter cortice circunraſo ſpoliemus, ut is expeditè ac proximè adhæreſcat: tranſmiſſiſque binis terniſve gemmis, foramini aptemus: ſubacto etiam luto vulnus circunlinamus, & vinculo circunligemus: poſtremò inſitum ſurculum, dum ſuccreſcentis idem geniſtæ niſu ſuſtollitur, hoſpitali tenus frutice à mater recidamus, ut inoleſcente cortice inſitum coaleſcat, & coëat cicatrix: ſuperficiem verò fruticis ad ipſum uſque receptum ſurculum detruncemus, totus ut ſuccus aliò non evocatus uni potiſſimùm inſito ſerviat. Ita cum geniſta, atque cum aliis quoque diverſi coloris congruentibus plantis concorporântur, externæque matris utero iterum concipiuntur pridem nata roſa & gelſiminum: ut hominem, quamvis adultum, ad novam virtutis morumque faciem & alium & eundem renaſci poſſe, à ſtirpibus doceamur. At verò ſi candidum aut purpureum caryophyllum cœli colo-

colore donare velis, à vulgatiſſimis illum plantis ſic impetrabis. Bugloſſum, aut cyanum, aut potiùs vetuſtum erraticum intubum, quem & cichorium appellant, radice tenus, quæ policarem ſuperet craſſitudinem, recides: tum mediam radicem conſideratè modicéque diffindes, nè plus juſto fiſſura deſcendat: ac floriferam ſobolem à parente vulſam aptè immittes, ut rimam coagmentet: vimineo demum nexu ictum vulnere inſitivum fœdus obſtringes: ac ſauciam hoſpitam ut conſanes & lætifices, circa terram circumjectam fimum putrem adaggarabis. Ita in pulcherrimo flore cœlum colorari poſſe pollicetur inſitio erudita. Quanquam ego ſpectaculum hoc ſæpius auribus, nunquam oculis uſurpavi. Illud eadem præterea à ſe poſſe confidit, ut in candidos flores color derivetur aut purpureus, ſi rubræ paſtinacæ, quam ſiſer nonnulli vocant; aut puniceus, ſi anchuſæ præſcripta ratione jungantur. Jam verò ſi ex albo rubroque bicolorem expetis roſam, eam ingenioſus inſitus, quem inoculationem ſive emplaſtrationem nominant, ſic feliciter dabit. In eo roſæ frutice, de quo inſerere, atque oculum gemmamve ad inſitionem ſumere voles, novellam, integram, & maximè nitidam quæres virgam: in hac deinde oculum conſiderabis, qui bene appareat, quique ſolem ſpectet orientem, bonamque floris indolem habeat: eum oculum modico in cortice ita circumſignabis, ut is medius ſit:

Id. ibid.

Id. ib. c. 3.

acutoque ſcalpello eundem circuncides, & cautè materiam delibrabis, ne oculum lædas; quem à materia reſectum intercides medium. Ejus poſtmodum fruticis, quem inſerere voles, generoſam ac nitidam virgam eliges, & ejuſdem amplitudinis cortice gemmaque dimidiata materiem nudabis: in eam verò partem, quam nudaſti, dimidiatam gemmam ex altero ſumptam frutice aptabis ita, ut emplaſtrum delibratæ parti conveniat: duorumque oculorum, diverſarumque gemmarum inter ſe apta ſegmenta unus oculus, atque indiviſa gemma videantur. Ubi ſic feceris, circa gemmam libri plagam revincies, dabiſque operam, ne lædas: deinde commiſſuras & vincula bene ſubacto tenacique luto, quod imbre non dilabatur, collines: ſpatium tamen gemmæ relinques, unde libera egerminet. Ne materiæ, quam inſeveris, ſuccus aliò diſſipetur; ſed unum illibatus & individuus inſitum ut enutriat: ſuperiores ramos, ſi qui ſint, amputabis: tum ſubinde ſoboles detrahes, quæ à lateribus radicibuſque ſubrepunt. Poſt unum & vigeſimum diem ſolvi poteſt emplaſtrum, quia tunc ſolent ſic applicata germina coaluiſſe. Quanquam unius alteriuſve menſis tutior fuerit mora. Sic roſam leges in una ſtirpe à biformi parente bicolorem, ſive bifrontem, Jani ſcilicet ſororem. Idem bicolor oculorum oblectamentum à caryophyllorum plantis, alio tamen cultu, exorabis. Cum enim

ipſæ,

ipsæ, ut quæ oculis carent, inoculari nequeant; arte dissimili coalitæ ad floreum hoc miraculum conspirabunt. Igitur quà candidi, quà rubri caryophylli generosæ soboles radicesve in duas mediæ partes dividuntur, compositisque invicem dividuis corporibus, aptè coagmentantur in corpus unum, quod ex dissimilibus tandem partibus compactum, discoloribus jure floribus capillabitur. Illud hic superest generatim universéque tradendum, flores omnes & seminum satu (sicut jam præmonui) variè colorari; quòd altrix terra non uno ubique habitu temperata eorundem seminum mollia corpuscula variis locis vario alit atque inficit alimento: & pinguis lætaminis injectu etiam nigrescere; sive quòd calido fimi unguine flos infuscatur, ut candida oleo papyrus; sive quòd fumidus ac niger fimus, quæ nutrit, denigrat: indiligentia verò & neglectu violam præsertim & rosam, quantumvis purpureæ sint, post annum tertium (ut author est Theophrastus) in senium, atque adeo in interitum expallescere; quòd, humore vitali ob culturæ desiderium absumpto, concolor morti siccitas mortifera succedit. Adeo & flores & mores cura quidem feliciter, infeliciter incuria expingunt: ut illa vitam in ipsis coleret, hæc mortem.

Ioan. Bapt. Porta Villæ l. 9. c. 12. Mag. nat. l. 3. c. 3.

Varietatis colorum vulgares causæ.

Apud Ioan. Bapt. Port. Mag. natur. l. 3. c. 2.

Arte majus Naturæ miraculum.

CAPVT VI.

Artis, & Naturæ concertantium fabula.

LEgite jam florum avidi mortales, inter flores artificiosè coloratos ornandæ veritati natam, floridulam fabellam. Ars Herculano amoris vinculo Floræ conjunctiſſima in ejuſdem hortenſi theatro inſolitis coloribus, flores expingentibus, inaſpecta poſt hominum memoriam ſpectacula ediderat, & in tenui re non tenui cum gloria luſerat. Nec Flora ſolùm admirabunda, ſed ipſa etiam Ars gloriabunda garrulo præconio ſibi plaudebat. Diſſimulandum tamen in fœmina fuerat familiare nativumque crimen, ſuperba garrulitas; niſi Naturæ ſeſe ipſi novo colorandi artificio prætuliſſet. Vicimus tandem, ajebat. vel ipſa, qua cum aſſiduum mihi amicumque pro gloria certamen eſt, quæque victa obmutuit, Natura judice vicimus; dum tuis, Flora, deliciis militamus. Quàm vellem, quæ ubique eſt, ac nuſquam viſitur, regali, quo mihi ſæpe gratulata eſt, ore conſpiciendam hìc ſeſe daret: ut palmarem hanc, ſeu veriùs floream victoriam ſuo quoque plauſu cumularet; ac fateretur, ex iſtis victricem mihi coronam floribus deberi, quos ab orbe terrarum condito iiſdem

Artis jactantia.

illa

illa ſemper: obſoletiſque jam coloribus inficit: inuſitatis ego conſpicuos admirandoſque perficio. Pupugit æmulæ Artis jactantior vox aures animumque, magnæ miraculorum opificis, Naturæ: &, Itane vero? ait. Quæ ſine me inertiſſima eſſet Ars, de me citra pugnam triumphat? Age ante victoriam triumphanti meritum plauſum properemus. Tum regio vultu habituque ſpectabilis placidam iram dulci rubore ſpecioſè pinxit in genis: ut non excandeſcere, ſed ſplendeſcere viſa ſit. Amantiſſimæ enim rerum omnium parentis eſt ſine noxio fulmine fulgurare. Vel oris taciti tranquilla, æſtuante corde, majeſtas mitiſſimum ingenium eloquebatur. Pectus in ubera porrectum altricem liberalitatem, omnibus lacteſcentem, indicabat. Regia dignitas & poteſtas in amictus ac ſceptri aureo, nempe bono lumine cernebatur. Hoc igitur ore cultuque auguſta ex infinito ſtipatorum numero quatuor tantum aſſeclas deligit, præſentem ad uſum accommodatos, Vertumnum ſcilicet, mutationum omnium Dædalum, vario & verſicolore amiculo æquè, ac nomine ipſo, verſatilis vires ingenii denudantem; recocto in crudum juventæ robur ſenio, mimico rictu, atque hircino barbitio feſtiviſſimum caput: ipſos quoque Solis ac Lucis nitidiſſimos filios, eodem editos partu tergeminos pueros, quorum formoſus nitor dies

Naturæ habitus.

Comitatus.

 eſt,

eſt, Luciferum, Meridiem, Heſperum. Et Lucifer quidem ſcitiſſimo filo adoleſcens hac formæ textura præfulget. Matutinis radiis, intonſos capillos extenuatis, aureolus crinis parili à fronte diſceſſu niveam, in quam defunditur, cervicem amabili fulgore innocenter incendit, ac nitidè opacat. Quæ toto corpore intermicat, ſumma in fronte ſcintillat in ſideris lucem, diei nuntiam, deſinens venuſtas, ac mera Venus. Enimvero inſolitæ pulchritudinis lux diem debuit præportare: & radiantis comæ cincinnum eſſe decuit ſidus. Decorè confuſi lactis & ſanguinis roſea temperies Auroram graphicè colorat in vultu: atque in hoc etiam aurora liquentibus margaritis rorat. Liquida enim voluptate humiduli & ridibundi ocelli guttatim fluentibus in lætitiæ rorem lacrymulis ſubinde gemmant. Potes & hunc de more rorem ſalivam ſiderum appellare: ſiquidem ocellos à ſtellulis non diſtinguas. Molli clivo eminulæ uberesque genæ Hyblæo colle feliciùs florent; inermibus enim roſis purpurant, hoc eſt, ut roſeam rem florida brevitate complectar,

Veſtit pudoris purpura inveſtes genas.

Puniceum oſculum, dum animam reciprocat, odorum omnium vitalem ſuavitatem inhalat. Byſſinæ chlamydis nebula glabelli corporis, quod inumbrat, interlucente formoſitate præradiat.

diat. Gemella venuſtate viſendus clariſſimè ſe prodit ſua, nempe meridiana, luce Meridies. Brevioribus radiis ardentior coruſcat flava cæſaries, nativoque calore ſine calamiſtro criſpulos in cincinnos annulata ſuſpicientibus auream gratamque oculis conſerit catenam. Summæ inſidet fronti nitidiſſimus Sol, digna videlicet crinali auro lux. Gemina cum Solis imminentis, tum ingenitæ pulchritudinis luce vividus vultus decenter igneſcit: atque ipſe igneus decor meridianum afflat ardorem. Splendidæ mediæ diei ſimile velamentum ex auro, tenera ilia ſubſtringens, multum corporis nudat: meliùs enim protegit nuditas æſtuantem. Simillimis, planeque fraternis Heſperum lineamentis artifex pulchritudo decoravit: facie tamen leviter fuſca; radiorum capillamento rufiore, antependulo & anteventulo, ferme oculos prævelante; diurna luce in pallidam ſtellatæ frontis facem elangueſcente; occidentis diei purpura colorato medio velamine nuntium noctis illuſtrem ſignificat. Hoc ergo & habitu & comitatu Natura in conſpectum ſeſe dedit Artis, recens apud Floram miraculum ſublatè magnificéque prædicantis. Aſſurrexit utraque parenti maximæ, verendo fulgore perculſa. Ars etiam, quamvis tacita, levi rubore jactantiæ conſcientiam faſſa eſt: ut non fruticibus modò, ſed genis quoque roſas

Ad Artem oratio.

inseviſſe videretur. Eam ita prior alloquitur Natura. Ecce, quæ nuſquam abeſt, quo cupis, adeſt ore ſpectabilis; quo non cupis, formidabilis, nec ante plauſum datura, quàm juſto duello ſuperata ſuccumbat. Quanquam ſuperare quì poſſis eam, ſine cujus armis & viribus nec etiam pugnes? Sed age, quam verbis confidentiſſimis præcerpſiſti, utra noſtrum re ipſa victricem colorandis è floribus palmam legat, ad novam Floræ voluptatem ac decus, te ipſa judice periclitemur. Venerabunda gratias agit Flora: provocationem Ars interrita non recuſat. Ergo, ut erat ab recenti opificio collectis decenter laciniis artificioſum ad prælium ſuccincta, exertiſque brachiis expedita, è circumfuſis inſitionis armis falculam moræ impatiens corripit: fortè proximum Italicæ roſæ perpetuò virentis fruticem in fictili conſitum ſtrictim attondet: è duplici oculo delibratum corticem abducit, albæ rubræque gemmas callida inculcatione ſufficit. Mirum viſu dictuque! Roſeus frutex, velut inſititia non amœnitate ſolùm, ſed humanitate quoque inoculatus, & pro cultricis atque ornatricis Artis victoria officioſis non ſpinis, ſed floribus pugnaturus, tribus illico tumet gemmis: mox itidem fruticat ramulis: trium denique colorum vernat roſis, nativa ſcilicet ſubrubente, atque alba rubraque inſitivis. Miratur triformi pulchritudine amabile monſtrum

Artis inſitum admirandum.

ſtrum Flora. Naturam verbis hiſce vellicat Ars. Quæ tuis armis pugno, quàm proſperè meo ingenio expugnem, vide: quàm graviter tuis te roſis convulnerem, fatere. Levi primùm riſu eluſit argutulam inſultationem Natura: tum, Hoccine, inquit eſt; quo me jugulari poſſe ſperaſti, trifidum è triplici roſa telum? Faxo jam roſeos iſtos colores adhuc inviſo, atque inaudito, tuiſque conatibus majore miraculo repræſentatos aſpicias, ipſoque ſpectaculo ſaucia des tandem victrici Naturæ debellatas manus. Tantum profata terram præpotenti virga leviter verberat. Illo leviſſimi verberis nutu admonita tellus, quid magna jubeat Imperatrix, repentinum turget in partum: mox vegetum germen excludit, quod paulatim ramoſa brachia diſpergens, mediiſque inter ficulneas & pampineas frondibus vireſcens, ignotam in arbuſculam adoleſcit, pallido cortice decolorem, florumque rotundis calycibus onuſtam. Hærebat rei eventu ſuſpenſa Flora: ipſius verò Artis, præſago metu immotæ defixæque, corculum aſſultim palpitans, & properè micans trepido tripudio artem ludicram faciebat. Trepidationis motu choreæ cœleſtis æmulam ſoliciti cordis ſaltationem horum Natura verborum ſonitu incitavit. Hactenus proluſimus: jam ſeriò pugnabimus. Nec nobis opus eſt ferro ad victoriam. Sine inſitionis tuæ operoſo vulnere vin-

Naturæ arbuſcula mirabilior.

vincemus. Atque ut à meis floribus tandem profligata expalleſcere diſcas, atque erubeſcere: trium iſta colorum tibi laborioſa miracula nos per ludum & choream properabimus. Tum ſuos ad aſſeclas converſa, Age, inquit, vetule mi Ludio, in admirabilem omnem varietatem verſipellis Vertumne, citatam efficacemque ſaltationem & modulato ſono, & numeroſo ſaltu præi: ut recentes flores, celeripedem vertiginem verſicolore viciſſitudine imitati, coloratam choream ludant. Vos quoque agite, mea lux, diurnæ nitedulæ, *Lucis puer peræ nitidi Lucilli, pervulgandæ diei perpetui triumviri, volucres orbis infimi pictores; quippe qui, deterſis tenebris, rebus redditis colorem, unoque omnia lumine quotidie coloratis: agite, inquam, peregrinam iſtam roſam vario nitore ſic expingite, ut Artis diſcolorem fucum non deſideret: dum expingitis, ſubſultim ſic ludite, ut pugnax pro flore ludus ſeriò vincat. Decent enim floream jocoſa bella victoriam. Statim ab imperio, Dominam prono priùs capite veneratus, incipit tinnulum ſiſtrum numeroſè quatere, micare pedibus, toto corpore geſtire, non alia Medea, quàm geniali ſuomet ingenio, recoctus multibarbum in puerum, ſenex Vertumnus. Capularis ſenis, juveniliter alternantis pedes, & latera criſpantis, exoſſes enerveſque flexus à cæteris quidem ſpectatoribus

busrisum elicuerunt: ab Arte verò, sibi jam præmetuente atque etiam invita, extorserunt. Ipsi recentis arbusculæ antea compressi flores semhiulcis repentè osculis subrisere. Numerosi quà sonitus, quà saltus præeuntis illecebram tergemini fratres, agili tripudiantes impetu, persequuntur. Ludibunda interim agilitate mobilis, tremuloque fulgure illustrior, puerorum radiat pulchritudo. Spectaculum hìc habeo sane novum admirandumque, quod oculos pridem oblectavit, auribus exhibere. Prior impigro saltatu Lucifer ad arbusculam accedit, ac demessum ex hortensi segete candidum lilium, velut in candoris exemplum, extollit: cum ecce tibi grandioris in speciem rosæ penitùs dehiscentes flores, matutino Luciferi albore afflati, ad simulationem usque lilii exalbescunt. Mox exultim subeunte, flammeolamque imitandam rosam præferente Meridie, meridiani ardoris roseo sensim lumine colorantur. Ab Hesperi tandem subsultantis, expingendumque amaranthum proponentis accessu, occiduæ lucis colore amaranthino paulatim erubescunt: novæque rosæ, novo more, unius dieculæ pingente luce, trium in colorum faciem variatæ, artificiosum triplicis rosæ usitata insitione congestæ, miraculum decolorant. Attonita primùm atque obstupida, ceu saxea, obriguit Ars: deinde victam se cum pudore, tum voce ingenuè confessa, famulaturas Naturæ victoria.

Natu-

Naturæ manus dedit. Flora quoque obſtupuit & plauſit: ſuaſque geniali victoria illa delicias cumulatas eſſe ſibi gratulata, beneficæ bellatrici gratias egit, florum omnium ſuavitatem redolentes. Oblato denique ab eadem Flora florido coronamento, victricem ornaturo, dubitatum eſt, utrum vox, an flos fuerit ſuavior. Hic florei duelli finis: hoc documentum, infeliciter pugnare Artem, cum repugnat Naturæ.

G 8 7

Neque verò quiſquam exiſtimet, Elyſiæ amœnitatis fabuloſum à me florem aliquem prædicari: nam decem ante annos à noſtris hominibus occidentali ex India miſſum ſemen eſt floris hujus, quem barbaro Indi nomine *Fuyò*, alii à genetali ſolo Malvam Indicam, Japonicam alii vocant: nos cum iis, qui Romam ex India miſerunt ſemina, Sinenſem Roſam nominabimus. Primus ego meritiſſimus ſator hoſpitem florem Romana civitate donavi: Sinenſis enim floris ſatio atque cultura Senenſi cultori debebatur. Ejus igitur ſemina intra profundum fictile pingui tenuiſſiméque ſuccreto in ſolo, ineunte vere, in digiti altitudinem raro ſatu depoſita, crebris irrigationibus tempeſtivè adjuta, & modicè inſolata, poſt menſem foliola emittere, tum foliis conveſtitas virgulas excitare cœperunt: quibus pro incremento recens identidem ſolum injiciebatur, ut radiculæ ſummatim repetentes altiùs obruerentur, inſtillataque uligine alerentur: ipſi autem conſito fictili tepidum in locum recepto gelicidia cavebantur. Anniculæ plantæ adultiores ex anguſto vaſis ergaſtulo in libertatem ſpatioſi loci aſſertæ, fœcundumque in gremium præpinguis, irrigui, ſolibus expoſiti, ac præſertim ab halitu Septentrionali averſi ſoli tranſductæ, actis altè latéque inoffenſis radicibus adeo profecerunt ac proficiunt, ut quotidiè diffuſiùs atque excelſiùs arboreſcant. Jamque aliqua, quamvis annuis putatio-

Roſæ Sinenſis nomina. Satus. Tranſlatio. Magnitudo.

tationibus detonſa, palmos circiter viginti evaluit; caudicis verò dimetiens ad quinque digitos pertinuit. Radix albida, lignoſa, numeroſis implexiſque fibris ad ſummam uſque tellurem capillata, ramoſo divortio ſimul una & multiplex, præpoſteri ſitus arborem ſubterraneam, ejuſque, quam parit ac ſuſtinet, ſimilem congeminat. Ab radice caudex pallidus, ſimplex, & lævis frequentibus ſubinde diſtinctus oculis connivet, quibus gemmaret in ramulos, niſi cultrix vigilantia cæcatum in teretem proceritatem educeret. Ubi truncus deſinit, concolores frondenteſque rami, virgea prolixitudine ſublimiter latéque porrecti, una nemus arbore faciunt. Caudicis ramorumque materies inſtar ficulnæ candida & carnoſa modicè dureſcit. Folia magnitudine pampineis, aſperitate ficulneis, figura utriſque, aut potiùs hederaceis angulofis conſimilia, ſed tamen crenata, in ipſa rotunditate angulos & ſinus habent: ſuperiore parte herbido virent colore, inferiore candicant: ramoſis utrinque nervis ac venis ex viridi pallentibus diſtinguuntur: ſua ipſa utrinque lanugine aſperantur: aſperis itidem, craſſis, prælongis, ac ſæpe palmaribus, primò virentibus, tum ſuperiore parte pediculis ſubrubentibus nituntur: & raris intervallis diſpoſita ſic ramos ferè conveſtiunt, ut bina invicem opponantur, alio deinde bina, qui priori contrarius ſit, ſejungantur oppoſitu: atque

Forma.

que

que ita geminatione alterna ordo foliorum decuſſetur. Verùm, ut ingenita foliis aſperitas minuta non manibus modò, ſed oculis quoque contrectata exploratiſſima eſſet; lynceum exploratorem, nempe microſcopium, ſive conſpicilium tubulatum conſuluimus, quod ab ima parte ſuffultum ad breve intervallum ſubdita corpuſcula, ingentem in molem amplificata, ſuiſque diſtinctè partibus coagmentata, ſupernè intuentibus demonſtrat. Hoc igitur monſtrante, in parte folii ſupina majuſculorum nervorum pulvini & mediocriter virides, & albicantibus tanquam ſtellulis incompoſitè diſtincti viſuntur. Reliqua verò area inæquales & multiformes in areolas, alba humilique lanugine opertas, & rufis atque eminulis velut lenticularibus verruculis aſperſas, anguſtis quoque ac virentibus mæandris, tenuioribus nimirum venis ſive fibris interſtinctas extenditur. Sed pronæ partis toroſi nervuli diluta in viriditate candore ſimili ſtellati ſunt, & reliquum folium pariter lanuginoſum ac verrucoſum eſt. Pediculus quoque ſubviridis, brevique lanugine hirſutus, cum albida, tum ſubrubicunda ſcabritie exaſperatur. Ab æquinoctio verno in germina oculi turgent: convoluta foliola primùm apparent, quibus paulatim ſeſe tum explicantibus tum amplificantibus virgei ſubeunt ramuli, aſſiduo partu, dum adoleſcunt & roboraſcunt, è gemmis folia trudentes. Quin etiam non raro fit, ut ex eadem gemma fraterculus

folio ramusculus adnascatur. Sic toto ferme anno foliorum ramorumque perpetuo proventu ad hibernum usque solstitium Rosa Siniaca silvescit. Atque hoc tandem tempore, cum contra frigora oportuit esse vestitissimam, foliis subinde dilabentibus nuda hiemat: ac, nisi loci situ aut artis ope protegatur, facilè gelu aduritur, atque etiam interit. Quòd si clementior bruma prætepeat, vixdum veteribus amissis, novarum in frondium præproperum gemmat ornatum. Tertio à satione anno florere cœpit. Quanquam, difficili jam ingenio mitigato, bima præfloret. Ea floris initia progressusque sunt. Septembri mense per autumni æquinoctium è pusillis cum foliis, tum floreis alabastris confusæ paniculæ existunt: mox, incremento singula discriminante, calyces complusculi, seni plerumque vel octoni, modicis suffulti petiolis intelliguntur, quorum calycum pleriq; summis è ramis, pauciores proximis è gemmis cum præviis frondibus unà eminent. Forma illis nondum oscitantibus globosa, quinis compactilis & quasi cristata eminulis commissuris, quæ medios circùm alabastros inchoatæ acuta coitione fastigiantur in summo. Color iisdem alabastris ab ea parte, qua pediculis insident, ad imas usque commissuras viridis, inde ad summas ex viridi rubens. Pediculi, qua præsertim parte supini solem aspiciunt, subrubicundi; qua calycibus adnectuntur, crassiores, tandem panduntur foliaceas in stellas, octonis

Floris tempus, & colores.

de-

denisve virentibus, iisque planis radiis rosarum calyces excepturas. Nam peregrinæ formositatis flori stellæ ipsæ famulare gestiunt in obsequium subjacere. Ubi ferme ad nucis juglandis magnitudinem isti extumuere papillati corymbi; in lacteum florem, extimis foliis, intimorumque nonnullorum oris subrubentibus, avarè dehiscunt. Mox totam sese pandit ad Batavæ rosæ amplitudinem, repando calyci, sæpius quinquepartito, & in pateræ formam nonnihil sinuoso insidens, varia serie foliorum famulosis rugis crispantium speciosa, triplicisque coloris vicissitudine speciosior Sinensis rosa, florum Vertumnus, hortense miraculum. Rosa hæc primo lactea decenter nascitur: decet enim floris infantiam lac. Albo deinde rubroque temperatis coloribus, in oris humani formosam temperiem transformatur, ut hominibus charissima sit, quibus concolor est. Tandem candido vultu paulò ante nata, purpureo moritur, ut pavidè morientibus exprobret iracundo rubore pallorem. Nostrate tamen sub cœlo, utpote minùs, quàm Indicum sit, propitio eadem rosa dilutiore purpura coloratur. In patrio Indiæ solo una die, quam unicam vivit, hæc veluti florum dies matutino cum albore albicat, cum meridiano ardore flammeola est, cum luce noctescente purpurat: ut, quando unum ægrè novum colorem in pluribus flosculis longo tempore ars æmula elaborat, admirandas triplicis coloris in uno flore

vices properare unius esse dieculæ sibi minimè laboriosum ludum victrix natura significet. At verò nostratibus in hortis hospes biduo triduove vivax diuturniorem florei miraculi copiam facit, ut cumulatiorem hospitii gratiam lento sui spectaculo rependat. Quanquam utrobique monet è candido mox purpureus flos, ab ingenuo candore facilem esse transitum ad purpuram. Floris autem jam purpurea folia, ut poma solent, ad maturitatis indicium (decet enim maximè purpuram maturitas) humore tenuissimo evanescente, nonnihil connivent & corrugantur; donec tristiùs infuscata, penitusque contracta deflorescant. Amœnissimæ spectaculum voluptatis est, alieno tempore sic vernare arbusculam, ut coloribus multis quadruplicem anni faciem simul expingat; dum flos alius niveus nivosam hiemem, alius flammeus igneam æstatem, purpureus alius maturum autumnum, alii medio quà vitæ quà colorum transitu varii variè coloratum ver, universi denique singulique versicolores tempestatum omnium vicissitudinem intra tempus brevissimum colorant..

Ha-

SINENSI
ROSAE
ARBVSCVLA

Habent quidem ejuſdem miraculi præconem Polii folia Plinium, Tripolii flores Dioſcoridem. Sed ille falſa, quippe lapſus memoria, credulus hic audita ſcribit: nos oculis ſæpe comperta narramus. Una mirabiles Sinenſis floris vices palam tulipa illa æmulatur, quæ materno terræ lecte primò ſatura exalbeſcit, deinde ebriola erubeſcit. Quid unus tamen floſculus cum floriferæ arboris compluribus, qui in ſimplici foliorum ambitu ſeminudus cum folioſiore, quid humi reptans floridulus pumilio cum arboreo gigante, niſi vincendus, congrediatur? Illa præterea mira novitas quotidiano ſpectaculo pæne viluit, ut Sinenſis roſa etiam receiſa in vaſculo aquæ pleno, atque adeo inter manus, ſi diutius habeatur, varios induat colores. Tanta eſt flori huic delectandæ mortalitatis ambitio. Illud autem eſſe cauſæ dixerim, cur idem etiam demiſſus colores mutet: quia ſuperſtes à vulnere floris anima, ſi præſertim aquæ humore, arborei ſucci vicario, foveatur, floreas particulas nativo calore quò vehementiùs percoquit, eò efficit coloratiores. Quanquam ego, cum è binis roſis alteram in aqua, in ſicco alteram de induſtria non ſemel habuerim, experimento didici, pari progreſſione irrubuiſſe utranque, ac ſimul denique contabuiſſe. Unde interpretari eſt, hiſce floribus inſiti humoris abunde eſſe, cum floridam vitam beatè tolerent ſucco ſuo. Et quiſquam neget, roſarum reginam omnium Sinenſem eſſe roſam, quæ gratis

Nat. hiſtor. l. 21. c. 7. De Med. mat. l. 4. c. 130. Matthiol. in Dioſc. l. 3. c. 107. & l. 4. c. 130.

Etiam à receiſione varians color.

colorum vicibus mirabilem in modum varians pulcherrimas sese transformat in facies reliquarum? Ut ipsa celsior atque arborea statura dominantis in cæteras rosæ argumentum sit. At enim odore caret. Hortis etiam urbanis donantur è nostratibus rosæ unicolores, odore nullo probabiles. Cur igitur & amabilis & admirabilis non sit, quæ odoris unius desiderium triplicis variantis coloris constanti miraculo compensat? Quin etiam inodora est magno documento, nimis lenocinantem oculis coloratam speciem sæpe fucum esse vanitatis. Jam verò mirum videri nemini debet, suis adeo Indis pulchrum esse hunc florem, ut, nato inde proverbio, inter homines pulcherrimus quisque Sinensi rosa pulchrior appelletur. Animadverti per hosce annos, quibus ea primùm nostris floruit in hortis, triplici flores genere discriminari. Aliæ namque arbusculæ florem edunt crispante foliorum compage densissimum, qui, cum totus hiascit, plerunque aliqua rubet ex parte; quia velut ex pluribus coagmentatus floribus particulatim panditur & coloratur: quique paulò, quàm congeneris cæteri, serius vernat; quia plenioris absolutio floris operosior est. Aliæ verò sparsim eminentibus inter crocos foliis rariùs comantem pariunt. Aliæ demum quinque foliorum simplici serie, mediisque crocis, turbinatam in figuram acervatis, quatuor tantùm aut quinque pavoninum in apicem extantibus, pulchrè degenerem progenerant.

Indicum proverbium.

Genus triplex.

Ante

ROSA SINENSIS FOLIOSIOR

FOLIOSA

SINENSI

ROSA

ROSA SINENSIS QVINQVE FOLIA

Antehac ſemen flos hic ad maturitatem non pertulit: quia nondum, ut opinor, juſtum incrementum ac robur arbuſcula ceperat. Octavo tandem anno, Decembri menſe ineunte, deprehendi perfectum in ſemen roſæ mediocriter folioſæ arbuſculam profeciſſe. Quanquam, quæ ſimplicem fundit florem, hoc eodem anno, qui tertius illi à ſatu eſt, ſemen quoque maturavit. Floris caput ſive globulus pediculo adhæreſcens inter quinque florei calycis jam aridas foliaceas lacinias, ad ejuſdem adulti calycis magnitudinem extumidus, eminulis pulvinorum toris orbiculatim ſtriatur, canaliculis in ſumma imaque parte ſtellatam in figuram coëuntibus: aridi præterea colore folii, qui ex viridi inclinat in flavum, decoloratur; brevique ſubalbido pilo hiſpidus inhorreſcit. At verò totus interior folliculus candicat. Sex circiter carinata loculamenta intercurſantibus membranulis diſcriminantur, quæ ſtrias inter exortæ in duriuſculam mediam cartilaginem coëunt. Interſepta membranis concava pars, lanugine denſa, longiuſcula, & candida pubeſcit. Pediculi alba cuſpis ad medium uſque folliculum pertinet, cui media cartilago adhæreſcit, huic ſemina ipſa numeroſiſſima, rufula, minutula, rotundè longula, modicè incurva, & qua parte gibbum habent, piloſa, æqualis longitudinis petiolis albicantibus ac tenuiſſimis acutiore ſui parte liratim adnectuntur. In uno tantùm

Folliculus, & ſemen.

tùm

tùm folliculo tria & sexaginta supra centum numeravi, sex in loculos sive sinus pari ferè numero distributa. Verùm ut minusculæ rei quæque pene fugiat aciem oculorum, singulæ partes perspectæ exploratæque sint, eodem optico microscopii tubulo minutissima semina inspecta faciem hanc referunt. Magnitudine figuraque hœdinos ferme renes æquant: color ipsis est ex fulvo gilvus: toto corpore sunt punctim pumicoso: circa glabellum umbonem pilis subalbidis, raris, inæqualiter fruticantibus, dimidiatum digitum prolixis, in setas aculeosve porrectis, horridè capillantur: ubi denique in se reducta sinuantur, hilum exprimente oblongo callo, nigricante, albida intercurrente linea distincto, altera parte capitato, altera nonnihil exporrecto, definiuntur.

Seminis facies microscopio repræsentata.

Jam

DIATVS ET INTEGER

DIMI SEMINIS FOLLICVLVS

IDEM SEMEN TRIPLICI AD MICROSCOPIVM ASPECTV REPRAESENTATVM

Ii . 2

Jam verò ita prætereà peregrinam arbuſculam curamus. Ramoſa luxurie ſilveſcentem, ineunte Martio interlucata denſitate, deputamus: emaciata cacumina intondemus. Ut autem reparata ſubinde ſobole perennitati proſpiciamus; non modò roſam hanc ſemine ſerimus, ſed avulſos quoque rèſectoſve materni cum corporis parte, nempe cum veteris portione trunci, novellos ramos, atque ima parte ad morem ficulnei ſurculi nonnihil diffiſſos, in unum alterumve palmum eodem menſe depangimus: gemmis ſingulis vel binis è terra extantibus, quod de cacumine ſupereſt amputamus: reſinata cera plagas obducimus. Ita ſemeſtri ſpatio radices, annuo flores elicimus. Virgas inſuper ſtirpitus pullulantes aut nonnullis cum fibris deciſas tranſponimus, aut à parente in terram demerſas propagamus. Sed agedum, ut planè admirandum in hujus roſæ verſicolore pictura naturæ artificium pervideamus, floream picturam ipſam eruditi Lycei bono, id eſt philoſophico in lumine collocemus. Et flores & fructus univerſi commune hoc habent, ut, quandiu formam atque incrementum capiunt, paulatim varios tranſeant in colores. Prout enim inſitus calor quotidie magis alimentum concoquit, humoremque ſiccitate variè temperat; ita colorum elicit ſubinde conſequentium varietatem. Attamen varietas iſta, quia lentiore tranſitu perficitur, minùs eſt

Diſcoloris varietatis philoſophica ratio.

obſervabilis, minuſque cum novitatis, tum admirationis habet. Ad hæc in pleriſque quà floribus, quà fructibus idem incremento corporis & coloris modus eſt: ſive quod è ſtirpibus aliæ, quæ robuſtiore altrice vi vegetantur, dum partus ſuos nativi caloris efficacitate cæteris perficiunt partibus, ſimul etiam ad vegeti coloris firmitatem ſtabili temperie afficiunt: ſive quod in aliis calor imbecillior, humorem minùs obſequentem nactus, quam abſolvere temperaturam nequit, inchoatam relinquit, unaque florem languidè coloratum. At verò cum Sinenſis arbuſcula & mediocri calore, & humore ſit prædita tenui (unde aquis eadem gaudet, & propter aquas in India ſeritur) adhuc impar concoctione valida humori ſpiſſando calor, eùndem priùs ubertim trahit lateque diffundit ad florum partes congruenter explicandas: ſatis deinde conformatis adultiſque floreis membris, totus in eo eſt, ut minùs contumacem ſuccum magis magiſque percoquat, eidemque perfectiorem temperiem gradatim inducat. Quare celeri notabilique varietate demum conſequitur candorem dilutum color purpuræ ardentior. Et ſanè decuit eum florem, qui argenteus regaliter vixerit, rogali funere ſplendidè igneſcere. Ita flos formoſiſſimus, qui ad principatum candidatus naſcitur, ac roſeo

pu-

pudore modestissimus ad eundem juvenescit, regia meritò consenescit in purpura.

Emendati, additique floribus odores.

CAPVT VII.

Quoniam ut oris, sic floris fatua est & inanima pulchritudo, cui bene anima non olet: ideo vel inodoros, vel fœtidos flores odorare, atque animare par fuerit beneficium atque miraculum. Hæc autem & floribus & colonis suavis erit odoraria disciplina. Prima sit ratio inodorandi, quæ colorandi fuit: cum scilicet ipsa, quæ conseritur, odoramentis terra medicatur. Sic poteris ovillum fimum ex aceto subactum soluto in pulverem moscho, sive zibetti ambarive liquore, aliisque odoribus temperare; ut è nutritio, depacta germina oleto animam bene olidam trahant. Efficacius est ex odorato seu pulvisculo, seu liquore medicamentum alterum, quo minuta ipsa semina biduo triduove præparantur: quia, cum id non aliunde trahendum, sed ipsis intimum seminibus sit, vim habet ad agendum præsentissimam. Libet hìc ad felicissimæ fidem culturæ domesticum afferre experimentum. Fuit è nostris hominibus aliquis, eruditæ amœnitatis philosophicus Dædalus, qui calthæ Africanæ,

Florum odor è terræ medicamine.

Seminum medicatione.

quàm eleganter florentis, tam graviter olentis; ſemina in aquam roſaceam, infuſo reſolutoque moſcho bis odoratam biduo præmacerarit: tum in umbra ſiccata humi de more poſuerit. Prioris anni flos, nativa nondum graveolentia ſatis emendata, adventitiam ſuboluit ſuavitatem. Ejus floris ſemina pari ratione medicata, ut quæ inſuavem ac feram indolem prope jam exuiſſent, ſuaviorem proximo anno florem induxerunt. Hujus denique floris pariter conditum ſemen in fœtum pulchrè degeneravit tam odore gratum, quàm facie venuſtum: ut in Africano flore roſam ſimul, & moſchum olfaceres. Recentiores coloni (ut fama eſt vulgatiſſima) ſtylo perforatis radicibus, immiſſiſque aromaticis caryophyllis, coronariæ vettonicæ & odorem & inodorantis odoramenti nomen indiderunt: ut ea jam, veteri appellatione antiquata, caryophyllus vulgariter nominetur. Pari quilibet mangonio poterit peregrinis ſuavitatibus, in radicum foramina inſinuatis, caryophyllos efficere odoratiores. Dicitur præterea quemadmopum coloris, ita odoris admiranda novitas alienas in ſtirpes inſitione transfundi. Sic centifoliam roſam, inodora & fatua ſpecie fallentem, ſuaviſſimo halitu animabimus; ſi roſæ, quam ab anima odoratiſſima Moſchatulam vocant, ſæpius inſeramus. Nonnulli roſarum odorem ita roſis exaugent. Ipſarum radicibus implicatas roſeas coronas ſimul adob-

Odoramínum immiſſione in radices.

Inſitione.

Ioan. Bapt. Porta Mag. nat. l. 3. c. 16.

Florum humatione.

Conſt. Pog. de Agric. l. 11. c. 19.

adobruunt: ut cæteras facilè vincant rosæ, quippe filiæ coronarum, victores ornantium. Cum igitur halantibus è floribus jucundissimi florem spiritus cognatæ radices ducant; cumque corruptis deinde, atque conversis in amicum pabulum rosis alantur: odoratiore anima ipsi partus impertiuntur. Illud verò cuipiam penitùs incredibile videatur, ab assito fœtore odoriferas feliciùs provenire delicias. Testes tamen habeo odoris fœditate nobiles, & allia & cæpas; quæ coronarias omnes herbas & nominatim rosas, si juxta inhumentur, Theophrasto ac Didymo affirmantibus, suaviùs inodorant: sive quia, cum unumquodque re sibi consimili nutriatur ac delectetur, quicquid gravis halitus circa est, olida hæc olera trahunt ac resorbent; qua summota graveolentia, defæcatus floribus odor acerrimusque relinquitur: sive etiam quia calida exhalatione inhalata odorem exacuunt, & locum exiccant. Siccis autem locis odoratiora omnia proveniunt. Quapropter incoquente Sole siccanea Cyrene flores parit odoratissimos: Nilo stagnante humida Ægyptus abortiva fœcunditate fundi inolentes. Usque adeo, ut oratorum, sic hortorum fœcunda siccitas & acutiùs & jucundiùs olet.

Fœtidis rebus assitis.

De Caus. plant. l. 6. c. 28.

Apud Cōst. Pogon. ibid.

Theophrast. De hist. plant, l. 6. c. 6.

Plin. Nat. hist. l. 21. c. 4. 7. & 11.

Muta-

Mutatæ florum formæ.

CAPVT VIII.

QUis hoc unquam crediderit? ingens nostra etiam ætate miraculum, Proteus, in flosculis latet: necdum ullus inveniri potuit Aristæus, qui de florea illum latebra in publicæ cognitionis lucem satis extraxerit, nempe arcanam pervulgarit artem, qua flores, cum forma tum foliorum numero insigniter aucti, vultum habitumque, variantis Protei more, demutent. Vidi ego sæpius Transtyberinis in hortis Polydori Neruccii, suis ipsis lectissimis floribus amœnioris viri, anniculas anemonas latifolias, nondum è fictili catillorum seminario in capaciora vasa translatas, vix paucis degenerantibus, adeo foliosæ amplitudinis, & jucundissimæ varietatis læta novitate mirabiles; ut una, spectatoribus universis attonitis, ea voce plauserit admiratio, in eo florum genere conspici posse conspectius aut mirabilius nihil. Cæterùm concinnandi ad hoc miraculum seminis, ars luce dignissima, adhuc tenebras amat. Satorem enim, velut oraculum, cum aliquando consuleret curiosa & supplex amicorum obsecratio: liberaliter patefactæ artis arcanæ loco vocem illam retulit, divini consilii tenacem, Secretum meum mihi. Ego verò,

Polydorus Neruccius.

rò, ambiguis miſſis ambagibus apertè ajo, accurato, quem præmonſtravi, ſatu, & perſpicaci propitii ſideris obſervatione fieri poſſe, ut ſemen Proteo mutabilius inuſitatas in florum formas admirabili varietate degeneret. Ut autem numeroſa foliorum ſerie ſtipatæ, amplificatæque anemonæ proveniant, ſemen legitur è floribus, qui præcoces inter ac ſerotinos medii vernant. Hos enim neque frigoris, neque caloris inclementia prævitiat; ſed benigna temperies ad feliciſſimum ſeminis educat proventum. Quoniam verò ex his quoque nonnulli vel nullo, vel maligno exitu ſementant; deflorеſcentium indoles obſervabitur: ac, deterioribus decuſſis, flos unus aut alter è vegetioribus reſervabitur, cujus medium capitulum vaſtiùs intumeſcat. Conſimili cæteri flores induſtria proficient: ſi, præcipuè amputatis præcocibus univerſis calycibus, è tardioribus unum effloreſcere patiamur, in quem tota vis genitalis, & fœcunditas effundatur. Eveniet enim facilè, ut flos amplior aut folioſior niteat, & ſemen generoſius in ſpem pulcherrimæ poſteritatis exiſtat. Solertiſſimi coloni probabilis vox eſt: Si floream quancunque plantam brevi vernaturam quintadecima luna, vel paulò ante, demeſſo floris germine, transferas, eidemque, dum comprehenderit, ſolem defendas; flos erumpet folioſo conatu denſiſſimus. Accepi Germanum hominem, in hortenſi cultione ſatis exercitatum, affirmare ſoli-

Flores quo artificio folioſi.

ſolitum, fieri poſſe, ut ſimplici flore ignobilis atque inglorius caryophyllus multiplici foliorum ornatu nobilitetur; ſi trigeſimum intra diem à divinæ Matris in cœlum aſſumptæ ſextilibus feriis ejus caryophylli frutex in vaſe fictili, optima terra oppleto, deponatur, ac tepente loco ab hiberno frigore vindicetur. Sin generis ejuſdem duo vel tria ſemina in ceræ tubulum, pinnæve calamum, ima quàm ſumma parte laxiorem, incluſa ſolo committas: florem itidem folioſum elicies Alia, & quidem artificiosè confuſa, ſatio inter hortorum admiranda ſpectacula ſpecioſiſſimam tibi afferet floream Chimæram. Quod igitur de olerum miſcellaneo ſatu Didymus tradidit, ad conſimilem florum ſationem ſic traducito. Ovilli aut caprini fimi fabam, quamvis exiguam, ſubula excavato: diverſa deinde ſemina in ipſum cavum confertim indito: ubi tenerum & rarum fimum ſubſtraveris, optimè culto in ſolo parva ſcrobe demergito: tenuem terram ſuperinjicito: leniter irrigato: ubi exire in folia ſemina cœperint, aquulam irrorato: aſſiduè lætamen inſpergito: poſt excitatum caulem vigilantiorem curam impendito. Sic è pluribus coalitum floribus amabile monſtrum habebis. Proderit quoque ad hunc uſum binas vel ternas ejuſdem ſtercoris baccas contundere: varia cum ipſis ſemina permiſcere: papyro detritove linteolo involuta, & deligata defodere: reliquam denique diligentiam adhi-

Apud Cōſt. Peg. de Agric. l. 12. c. 14. Plin. l. 19. c. 12.

hi-

hibere. Quòd si crispulæ placeant florum comæ, à Græco Florentino tradita de apio crispando ars ita transferatur ad flores. Ante in pila leviter semina tundantur, atque cylindrus ipsis inducatur, quàm eadem inhumentur. Volubili enim compressione prætorto seminis meatu, convolutus funditur flos, veluti flexo in spiram siphunculo tortilis aqua. Conducet fortasse nonnihil ad florum magnitudinem variandam animadvertere, ex qua folliculi parte semina colligantur, & quo situ collocentur. Nihil sanè obest in floribus periclitari, quod certò evenire Columella testatur in cucurbitis. Nam graciles è tenui collo, vastiores è medio ventre collectum semen affert. Ut à satione jam ad insitionem transeamus, ipsa nominum monet affinitas. Angustiorem igitur florem amplificabis, si floris amplioris frutici vel arbusculæ adjunctum pronuba maritet insitio. Sic ob animam suavissimam grandiore digna corpore Damascena rosa, quam delicato odoratoque vocabulo Muschatam seu Moschatulam appellant, si altiùs purpurantem aut albentem inseratur in rosam; à felici conjugio pleniorem habitioremque trahet formositatem, & florei paludamenti pompam ornatiùs ac fusiùs explicabit. Plura possunt ad florum formam demutandam perficiendamque in olerum arborumque mangonio jam usurpata traduci, aut etiam nova solertis ingenio coloni excogitari. Pauca

Quo crispi. *Apud Const. Pegon. ibid. l. 23.*

Quo variè magni.

Lib. 11. c. 3.

cap. 3. ca nobis præmonstrasse sat est, ut (quod supra monui) florum studiosi ad nobiliorem culturam expergiscantur. Scio esse, qui liberaliùs quam veriùs doceat, ad arbitrium docili cereaque esse indole teneros flores: &, sicut naturæ artificio inscripti nomina regum nascuntur, sic artis magisterio posse in seminali tyrocinio erudiri, ut facilè fiant è rudibus litterati. Scio etiam esse, qui, poëtica scilicet fide, de se illud affirmet:

Vidi ego cultoris medicato semine, flores
Versicolore coma nomina ferre sui.

Verùm hæc iste somnia speciosa clausis, opinor, oculis vidit Parnassiis in hortulis, quorum flosculi fabellæ sunt. Nam qui fieri potuit, ut medicamine natas floreas litteras unus poëta, nisi somnians, legerit: cum universi tum veteres, tum recentes coloni super hac arte cæcutiant? Nimirum novi præco miraculi pro vero simile veri poëtico veriloquio, id est, canoro mendacio, prædicavit. Est autem vero proximum, ausam fuisse imitatricem artem, quod artis magistra natura perfecerit. Videmus nos quidem constanter ludentis naturæ manu complures flosculos iisdem semper discoloribus notis figurisque distinctos, easque à variis qualitatibus, certa lege in semine ordinatis, existere intelligimus. Sed quanam ipsas arte natura in seminis perpusillo sinu ordinet, atque in versicolores de-

in-

inde ductus explicet, penitùs ignoramus: hoc est, inscribendorum florum artificium compertum adhuc non habemus. Licebit sanè discolores in tulipæ flore notas & formas. non tamen ad hæredes bulbulos transituras aut perennes, utpote non ab innata, sed adventitia causa profectas, exprimere; si (quemadmodum in floribus colorandis indicavimus) innoxia incisio easdem bulbo impresserit, atque altior pictura colorarit. Aliud hic habeo in floribus foliisque picturæ genus, ab aliis præmonstratum, ostendere. Sal Ammoniacus, & candidi exiguum sacchari cum aceto teritur in lapideo mortario; eaque intrita in usum asservatur. Cum libuerit, cumque per florum tempestatem licuerit; rosæ vel caryophylli folia sic cera glutinantur, ut æquata prorsus appareant: prædicto deinde liquore litteræ, aut alia quælibet signa præformantur: post horam, intra quam liquor ille siccescere solet, aurum argentumve in bracteas tenuatum applicatur, & gossipio leviter apprimitur: eodem tandem abstersis; quæ non hærent, reliquiis, in floreo volumine aurea vel argentea legetur eruditio. Si velis aqua pingere sive scribere, quæ quamvis acris, innoxia tamen floribus sit; hoc modo facies. Sumes tibi gummi Ammoniaci partes tres, Arabici partem unam, sagapeni partes quatuor: omnia permiscebis, atque

Quo litterati.

Alexius Pedemont.

que

que in aceto patieris esse, donec emollescant: deinde contundes, percolabis, servabisque in usus. Sic præterea non absimilem compositionem conficies. Gummi Ammoniaci unicam unam, Arabici uncias tres per horas quatuor & viginti aceto macerabis & emollies: adjicies flavi mellis quantum nucis magnitudinem æquat, & allii decorticati contusique caput unum cum aloës hepaticæ momento: ea itidem commiscebis, atque aliquandiu ex aceto coques: exinde colabis, totumque bene succum exprimes. Sin autem is videatur liquidior, eundem recoques, donec justo lentore spissetur: atque ita præparatum in vitreo vase custodies. Quando autem uti volueris, quæ fuerint obducendæ auro in floribus notæ, eo medicamine preducentur: ubi deinde siccatæ, calidoque oris halitu satis humectatæ fuerint, auri bracteola penicillo aut gossipio applicabitur. Aliam pingendi floris autem Hieronymus Cardanus tradit, ipso periculo exploratam. Ficulneo lacte in flore foliove arbitrariæ figuræ notæque præsignantur: ubi lac concrevit aruitque, lactea scriptura colorato pulvisculo inspergitur, aut auri argentive bracteola contingitur: siquid alibi supervacaneum hæserit, gossipii globulo decutitur aut detergitur. Ita prius adumbrata, præclarè signa eminebunt: ita floribus & foliis cum res, tum verba

De subtil. l. 13.

non

non inutiliter mandabis. Sunt præterea, qui lacteum fici humorem ovi abumine temperandum, aut unum alii ſuccum adhibendum exiſtiment. Sed utinam liceret arti nativis atque indelebilibus notis flores inſcribere, ſicut licuit colorare. Tuam enimvero, Franciſce, tuis tuorumque laudibus Princeps eminentiſſime, gentilem gloriam prædicaturi, jucundiſſimo nomine Barberino glorioſè inſcripti naſcerentur. Quid enim floribus jucundius, quàm eo nomine inſigniri, quod ab amicis Urbanis Apibus profectum prorſus melleum eſt? Quid verò etiam congruentius, quàm ejus nomen floreis litteris commendari, qui cum eximia floreat litteratura, tum impensè faveat litteratis? Verùm unis fas eſt aut naturæ viribus, aut mendaciis poëtarum flores inſcribere, & quodammodo erudire: ut regium pueri nomen in hyacintho, atque in vetitæ Flamini Diali fabæ flore lugubres litteræ appareant. Attamen, quod ars nulla poſſit, virtus veſtra perfecit: ut, ſi minùs flores, multò certè nobiliores hominum animi nominis Barberini cultu inſcriberentur. Quanquam in obſequium veſtrum arte felicior naturæ Barberinæ familiæ inſigne, juxta gloriæ, ac mellis dives, in floribus univerſis quotidiano facilique luſu exprimit; dum in ipſis Apes, volucri ſtudio properantes, ſiſtit. Hoc ego naturæ miraculum dum ali- Barberinum inſigne in floribus.

Kk quan-

quando contemplarer attentiùs, gauderemque esse non posse mellificium sine stemmate Barberino, quo flores ipsi exornantur: eruditam mihi fabellam, nempe veteris Apum erga flores amoris originem in Barberinos Principes voluntas propensior sic suggerebat. Melissam & Florillam, filias gemellas, uno suscepere partu parentes fœcundissimi, Cœlum ac Tellus. Illæ cum genere, tum benevolentia conjunctissimæ, studiis tamen longè diversis dissidebant. Florilla enim florum, quos amore magis quàm nomine complectebatur colendorum studiosa, floriferi cultus inventricem Floram sedulò sectabatur; & ejusdem elegans imitatrix, amœnitatum omnium deliciis florentissimos hortos sibi extruxerat, quos diligentia infatigabili excolebat. Ex illa deinde ad omnis ætatis, nostræque præsertim, principes viros suavissimæ hujus culturæ nobile studium propagatum est. Melissa verò musici diligens & perita concentus, atque adeo inter Musas frequentissima omnibus beatam numeris musicè agebat ætatem. Hæc aliquando Musarum familiarem chorum, ipsumque choragum Apollinem ad sororis hortos congruentis voluptatis ergo invitavit ac deduxit. Floridorum enim Præsides ingeniorum simillimos hortorum flores amant; nec libentiùs in Parnassia scabritie, quàm in hortensi amœnitate, commorantur. Omnibus igitur humanitatis officiis, hoc est pluribus animi, quàm terræ,

Melissæ, ac Florillæ fabula.

flori-

floribus à Florilla excepti hoſpites mirari amœnitem loci, nempe Regiam voluptatis: areolarum ingenioſos errores, id eſt, implicandis quà pedibus quà oculis amabilem labyrinthum: florum, ad ſui commendationem invitantium, diſcolorem riſum, atque odorata ſuſpiria: aurarum, levi ſpiritu graves æſtus difflantium, jucundè frigidulas blanditias: ſilvularum, motu ſibiloque annuentium, opacas illecebras: fonticulorũ, liquida lætitia diffluentium, trepidos luſus: avicularum, tinnulis voculis argutantium canora gaudia: cœli, ſemper vernantium hortorum deliciis plaudentis, ridibundam ſerenitatem: medii denique magnificentiſſimi domicilii jure gemmeum nitorem. Decet enim circunfuſis florũ radiis non alium ſolem eſſe, niſi gemmas. Hæc diu demiratus hoſpes ille doctiſſimus cœtus amicam demum nobilemque ſe recipit ad umbram. Eminebat editiore in loco annoſa Laurus ingentibus ramis cum ad opacandum, tum etiam ad coronandum eruditum chorum diffuſa. Inde cum in totam hortorum pulcherrimam ſpeciem liberior excurreret proſpectus: Tuæ, inquit Apollo, partes hic Meliſſa deſiderantur; ut & lectiſſimis ſororis floribus, & noſtris auribus canoræ laudationis jucundiſſimam auram aſpires, ſive ut flores gemines: neque enim plures Florilla ſerit, quàm tu loquaris. Tunc enimvero repentè natæ in pudibundis genis tacitæ roſæ oris flexanimi vocales floſculos promiſerunt. Igi-

tur numerosè cymbalissans (cymbalum enim fortè gestabat) suavissimam cœpit vocem in florum laudes eliquare. Mellito Melissæ cantu canora Musarum & Apollinis oracula conticuerunt: pennatas silvarum Sirenas cantitare dispuduit, intentoque silentio dulciorem condiscere modulationem decuit: per floreum Elysium vagulæ aurarum animulæ, repentè attonitæ, suspenderunt volaticum lusum, blandumque murmurillum: ipsi suis delectati laudibus flores ridentia decenter oscula diduxerunt. Sed nulli suavior atq; potentior, quàm Florillæ, florum laudatrix accidit cantilena. Etenim illa vocali dulcedine sensim sine sensu colliquescens ac dilabida cœpit sibi deficere, dilectosque in flosculos deflorescere atque transfigurari. Vidisses primò pedum lacteolos ac tenellos digitos in totidem florea paulatim germina formoso languore colorari: vidisses conantis pedes attollere, actis repentè radicibus, plantas humi adhærescere, dixissesque plantarum illis nomen tum maximè convenire. Usque adeo sua cuique voluptas Circe est. Altissimè pupugere posthumi sororis flores Melissæ corculum. Quare, confestim abjecto cymbalo, mutatoque stridulum in gemitum cantu, Florillam in flores abeuntem irrito complexu moratura non accurrit, sed advolavit: ac simul in corporis mutationem æquè prodigiosam nescia properavit. Nam summæ manus pedesque scatere primùm Apibus cœpe-

Florilla in flores.

Melissa in Apes.

perunt : tota denique in volatile Apum examen dissipata est. Nimirum ad sororis complexum properanti multas amor addidit alas. Mansit autem, mutato etiam corpore, studium erga consanguineos flores hæreditarium; statimque ad illos novellæ Apes, alatæ scilicet Melissæ, provolarunt: ut, quando uno humanoque non liceret, innumerabili mellificoque ore floreos sororis vultus Melissa jam multiplex oscularetur. Mirandum itaque non est, tam avidæ, tam suavis osculationis salivam esse mel. Deflerunt Musæ, Apollo deflevit nobilissimas sorores, à voluptatis amorisque funere nova facie sibi ipsis superstites, & amissas tamen. Decuit sanè pulcherrimos, quippe natos è Nympha, flores sapientissimi cœtus pretiosis lacrymis priùs irrorari. Decuit etiam meram suavitatem elaboraturas Apes, utpote Melissas suavissimas, mellitis oculis lacrymatum rorem prælibare. Sed mutus oculorum dolor vocalem chorum diutius non decebat. Ergo quà crotali, quà sistri, quà reliquæ sonoræ supellectilis lamentabili plausu vocis querimoniam geminantes mœstissimæ Musæ, musicæ nimirum Præficæ, funebri nænia suaviter obstrepebant. Jucundissimus æris numerosi tinnitus novas Melissas, veteri musices amore inextincto, hinc illuc displicatas in eum locum, unde sonus emittebatur, convocavit. Quare Musis imminentem ad Laurum denso examine convolantes glomerato

partim agmine in speciem uvæ summo è ramo pependerunt; partim mirabili sese ordine atque omine librarunt. Etenim complures ovatum in orbem confertim dispositæ tres in triangulum pendulas coronarunt. Tum verò in illo lætissimo prodigio futuram felicitatem prævidens certissimus interpres Apollo, Accipio, inquit, omen, gratoque oraculo promulgo. Veniet illa tandem ætas, veniet, qua Musarum volucres mihi charissimæ, Barberinæ Apes, virtutum omnium florem, ab ingenito amore sibi cognatum, gloriosa sedulitate delibantes, mea in Lauro, sapientiæ imperiique coronamento, nobilissimæ posteritati suæ nidificabunt, utilitati publicæ mellificabunt. Vix ea felicibus quidem, at fugacibus verbis auguratus; ut Barberinæ gentis domicilium in perenni Romanæ gloriæ viriditate æquè stabile futurum, ac Trojanis advenis in Latio fuerit, mansuris notis præsignificaret; coronariæ ac triumphalis Lauri trunco celebrem

Æneid. 7. Æneæ vocem inscripsit, *Hîc domus.*

Quod

NAPOLI

Quod igitur laurea ſemper in umbra ſplendidè habitavit Barberinorum examen Heroum, nunc, ut cum maximè, tum morum, tum ſapientiæ, tum imperii ſuavitate ſeſe Lauro digniſſimum oſtendit. Nobis enimverò illud bene ac beatè contigit, ut in tribus Barberinis fratribus Franciſco Antonioque Cardinalibus, Thadæo Urbi Præfecto & Principe Prænestino, collecta majorum decora intueamur, amemus, & colamus: utque fratres eoſdem in illuſtriſſimo avorum examine, tanquam gentiles tres Apes, maximè conſpicuos hoc à vulgaribus Apibus diſtare fateamur, quòd illæ regem unum habent, hi regia omnes indole cum Patruo ter maximo, URBANO VIII. & ſapienter & feliciter imperant. Te verò, Franciſce, regiam in primis Apem flores mei experti ſunt, ad quos ſingulari beneficio cohoneſtandos purpuream majeſtatem iſtam, aureamque opulentiam inclinaſti. Tuo illi auro debent, ſiquid nitent: ac ſeſe totos tibi obſtrictos laxatis officioſum in riſum oſculis eloquenter conteſtantur. Quis alterum præterea Antonium Pontificis fratrem, è Vaticana purpuræ flore pietatis eximiæ mel colligentem, velut Apem prudenter ſedulam, non ſuſpiciat? Noſtræ demum ætatis felicitas eſt, in orbis terrarum regnatrice Urbe Urbanam Apem tam ſuaviter dominari, ut è Vaticano culmine ſuaviſſimæ indolis nectar, poë-

Barberina gloria.

poëtica mella diffundat. Licet per liberalem profundentis Urbanitatem, libetque per insitam omnibus suavitatis aviditatem aliquid melleæ poësis delibare: quin etiam omnino decet è floribus, mirabili naturæ lusu, properatoque gaudio hieme vernantibus, natum, atque in carmina eliquatum mel ad hanc florum commentationem, ab insulso scriptore insuavem, extrema manu condiendam, corrivare. Quam enim longius meum volumen complecti non potuit, hanc brevissimi epigrammatis favus dulcedinem includit. Sic igitur eadem & auribus & animis planè mellea fluit.

Ex Poëmat. Maph. Card. Barb. nunc VRBANI VIII.

Veris opes varios flores mirata superbit
Purpureas inter cana Pruina rosas.
Ver queritur: mœrensque, meos cur, inquit, honores,
Floriferumque rapis tu mihi Bruma decus?
Tu quoque, Bruma refert, glaciem furaris, in æstu.
Ut sint vina magis grata, nivesque rapis.
Parcite jurgari, clamat Solertia: per me
Nix æstate riget, florida vernat Hiems.

Consiste in melleo carmine Florum Liber. Metam suavitatis & gloriæ attigisti. Nullus enim Florum Culturæ fructus suavior, finisque nobilior, quàm, præter morem supraque votum, ex Apum Rege mellificium.

LAUS DEO.

INDEX RERUM.

A.

Arbo-

Alli-

I.

Natura

Nota.

S.

Permi-

V.

F I N I S.

Eios.